

580.5

P-272

LIBRARY OF
THE NEW YORK BOTANICAL GARDEN

Purchased XF
A85

Scal. 1897

R. W. Gibson. in. 1

FAUNA OCH FLORA

POPULÄR TIDSKRIFT

FÖR

BIOLOGI

UTGIFVEN AF

EINAR LÖNNBERG

ELFTE ARGÅNGEN

1916

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

XI
A. C.
1916

UPPSALA 1916
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI A.-B.

INNEHÅLL.

Uppsatser.

	Sid		Sid
Bidrag till kännedomen om fågel- faunan i gränstrakterna mellan Sverige och Finland. Af <i>Justus</i> <i>Montell</i>	1	Några förlinnéanska uppgifter an- gående zooecidier i svensk bot- anisk litteratur. Af <i>Otto Gertz</i>	145
Fåglar läggande tvänne kullar. Af <i>H. Nyqvist</i>	21	Studier öfver fjällvråken (<i>Archibuteo</i> <i>lagopus</i>) i finska Lappland. Af <i>Carl Fennilä</i>	105
Om färgen på bivråkens vaxhud. Af <i>H. Nyqvist</i>	24	Bör ekorren från skogsvårdssyn- punkt anses som skadedjur? Af <i>James Maule</i>	173
Onormalt uppträdande af flyttfåglar och några fall af öfvervintring från senare år. Af <i>Hjalmar Rendahl</i>	27	Bambubjörnen, <i>Ailuropus melanoleu- cus</i> . Af <i>E. L.</i>	183
Bergfåglar i Skåne vintern 1915—1916. Af <i>Hugo Granvik</i>	40	Längs hvilka vägar ankomma Lapp- lands vadare och simfåglar till sina häcknings-orter? Af <i>Ludv.</i> <i>Munsterhjelm</i>	193
Något om däggdjursfaunan i Små- land i början af 1800-talet, jäm- förd med den nutida. Af <i>C. O.</i> <i>von Porat</i>	63	Till frågan om dufhöksras-erna. Af <i>Einar Lönnberg</i>	209
Rörhönan — <i>Gallina chloropus</i> — funnen i Hälsingland. Af <i>James</i> <i>Maule</i>	73	En bastard mellan fasantupp och bantamhöna. Af <i>E. L.</i>	213
Ornitologiska bref. Af <i>H. Nyqvist</i>	79	Ornitologiska iakttagelser i Vilhel- mina socken af Asele Lappmark. Af <i>Bo Witt-Strömer</i>	216
Visenterna och kriget. Af <i>E. Lönn- berg</i>	82	Några svenska forsknings-resor från föregående tider. V. Af <i>Lars</i> <i>Gabriel Andersson</i>	193
Land- och sötvattensmollusker från Boråstrakten, insamlade 1914 och 1915. Af <i>P. H. Stromman</i> och <i>E. B. Sandler</i>	87	Ytterligare något om andfåglarnas dräkter. Af <i>Herman Nyqvist</i>	261
En replik. Af <i>Paul Rosenius</i>	92	Ännu några ord om storskrakens dräkter. Af <i>E. L.</i>	265
Flyttfåglar som fröspridare. Af <i>Aug.</i> <i>Heintze</i>	97	Är den i Nordskandinavien häc- kande hussvalan identisk med den i öfriga Europa härskande <i>Chelidon urbica urbica</i> L. Af <i>Ludv. Munsterhjelm</i>	269
En amfibisk kollemböl. Af <i>Einar</i> <i>Wahlgren</i>	114	Några ord om sädgåsens dräkt. Af <i>Herman Nyqvist</i>	272
Anthropoidstationen på Teneriffa. Referat af <i>E. L.</i>	119	Förteckning öfver Svensk Ornitolo- gisk Litteratur för åren 1911 och 1912. Sammanställd af <i>Fr. E. Ahlander</i>	274
Bidrag till kännedomen om vatten- sorkens näringsökologi. Af <i>Rolf</i> <i>Palmgren</i>	129		
Förklaring angående min exkur- sionsfauna. Af <i>Thorsten Renvall</i>	134		
Reds svar med anledning af Fil- dr Th. Renvalls Förklaring etc.	136		

Smärre meddelanden.

	Sid		Sid
Sumplönsen i Blekinge	42	Nagra nya fågelfynd för Könkämä-	
Ett äldre fynd af smatrappen i		dalen i Karesuando socken	187
Blekinge	43	Tämjande af vildgäss	227
Ornitologiska anteckningar från		Gulhämplingens utbredning norrut	227
Rumskulla socken, Kalmar län	43	<i>Genista anglica</i> skyddad	228
Gammal kungsörn (<i>Aquila chry-</i>		En hona af blåå kärrhöken (<i>Circus</i>	
<i>saitus</i>) skjuten i Småland	44	<i>cyaneus</i>)	228
Ortolansparfvens (<i>Emberiza hortu-</i>		Fladdermöss i Östergötland.	229
<i>lana</i>) förekomst i Kalmar län	44	Flyttfåglar som fröspridare	229
En stympad kråka	44	Egendomligt läte hos hare	230
Utter som tager svan	45	Fågelfaunan i Jönköpings omnejd	
Ny fyndort för <i>Rissa natans</i>	46	och län	230
Egendomlig lokal för händelkors-		Flygande krympingar	231
näbb	47	Hur parar sig tornsvadan	232
Märklig naturföreteelse. Millioner		Fågelnotiser från Nerike	232
bergfinkar	47	Albino af ladusvala	232
Litteratur 48, 189, 239, 288		Fjärilnotiser från Rumskulla socken,	
Mindre strandpiparen funnen vid		Kalmar län	233
Torne träsk	94	En utdöende sjö	232
<i>Helix nemoralis</i> MULL. funnen i		Fågelnotiser	234
Halland	95	En turturdufva	234
Djurens parasiter sasom ledning för		En salskrake	234
bedömande af deras inbördes		Albino af entita	234
släktskap	95	Nytt fynd af <i>Cotias hyale</i> L. på	
Mindre könsnåbbar (<i>Loxia curvi-</i>		Oland	235
<i>rostrata</i>) som skadegörare å äpplen	137	<i>Branta leucopsis</i> BECHST. vid Borg-	
En iakttagelse rörande bergfinkens		holm	235
(<i>Fringilla montifringilla</i>) över-		Sent flyttande rödstjartar	236
vintring	137	Alförrädare i Blekinge	236
Om gräsiskor och ekorrar under		<i>Fratercula arctica</i> LINNE	237
ett granfröar	137	<i>Clupea alosa</i> funnen vid Rössö	237
Mindre sangsvan och purpurhäger		Canada har förbjudit import af	
skjutna midt inne i Småland	139	fjädrar af vilda fåglar för mode-	
<i>Livia juncorum</i> i Gästrikland	139	ändamal	237
Tidig morkulla i Lappland	139	Fågelnotiser	237
Blek varietet af räf	140	En enstaka blåkraka	238
Från Stora Karlsö	140	Fynd af sällsynta fåglar	238
Naturskyddsarbete i Tyskland under		Internationell överenskommelse för	
kriget	142	skydd af flyttande fåglar	284
Från forna dagars fiske i Asnen	142	Fågelrester i asfaltkällor	285
Karl XI:s hvita ekorre ytterligare		Järivar, som fortplanta sig i fången-	
en gång	143	skap	285
Barbastellen (<i>Barbastella barbastel-</i>		Ekorrar på fjällheden	286
<i>lus</i>) funnen i sydliga Östergötland	144	Egendomlig plats för getingbo	287
Hvita kajor i Växjö	187	Fågelnotiser från Gottland	287
Jättemaskrosor	187	Fågelnotiser från Värmland	288

Fauna och Flora

Populär Tidskrift

för

Biologi

Utgiven af
Einar Lönnberg

Häft. 1

1916

Fågelskyddet i Sverige

av **Paul Rosenius**

PRIS 1 KRONA

PRIS 1 KRONA

R. L. skriver i Sydsv. Dagbl. Snällposten:

»Alla naturvänner böra läsa detta arbete, som är så karaktäristiskt för sin upphofsman. Och han vill göra klart att det här gäller en nationell angelägenhet. Därför må man önska hans skrift den största spridning.»

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND

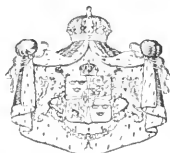
JAKT- OCH MÅLSKJUTNINGSVAPEN AMMUNITION

JAKT- OCH FISKREDSKAP SPORTARTIKLAR

AKTIEBOLAGET

H. M. Konungens Hofleverantör

∴ ∴

GEORG A. BASTMAN

KUNGSTRÄDGÅRDSGATAN 12

STOCKHOLM

C. A. LINDGREN & C:is VINHANDELS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

Roslagsgatan 11
Hamngatan 15

Telefoner:

Chefen

Disponent

Aug. Olsson Jr

Riks 5876

Allm. 5825

Kontor o. Butiker:

Riks

643 och 2238

Allm.

4718 och 9772

Lager: 14886

NORRKÖPING

Telefon:

Riks 451

KÖPENHAMN

HAMBURG

NEW YORK

DIO No 157

På begäran af C. A. Lindgren & C:is Vinhandels Aktiebolag

ätes sedan förtilliga är tillbakå inmarfware af forre firmen

C. A. Lindgren & C:is har i staden, får undersecknad. Svarius Pu-

blicus i Stockhols intyga, att sig mitt besök & firmans kontor

esat ofriga lokaler för mig uppsäate samtliga medaljer enligt

den tryckta etikett, som finnes under mitt sigill bifogad detta

bevis, äfvensom medaljer från utställningarne i Göteborg 1891,

Malmö 1896 och Paris 1900 tillika med diplom för samtliga härförvan

omförmådes medaljer.

Stockhols den 23 Juni 1909.

Ring N: 5891

Et officio
W. J. Callums
Whisky Perfection

Lager: 14886
Riks 451
Allm. 5825

Lindgren & C:is, Akt. bol.

Lager af
DINER
och
SPIRITUOSA

Ensamförsäljare
i Sverige

för

**D. & J. Mc.
Callums**

Whisky

"Perfection"

Bidrag till kännedomen om fågelfaunan i gränstrakterna mellan Sverige och Finland.

Af

Justus Montell.

Under en mer än 13-årig vistelse i Lappland har jag med största intresse studerat fågelfaunan på bägge sidor af gränsälven, i finska och svenska Muonio samt i Enontekis och Karesuando. Årligen ha talrika exkursioner företagits och anteckningar gjorts beträffande fåglarnas flyttningar, häckning, bobyggnad m. m. Dessutom har jag af andra på orten boende ornitologiskt intresserade personer erhållit flera värdefulla bidrag samt genom köp af ortsbefolkningen, bland hvilka många goda fågelkännare finnas, förvärfvat mig en massa sällsynta fåglar och ägg. Det material, som under årens lopp hopbragts, är därför ganska rikhaltigt och antalet anträffade arter för lapska förhållanden synnerligen stort.

Då kännedomen om de lapska fåglarna allt fortfarande är rätt bristfällig och en del biologiska uppgifter i de allmänna faunorna — och i flera specialafhandlingar med för resten — att döma af de iakttagelser jag gjort, äro oriktiga, har jag därtill uppmanad nedskrifvit mina erfarenheter i en längre afhandling: »*Fågelfaunan i Muonio socken och angränsande delar af Enontekis och Kittilä socknar*», afsedd att publiceras i Sällskapets pro Fauna et Flora fennica acta. Då emellertid

i denna afhandling, hvars tryckning för öfrigt af oförutsedda skäl måste uppskjutas på obestämd tid, endast fågelfaunan på den finska sidan af gränsen behandlats, har jag för Fauna och Flora» sammanställt efterföljande förteckning öfver de fåglar, som observerats i trakterna på ömse sidor om gränsälven, i hopp att den kan påräkna äfven svenska ornitologers intresse. Af utrymmesskäl har blott ett fåtal biologiska observationer medtagits samt flyttnings- och häckningsdata angifvits i medeltal af de antecknade data.

Det område, som här behandlas, omfattar, såsom redan ofvan antydts, svenska och finska Muonio samt Karesuando och Enontekis. Det sträcker sig längs Muonio älf och dess nordvästra gren Könkämä älf ungefär från 67°30' n. br. upp till Kilpisjaur (lat. ber. 69°). Noggrannast ha de södra delarna undersökts.

De topografiska förhållandena inom undersökningsområdets olika delar äro i högsta grad varierande, likaså fågelfaunans sammansättning. Då en mera utförlig beskrifning emellertid ej här kan komma i fråga, vill jag blott nämna, att svenska och finska Muonio samt södra Enontekis och södra Karesuando ligga inom barrskogsregionen, hvaremot norra Enontekis och största delen af Karesuando ligga inom fjäll- eller kanske rättare tundraregionen. Inom barrskogsområdet finnas på finska sidan flera fjäll bl. a. en omkring 100 km. lång fjällkedja, bestående af fjällen Onnastunturi, Pallastunturi m. fl. Tallen är, utom på fjällsluttningarna, det förhärskande trädslaget. Granen och björken uppträda hufvudsakligen blott som inblandning i tallskogen samt på fjällens sluttningar och på försumpade lokaler. I de norra delarna af barrskogsområdet saknas granen nästan fullständigt. Såväl på svenska som på finska sidan finnas talrika större och mindre sjöar och åar samt vidsträckta sumpmarker.

Fjällområdet är jämförelsevis enformigt, ett konglomerat af låga, afrundade, sterila fjäll och vidsträckta laf- och sumpmarker, där björken är det enda trädslaget. Endast längst i

nordväst möta högre fjäll med rik vegetation. Största intresse för ornitologen erbjuder själfva gränsälven med omgifning.

Fågelfaunan i Muonio är öfvervägande subalpin, dock med inblandning af talrika sydligare element, hvarjämte flera alpina arter häcka på de ofvan nämnda fjällan. Inom södra Karesuando och Enontekis äro de sydliga arterna redan mycket få och de flesta sällsynta. Längre norrut saknas de nästan fullständigt som häckfåglar och till och med en del subalpina arter äro där sällsynta.

Flera fåglar ha i Muonio och södra Enontekis nordgränsen för sin utbredning i Fenno-scandia.

De i det följande angifna ankomst- och bortflyttningstiderna gälla för Muonio. Den systematiska uppställningen och nomenklaturen äro lånade från prof. Lönnbergs uppsats »De svenska ryggradsdjurens vetenskapliga namn».

Corvus corax L. Stannfågel. Rätt sällsynt, men häckar öfver hela området, åtminstone upp till Kelottjärvi, 23 km. N.V. om Karesuando kyrkoby. Kullen fulltalig i slutet af april. Äggens antal här 3—4, sällan 5.

Corvus cornix L. Flyttf. Enstaka stanna. Tämligen allm. i de södra delarna, sällsyntare inom fjällområdet. Ank. första dagarna af april. Bortfl. i början af oktober. Kullen full i slutet af maj, stundom tidigare. Ägg 4, sällan 3 eller 5. Stora flockar icke häckande individer stryka omkring hela sommarens.

Corvus frugilegus L. Flyttf. Sällsynt, men observeras i Muonio nästan hvarje år. Häckat åtminstone år 1907. Ank. i början af april.

Coloeus monedula L. Ett ex. i Muonio kyrkoby $\frac{5}{5}$ 1910; flög öfver till Sverige. Samma dag sköts ett ex. af två i norra Muonio.

Pica pica L. Stannf. Allm. vid alla byar inom skogsregionerna. Tillfälligtvis anträffad längre norrut. Full kull tidigast $\frac{29}{4}$, vanligtvis omkr. $\frac{10}{5}$.

Nucifraga caryocatactes macrorhynchos BREHM. Observerad hösten 1911 flerstädes, till och med uppe vid Könkämä älf $\frac{21}{5}$.

Garrulus glandarius L. Ej sällan anträffad i svenska och finska Muonio under hösten. Ej funnen häckande.

Perisoreus infaustus L. Stann- och strykf. Tämligen allm. inom barrskogsområdet, men aftar i antal mot norr. Äggläggningen avslutas redan omkr. $20/4$. Ägg 3–4, aldrig flera.

Sturnus vulgaris L. Upprepade gånger anträffad om våren i svenska och finska Muonio samt en gång i södra Karesuando och i Enontekis. Ank. tidigast $16/3$ 1915 (svenska Muonio).

Emberiza citrinella L. Flyttf. Sälls., men regelbundet häckande åtminstone i de södra delarna upp till Ylimounio. Ank. $20/4$, enstaka ofta redan i början af april. Bort i början eller medlet af oktober. Kull omkr. $15/6$.

Emberiza hortulana L. Mycket sällsynt. Observerad nordigast vid Ylimounio, där ett bo hittades $26/6$ 1903. Sedd i svenska och finska Muonio. Torde förr varit allmännare.

Emberiza schoeniclus L. Allm. inom barrskogsreg., sällsyntare inom fjällreg., men iakttagen häckande ända uppe vid Kilpisjaur. Ank. $15/2$. Bort slutet af september. Kull $10/6$ — $22/6$.

Emberiza rustica PALLAS. Enl. SUOMALAINEN¹ af herr M. KARPPANEN sedd i Muonio kyrkoby $23/5$ 1909. Sannolikt miss-tag! Trots ifrigt sökande aldrig af mig anträffad. Herr K. var några timmar i Muonio.

Passerina nivalis L. Häckar sällsynt inom fjällomr. samt på fjällen Onnastunturi och Pallastunturi. Ank. slutet af mars—början af april. Bort i början af oktober.

Calcarius lapponicus L. Häckar allm. inom fjällomr. och de norra delarna af barrskogsomr. Längre söderut sälls. och uteslutande (?) i fjällen. Ank. $15/5$. Bort. slutet af sept. Kull $20/6$.

Passer domesticus L. Stannf. Allm. vid de flesta byar i skogsomr. upp till Karesuando kyrkoby. Sedd $30/7$ 1911

¹ E. W. SUOMALAINEN: Ornitologische Beobachtungen während einer Reise nach Lapponia Enontekiensis; Helsingfors 1912.

vid Kilpisjaur. Arligen tvänne kullar (stundom 3?) senare hälften af maj och slutet af juni. Under kalla vintrar dö de flesta gråsparfvar.

Passer montanus L. Af SUOMALAINEN sedd i Karesuando kyrkoby.

Fringilla montifringilla L. Den allmännaste af alla fåglar här. Ank. $^{15}/_5$. Bort i slutet af sept. och början af okt. Kull $^{20}/_6$.

Fringilla coelebs L. Sälls. Funnen häckande nordligast vid Ylimuonio, men observerad ända uppe i Könkämädalen (MUNSTERHJELM). Ank. ♂ $^{24}/_4$ — $^9/_5$. Kull $^{13}/_6$. Observerad blott i närheten af bebodda ställen.

Loxia curvirostra L. Strykf. Sällsynt. Blott tre gånger af mig sedd i MUONIO. Af MUNSTERHJELM iakttagen vid Kilpisjaur. Tidigare funnen häckande i Muonio.

Pinicola enucleator L. Flyttf. Rätt allmän inom barrskogsomr. Funnen häckande ända uppe vid Maunu, mer än en mil norr om Karesuando kyrkoby. Ank. i slutet af febr. Bort i slutet af okt. eller början af nov. Kull $^5/_6$ — $^{23}/_6$. Ägg aldrig flera än 4.

Pyrrhula pyrrhula L. Strykf. Observerad under hösten och vintern rätt ofta inom skogsomr. upp till Karesuando.

Acanthis flammea L. Strykf. En del år mycket talrik, andra år sälls. Häckar inom hela undersökningsomr. Kull $^8/_6$ — $^7/_7$. Lägger med säkerhet ej mera än en kull. Under nästan hela juni ses fåglar, som ej ännu börjat lägga ägg.

Acanthis flammea holboelli BREHM. Observerades sommaren 1913 (gråsiskår) upprepade gånger i svenska och finska Muonio. Häckade säkert. En ♂ sedd vid Mukkavuoma i nordligaste Karesuando i juli 1910.

Acanthis rufescens VIEILLOT. Enligt MELA-KIVIRIKKO funnen häckande i Muonio.

Acanthis hornemanni exilipes COUES. Flera gånger observerad under hösten och vintern i svenska och finska Muonio. Häckar i Muonio enligt MELA-KIVIRIKKO.

Acanthis flavirostris L. Enligt uppgifter i flera faunor observerad i såväl Muonio, som Enontekis och Karesuando. Ej på senare tider anträffad.

Acanthis spinus L. En ♂ anträffad i kyrkobyen i finska Muonio.

Acanthis cannabina L. Den $7\frac{1}{5}$ 1915 sköt d:r W. FABRITIUS en ♂ vid Muonio kyrkoby.

Chloris chloris L. Skjuten vid Kilpisjaur $3\frac{3}{7}$ 1910 af L. MUNSTERHJELM.

Parus major L. Strykf. Observerad under hösten och vintern upprepade gånger i svenska och finska Muonio samt i södra Enontekis och Karesuando.

Parus ater L. En gång sedd i finska Muonio (enl. meddelande af L. MUNSTERHJELM).

Parus cinctus BODDAERT. Stann- och strykf. Allm. i skogsreg. Sällsyntare i fjällreg. Finnes häckande ända uppe i Kilpisjaurtrakten. Kull $1\frac{1}{6}$.

Parus borealis SELYS-LONGCHAMPS. Stann- och strykf. Sällsynt, men observerad flera gånger i svenska och finska Muonio samt i södra Enontekis och Karesuando under häckningstiden. Dess bo dock ej af mig funnet.

Aegithalos caudatus L. En liten flock, 11 ex., observerad $18\frac{1}{10}$ 1906 nära kyrkobyen i finska Muonio.

Lanius excubitor L. Häckar öfver hela barrskogsomr., men är ingenstädes talrik. Bo funnet nordligast vid Maunu, en mil norr om Karesuando. Sällsynt i fjällomr. Talrikast under lemmelår. Ank. i slutet af april, stundom tidigare. Kull i slutet af maj. Bo i tallar. Ägg 7-8. Alla undersökta ex. ha tillhört varieteten *L. major* PALLAS.

Ampelis garrulus L. Flytt- och strykfågel. Efter att under omkr. 20 år hafva varit försvunnen från orten infann sig sidensvansen åter här 1912. Bon funna sommaren 1913-1915 såväl i svenska och finska Muonio som i Enontekis. Ungfåglar observerade nära Kuttane i södra Karesuando. Bo i tallar eller granar, oftast ett stycke från stammen, två tre

meter ofvan märken. Äggläggningstiden mycket oregelbunden. Nylagda ägg funna 8_6 — $^{15}_7$. Ägg 4—5.

Chelidon rustica L. Mycket sällsynt och ej med säkerhet häckande inom undersökningsomr. Observerad ända uppe i Könkämädalen. Ank. $^{20}_5$. Ett ex. $^{23}_4$.

Clivicola riparia L. Talrik på lämpliga lokaler inom skogsomr., sällsyntare inom fjällomr. Ank. $^{25}_5$ — 1_6 . Kull $^{24}_6$.

Hirundo urbica L. Ytterst talrik vid byar och gårdar, ej minst i fjällregionen, där mer än 200 bon iakttagits vid en gård. Ank. $^{20}_5$ — 6_6 . Bort 1_9 . Vid Kilpisjaur häcka »klipp-svalor».

Cinclus cinclus L. Stannf. Förekommer sparsamt på lämpliga lokaler inom hela undersökningsomr. Kull $^{20}_5$.

Turdus philometos BREHM (*T. musicus* auct.). Tämligen sälls., men häckar regelbundet i svenska och finska Muonio samt i sydligaste Enontekis. Ank. tidigast af trastarna, de första dagarna af maj. Kull 3_6 — $^{15}_6$.

Turdus musicus L. (Syn *T. iliacus* auct. nec. LINNÉ). Allmän, ställvis mycket allm., öfver hela området. Ank. efter $^{10}_5$. Bort i slutet af sept. Kull början af juni till början af juli. Måhända läggas vissa år två kullar.

Turdus viscivorus L. Sälls. Häckar i södra och mellersta Muonio, nordligast vid Ylimuonio. Kull $^{25}_6$.

Turdus pilaris L. Allm. öfver hela området, men dock ej så allm. som rödvingen. Ank. par dagar senare än sångtrasten. Bon oftast enstaka, men stundom i små kolonier. Kullar anträffade under hela juni.

Turdus torquatus L. Mycket sällsynt. En gång $^{21}_5$ 1913, sedd i finska Muonio. Funnen häckande vid Kilpisjaur (SUOMALAINEN).

Saxicola oenanthe L. Allm. öfver hela området på de mest olika lokaler. Ank. $^{20}_5$ ($^{14}_5$ och $^{25}_5$ tidigaste och senaste ank.-datum). Kull $^{10}_6$. Bort under sept. Sedd ännu i slutet af månaden.

Pratincola rubetra L. Förekommer täml. sälls. i svenska

och finska Muonio. Bo funnet nordligast vid Ylimuonio. Ank. $^{25}/_5$. Kull $^{15}/_6$ — 20 6.

Cyanecula suecica L. Rätt sälls. i svenska och finska Muonio, allmännare längre norrut. Ank. $^{25}/_5$. Kull $^{18}/_6$. Bort i slutet af aug.

Phoenicurus phoenicurus L. Täml. allm. inom barrskogsomr., sällsyntare längre norrut. Ank. $^7/_5$ — $^{26}/_5$. Kull $^{12}/_6$. Häckar i ödemarken, endast sällan vid människoboningar.

Phoenicurus gibraltariensis GMELIN. Den 13 maj 1903 såg jag en ♂ i kyrkobyen i finska Muonio. Arten säkert konstaterad!

Phylloscopus trochilus L. Allm. öfver hela omr. Ank. $^{25}/_5$. Kull 20 6. Bort i aug.

Phylloscopus borealis BLASIUS. Skjuten vid Könkämä älf i norra Enontekis (SUOMALAINEN).

(*Acrocephalus schoenobaenus* L. Säfsångaren, som flerstädes inom finska Lappland skall vara rätt allmän, har ej observerats inom undersökningsomr.)

Regulus regulus L. En liten flock observerad vid Äkäsjärvi i finska Muonio $^{15}/_9$ 1903. En fågel sköts. Ett dött ex. funnet af doktor THORE FRIES vid Lätäsvuoma i norra Karesuando i början af maj 1909 (enligt muntligt meddelande).

Muscicapa ficedula L. Sällsynt. Funnen häckande nordligast vid Muoniovaara i svenska Muonio samt vid kyrkobyen i finska Muonio. Observerad även i södra Enontekis. Kull $^{20}/_6$. Uppehåller sig här i öppna landskogar, ej vid människoboningar.

Muscicapa (Hedymela) atricapilla L. Observerad af mig blott tvänne gånger i finska Muonio och en gång i södra Enontekis. Bo med 6 ägg $^{28}/_6$ 1909. Torde förr hafva varit allmännare.

Motacilla alba L. Allmän inom hela området, såväl vid människoboningar som i ödemarken. Ank. $^1/_5$. Kull $^5/_6$. Bort i slutet af sept.

Budytes flavus L. Blott en gång af mig anträffad tills. med följande. Enl. Suomalainen nästan lika allm. som denna.

Budytes flavus thunbergi BILLBERG. Allmän inom hela området. Ank. $25/5$. Kull $8/6$ — $24/6$ (under olika år). Bort i slutet af aug. och början af sept.

Anthus pratensis L. Allmän liksom föreg. Ank. $20/5$. Kull $3/6$ — $20/6$. Bort i början af sept. Bygger såväl i låglandet som i fjällens alpina region.

Anthus cervinus PALLAS. Tillhör fjällregionen men tyckes öfverallt vara mycket sällsynt. Ej af mig observerad i Muonio. Däremot har jag på fjället Pallastunturi $21/6$ 1905 funnit ett bo, som sannolikt tillhörde denna art. Af PALMÉN och SAHLBERG funnen häckande i flera par på fjället Onnastunturi år 1867.

Anthus trivialis L. Är observerad häckande i områdets alla delar ända upp till Kilpisjaur, men är ingenstädes talrik. Ankom några dagar senare än *A. pratensis*. Kull funnen tidigast $13/6$.

Alauda arvensis L. Sällsynt, men årligen observerad i svenska och finska Muonio, där hon äfven häckar. Längre norrut blott tillfälligt anträffad. Ank. $1/5$.

Eremophila alpestris flava GMELIN. Tillhör egentligen fjällomr., men häckar med största sannolikhet äfven på fjällen Pallas- och Onnastunturi. Ankommer oregelbundet $18/4$ — $15/5$ (tidigaste och senaste antecknade datum). Bort i början af okt., sedd senast $12/10$.

Lynx torquilla L. Ett par häckande nära Kentä gård i finska Muonio senaste sommar.

Dryoscopus martius L. Stann- och strykf. Sällsynt inom barrskogsomr. Häckar i svenska och finska Muonio. Ses oftare om vintern än om sommaren.

Dendrocopus major L. Blott två gånger iakttagen i finska Muonio och en gång i norra Kittilä.

Dendrocopus minor L. Flyttf.? Rätt sällsynt, men anträffad häckande i områdets olika delar. Kull $15/6$. Ej observerad under den mörkaste tiden.

Picoides tridactylus L. Strykf. (delvis flyttf.?). Ej så sällsynt som föreg. Kull $30/5$.

Apus apus L. Förekommer blott i svenska och finska Muonio och är äfven där sällsynt. Ank. $\frac{1}{6}$. Bo i höga, torra tallar.

Glaucidium passerinum L. Stannf. Mycket sälls. Ett ex. skjutet ¹⁵/₂ 1915 i finska Muonio (FABRITIUS). Ett bo, funnet i början af maj i år i knipholk på en holme i Muonio älf, tillhörde måhända denna art. Äggens mått $\frac{30,3}{25,2}$ $\frac{29,6}{25,2}$ $\frac{29,4}{25,4}$. Bon skola tidigare ha hittats i svenska och finska Muonio.

Nyctala funerea L. Stannf. Allmän under lemmelår, där- emellan sällsyntare. Bygger ofta i knipholkar. Kull slutet af april till medlet af maj. Nordligast funnen häckande vid Kelettjärvi 20 km. norr om Karesuando kyrkoby.

Surnia ulula L. Stann- och strykf. Ytterst allmän under lemmelår. Under normala år mycket sällsynt eller helt och hållet försvunnen. Kull $\frac{20}{4}$. Under vissa lemmelår $\frac{2}{5}$. Ägg under lemmelår ofta 10–12, under normala år 5–7.

Nyctea scandiaca L. Stann- och strykf. Tillhör fjäll- området, men kommer under lemmelår i stort antal ned i skogsomr. Sommaren 1904 (lemmelår) häckade ett par med största sannolikhet i trakten af Muonio kyrkoby. Mycket sällsynt äfven i fjällen under mellantiderna mellan lemmelåren.

Syrnium uralense PALLAS. Den 8 maj 1903 såg jag i Muonio kyrkoby en ugglå, som med största sannolikhet till- hörde denna art. Anträffad vid Karesuando (KOLTHOFF-JÄGER- SKIÖLD).

Syrnium lapponicum SPARRM. A. J. RETZIUS. Stann- och strykf. Uppträder inom området endast under lemmel- och sorkår och är äfven då rätt sällsynt. Äggen läggas oftast i gamla roffågelbon. Jämförelsevis få nybyggda bon anträffade. Kull i slutet af april.

Asio accipitrinus PALLAS. Flyttf. Förekommer årligen åt- minstone inom barrskogsområdet. Tilltar betydligt i antal under sork- och lemmelår. Ank. $\frac{1}{5}$. Kull i slutet af maj eller början af juni. Bort i slutet af sept.

Asio otus L. Visade sig för första gången våren 1907

(lemmelår), då flera par häckade i gamla skatbon i svenska och finska Muonio samt i Enontekis. Senare anträffad flera gånger bl. a. 1910—11, då ett par öfvervintrade i Muonio och ett bo hittades i Kyrö, samt år 1915. Egendomligt nog ej anträffad annorstädes i Lappland.¹

Bubo bubo L. Stamm- och strykf. Mycket sällsynt. Funnen häckande blott på tvänne ställen i finska Muonio samt i södra Karesuando. Under vintern anträffad äfven i svenska Muonio och Enontekis. Kull $\frac{1}{5}$.

Upupa epops L. Anträffad flera gånger om hösten såväl på svenska som på finska sidan af gränsälften.

Merops apiaster L. Den 3 juni 1865 fångad vid Muonionalusta (KOLTHOFF-JÄGERSKIÖLD).

Cuculus canorus L. Rätt allmän inom barrskogsomr., sällsyntare längre norrut. Ank. $\frac{1}{6}$. Ägg funna hos *Fringilla montifringilla*, *Acanthis flammea*, *Phoenicurus phoenicurus* och *Saxicola oenanthe*.

Columba livia domestica L. Observerad på hvardera sidan af gränsälften.

Turtur turtur L. Ett ex. skjutet i finska Muonio hösten 1911.

Uria lomvia L. Talrika ex. funna i svenska och finska Muonio samt i Enontekis i december 1902.

Fratercula arctica L. Tvänne ex. funna i finska Muonio i dec. 1902, ett ex. i Enontekis ¹⁶/₁ 1913.

Sterna hirundo L. Enligt KOLTHOFF-JÄGERSKIÖLD iakttagen i Karesuando. Ej af mig sedd.

Sterna paradisæa BRÜNNICH. Rätt allmän inom hela området. Ank. $\frac{20}{5}$. Bort $\frac{15}{8}$. Kull $\frac{10}{6}$. Alla till min kännedom komna bon (flera tiotal) ha innehållit blott 2 ägg. Häckar på holmar och stränder samt på svenska mossar. En liten koloni häckar inom regio alpina på fjället Särkitunturi i finska Muonio. Alla uppmätta ägg äro mindre än det af KOLTHOFF-JÄGERSKIÖLD angifna minimimåttet.

Larus canus L. Häckar vid Kilpisjaur och skall enligt

¹ I Pajala flera gånger funnen under de senare åren.

uppgift af trovärdig person hafva iakttagits häckande i svenska Muonio. Vilsekomna ex. ej sällan anträffade.

Larus fuscus L. Några ungfåglar skjutna i olika delar af undersökningsområdet.

Larus marinus L. Hösten 1904 sköts en ungfågel vid Ylimuonio, hösten 1912, en d:o i svenska Muonio och hösten 1915 likaledes en ungfågel i finska Muonio.

Larus argentatus BRÜNNICH. En ungfågel skjuten i finska Muonio ^{14/9} 1903, en gammal fågel sedd vid gränsälven i norra Muonio ^{20/8} 1910. Anträffad vid Könkämä älf af MUNSTERHJELM.

Larus leucopterus FABER. Den 22 april 1903 dödades ett ex. i Ylimuonio by. Fågeln hade en längre tid uppehållit sig i trakten, än på den finska, än på den svenska sidan.

Larus glaucus BRÜNNICH. Den 6 sept. 1915 såg jag ett gammalt ex. vid Onnas älf och den 16 febr. 1914 sköts en ungfågel vid Kyrö by.

(*Pagophila eburnea* PHIPPS. På 1860-talet flera år å rad sedd vid Pallasjärvi i norra Kittilä.)

Rissa tridactyla L. Upprepade gånger iakttagen i svenska och finska Muonio samt i Enontekis. Ett ex. med baktå på hvardera foten sköts i Enontekis i dec. 1906.

Stercorarius longicauda VIEILLOT. Rätt allmän i fjällområdet, i synnerhet under lemmelår. Funnen häckande äfven på fjället Onnastunturi. Endast par gånger observerad i Muonio under våren.

Stercorarius pomarinus TEMMINCK. Tvänne gånger anträffad i finska Muonio under hösten i rätt stort antal. Ej en enda gång under våren. Uppgiften i »Nordens Fåglar», att den bredstjärtade labben hvarje vår anträffas i Muonio, måste bero på ett misstag.

Morinella interpres L. Enligt MELA-KIVIRIKKO anträffad i Muonio.

Haematopus ostralegus L. Den 24 maj 1915 såg jag 11 strandskator på ett isstycke på Muonio älf vid kyrkoby i finska Muonio.

Vanellus vanellus L. Skjuten i svenska och finska Muonio

samt i Enontekis och Karesuando. Första gången observerad våren 1908

Charadrius apricarius L. Allmän i fjällområdet och norra delen af barrskogsområdet, sällsynt längre söderut. Dock funnen häckande i såväl svenska som finska Muonio. Ank. $^{15}/_5$. Enstaka fåglar stundom mycket tidigare. Kull $^{10}/_6$. Sedd ännu i början af okt.

Eudromias morinellus L. Häckar sällsynt inom fjällomr. och på de högre fjällen inom barrskogsomr. Under flyttningstiden observerad i svenska och finska Muonio. Skall förr under vårflyttningen årligen hafva uppträdt i stora flockar på åkerfälten i byarna, men ses numera ytterst sällan där. Kull i senare hälften af juni.

Aegialitis hiaticula L. Rätt sällsynt, men funnen häckande inom områdets alla delar. Ank. 28 5. Kull efter $^{15}/_6$.

Numenius arquatus L. Några gånger anträffad i svenska och finska Muonio, första gången $^{26}/_5$ 1909. Enligt SUOMALAINEN anträffad äfven vid Palojoensuu i Enontekis.

Numenius phaeopus L. Allm. inom hela området. Ank. 15 5. Kull $^{10}/_6$. Bort i slutet af juli till medlet af aug. Ofta anträffad häckande på torr skogsmark.

Limosa lapponica L. Uppges vara funnen häckande i Muonio och Enontekis, men har ej af mig iakttagits. I trakten af Kyrö by i norra Kittilä häcka enstaka par.

Totanus totanus L. Mycket sällsynt. Blott en gång af mig anträffad i Muonio. Tyckes vara något talrikare inom fjällområdet.

Totanus fuscus L. Tämligen allm. i skogsomr., sällsyntare längre norrut, men funnen häckande ända uppe vid Kilpisjaur. Ank. $^{15}/_5$ och bortflyttar i slutet af juli, enstaka ungfåglar i början af aug. Kull $^5/_6$. Sitt bo bygger svart-snäppan, i motsats till hvad man i allmänhet ser uppgifvas, oftast på hög, stor skogsmark, ej sällan en km. eller mer från närmaste sumpmark. Flera tiotal af mig undersökta bon hafva befunnit sig på sådana lokaler, ej ett enda på kärr eller dyl.

Totanus ochropus L. Skall enl. MELA-KIVIRIKKO vara funnen häckande i Muonio. Ej af mig sedd.

Totanus glareola L. Allmän inom hela undersökningsomr., dock ingenstädes talrik. Ank. $^{20}/_5$. Bort i slutet af juli. Kull $^{12}/_6$. Bo på sumpmarker af olika slag.

Glottis nebularius GUNNERUS. Rätt sällsynt, men anträffad häckande inom alla delar af undersökningsområdet. Ank. $^{15}/_5$. Bort i slutet af juli; enstaka ungfåglar i början och medlet af aug. Kull $^5/_6$. Liksom svartsnäppan bygger äfven gluttsnäppan åtminstone i regeln sitt bo på torr skogsmark, helst på renlafsmoar, där den rufvande fågeln är så godt som omöjlig att upptäcka, om han ej flyger upp. Bon funna flera hundra meter från närmaste sumpmark.

Tringoides hypoleucos L. Allmän öfver hela området. Ank. $^{25}/_6$. Bortflyttar i början af aug., delvis redan tidigare. Kull $^{20}/_5$.

Pavoncella pugnax L. Rätt sällsynt i Muonio under häckningstiden. allmän i Enontekis och Karesuando. Ank. $^{12}/_5$ — $^{29}/_5$. Bortflyttar i slutet af juli och början af aug. Kull $^{12}/_6$.

Tringa temmincki LEISLER. Allmän vid Muonio och Kōnkämä älfvar, sällsyntare »inne i landet». Ank. $^{20}/_5$. Kull $^{20}/_6$.

Tringa maritima BRÜNNICH. Skjuten af dr W. FABRITIUS $^{2}/_{10}$ 1909 vid kyrkobyn i finska Muonio.

Tringa subarquata GÜLDENSTEDT. Tvänne gånger i sept anträffad på stranden af Muonio älf vid Muonio kyrkoby.

Tringa alpina L. Några gånger under flyttningen, vår och höst observerad i Muonio. Äfven iakttagen i Karesuando och i Enontekis. Häckar sannolikt inom fjällområdet.

Limicola platyrhyncha TEMMINCK. Sällsynt, men funnen häckande i svenska och finska Muonio samt i östra Enontekis. I trakten af Kyrö i nordvästra Kittilä är hon mindre sällsynt. Ank. först i början af juni. Kull $^{20}/_6$.

Gallinago gallinago L. Rätt allmän i skogsområdet, mindre allmän längre norrut. Ank. $^{15}/_5$; enstaka individer

dock stundom redan i början af maj. Kull $\frac{2}{6}$ — $\frac{2}{7}$, oftast omkr. $\frac{6}{6}$.

Gallinago gallinula L. Mycket sällsyntare än föregående. Funnen häckande i svenska och finska Muonio och södra Enontekis. Sedd nära Karesuando kyrkoby. Alla säkra bon (13 st.) funna efter den 20 juli. Dock ha ägg, som af storleken att döma tillhöra denna art, hittats redan i medlet af juni. Två kullar?

Phalaropus lobatus L. Mycket sällsynt inom barrskogsområdet och funnen häckande blott i dess nordligaste del; rätt allmän däremot inom fjällområdet. Blott tre gånger iakttagen i Muonio under vårflyttningen, i slutet af maj. Kull $\frac{25}{6}$.

Grus grus L. Sällsynt, men funnen häckande i svenska och finska Muonio samt i södra och mellersta Enontekis, till och med alldeles nära barrskogens nordgräns. Ank. $\frac{4}{5}$. En enda gång, den mycket tidiga våren 1913, sedd i slutet af april.

Crex crex L. År 1864 funnen häckande vid Ylimuonio (MELA-KIVIRIKKO).

Fulica atra L. En ungfågel fångades vid Parkajoki å i svenska Muonio hösten 1912. Enligt uppgift af trovärdig person skjuten i finska Muonio hösten 1900.

Lagopus lagopus L. Allmän öfver hela området. Efter lemmelår kolossalt talrik. Kull $\frac{15}{6}$.

Lagopus mutus MONTIN. Tillhör fjällområdet, men häckar äfven på de högre fjällen inom skogsområdet. Är öfverallt tämligen sällsynt. Uppträder under vintern här och där i låglandet. Kull $\frac{20}{6}$.

Lyrurus tetrix L. Stannf. Sällsynt; uppträder som häckfågel blott i svenska och finska Muonio upp till Ylimuonio. Tillfälligtvis anträffad i södra Enontekis.

Tetras urogallus L. Stannf. Allmän i skogsområdet, sällsynt längre norrut. Funnen häckande vid Kōnkämä älf (MUNSTERHJELM). Kull $\frac{1}{6}$. SUOMALAINENS antagande (Ornitologische Beobachtung sid. 44), att den i de lägre fjälltrakterna

förekommande något mindre form, som af befolkningen kallas »tunturimetto» = fjälltjäder, vore identisk med *T. urogallus lugens* LÖNNBERG, är inte riktigt. Den öfverensstämmer nämligen till färg och teckning med den vanliga formen eller är obetydligt mörkare än denna. Bland flera hundra undersökta ex. från olika trakter har ej funnits en enda »sorgtjäder».

Tetrastes bonasia L. Stannf. Har ungefär samma utbredning som orren.

Perdix perdix L. Enligt en notis i »Jägaren» för år 1898 iakttagen i svenska Muonio.

Falco rusticolus L. Stann- och stryckf. Häckar flerstädes inom fjällregionen. Inom barrskogsregionen anträffad häckande blott på fjället Onnastunturi och vid sjön Pahtajärvi i Enontekis, vid Saattakankuron i södra Karesuando samt i norra Kittilä. Höst och vinter då och då anträffad i svenska och finska Muonio. Kull $\frac{20}{4}$. Bo på klippafsats. Blott ett bo, det i Kittilä funna, i träd (gammalt bo af Pandion). Ägg 3—4.

Falco peregrinus TUNSTALL. Flyttf. Sällsynt. Funnen häckande endast inom barrskogsområdet, men såväl i svenska och finska Muonio som i södra Karesuando och södra Enontekis. Ank. $\frac{10}{5}$. Kull $\frac{20}{5}$ eller senare. Ägg 3—4. Bo funna på en mosse, på bara marken, på klippafsats samt i träd, i gamla bon af andra roffåglar.

Falco merillus GERINI. Flyttf. Allmän öfver hela området. Ank. $\frac{1}{5}$. Bo inom barrskogsomr. alltid i tallar. Kull $\frac{3}{6}$. Ägg 3—4, sällan 5—6 (lemmelår). Obetydligt talrikare under lemmelår.

Cerchneis tinnunculus L. Flyttf. Första gången af mig anträffad år 1907 (lemmelår) men var då talrik inom hela barrskogsområdet. Senare årligen observerad i större eller mindre antal. Bon funna i knipholkar, i gamla kråk- och skatbon samt nybyggda i tallar och björkar. Ank. $\frac{15}{5}$. Kull $\frac{5}{6}$.

Haliaetus albicilla L. Tillfällig gäst. Skjuten i finska Muonio och i Enontekis. Sedd i fjällregionen.

Archibuteo lagopus BRÜNNICH. Flyttf. Allmän öfver hela området, isynnerhet under lemmelår. Ank. $^{24}_{,4}$ — $^8_{/5}$. Kull $^{10}_{,5}$ — $^{15}_{/6}$. Bort i slutet af sept. eller början af okt.

Aquila chrysaetos L. Stannf. Sällsynt. Bon funna blott i finska Muonio och i NV. Kittilä. Skjuten flerstädes, till och med uppe i fjällområdet. Kull $^{20}_{,4}$. Alla af mig mätta hanar (5 st.) voro till alla delar rätt mycket mindre än de t. ex. af KOLTHOFF-JÄGERSKIÖLD angifna minimimåtten. Äfven en hona är uppmätt, men då minimimåtten för denna ej särskildt angifvas, kan en jämförelse göras blott med maximimåtten, hvilka äro mycket större än motsvarande mått hos mitt exemplar. Äfven äggen äro ovanligt små, delvis mindre än minimimåtten; deras antal i kullen 1—2.

Buteo buteo L. Blott en gång af mig observerad inom området nämligen $^7_{/4}$ 1913 i finska Muonio. Ett ovanligt litet ex. skjutet i norra Kittilä. Möjligen *B. zimmermannæ* EHMCKE?

Accipiter nisus L. Sällsynt, men anträffad häckande såväl i svenska som finska Muonio samt i södra Enontekis. Ank. $^{10}_{/5}$. Kull $^1_{/6}$. Alla bon funna under lemmelår eller under åren närmast före eller efter sådana.

Astur gentilis L. Stann-, stryk- och flyttfågel. Rätt allmän inom barrskogsområdet, men aftar i antal mot norr. Inom fjällområdet blott tillfälligtvis anträffad. Kull $^1_{/5}$. Lemmelåret 1907 anträffades ett bo med 4 ägg (den enda 4-kull jag erhållit) redan $^{17}_{/4}$. Ungfåglar ej anträffade under vintern.

Circus cyaneus L. Flyttf. Sällsynt, dock under lemmelår något allmännare. Funnen häckande i svenska och finska Muonio samt i norra Kittilä. Ungfåglar sedda i Karesuando och Enontekis till och med utanför barrskogens nordgräns.

Pandion haliaetus L. Sällsynt, men funnen häckande på flera ställen i finska Muonio och norra Kittilä. Ank. $^{16}_{/4}$ — $^{13}_{/5}$. Kull $^1_{/6}$.

Cygnus cygnus L. p. p. Sällsynt. Häckar sannolikt i norra Enontekis utanför barrskogsgränsen. Under vårflytt-

ningen då och då observerad. Passerar Muonio vanligtvis redan i medlet eller slutet af april.

Anser erythropus L. Tillhör som häckfågel fjällområdet. Enstaka par torde dock häcka äfven inom barrskogsområdet norra del. Under flyttningen vår och höst observerad i Muonio, dock i ringa antal. Ank. $^{20}/_5$. Skall förr under våren hafva uppträdt i Muonio i stora flockar.

Anser fabalis LATHAM. Häckar tämligen allmänt i de till barrskogsområdet hörande delarna af Karesuando och Enontekis; är däremot sällsynt i svenska och finska Muonio, äfvensom i fjällområdet. Ank. $^1/_5$. Bort i slutet af sept. Kull $^5/_6$.

Tadorna tadorna L. En ungfågel skjuten i sjön Ut-kujärvi i finska Muonio hösten 1900. Finnes i behåll.

Anas platyrhyncha L. Häckar i ringa antal i svenska och finska Muonio samt sannolikt i södra Enontekis. Anträffad tillfälligtvis äfven i fjällområdet. Ank. $^1/_5$. Bort $^1/_10$.

Mareca penelope L. Den allmännaste af de egentliga änderna. Häckar öfver hela området. Ank. $^9/_5$ — $^{21}/_5$. Kull $^{17}/_5$ — $^{14}/_6$. Bort i medlet af sept.

Nettion crecca L. Allmän öfver hela området. Ank. ett par dagar tidigare än föreg. Bort i medlet eller slutet af sept. Kull $^{10}/_6$.

Dafila acuta L. Häckar öfver hela området, dock ej så allmänt som de föregående. Ank. $^{10}/_5$. Bort i sept.

Spatula clypeata L. Våren 1908 skjuten i Enontekis. Enl. MELA-KIVIRIKKO skjuten äfven i Muonio, år 1886.

Aythya ferina L. En hane observerad dagligen mellan 16 och 20 maj 1911 på Muonio älf vid Muonio kyrkoby. Anträffad vid Karesuando (MELA-KIVIRIKKO).

Aythya nyroca GÜLDENSTEDT. Den 10 aug. 1912 såg jag ett par i en sjölik utvidgning af Könkämä älf (se Medd. af Societas pro Fauna et Flora Fennica, häft. 39, sid. 56).

Fuligula marila L. Tillhör fjällområdet och är äfven där sällsynt. Skall hafva blifvit funnen häckande på fjället Onnastunturi, där jag äfven sett den. Ej observerad i Muonio ens under flyttningstiden.

Fuligula fuligula L. Häckar öfver hela området, men är ingenstädes egentligen allmän. Ank. 15 /₅. Kull 20 /₆. Bort i sept.

Clangula clangula L. Mycket allmän inom barrskogsområdet. Saknas däremot nästan fullständigt inom fjällområdet. Ank. 1 /₅. Bort i slutet af sept. och början af okt. Kull 20 /₅— 30 /₅.

Harelda hyemalis L. Allmän i fjällområdet, sällsynt i skogsområdet, där han dock blifvit funnen häckande. Ank. 1 /₆ i ringa antal. I medlet af sept. uppträda stundom stora flockar i Muonio.

Oidemia fusca L. Uppträder som häckfågel hufvudsakligen inom fjällomr. Blott enstaka par ha anträffats häckande inom svenska och finska Muonio. Ank. i små flockar 13 /₅— 31 /₅.

Oidemia nigra L. Oftare än föregående anträffad häckande inom barrskogsområdet. Ank. 17 /₅— 1 /₆, oftast de sista dagarna af maj. Uppträder i medlet af sept., ofta i stora flockar.

Mergus albellus L. Mycket sällsynt. Af mig anträffad häckande endast i finska Muonio. Enligt äldre uppgifter hafva bon dock hittats äfven i svenska Muonio och i Enontekis. Ank. 15 /₅. Kull 7 /₆— 18 /₆.

SUOMALAINENS uppgift, att enligt hörsägen mellan Palojoensuu och Kuttanen vid Muonio älf på ungefär 200 holkar komma 1 å 2 par häckande salskrakar, hade gärna kunnat stanna i bläckhornet, ty ej ett enda par af denna art — det kan jag försäkra — har, åtminstone på de sista 13 åren häckat i dessa trakter. Jag har nämligen hvarje sommar exkurserat här och noga hört mig för beträffande de fåglar, som häckat i trakten, speciellt just beträffande salskraken, emedan ett ställe nära Palojoensuu heter »ungelolahti» = salskrakviken, men har aldrig lyckats få se en salskrake, än mindre erhålla ägg af den. Alla tillfrågade personer ha försäkrat, att inga salskrakar setts i trakten

Merganser merganser L. Är under häckningstiden sällsynt öfver hela området. Ank. $^{11}/_5$ — $^{24}/_5$ partals eller i små flockar. Uppträder stundom i sept. i kolossala massor. Kull $^{22}/_5$ — $^{11}/_6$.

Merganser serrator L. Allm. öfver hela området. Ank. $^{20}/_5$ (8_5 — $^{24}/_5$). Kull $^{20}/_6$, ofta senare. Ej sällan inträffar, att en del ungar inte äro flygfärdiga, då vattendragen isbeläggas.

Carbo carbo L. Förvillar sig ofta, i synnerhet om hösten, till områdets olika delar. Uppgiften i MELA-KIVIRIKKO: Vertebrata fennica, att skarfvén häckat i Enontekis, har visat sig vara fullkomligt gripen ur luften.

Podiceps nigricans SCOPOLI. Häckade med största sannolikhet sommaren 1906 i ån Palojoki i Enontekis, där små doppingar med ungar under sommaren setts af flera personer och en unge af denna art om hösten sköts.

Podiceps grisegena BODDAERT. En ungfågel skjuten i sjön Pallasjärvi i norra Kittilä och en annan i Muonio älf, nära dess utflöde i Torneå älf hösten 1909.

Podiceps cristatus L. Skjuten i sjön Kangosjärvi i finska Muonio våren 1903 af herr S. RUHLIN.

Colymbus stellatus BRÜNNICH. Tämliken allmän inom hela området. Ank. parvis $^{20}/_5$. Kull $^{13}/_6$. Bort i aug.

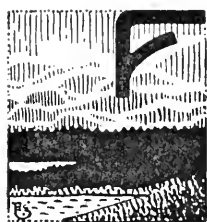
Colymbus arcticus L. Allmännare än föregående. Ank $^{14}_5$. Kull $^6/6$. Bort i slutet af aug.

Colymbus adamsi GRAY. Ett exemplar dödadt nära Hetta by i Enontekis vintern 1907—08. Ett annat ex. skjutet af SUOMALAINEN i Könkämä älf 1909.

Fåglar läggande tvänne kullar.

Af

H. Nyqvist.

rågan huruvida en del af våra fåglar under gynnsamma förhållanden lägga tvänne kullar om året är omtvistad. Under det att en del ornitologer anse detta vara vanligt, förneka andra detsamma och hålla före, att i de flesta fall enda orsaken till omläggning är den, att första kullen af en eller annan ogynnsam orsak blifvit förstörd. Därför är det ju för den biologiska vetenskapen af värde, när fullt tillförlitliga uppgifter i denna fråga kunna lämnas, d. v. s. då man genom att följa ett fågelpars uppförande under hela häckningstiden bestämdt kan konstatera sakförhållandet. Detta går ju lätt för sig hos i fångenskap hållna. Värre är det att kunna göra dessa observationer i naturen. Svårigheten att kunna säga, att det just är samma par, som antingen bygger ett nytt andra bo eller lägger ägg för andra gången i det gamla, är rätt stor, då det gäller en på stället allmänt uppträdande art och det ej finnes något individuellt egendomligt i utseende eller uppträdande, som skiljer någon från de öfriga.

Jag tillåter mig därför härmed att återgifva ett par fall, där det lyckats mig att få se, att ett fågelpar utan något slags ogynnsamt inflytande på den första kullen omedelbart efter denna lagt en andra kull ägg samt uppfödt ungarne.

Under de 11 år, 1902—1912, som jag hade min verksamhet förlagd till Karlsborg och min bostad i den stora vackra sjuk-

husparken på Vanäs udde, fick jag genom lämpliga anordningar så småningom kring mig samlade en hel del fåglar, såväl hålkbyggare som andra småfåglar, hvilka genom att se, att de i mig hade en vän, snart blefvo förtroliga och tydde sig allt mer och mer till närheten af min boning. Bland dessa voro de annars rätt skygga snöskatorna, af hvilka några par byggde långt bort i parken, men då de där oroades af kråkor, skator och kattor, funno snart dessa ställen riskabla och kommo mig allt närmre och närmre samt byggde slutligen sina bon alldeles utanför mina fönster, dit ej ofvannämnda skadedjur vågade sig.

Ett par af dessa fåglar hade en sommar lagt sitt näste i kronan af en närstående tall, och kunde jag dagligen följa deras förehafvanden. Då de trenne ungarne voro halvväxta, började honan bygga ett nytt bo i ett träd strax bredvid. Hanen började flyga omkring sjungande sin mera passionerade än vackra kärleksvisa, då någon tid blef honom öfrig från ungarnas matande, hvilket bestyr han nu nästan ensam ombesörjde. Honan såg endast till dem då och då samt var för öfrigt hela dagen sysselsatt med anskaffande af material till samt arbetet med det nya boet, hvilket på några dagar var färdigt, och då ungarne voro flygfärdiga, hade hon redan börjat rufva sina nya ägg i detta. Hanen matade nu alldeles ensam de utflugna ungarna, och honan tog ej minsta notis om sina i träden omkring henne sig uppehållande småttingar. Sedan dessa blifvit fullt färdiga och på egen hand begifvit sig ut i världen, återkom hanen och hjälpte sin maka att rufva och uppföda 5 stycken förhoppningsfulla plantor.

Det andra fallet gällde ett par ladesvalor, som hvarje år hade sitt bo på vinden till min bostad. Då en sommar första kullens 5 ungar voro utflugna och tillbragte tiden mellan flygöfningarna på takstolarna kring boet, började hanen draga strå till detta samma bo, i hvilket honan lade 4 nya ägg, hvilka alla kläcktes, och blefvo dessa ungar färdiga att tillsammans med sina föräldrar flytta den första veckan af oktober. För detta svalpar hände detta endast ett år på elfva.

Att hussvalan, af hvilken ett 20-tal par årligen voro under min omedelbara uppsikt, lade någon andra kull, kunde jag aldrig märka.

Sädesärulan har jag äfven sett lägga om i samma bo och tror mig hafva observerat samma förhållande med talgoxen och blåmesen.

Det är klart, att det måste vara för insekternas utveckling särdeles gynnsamma omständigheter, som tillåta insektätarne lyxen af en andra kull, då ju fåglarne måste ha så lätt att anskaffa föda, att de ej för denna orsak behöfva åsidosätta ruftningen och ungarnes uppfödning. Det var också det året, då ofvannämnda svalor lade om, en ovanligt vacker sommar och blid eftersommar. Att döma af uppgifterna hos en del utländska ornitologer är det regel, att åtskilliga fåglar, som i vårt land endast lägga en kull, i södra Tyskland hafva tvenne. Så nämner FRIDERICH («Naturgeschichte der deutschen Vögel») följande omläggande arter: rödhaken, rödstjärten, svarta rödstjärten, svarthättan, törnsångaren, löf- och gransångaren, kungsfågeln, gårdsmygen, järnsparfven, stenskvättan, dubbel-, sång- och koltrasten, talg-, svart-, tofs-, kärr-, blå- och stjärtmesen, trädkryparen, grå flugsnappare, ladu- och hussvalan, äng- och trädpiplärkan, sädesärulan, lärkan, träd- och tofslärkan, korn- och gulsparfven, steglitsan, gråsparfven, pil- och grönfinken, bofinken, hämplingen, staren samt turtur-, ring- och skogsdufvan. HARTERT («Die Vögel der paläarktischen Fauna») besannar dessa uppgifter hos följande: rödhaken, svarta rödstjärten, svarthättan, törnsångaren, gårdsmygen, talg-, svart- och stjärtmesen, trädkryparen, ladu- och hussvalan, trädpiplärkan («manchmal»), sädesärulan, träd- och tofslärkan, gulsparfven, gråsparfven, pilfinken, steglitsan, bofinken, hämplingen och staren och har grönsångaren med? samt säfparfven tillagd — hans arbete har ännu ej kommit till dufvorna. Hvad vårt land beträffar så uppgifver NILSSON endast: ladusvalan, lärkan, gråsparfven, pil-, grön- och bofinken, hämplingen och våra båda dufvor såsom omläggare, och KOLTHOFF («Nordens Fåglar») blott: gårdsmygen med?, talgmesen, gråsparfven, pil-

finken, grönfinken, bofinken, grönsiskan («troligen»), hämplingen och våra dufvor samt säger sig ej hafva sett någon omläggning hos ladusvalan, korn- och gulsparfven. Enligt samstämmiga uppgifter hos dessa fyra forskare häcka således både hos oss samt i södra Tyskland följande: gråsparfven och pilfinken, grönfinken och bofinken samt hämplingen, fåglar, som ej för sitt uppehälle äro bundna vid insektsvärlden, utan blott uppföda sina ungar härur, och själfva liksom de fullvuxna ungarne lefva af frön samt dels äro stannfåglar, dels länge kvarstanna på hösten och återkomma tidigt om våren. Anmärkningsvärdt är, att staren, som hos oss i regeln har sina ungar utflugna i sista hälften af maj eller början af juni och sålunda har god tid till ännu en kulls uppfödande, ej gör detta här, då han regelbundet lägger om i medelhafsländerna. Utom att dessas varmare klimat alstrar en rikare insektsutveckling kan en orsak härtill tänkas vara, att stararne därstädes äro stannfåglar och därigenom ej hafva sina nordliga anförvarters starka flyttningsdrift, utan längre kvarstanna i den trakt, där de haft sina första bon, och ej genast med de fullvuxna första ungarne draga ut på ströftåg till andra nejder.

Om färgen på bivråkens vaxhud.

Af

H. Nyqvist.

enna uppgifves olika hos olika författare. NILSSON säger vid beskrifningen af den gamla fågeln: »näbben och näbbhuden svarta» och af den unga: »näbbhuden och näbbroten . . . gula». »Nordens Foglar» 1. upplagan: »näbb svart med gul vaxhud». LÖNNBERG («Sveriges Rygg-radsdjur»): »vaxhud och fötter gula». CARLSON («Sveriges Foglar»): »vaxhuden brun». HARTERT («Die Vögel der paläarktischen

Fauna»): »Wachshaut dunkel bleigrau, untere Ecke nebst Basis der Unterschnabel gelblich» för den gamla fågeln, och för den unge: »Wachshaut und Wurzel des Untersnabels gelb». FRIDERICH (»Naturgeschichte der deutschen Vögel»): »Wachshaut bei *alten* Vögeln schwärzlich, gelb gemischt, bei *jungen* Vögeln aber ockergelb». ARNOLD (»Die Vögel Europas»): »Schnabel grauschwarz. Der junge Vogel hat ockergelbe Wachshaut». HENNIKE (»Die Raubvögel Mitteleuropas»): »Wachshaut und Füße sind gelb». CH. Z. BREHM (»Handbuch der Naturgeschichte aller Vögel Deutschlands »): »Die hohe Wachshaut . . . ist in Jugend gelb, im Alter schwarz.» A. E. BREHM (»Foglarnes Lif», svenska bearbetningen): »vaxhuden guldgul».

Hos dessa tio författare se vi således olika meningar. »Nordens Foglar», LÖNNBERG, HENNIKE, A. E. BREHM och CARLSON skilja ej på färgen hos de gamlas och ungas. De fyra första af dessa säga således, att den hos bivråkens alla åldrar är gul, den siste, att den är brun.

NILSSON säger, att den gamla fågelns är svart, ungens gul, HARTERT, att den är blygrå, ungens gul, ARNOLD, att näbbet, hvari han naturligtvis inbegriper vaxhuden, hos de gamla är gråsvart, ungens vaxhud gul, FRIDERICH respektive svartaktig och gul och CH. L. BREHM svart och gul. Alla dessa forskare utom CARLSON, som nog ej är någon auktoritet, äro ense om att vaxhuden hos den unge bivråken är gul. De 5 sistnämnda plus CARLSON att den hos den gamle är mörk, från blygrå till svart. Hvilka af dessa båda skilda läger hafva nu rätt?

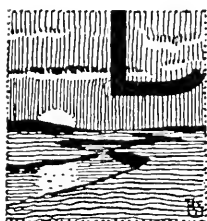
Hvad min erfarenhet i denna fråga beträffar, så ha alla ungar, som gått genom mina händer haft gul vaxhud, alla gamla mörk, från smutsbrun till svart, hos någon med här och där gulaktig antydning. Jag har äfven ofta hos de gamla fåglarne funnit fjädrarne kring näbbet nedsmutsade af någon svartaktig materia samt de smala näsöppningarne aldeles tilltäppta af intorkad dylik. Jag tror mig kunna säga, att denna vaxhudens med åren uppträdande affärgning från gul till brunsvart är en följd af fågelns lefnadssätt. Hos ingen annan af våra roffåglar äger någon sådan rum, men väl i motsatt riktning från mörk

i ungdomen till gul först vid framskriden ålder, såsom hos de större falkarne och hafsörnarne. Som vi veta, lefver bivråken mycket af insekter och dess larver, i synnerhet getingar och humlor, hvilkas sistnämnda bon han utgräfver och förtär med såväl larverna som honungen. Denna honung, förorenad med en hel del goda saker, är det som nedsmörjer näbb och vaxhud samt klibbar sig fast och tilltäpper näsborrarne. Detta mer eller mindre tjocka lager af smutsig honung kan fågeln ej genom bryning af näbbet eller krafnsning med klorna fullständigt aflägsna, utan alltid stannar något kvar hvarje gång han spisar humlebon, som torkar in, antagligen sönderdelas, och alstras nog därvid något ämne, som inverkar på pigmentet. I min fågelsamling hafva de 6 exemplaren af gamla bivråkar, som jag såsom nyskjutna erhållit, haft vaxhuden brunsvart och näsborrarne voro då och äro naturligtvis nu alldeles täppta, hvilket sistnämnda förhållande ingen annan af samlingens roffåglar visar, hvarför orsaken ej kan vara intorkning i och för sig. De bland de ofvannämnda ornitologerna, som funnit den gamla bivråkens vaxhud gul, hafva nog haft att göra med exemplar, som antingen vistats i trakter med brist på blommor och således humlor, såsom större barr- och bokskogar, eller ock sådana individer, som hållit sig till andra födoämnen. Att begäret efter insekter ej alltid är nedärfdt, visar HENNIKE, som berättar om en tam, som fullvuxen unge infångad bivråk, hvilken ej det minsta brydde sig om insekter utan visserligen ihjälbet men aldrig kunde förmås att äta getingar, som räcktes honom, samt genom ruskningar på hufvudet sökte blifva kvitt dylika, som kommo honom för nära.

Onormalt uppträdande af flyttfåglar och några fall af öfvervintring från senare år.

Af

Hjalmar Rendahl.

ikaväl som för kännedomen om fåglarnas flyttningar fastslåendet af det normala flyttningsförloppet, dess vägar och mediära tider är af den allra största betydelse, är det också viktigt att följa de anomalier och afvikelser, som kunna låta sig iakttagas. Såsom jag förut i denna tidskrift påpekat, veta vi genom sorgfälligt gjorda undersökningar, att en hel del flyttfåglar — framför allt sump- och simfåglar — följa alldeles bestämda flyttningsvägar vid sina årliga vandringar till och från häckningsplatsen. Men vi behöfva endast genombläddra ett faunistiskt verk, det må nu vara från vårt land eller något annat område, för att finna, huru allt emellanåt fågelarter anträffats, hvilka hvarken som häckande eller genomflyttande i normala fall tillhöra det beträffande gebitets fauna.

Stundom är det härvidlag frågan om arter, som finnas häckande i grannländerna, stundom kunna främlingarna vara från helt fjärran nejder. Som ett exempel vill jag blott framdraga de bägge i vårt land tillfälligt anträffade turturdufvorna, den vanliga turturdufvan (*Turtur turtur* L.) och den större turturdufvan (*Turtur gelastes* LATH.). Af dessa är den förra en i södra och mellersta Europa häckande fågel medan den senare tillhör Ostasien.

Dylika fågelfynd betraktades länge mera som ett rent kuriosum, resultatet af en från regelbunden flyttning alldeles

oberoende regellös villflygning, och under sådana omständigheter anträffade fåglar fingo i litteraturen namnet *irrgäster*. Det är hufvudsakligen den finländske zoologen PALMÉNS förtjänst att hafva bragt dessa fall af oregelbundenhet under saklig diskussion, och i stort sedt har han också lyckats påvisa dem vara förstörade resultat af avvikelningar, som mer eller mindre torde uppträda äfven i ett för öfrigt normalt flyttningsförlopp. Genom att helt betrakta irrgästerna som följd af en flyttning, hvilken ej förlöpt längs de regelbundna vägarna och genom att söka relationen mellan dessa och de normala, lyckades P. konstruera en sammanhängande bild af såväl de mera extrema som de mindre iögonenfallande oregelbundenheterna och på ett tillfredsställande sätt klarlägga de väsentligaste af deras grundorsaker.

Äfven vid betraktandet och för förståendet af smärre avvikelser i flyttfåglarnas uppträdande anser jag det af yttersta vikt att hafva dessa allmänna synpunkter för ögonen. Därför vill jag, innan jag ger en sammanställning af mitt material, lämna en kort öfversikt af PALMÉNS resultat, som schematiskt sammanställda te sig sålunda.

I fåglarnas flyttningsförlopp förekomma årliga differenser, tagande sig uttryck däri, att vägen kan utsträckas olika samt visa större eller mindre sidliga divergenser. I allmänhet är det dock ett fåtal individ, som åtminstone mera påtagligt göra dessa avvikelser. Orsakerna till desamma torde vara att söka dels i klimatiska faktorer (vinddrifning), dels däri, att fåglar, som blifvit efter, kommit samman med andra flyttfåglar. Huruvida äfven frivilliga avvikelser vid ogynnsamma vindförhållanden förekomma [som WEIGOLD synes vilja antyda i »II. Jahresbericht der Vogelwarte d. Kgl. Biol. Anst. auf Helgoland» pag. 29] synes mig af det material, vi hittills äga, fullkomligt omöjligt att afgöra. De faktorer, vilka betinga avvikelsernas styrka, äro längdutsträckningen af flyttningen, läget af den ort, där fågeln avviker från rätta vägen, samt vägarnas geografiska divergens. Vi komma så till följande separatfall.

Abbreviation och prolongation. Olika orsaker kunna förorsaka, att fåglarna förkorta eller förlänga sin flyttning *längs normal flyttningssväg*. Resultatet betingas af frekvensen och årstiden. Om orsakerna äro af omfattande beskaffenhet, verka de på samtliga eller ett stort antal individ. Under milda vintrar öfvervintra exempelvis många fågelarter längre norr ut än annars. Resultatet af hithörande fenomen kan sammanfattas som följer.

Vid vår- flytt- ningen	$\left\{ \begin{array}{l} \text{abbreviation — fågeln gör halt söder om häckningsområdet} \\ \text{prolongation — fågeln utsträcker vägen norr om häckningsområdet} \end{array} \right.$	$\left. \begin{array}{l} \text{i bägge fallen kan i det nya gebietet häckning försiggå eller uteblifva.} \end{array} \right\}$
Vid höstflyttningen	$\left\{ \begin{array}{l} \text{prolongation — fågeln flyttar längre söderut än vanligt.} \\ \text{abbreviation — fågeln öfvervintrar.} \end{array} \right.$	

Abbreviationen kan i bägge fallen försiggå frivilligt, eller därigenom att fågeln af en eller annan anledning är oförmögen fortsätta resan.

Deviation. Som förut nämnts, kunna fåglarna — vinddrifna eller i sällskap med andra arter — komma till helt främmande trakter, hvilka ej stå i något närmare förhållande till deras normala flyttningssvägar. De hafva då någonstades under färden afvikit — devierat — från sin rätta stråt. Detta fenomen, det påtagliga fallet af irrgästers uppträdande, är iakttaget bland alla kategorier af flyttfåglar såväl vår som höst. Då orsakerna härvidlag äro rent individuella, uppträda dylika devierade fåglar i regel blott enstaka eller i små flockar.

Till dessa af PALMÉN angifna grupper kunna vi föra ännu en, som särskildt under senare år dragit åt sig rätt stor uppmärksamhet, de *periodiska vandringsarna*. Som exempel härpå hafva vi i vårt land hufvudsakligen nötkråkan och väl delvis också sidensvansen. Beträffande detta slag af vandrings sväfva vi ännu i många punkter i okunnighet.

Af denna orientering torde det framgå, huru studiet af rubbningar vid en fågelarts flyttningar och i dess utbredning äro värda allt beaktande. Så mycket mera som genom de tillfälliga afvikningarna och eventuell häckning fågeln kan komma att utsträcka sitt häckningsområde till nya trakter. I de följande raderna har jag sammanställt de oregelbundenheter, som blifvit antecknade i de uppgifter, som på föranstaltande af Riksmuseets Vertebrataafdelning under de *bägge senaste åren* insändts till Statens Meteorologiska Centralanstalt från observatörer rundt hela vårt land. Jag har i detta sammanhang äfven medtagit anteckningar rörande fortplantningsförhållanden o. d., i den mån jag funnit desamma vara af intresse.

Podiceps auritus L. *Svarthufvad doppning*. — I januari 1913 anträffades en halfdöd fågel af denna art i Idre, Kp. Förut ej observerad å orten.

Podiceps cristatus. *Skäggdoppning*. — Denna är som bekant en fågel, hvilken under senare årtionden i hög grad vidgat sitt häckningsområde i vårt land. Som ett bidrag till dess utbredningshistoria kan anföras: I Härendesjön, Väster Fernebo s:n, Vst., häckar den sedan ca 10 år, men har förut ej funnits där. I Marsviken (af Östersjön), Kärrboda s:n, Ög., fanns knappast hvarken skäggdoppning eller sothöna för 20 år sedan. Hafva sedermera invandrat dit och under senare år blifvit synnerligen allmänna.

Carbo carbo L. *Storskarf*. — Denna har under de senare åren anträffats längs Österdalälvens ötre lopp. Häckning är dock icke iakttagen.

Ardea cinerea L. *Grå häger*. — Iakttagen två på hvarandra följande somrar vid Österdalälven i Särna socken, Kp. Ett ex. iaktogs 1914 i Ormsjö, Dorotea s:n, Vb. Ankom $^{14}/_7$, drog $^{17}/_7$ bort mot nordväst.

Ciconia ciconia L. *Hvit stork*. — Iakttagen d. 18 maj 1910 vid Lenstads mosse på Öland. Tydligt villflygning (prolongation) vid ankomsten, storkens ankomsttid i Skåne och Halland infaller från början af april till slutet af maj. I Åsoka, Var-

tofta, Vg. uppehöll sig en flock ungefär en månad (juli augusti), 1908.

Somateria mollissima L. *Ejder*. — Enstaka exemplar (4—5) öfvervintra stundom vid Agö fyr, Gf.

Vid Vättern (Hästholmen, Ög) häckade ett ejderpar 1914. Min meddelare, stud. N. OLSSON, har redan i en notis meddelat detta i Fauna och Flora, men jag medtager uppgiften jämväl i detta sammanlag, då här föreligger ett typiskt fall af deviation med häckning. Min meddelare skrifer: »På vårarna kan man ju någon gång få se ejdrar sträcka öfver sjön. — — — I år häckade emellertid ett par vid Hästholmen. Vid Kvarndammen, ett par hundra meter upp på land, lades boet. Hanen blef. innan äggen kläckts, skjuten. Honan låg emellertid ut äggen, och kullen observerades sedan flera gånger från ångaren Trafik»

På Gotska Sandön häckade ejdern 1914 på östra stranden, som jag förut meddelat i tidskriften.

Clangula clangula L. *Knipa*. — Öfvervintrar stundom vid Agö fyr, Gf. Ett ex. öfvervintrade 1914 i Rovokkojärvi, Öfver-Torneå, Nb.

Anas platyrhyncha L. *Gräsand*. — Jag har redan förut (Fauna och Flora 1914, p. 193 ff.) behandlat gräsandens öfvervintring i Sverige och påpekat, hur denna är ett fenomen, som år för år tyckes tilltaga i omfattning. Jag hade då att tillgå observationer för 1913, härtill komma nu de för 1914, som lämna några nya lokaler för öfvervintring 14/15, hvilka bestyrka riktigheten af de resultat, jag i ofvannämnda uppsats framlade. Jag anför här de nya lokalerna.

Hökhult, Laholm, Hl, stannade till in i januari, sedan borta till 16. III. — Gällared, Hl 50—60 öfv. i Ätran. — Bjärges, Gt, öfv. vanlig. — Jämshög, Bl, öfv. ett hundratal. — Öland, öfv. vanlig. — Hedmossen, Ärila s:n, Sm, öfv. 3 stycken, ovanligt. — Kärrboda, Bergshammar s:n, Sm, öfv. mindre flockar. — Bergsdammen i Öknasjön, Härads s:n, Sm., öfv. 7 stycken. — Rosersberg, St, öfv. ett 20-tal. — Östhammar, St, 1913/14 öfv. 2 exemplar. — Granhammars gård, Up, öfv. ett 30-tal.

Ej förut iakttaget. — Västeråstrakten, Vst, öfv. ett 80-tal i Stensån. Företeelsen har observerats några år, och de öfvervintrandes antal har hvarje vinter ökats. — Fors, Väster Fernebo, Vst, öfv. 7 st. Förr iakttaget vid utfallet till Fors gård. — I Kåge älf nedanför Kågeträsket (Jörns socken, Vb) iaktogs en gräsand en af de sista dagarna i december. — Skansholm, Vilhelmina, Vb, 4 öfv. — Arvidsjaur, Nb, 1906 iaktogs ett par (♂ och ♀) 23 december.

Redan af min förra utredning framgick rätt väl, hur gräsanden dels frivilligt, dels af en eller annan orsak därtill tvungen

Gräsand. *Anas platyrhynchos* L. Matstrupe och mage fulla med ekollon.
a) helpreparat.

b) uppdissekeradt.

håller ut mot vårt bistra vinterklimat, och det torde framför allt vara näringsbristen mera än kölden, som drifva gräsänderna söderut. En egendomlig anpassning till ursprungligen främmande föda ha vi i det, väl åtminstone af våra jägare ganska allmänt kända fenomenet, att gräsänder vintertid äta ekollon, där god tillgång på sådana finnes. Detta är ett synnerligen eklatant exempel på, hvad professor E. LÖNNBERG betecknat som »det dukade bordets princip», eller det, att en djurart vid brist på sin vanliga föda, men riklig tillgång på sådan kost, som ej ursprungligen ingår i dess matsedel, tämligen lätt vänjer sig vid att tillgodogöra sig den nya föda,

naturen bjuder. I Djursholmstrakten ströfva stora skaror öfvervintrande änder kring i ekbackarna; samma meddelande har jag fått (1913) beträffande Långö och Hartsö i Södermanländska skärgården. Företeelsen torde, där tillgång på ekollon finnes, ej vara ovanlig; och det skulle vara synnerligen intressant att utröna, i hvad mån de öfvervintrande gräsänderna omändra sin matsedel i de olika trakter, där öfvervintring förekommer.

De två bifogade fotografierna visa öfre delen af matsmältningsapparaten af en öfvervintrande gräsandhane från Djursholmstrakten. Den fälldes och ställdes till mitt förfogande förra vintern af fil. stud. KÅRE BÄCKSTRÖM, fotografierna af den af mig fridissekerade magen äro tagna af fil. stud. STEN BERGMAN. Som synes af fig. 1 a, är hela matstrupen kräfligt ansvälld på grund af sitt hårda och rikliga innehåll. Detta framträder i fig. 1 b., där oesophagus och ventrikeln öppnats, och här visar sig, att matstrupen och proventrikeln innehåller 8 ekollon och en *Helix hortensis*. Innehållet var öfverdraget med slem, men någon kemisk uppmjukning kunde ej konstateras. I muskelmagen låg blandadt med grus ett på mekanisk väg krossadt ollon, och det syntes mycket antagligt, att sönderdelningen af denna för en gräsandsmage något hårda föda uteslutande eller åtminstone i all hufvudsak skett på mekanisk väg.

Cygnus cygnus L. *Sångsvan*. — Ett ex. öfvervintrade 1914 i Pajala, Nb. I Laholmstrakten öfv. 1914 åtta stycken, hvilket stundom händer under blida vintrar.

Cygnus olor *Knölsvan*. Öfv. 1914 i Kungs-Norrby sjön, Ög., där årligen 2—3 par häcka.

Cygnus sp. *Svan*. Vintrarna 1909, 10 och 11 uppehölo sig svanar i Helige å mellan Helgasjön och Bergkvara och kvarvoro troligen hela vintrarna. — Under milda vintrar äro svanar allmänna vid Gottlands ostkust. — Kållands bevaknings-trakt, Råda m. fl. socknar (Lidköping, Sb): svanar kvar vid årsskiftet.

Astur gentilis L. *Dufhök*. — Mo, Junsele s:n, Vn, enstaka exemplar öfv. 1913. Iakttaget flera vintrar. — I Björsjö, Norrbärke, Kp, är öfvervintring af såväl duf- som sparfhök vanlig.

Milvus milvus L. *Glada*. — Förekommer i några ex. vid Helgasjön, där den fordom var allmän. — Iakttogs på Gottland 1913 af kaptenerna vid Gottlands Artillerikår H. LUNDGREN och A. ZETTERLING. — Från Laholm meddelas, att gladan där i trakten är försvunnen sedan 5—6 år, efter att förut ha förekommit mycket sparsamt.

Haliaëtus albicilla L. *Hafsörn*. — Ett par öfvervintrade 12/13 i kronoparken Skenholmen (en ö) i Rute s:n, Gt. Enligt uppgift har den ej förut öfvervintrat på orten. Vintern 13/14 öfvervintrade detta par åter och kunde hvarje dag observeras sittande vid iskanten. Hare och sjöfågel förekomma rikligt på platsen. — Disp. A. VON POST meddelar från Äs, Julita s:n, Sm, att för omkring 20 år sedan häckade 2 par hafsörnar vid Hjälmarén, det ena i Öja socken, det andra i Julita. För 10 år sedan fanns det ena paret kvar (Julita). Under de senaste åren har ej något örnpär häckat förrän sommaren 1914, då ett par åter häckat på St. Sundby skog, Öja s:n. En à två fåglar (årsungar) höllo sig kvar tills på nyåret 1915, då medd. lämnades.

Falco merillus GER. *Dvärgfalk* — Ett ex. öfv. en vinter vid Äs. Visade sig flera gånger om dagen vid vattnet, där de vadade omkring. (»Starka källdrag förekomma vid stranden af den förbiflytande ån, och på grund häraf finnes hela vintern å vissa platser öppet grundt vatten, hvare lefver en del märldjur och vatteninsekter. Antagl. af denna orsak öfvervintra ofta en del flyttfåglar i närheten af detta vatten. v. Post).

Falco subbuteo L. *Lärkfalk*. — Liksom föreg. öfv. en vinter också en lärkfalk vid Äs.

Perdix perdix L. *Rapphöna*. — 1911/12 vistades å Rånby mark, Råneå s:n, Nb 2 st. rapphöns, ♂ o. ♀, men vintern därpå voro de försvunna (medd. jägmästare J. A. ASKER.)

Lagopus lagopus L. *Dalripa*. — Vintern 1912 sköts en dalripa 2 km. västerut från öfre ändan af Norra Bullarensjön, Bohuslän.

Fulica atra L. *Sothöna*. — Som förut meddelats i tidsskriften, ett fynd i december 1912 vid Merasjärvi, Muonionalusta, Nb; samt ett i november 1914 vid Torne älf 2 mil norr om Vittangi, Nb.

Rallus aquaticus L. *Vattenrall*. — Ett ex. påträffades i mars 1914 dött i ett uthus i Kwickjock. En noggrann beskrifning på fågeln, som jag erhållit af herr L. HOLMBOM i Njuonjes, utesluter allt misstag om arten.

Scolopax rusticola L. *Morkulla*. — Bjärages, Gt, öfvervintrar ofta. Fårö, öfvervintrar. Böda, Öland, 1 ex. öfv. 1913. Hvarje vinter en eller flera. Lur, Bohuslän, 1 ex. iakttaget d. 20 december 13.

Columba oenas L. *Skogsdufva*. — Vallåsen, Voxtorp, Hl., 1 ex. d. 31 jan. 14.

Rissa tridactyla L. *Tretåig mås*. — Funnen död sommaren 1913 vid Särna kyrkby, Kp. Förut flera gånger iakttagen längs Österdalälvens öfre lopp.

Larus ridibundus L. *Skrattmås*. — Vid Jönköping iakttog jag i södra delen af Vättern den 23 december 1913 tre å fyra skrattmåsar (gamla fåglar) i en flock af *L. canus* och *fuscus*. — I närheten af Särna kyrkby, Kp, sköts en skrattmåsa den 28 april 1913.

Strix flammea L. *Tornuggla*. Häckade för ett tiotal år sedan — eller något mindre — i Norunga, ett par mil söder om Alingsås. (Medd. fil. mag. E. ANTEVS.)

Coracias garrula L. *Blåkråka*. Iaktogs midsommartiden 1914 en mil väster om Kalmar. (ANTEVS.)

Caprimulgus europaeus L. *Nattskärva*. — Från Harads, Jockmock, Nb, meddelas: »Den 8 maj 1913 observerades fyra exemplar af en sällsynt fågel, troligtvis var det nattskärva.» Jag återger meddelandet med all reservation. Att här skulle kunna föreligga en prolongation är ju ej alldeles uteslutet, de enda fixa ankomstdata, som för jämförelse finnas till min disposition, äro följande. Ankomst: Almesåsen, Ryda s:n, Sb. 1913 den 12 maj. Uddevalla, 1905: 17. V; 1906: 13. V; 1907: 12 V; 1909: 27. V.

Picoides tridactylus L. *Tretåig hackspett*. Sköts vid Skara 18 januari 1907. (ANTEVS).

Picus viridis L. *Gröngöling*. Vid Vimmervattnet, Ramsele s:n, Vn, observerades 1 ex. på senhösten 1914. Förut ej iakttagen på platsen.

Lynx torquilla L. *Göktyta*. Iakttagen 1913 i Backe, Dorotea s:n, Vn., dit den ankom den 6 maj. Förut ej sedd å orten. (Medd. jägmästare V. OLOFSSON).¹ Som ett exempel på maj-fåglarnas snabba fördelning vid ankomsten förtjäna följande ankomstdata (1913) att anföras. Kärrboda, Bergshammar, Sm: 27. IV. — Riis, Nor s:n, Värmland: 29. IV. — S:a Vadsbo, Sb: 6. V. — Älfdalen, Kp: 6. V. — Säfsnäs, Kp: 6. V. — Dorotea, Vn: 6. V. — Ramsele, Vn: 10. V.

Alauda arvensis L. *Sånglärka*. — Vid Hälsingborg öfvervintra ej sällan små flockar på stubbåkrar vid kusten.

Eremophila alpestris flava Gm. *Berglärka*. — Folkskollärare O. RINGDAHL meddelar, att han hvarje vinter iakttagit denna längs kusten, i synnerhet vid Höganäs, där den i flockar håller till kring tånghögar, bland *Elymustufvorna* och i ljungen.

Sturnus vulgaris L. *Stare*. — På Vilhelmina kyrkplats observerades 1909 i maj månad 6 starar. Uppehöll sig några timmar och voro på aftonen borta. — Lidsjöberg, Alanäs s:n Jt, 1 ex. iakttaget till 22 december 14. — Edh, Börstils s:n, St, 1 ex. öfv. (14). — Djurstens fyr, St., 1 ex. öfv. (13). — Öjaby, Kb., 2 ex. skola 1912/13 hafva öfverintrat vid Yllevad ($\frac{1}{3}$ mil från Öjaby). — Skansudde fyr, Gt, iaktt. 26 december (13). — Från Laholm meddelar kronjägaren J. A. MELLSTRÖM följande, som är af intresse för den af mig förut i tidskriften omtalade frågan om staren ungfågelflyttningar. »Stararna flyttade från häckplatsen i början af augusti (1914) och slog sig i sällskap med kråkfåglar, men kommo tillbaka till sina bon den 22 september och sjöngo sina afskedssånger där, hvarefter de flyttade på allvar den 3 oktober.»

Vid Hälsingborg öfvervintra hvarje år några starar och hålla då gärna till vid barlastplatsen på afskrädeshögar.

¹ Se Fauna och Flora. 1914 p. 139.

Plectrophenax nivalis L. *Snösparf*. — I närheten af Högnäs, Ml, håller nästan hvarje vinter en flock snösparfvar till bland tången.

Emberiza schoeniclus L. *Säfsparf*. — Öfvervintra hvarje år i Hälsingborgstrakten och ses om vintrarne ej sällan vid vassarna vid Råå fiskeläge.

Fringilla coelebs L. *Bofink*. — Fors, Väster Fernebo, Vst: Öfv. (1914) litet hvarstād s 10—20 st. Förr iakttaget. — Kärrboda, Bergshammar s:n, Sm.: Enstaka öfvervintra hvarje år — Äs, Sm.: öfv. stundom. — Kalmar: Öfvervintrade 1908, 09 10, 11 och 12 (rätt många). — Bjärges, Gt: Öfvervintring af några exemplar vanlig. — Växjö: Öfvervintrar under milda vintrar i staden. — Uddevalla: Har under några år öfvervintrat i rätt stort antal. Fåglarne uppehålla sig vid linoljefabriken och dess magasin och synas reda sig bra. — Sandhammars fyr, Kr: 1913 öfvervintrade 5—6, som besökte foderbräderna — Hälsingborg: Öfvervintra ofta, träffas vid barlastplatsens afskrädeshörar samt inne vid husen och på torgen.

Carduelis carduelis L. *Steglits*. — På Krokfors gård Ramsele s:n, Vn, iaktogs en flock hanar sista dagarne i oktober 1914. Förut ej iakttagen på platsen.

Motacilla alba L. *Sädesärta*. — Från Grönskärs fyr, St, berättar fyrmästaren L. HAFVSTRÖM följande, som ej är utan sitt intresse. »Som någonting egendomligt kan omtalas, att ett par sädesärlor redt sitt bo i en båt, som 2 à 3 gånger i veckan begagnades för segling till Sandhamn. Där lågo 5 st. ägg, hvilka med tiden blefvo 5 st. ungar. När båten var under segel, togs boet i land och lades på ett skyddadt ställe, men ärlorna besökte det då icke. Så fort båten kommit tillbaka och boet lagts på sin plats samt det blifvit lugnt, infunno sig fåglarna genäst. Nu är att märka, att båten var borta 6—7 timmar hvarje gång. På samma sätt gick det, när ungarna kommo ut, och långt efter det dessa blifvit flygfärdiga, hade de sitt tillhåll i båten, tills de lämnade skäret. Det är första gången, jag iakttagit, att sädesärlor häckat där.»

Anthus campestris BECHST. *Fältpiplärka*. — Häckar ej sällsynt längs kusten vid Hälsingborg.

Anthus sp. (*pratensis* L. eller *spinoletta obscurus* LATH.?) öfvervintrar hvarje år vid Hälsingborg och ses gärna bland tånghögar vid stranden.

Hirundo urbana L. *Hussvala*. — Ett par iakttagare ha att förtälja om hussvalans aftagande. Så från Mo, Junsele s:n, Vn. Från Bunkris, Älfdalen, Kp meddelas: förr häckade flera familjer, nu (1913) blott en enda. — År 1905 fanns vid *Rangsjö jäbodar* (Älfdalens kronopark, Kp) i oktober månad ett svalpar, som hade ännu icke flygfärdiga ungar i boet.

Clivicola riparia L. *Backsvala*. — 1913 häckade en liten koloni backsvalor i en sandgrop i Ryda socken, Sb, där fågeln åtminstone icke på tio år blifvit iakttagen.

Turdus musicus L. *Taltrast*. — Har en gång iakttagits öfvervintra vid Äs, Sm.

Turdus iliacus L. *Rödvingetrast*. — Äfven af denna art en sporadisk öfv. vid Äs. Fågeln blef vid slutet af vintern skjuten.

Turdus merula L. *Koltrast*. — Pajala, Nb, iakttagen i augusti 1913. Ses ej ofta på platsen. I Skärfångens by, Föllinge s:n, iaktogs 1 ex. i mars. Att koltrasten i större eller mindre utsträckning öfvervintrar i landets sydligare delar är ju en känd sak¹. Några observationer kunna anföras. Äs, 2—8 ex. af bägge könen nästan hvarje vinter. Almesåsen, Ryda s:n, Sb, 2—3 ♂ hvarje vinter. Öjaby, Kb, har öfvervintrat de senare åren. Hälsingborg, öfv. ofta och ses hela vintern i trädgårdarna.

Erithacus rubecula L. *Rödhake*. — Stjärnorp, Ög, enstaka öfvervintra (1914). Kalmar, öfvervintrande exemplar sedda 1909, 10 och 11. Laholm, en och annan öfvervintrar (1914). Hälsingborg, öfverv. i regel i enstaka ex.

Phoenicurus phoenicurus L. *Rödstjärt*. — I Laholm har fågeln de två senaste åren varit försvunnen.

¹ Särskildt under innevarande vinter 15/16 synes fågeln i särskildt stor utsträckning hafva öfvervintrat.

Saxicola oenanthe L. *Stenskvätta*. — Öfvervintrar stundom i Harasjömåla, Jämshögs s:n, Bl.

Cinclus cinclus L. *Strömstare*. — Från Äs berättar disp. VON POST: Två exemplar förekomma alltid öfver vintern, dessa tillåta emellertid inga andra individer af sin art att dela området med sig, utan drifva bort alla konkurrenter.

Prunella modularis L. *Järnsparf*. — Vid Hälsingborg öfvervintra enstaka exemplar hvarje år.

Muscicapa atricapilla L. *Svart och vit flugsnappare*. — Jägmästaren A. MALMBORG i Bjärges skrifer: »Som synes af mina observationer, komma hanarna före honorna. Det är ju dock möjligt, att detta har sin grund däri, att de brokigt färgade hanarna äro lättare att iakttaga». Han anför som ankomstdata för 1913 i Bjärges, Gt, ♂ 27. IV; ♀ 28. IV. Äfven från Djursholm äro lämnade skilda tider för hane och hona 1911 ♂ 6. V; ♀ 8. V. 1913: ♂ 30. IV; ♀ 9. V. Äfven på andra ställen har jag för denna fågel sett antecknadt olika ankomsttider beträffande hane och hona. Det vore ganska intressant erhålla ytterligare observationer beträffande denna sak!

Nucifraga caryocatactes L. *Nötkråka*. — Observerad å följande orter. 1912. Kårböle by, Färila s:n, Gf, enstaka ex. på hösten. Kärrboda, Bergshammars s:n (nära Nyköping), 1 ex. på hösten. 1913. Mariefred, Sm, 4 gånger under sommaren och hösten. Kårböle by, Färila s:n, Gf, enstaka ex. på hösten. Svenska Högarnas fyr, St, 4 september. Grönsiska, By s:n, Kp, 25 september. Almesåsen, Ryda s:n, Sb, enstaka i slutet af september. Oviken, Jt, 3 oktober. Edsleskog, Dalsland, sedan många år förekommer nötkråkan sparsamt i Edsleskogs s:n, och visar sig ensam eller högst parvis. Den 6 december iaktogs på ången söder om kyrkbyn en flock på ungefär 30 exemplar. 1914. Skymhytte kronopark, Öb, 3 stycken synliga några dagar i oktober.

Corvus frugilegus L. *Råka*. — Iakttagen i Backe, Dorothea s:n, Vn, d. 5 maj 1913. Särna kyrkby, Kp, den 14 april 1913 iaktogs 3 exemplar. En koloni på flera tusen fanns för 6—7 år sedan (fortfarande?) i Morup, Hl. (ANTEVS.)

Corvus cornix L. *Kråka*. — Som ett litet bidrag till kråkans flyttningshistoria i norra Sverige meddelas följande. Njuonjes, Kvickjock, Nb, öfvervintrade 1912. Högst ovanligt. FREDRIKA, Nb, ankom 1913 d. 4 april. 2 ex. öfvervintrade. Före-teelsen förr iakttagen. Neder-Kalix, Nb, en och annan brukar öfvervintra. Västanede, Norderö s:n, Jt, 8—10 kråkor ha under några vintrar varit kvar. — Från Visingsö omtalas, att ön på höstarna brukar vara ett flitigt besökt nattläger för fåglar från östra sidan af Vättern (Grennattrakten).

Colaeus monedula L. *Kaja*. — Häckar i Trönö gamla kyrka, 10,5 km. öster om Broddböle, Gf.

De i det ofvanstående använda förkortningarna af läns-mannen äro följande: Nb, Norrbottens — Vb, Västerbottens — Jt, Jämtlands — Vn, Västernorrlands — Gf, Gäfleborgs — Kp, Kopparbergs — Up, Upsala — Vst, Västmanlands — Vrm, Värmlands — Öb, Örebro — Sm, Södermanlands — St, Stockholms — Ög, Östergötlands — Sb, Skaraborgs — Kl, Kalmar — Kb, Kronobergs — Boh, Göteborgs och Bohus — Hl, Hallands — Kr, Kristianstads — Ml, Malmöhus — Bl, Blekinge — Gt, Gottlands län.

Som af den gifna öfversikten framgår, har observations-materialet för 1913 och 1914 förutom de ordinarie iakttagelserna av vissa fåglars ankomst och flyttning inbragt äfven en del intressanta uppgifter angående såväl afvikelser i flyttning-förloppet som beträffande häckningsförhållanden. I en del fall föreligga exempel på typiska deviationer och prolongationer, men ofta beror nog uppträdandet af fåglar å främmande ort (särskildt på sensommaren) på kringstrykningar under ung-fågelstiden. Detta låter sig lätt konstatera genom granskning af anförda observationsdata, så jag har ej vid de särskilda fallen gjort några anmärkningar. Flertalet uppgifter torde gälla öfvervintringen. Jag har då härvidlag i hufvudsak medtagit sådana anteckningar, som antingen gälla fåglar, som förut ej eller blott sällan anförts öfvervintrande, dels sådana fall, där öfvervintring skett i nya landområden. Till öfvervintringsfrågan vill jag nu emellertid anmärka tvenne synpunkter, som jag

mycket väl inser. Dels att en öfvervintring af enstaka exemplar kan och väl ofta också beror på, att dessa af en eller annan orsak äro urståndsatta företaga flyttningen och nödsakade kvarstanna. Likväl anser jag också sådana specialfall af ett visst intresse, då de i viss mån visa fågelus förmåga att i nödfall uthärda vår vinter. Den andra synpunkten, som här tages hänsyn till, är den, att en exempelvis vid Skånes kust öfvervintrande fågel naturligtvis ej behöfver tillhöra den där häckande stammen, utan mycket väl kan ha kommit från nordligare häckningsplatser och abbrevierat flyttningvägen. Så att ett öfvervintrande exemplar behöfver ej vara och är alls icke något bevis på, att fågeln under vissa omständigheter delvis blir stannfågel, utan visar endast, att den kan afkorta sin flyttningväg och öfvervintra inom området för artens sommarutbredning. Med begreppet stannfågel förstår man däremot, att individen öfvervintrar inom området för sin — individens — sommarutbredning. Och därmed äro vi inne på problem, som det ej tillhör observationerna utan den experimentella flyttfågelsforskningen att vidare belysa.

Smärre meddelanden.

Sumphönsen i Blekinge.

Med anledning af notisen om den grönfotade sumphönan o. s. v. i 5:te häftet 1915 af »Fauna och Flora» kan det vara skäl att publicera ett par rader om dess anträffande i Blekinge på senare tiden.

Ett af de första åren jag vistades i Karlskrona, såvidt jag minnes 1890 eller 1900, fick jag ett exemplar af fågeln till bestämning. Det hade tillvaratagits i Nättraby och ansågs ha omkommit genom att under flykten om natten stöta mot telegraftråden. Exemplaret tillhörde godsägaren S. Hellerström på Marielund. Jag vet icke, om det blef uppstoppadt.

Våren 1903 inlämnades till allmänna läroverket i Karlskrona ett vid Sunna strax norr om Karlskrona anträffadt exemplar af samma fågelart. Det hade tillvaratagits af dåvarande öfversten för Karlskrona grenadiärregemente generalmajor C. Lemchen. Om fågelns förekomst skrifer han på anmodan till meddelaren: »Sumphönan observerades af mig några dagar i Sunnakanalen och i Sunnaviken, innan jag hittade henne död på stranden nära järnvägen. Hon hade tydligen i flykt slagit emot någon af de många telegraftrådarna». Exemplaret uppstoppades af konservator O. Holmqvist i Lund och förvaras i läroverkets naturhistoriska samlingar.¹

Själff har jag icke observerat denna fågelart i Blekinge och ej heller i något annat svenskt landskap, men väl i en liten med videbuskar och tät sumpörtvegetation fylld mangelhåla strax intill Stege på Möen, där äfven flera individer af kärrensångaren, tydligen stadda på flyttning — det var den 7 maj 1906 — flitigt musicerade. Sumphönsparet var ganska skyggt och gjorde sig strax invisibelt bland vattenväxtvirvarret. Fågeln brukade häcka på platsen enligt upplysning af en landtman, som kom tillstädes, och man skyddade på allt sätt den sällsynte gästen t. ex. mot hundar.

Något läte från fåglarna hördes icke vid tillfället.

Den varma sommaren 1913 hördes från de täta vassarna i Sunnaviken mot aftonen allt som oftast den småfläckiga sumphönan, vanligen kallad kärhönan eller rörhönan (*Porzana porzana*). Vid andra tillfällen, hvarken föregående eller efterföljande år, har icke fågeln hörts där. Lätet är som bekant ytterst karakteristiskt och kan härmas med ljudförbindelsen »vitt», hvilket läte i oändlighet

¹ Enl. bref från S. Hellerström sköts ett ex. i aug. 1910 i en lergrop vid Nättraby station.

upprepas, i synnerhet under ljumma sommaraftnar. Ofta stod jag om inte timtal, så ganska länge och lyssnade till den ifriga blåskonstnären i vassen, som aldrig tycktes vilja tröttna, tänkande på min barndoms fågeläfventyr, ibland hvilka äfven denna lilla vadare intog en plats, ty jag sof en gång bort ett präktigt tillfälle att studera sumpfågelsjakten i Lyngbygårds torfmossar, där äfven denna fågel den dagen sköts och vid mötet med den hemvändande jägaren med tårfyllda ögon betraktades af 7—8 års gossen, som icke fått vara med om det utlofvade nöjet.

Kärrhönans läte kan äfven träffande jämföras med det ljud, som uppkommer, då man slår häftigt med ett spö i luften.

Då dessa fågelarter visst icke förr varit i tryck uppgifna för Blekinge, är det kanske icke ur vägen att inregistrera dem.

Ź. E—n.

Ett äldre fynd af småtrappen i Blekinge.

Då småtrappen (*Tetrax tetrax*) i Nord- och Mellan Europa är en rara avis, kan det vara skäl att notera befintligheten af ett exemplar af arten i Karlskrona allmänna läroverks naturhistoriska samlingar. Fågeln är ett ungt honexemplar, som fällts vid Olsäng nära Kristianopol d. ²⁷/₁₀ 1889. S. Nilsson uppgifver i sin »Skandinavisk Fauna» »efter en kunnig jägares försäkran», att småtrappen brukar häcka på sandfälten vid Ystad. Då naturen på östkusten af Blekinge nästan alldeles öfverensstämmer med trakten kring Ystad, är det icke otänkbart, att fågeln åtminstone fordom, äfven varit häckfågel i Blekinge.¹

Ź. E—n.

Ornitologiska anteckningar från Rumskulla socken, Kalmar län.

1911 års invandring af nötkråkan (*Nucifraga caryocatactes*) berörde äfven norra Kalmar län. I november nämnda år erhöles nämligen i Rumskulla socken en nötkråka, som tillsändes mig för uppstoppling. Fågeln visade sig ej det minsta skygg, berättades det mig, och den hade helt enkelt blifvit ihjälslagen med en sten. Troligt är, att fågeln förut på något sätt blifvit skadad.

Att kungsörnen (*Aquila chrysaetos*) öfversomrar här nere i södra Sverige, torde väl höra till sällsyntheterna. Sommaren 1911 iakttogos 3 stycken kungsörnar, som uppehöll sig vid en större sjö i ofvannämnda socken. Genom sin ovanliga storlek ådrogo de sig stor uppmärksamhet, och man såg dem vid upprepade tillfällen på jakt efter dufvor och andra fåglar. Då dessa örnar ej häckade under sommaren, är det tydligt, att de voro ungfåglar.

Den ovanligt stränga vintern har i år drifvit tallbiten (*Pinicola enucleator*) till allmännare emigration söder ut än vanligt. I norra

¹ Ett senare fynd af småtrapp omtalas af Th. Hermelin i Sv Jägarförb. nya tidskr. för 1902 från Västernorrlands län.

Rumskulla socken har jag sedan någon tid iakttagit en flock af dessa fåglar på minst ett 50-tal stycken. Äfven i andra delar af Småland har jag i vinter funnit denna högnordiska fågel rätt allmän. Så länge rönнар och oxlar lyste röda af saftiga bär, frossade tallbitarna på dessa »sydfrukter», och då ådrogo sig de långväga gästerna hvarje fågelväns uppmärksamhet genom sin vackra dräkt och föga skygghet.

E. Welander.

Gammal kungsörn (*Aquila chrysaëtus*) skjuten i Småland.

Från Näfvelsjö socken i Jönköpings län erhöлл jag de första degarna af januari detta år en kungsörn, som under juldagarna skjutits på utlagda lämningar efter ett hästslakt. Exemplaret, en äldre hona, mätte i längd 8,7 dm. och vingbredden uppgick till 20,85 dm. Då det i den ornitologiska litteraturen uppgifves, att de gamla kungsörnarna stanna kvar öfver vintern uppe i fjällen, torde detta fall kunna få anmärkas bland undantagen från regeln.

E. Welander.

Ortolansparfvens (*Emberiza hortulana*) förekomst i Kalmar län.

I artikelns »Ölands fåglar» af Bertil Hanström (Fauna och Flora 1915, häft. 1, sid. 22) säges om ortolansparfven följande: »Har i Sverige en västlig utbredning och förekommer icke på Öland samt mycket sällsynt i det öfriga Kalmar län». Denna uppgift håller ej streck hvad norra Kalmar län beträffar, ty åtminstone i Rumskulla socken kan ortolansparfven sägas vara en tämligen allmän häckfågel. Han ankommer de första dagarna af maj och flyttar i början af september.

Rumskulla den 18 jan. 1916.

E. Welander.

En stympad kråka.

Med anledning af en notis om en stympad raphhöna i häft. 5 af denna tidskrift får undertecknad meddela ett annat analogt fall, beträffande en kråka. Senaste midsommardag (1915) anträffade försäkringstjänstemannen Eug. Järnefelt i Kjulo socken vid kanten af en skogsdunge, gränsande till en äng, en ung kråka — af de icke fullt utvecklade pennorna att döma årets unge — som flaxade med vingarna, utan att dock kunna höja sig ofvan marken och därvid rörde sig framåt på ett högst märkvärdigt sätt. Vid herr Järnefelts ankomst sökte fågeln sin tillflykt i en rishög. Vid närmare besiktning visade det sig, att fågeln båda ben voro afskurna omedelbart nedanför tarsalleden. De återstående några mm. långa stumparna af tarsen voro bredt koniskt tillspetsade och starkt

förtjockade af något hårdt (hornartadt?) ämne, likasom angränsande parti af skenbenet (med andra ord intertarsalledens båda delar), medan kring själfva leden en mäktig ringformig slätsvarfvad valk af hård lera utbildad sig. Enligt herr Järnefelts mening hade leran måhända uppblandats med något sammandragande och förhårdnande ämne, så välpolerade och fasta samt regelbundet formade voro dessa lerbeklädda konstgjorda fötter. Dimensionerna a det ena benets klumpfot vid lerranden uppmättes af mig och utgjorde 25×20 mm. Det föreföll herr Järnefelt högst osannolikt, att dessa valkar skulle uppkommit enbart genom vandring på lerig mark, som dessutom icke alls fanns i närheten, hvadan den lösningen låg närmast, att föräldrarna, som högljudt kraxande hela tiden röge sig i närheten, utfört konstverket ifråga. Att dessa äfven, åtminstone delvis, anskaffat föda åt fågeln, ansåg herr Järnefelt ligga utom allt tvifvel. Kråkan, som icke det minsta var nedsölad af smuts från marken, hade synbarligen fått sina ben amputerade af någon samvetslös person i och för skottpenningars erhållande, ty saxar användas icke i hela trakten.

Rolf Palmgren.

Utter som tager svan.

Den 20 dec. 1915 var jag vid Ekefors (vid Åsnens utlopp) och jagade. Då låg där en svan, som fått sin make tagen af en utter natten till den 16 dec. Jag trodde först ej, att det var möjligt, men blef snart öfvertygad om, att endast utter kunde vara banemannen. Förloppet var följande: några dagar förut, omkring den 10 dec., kom ett par svanar, som höllo till i ån både ofvanför och nedanför fallet. Det var rätt kallt, så att ej mycket af ån gick öppet. Båda svanarne voro föga skygga och man kunde stå på 20—30 m. afstånd och se på dem. Om kvällarna och nätterna lågo de under landsvägsbron och flaxade fram från hvalfven, om någon kom åkande och körde öfver bron. Den 16 dec. sågs endast en svan, och denna flög oroligt fram och tillbaka öfver bron och låg blott korta stunder, ibland nedanför fallet, ibland ofvanför bron. Då dess beteende var besynnerligt, gick folk ut för att se, hvad det blifvit af maken. Då hittades på en sten ute i strömmen vingarne, ena foten och en massa fjäder. Som det var snö, kunde man tydligt se utterspår däromkring både på den stenen och andra därintill. Omedelbart ofvanför denna plats ligger bron, och det hvalf, som är närmast, är på öfre sidan förstängdt med spjålar för att hindra fåren från att sommartid vid lågvatten komma igenom hvalfvet till andra betesmarker. Nu hade säkerligen svanarne öfvernattat i detta brohvalf, och en utter öfverraskat dem där. Då fåglarna ej kunde komma ut annat än förbi uttern, hade denne gripit den ena och dödat den. Efter striden fanns mycket fjädrar på botten mellan stenarne. Sedan hade uttern släpat den döda svanen med strömmen 4—5 m. till den sten, där resterna funnos. Jag hade aldrig trott, att utter skulle kunna taga en fullvuxen knölsvan, men här har detta tydligen gått för sig. I Småland anses all-

mänt, att uttern tar »ällingar» och äfven vuxna änder, men så stort djur som svan torde vara sällsynt rof.

Karlshamn den 12 jan. 1916.

Ingolf Lönnberg.

Att ofvan relaterade händelse är en sällsynt tilldragelse är gifvet, men att en del uttrar kunna vara rofgiriga nog, är flera gånger konstateradt. COLLETT omtalar t. ex., att uttern på Norges västkust ej sällan dräper lamm, men lär han då blott slita sönder hufvudet och lämna kroppen orörd. Äfven finnes exempel på, att en utter i Ryfylke tagit en hare enl. samma auktoritet. Vattenfåglar få nog ej så sällan ingå i utterns diet, ehuru denna regelbundet utgöres af fisk, grodor, kräftor m. m.

Ked.

Fucus articulatus L. deformerad av *Lizvia juncorum* förekom på ett par ställen i mindre antal den $27/7$ 1884 vid Kallerö lastageplats i Hökhufvuds sn., Roslagen, samt i riklig mängd den $1/8$ 1886 i närheten af Elgsjön i Valö sn., Uppland. Undertecknad insamlade flere exemplar, hvilka följande år inlämnades under namn af *Fucus articulatus* L. form. *vivipara* till utbyte i Uppsala botaniska bytestförening.

Cs. A. Fröman.

Enligt Thedenii flora öfver Uppland och Södermanland skulle *Sturmia Loeslii* RCHB. icke förekomma i Uppland mer än vid Norvidsjön i Björklinge sn. och Hillebola i Löfsta sn., på hvilka ställen den dock, enl. C. F. Nyman i hans arbete »Sveriges fanerogamer», på senare tiden icke varit återfunnen. — År 1885 påträffade jag nämnda växt både vid Elgsjön i Valö sn. och vid Gimo Damm i Skepshammars sn. samt enligt exemplar i mitt herbarium blef den 1886 tagen av läroverksadjunkten K. P. Hägerström vid en liten sjö i Hargs socken: alla ställen belägna i Uppland.

Cs. A. Fröman.

Ny fyndort för *Riccia natans*.

Sommaren 1915 påträffade undertecknad ifrågavarande lefvermossa i Skofjärden, Mälaren. Den träffades allmänt, ehuru blott på ett tämligen litet område, nämligen vid stranden nedanför Källbo, Vassunda socken, där den förekom bland andra flytväxter, såsom *Potamogeton natans* och *Polygonum amphibium*. Vegetationen utgjordes för öfrigt af *Sagittaria sagittifolia* och *Equisetum fluviatile* (jfr den fotografi af fyndlokalen, som i annat sammanhang meddelats i Fauna och Flora för 1915, sid. 3). Fyndet gjordes i senare hälften af augusti. — Så vidt jag har mig bekant, är arten icke förut anträffad i denna trakt.

I förbigående må omnämnas, att *Riccia* i Tåkern, därifrån den förut är känd, observerades i tämligen stort antal (augusti 1913) i det vidsträckt *Equisetum*-bälte, som utbreder sig längs stranden strax väster om Hångers udde.

O. Lundblad.

Egendomlig lokal för bändelkorsnäbb.

Vid genomläsningen af B. Bergs notis om fyndet af en bändelkorsnäbb från Västergötland framkallades i mitt minne erinringen om en af de gladaste veckorna i mitt lif, en hastigt svunnen augustivecka år 1889, då vetenskapsidkarna på Kristinebergs zoologiska station i en förhyrd jakt i sällskap med »skraparna» Anders och Ola gjorde en forskningsfärd till ett flertal öar och kringliggande vatten längs den bohuslänska kusten, däribland äfven de s. k. Väderö-öarne. Vid vår första promenad på hufvudön upptäcktes en fullkomligt orädd hanne av bändelkorsnäbben. Hans obekantskap med människan gick så långt, att han nära nog hade låtit taga sig med handen. Om jag icke minnes galet, utgjordes det sällskap, som hade nöjet se denna sibiriska fågel på Sveriges snart sagdt västligaste punkt, af aflidne professor Bergendal, professorerna Wirén och Karlgren samt läroverksadjunkten Svensson från Stockholm jämte meddelaren. Möjligen var en eller annan af dessa herrar icke med vid finlandet af fågeln, men säkerligen skola de ännu lefvande kunna intyga tilldragelsen, då fyndet efteråt diskuterades.

I Aug. Carlsons »Sveriges Fåglar» omtalas äfven ett par fynd af bändelkorsnäbb i Bohuslän, i båda fallen hannar, nämligen på Tjörn 1840 samt vid prästgården på samma ö, den 4 juli 1844.

J. E-r.

Märklig naturföreteelse. Millioner bergfinkar.

I socknen Kågeröd i Skåne ha sedan midten af december samlats stora flockar af bergfinkar, som dagligen hafva ökats och kunna nu räknas i millioner. Vid ett besök på platsen iakttog jag följande: Två små grandungar (3--4 tunnland), belägna invid Kågeröds järnvägsstation, hafva bergfinkarna valt till sitt natherberge. Då fåglarne ej återkommo till grandungen förrän vid 4-tiden på eftermiddagen, hade jag god tid till att bese deras nattliga hviloställe. Hela marken och granarna voro betäckta af ett tjockt lager med deras ekskrementer, som på afstånd liknade rimfrost. Nu var tiden inne för deras »hemkomst», som befolkningen på platsen kallar den. Den första flokken på ett par hundra var nu i antågande och åtföljdes efter en stund af 5—6 andra lika stora flockar. Men dessa voro endast förtrupperna. Ungefär en kvart därefter kom den egentliga hufvudstyrkan, som bestod af millioner och åter millioner. Vid morgongryningen draga de åter till sina matställen i de stora bokskogarna på Söderåsen, som i år äro alldeles öfverfyllda af bokollon. Då är det en mäktig och imponerande syn att se deras affärd. Liksom på en gifven signal lyfter sig hela fågelmassan, hvilken i bredd lär vara 300 meter och behöfver en dryg halftimme att draga förbi.

Gammal pränumerant
på »Fauna o. Flora».

Litteratur.

EINAR LÖNNBERG: *Sveriges ryggradsdjur. III. Kräldjur. Groddjur. Fiskar.* — Stockholm P. A. Norstedt & Söners förlag. 1915. — 331 sidor 8:o. Pris i klotband 5 kr.

Med denna tredje del af »Sveriges ryggradsdjur» har professor Lönnberg fullbordat detta för spridningen och utvecklingen af kunskapen om Sveriges vertebratfauna så betydelsefulla arbete. Den nu utkomna delen behandlar kräldjur, groddjur och fiskar. Klart och redigt uppställda öfversikter öfver de systematiska afdelningarna, sasom underklasser, ordningar, familjer, slakten och arter, äfvensom korta men för dessas igenkännande fullt tillräckliga karaktärstiker underlätta i hög grad djurens bestämning. Efter artkaraktärerna följa korta uppgifter öfver resp. arters geografiska utbredning, biologiska egenskaper och ekonomiska betydelse. Boken är således en exkursionsfauna och uppslagsbok. Då vi hittills saknat ett för bestämning af Sveriges kräldjur, groddjur och fiskar afsedt dylikt arbete, måste man vara professor Lönnberg tacksam för denna värdefulla tillökning i vår zoologiska litteratur, som blir till nytta för hvar och en, som vill kunna bestämma hos oss förekommande arter af dessa djurklasser.

O. N.

Rättelse: Förra årgången sid. 239 rad 16 nerifrån står: bak-sidans, läs: slaksidans.

SVERIGES RYGGRAÐSDJUR

av *EINAR LÖNNBERG*

En handbok, avsedd att nyttjas av en var — lärare och lärjunge, jägare, fiskare och jordbrukare m. fl. — som har behov eller nytta av att igenkänna de olika arter, som tillhöra vår inhemska högre djurvärld.

1. DÄGGDJUREN. Inb. 1 kr. 75 öre.
2. FÅGLARNA. Inb. 2 kr. 50 öre.
3. KRÄLDJUR, GRODDJUR, FISKAR. Inb. 5 kr.

Man måste med stor tillfredsställelse hälsa utgivandet av ifrågavarande bok . . . Den fyller verkligen ett länge känt behov. Den är översiktligt uppställd och försedd med lämpliga illustrationer.

En nyhet, varigenom denna bok far ett särskilt värde och skiljer sig även från utförligare faunistiska arbeten, är, att den gör åtskillnad mellan en del varieteter, som först under senare tid uppställts. Förekomsten resp. utbredningen av dem är synnerligen bristfälligt känd i vårt land, och det är att hoppas, att föreliggande handbok skall bidra till större klarhet härutinnan. Genom nu nämnda förtjänst far boken ett högt värde även för zoologen av facket . . .

Boken är . . . som sagt, både för zoologen, för den zoologiskt intresserade allmänheten och för skolorna synnerligen välkommen.

SVEN EKMAN i *Pedagogisk tidskr.*

»Boken i fråga rekommenderas på det livligaste till alla lantbrukare, jägare och är även mycket lämplig för alla skolor o. d.

Sv. Jägarförb. Tidskr.

Med odelad tillfredsställelse hälsar man professor Lönnbergs beslut att fylla denna brist i vår naturvetenskapliga uppslagslitteratur . . .

Man önskar den av behovet synnerligt påkallade nya faunan all framgång.

Göteborgs Handelstidning.

. . . en förträfflig öfversiktsbok . . . Detta fullständiga arbete fyller ett stort behov och en lucka i vår faunistiska litteratur.

Från Skog och Sjö.

»Framställningen är mycket överskådlig. Djurens kännetecken angivas enkelt och koncist. En del karakteristiska illustrationer underlätta bokens begagnande . . . Även utom skolan bör den kunna finna icke så liten användning. Sa böra t. ex. jägare, fiskare, lantbrukare m. fl. vid många tillfällen finna anledning att nyttja en dylik handbok, till gagn och glädje både för sig själva och andra.

Svensk Läraretidn.

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

OBS.!

Årgångarna 1906, 1907, 1908, 1909, 1910 af FAUNA och FLORA erhållas till nedsatt pris af kr. 2: 50 pr årgång, 1911 à kr. 5: —. Alla sex årgångarna tillsammans erhållas till ett pris af kr. 15: —. Allt fraktfritt, om beloppet insändes till Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag, Uppsala.

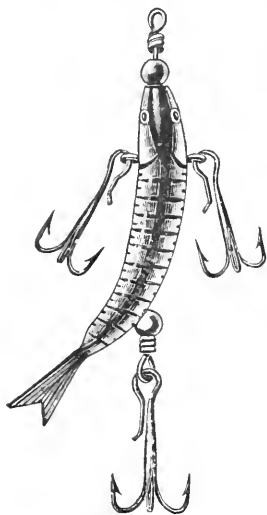
S. ALLCOCK & C:o Ltd.

Standard Works, Redditch, England

FISKKROK, METSPÖN FISKREDSKAP

TRADE MARK.

N:o 7249 "TIT-BIT"
(liten storlek)

Under åren 1900—1910 har fabriken erhållit 6 »Grand Prix», hvilket bekräftar den öfverlägsna kvaliteten af de varor, som fabriken tillverkar.

Detta drag saknar fenor, den kringsvängande (roterande) rörelsen åstadkommes genom en böjning af stjärten, draget är försedt med aftagbara trekrokar, kan användas med endast **en** trekrok vid stjärten, men äfven lika bra med trekrok äfven å båda sidor.

Frånvaron af alla lindningar gör draget mycket varaktigt.

Draget spinner mycket fort, svänger omkring centrumstången och är ett oemotståndligt lockbete.

Tillverkas i 3 storlekar, små, medel- och stora, passande för laxöring, lax och gädda.

Hufvudagenter:

PAUL BERGHAUS & C:o, Göteborg.

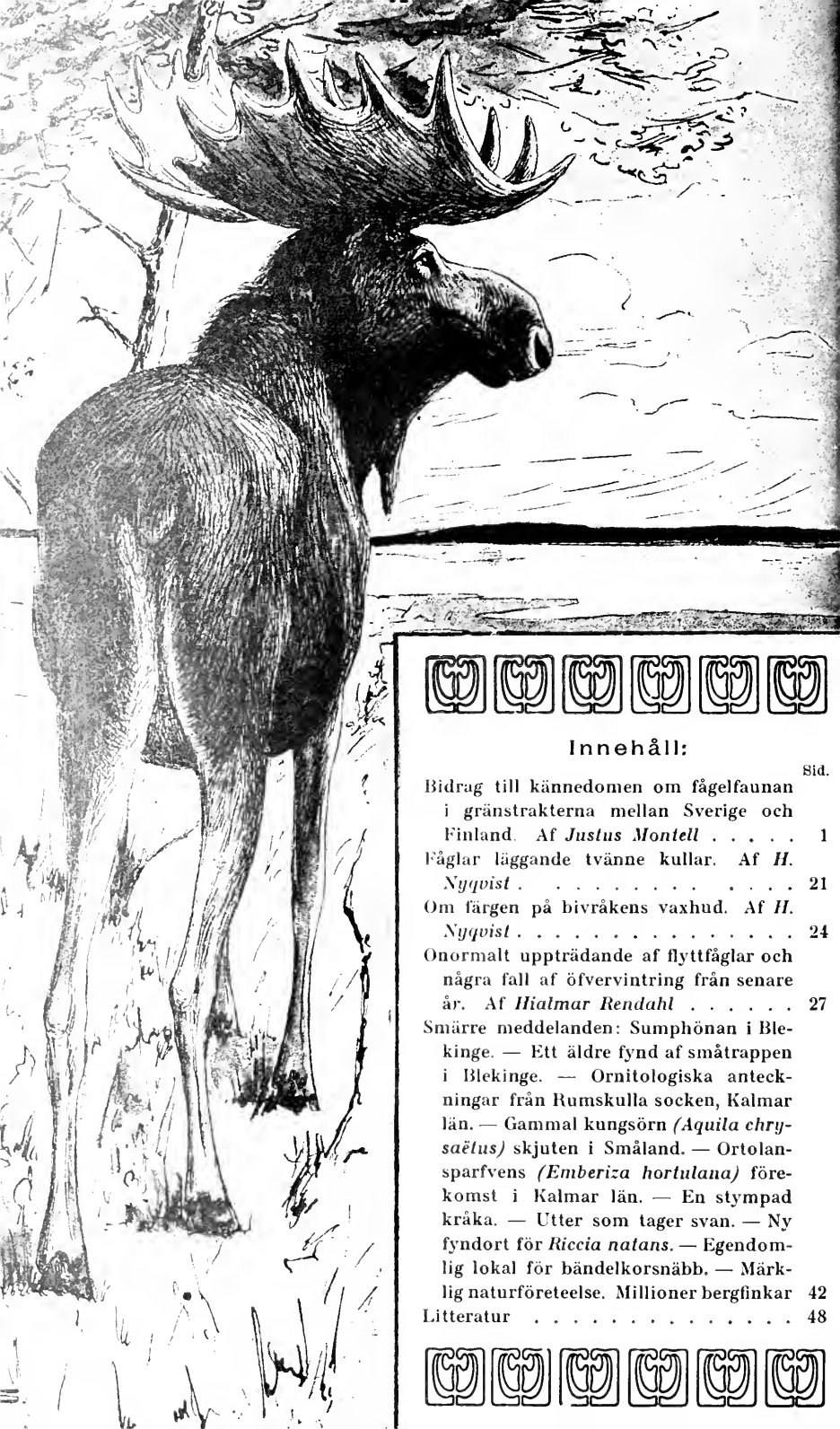
SKANSENS ZOOLOGISKA TRÄDGÅRD

mottager med tacksamhet såsom gåfva alla slags däggdjur och fåglar eller inköper dylika till gällande pris.

Anbud mottagas af intendenten **Alarik Behm**, Skansen, Stockholm 14.

Rikstel. 82 88.

Allm. tel. 82 34.

Innehåll:

	Sid.
Bidrag till kännedomen om fågelfaunan i gränstrakterna mellan Sverige och Finland. Af <i>Justus Montell</i>	1
Fåglar läggande tvänne kullar. Af <i>H. Nyqvist</i>	21
Om färgen på bivräkens vaxhud. Af <i>H. Nyqvist</i>	24
Onormalt uppträdande af flyttfåglar och några fall af öfvervintring från senare år. Af <i>Hjalmar Rendahl</i>	27
Smärre meddelanden: Sumphönan i Blekinge. — Ett äldre fynd af småtrappen i Blekinge. — Ornitologiska anteckningar från Rumskulla socken, Kalmar län. — Gammal kungsörn (<i>Aquila chrysaëtus</i>) skjuten i Småland. — Ortolansparfvens (<i>Emberiza hortulana</i>) förekomst i Kalmar län. — En stympad kråka. — Utter som tager svan. — Ny fyndort för <i>Riccia natans</i> . — Egendommig lokal för bändelkorsnäbb. — Märklig naturföreteelse. Millioner bergfinkar	42
Litteratur	48

Fauna och Flora

Populär Tidskrift

för

Biologi

Utgiiven af

Einar Lönnberg

Fågelskyddet i Sverige

av **Paul Rosenius**

PRIS 1 KRONA

PRIS 1 KRONA

R. L. skriver i Sydsv. Dagbl. Snällposten:

»Alla naturvänner böra läsa detta arbete, som är så karaktäristiskt för sin upphofsman. Och han vill göra klart att det här gäller en **nationell** angelägenhet. Därför må man önska hans skrift **den största spridning.**»

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND

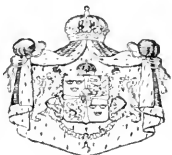
JAKT- OCH MÅLSKJUTNINGSVAPEN AMMUNITION

JAKT- OCH FISKREDSKAP SPORTARTIKLAR

AKTIEBOLAGET

H. M. Konungens Hofleverantör

∴ ∴

GEORG A. BASTMAN

KUNGSTRÄDGÅRDSGATAN 12

STOCKHOLM

C. A. LINDGREN & C:is VINHANDELS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

Roslagsgatan 11
Hamngatan 15

Telefoner:

Chefen

Disponent

Ang. Olsson Jr

Riks 58 76

Allm. 58 25

Kontor o. Butiker:

Riks

6 43 och 22 38

Allm.

47 18 och 97 72

Lager: 14 88 6

NORRKÖPING

Telefon:

Riks 451

KÖPENHAMN

HAMBURG

NEW YORK

DIO No 147

På begäran af C. A. Lindgren & C:is Vinhandels Aktiebolag

äro sedan åttioåriga år tillbaka innehafvare af förra firmans

C. A. Lindgren & C:is har i staden för underseend. Honorius Pu-

blicus i Stockholm antyga, att vid sitt besök å firmans kontor

skat ofriga lokaler för sig upprästat samtliga medaljer enligt

den tryckta etikett, som finnes i der sällt sigill bifogad detta

bevis, äfvenso medaljer från utställningarne i Göteborg 1891,

Kalm 1896 och Paris 1900 tillika med diplom för samtliga närofrvan

omfördäta medaljer.

Stockholm den 23 Juni 1909.

Reg. Nr. 5891

Ex officio
A. Lindgren
Hofleverantör

1000
1000
1000

Lindgren & C. Akt. bol.

.....

Lager af

VINER

och

SPIRITUOSA

.....

Ensamförsäljare

i Sverige

för

D. & J. Mc.

Callums

Whisky

"Perfection"

.....

AKTIEBOLAGET
KOLTHOFFS NATURALIEMAGASIN
UPSALA

Mottager fåglar och andra djur till uppstoppning.

*Uppköper bergufvar och andra roffåglar
till högsta pris. Biologiska och andra
prydnadsgrupper finnas ständigt på lager.*

Rikstelefon 3 58.

Allm. telefon 36.

Öppet för telefonsamtal kl. 9—2 och 4—6.

Telegrafadress:

KOLTHOFFS, UPSALA.

MAURITZ WIDFORSS' H.-A.-B.

STOCKHOLM, Klarabergsgatan 31

Filialer: Drottningg. 88 & Karl Johans Basar, Slussen

Största lager af

VAPEN - AMMUNITION - FISKREDSKAP - SPORTARTIKLAR för alla årstider,
HAMMERLESS-DUBBELBÖSSOR från Husqvarna, Webley-Scott, Westley Richards,
W. W. Greener, Sauer & Sohn m. fl. världsberömda fabrikanter. I största urval.

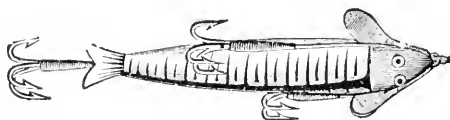
SKANSENS ZOOLOGISKA TRÄDGÅRD

mottager med tacksamhet såsom gåfva alla slags däggdjur
och fåglar eller inköper dylika till gällande pris.

Anbud mottagas af intendenten **Alarik Behm**, Skansen,
Stockholm 14.

Rikstel. 82 88.

Allm. tel. 82 34.

LUNDRÉNS Fiskredskapsfabrik

Kungl. Hofleverantör
STOCKHOLM - - - 12 Storkyrkobrinken

rekommenderar hos Herrar Amatörer, Yrkesfiskare och Återförsäljare sitt stora,
rikligen försedda och väl sorterade lager af alla sorters

VERKLIGT PRIMA FISKREDSKAP

i parti och minut till moderata priser.

Obs.! Litograferad priskurant i bokformat gratis på begäran.

A.-B. AKADEMISKA BOKHANDELN

• UPPSALA •

är genom sina regelbundna förbindelser med utlandet (ordinarie boksändningar flera
ggr i veckan) i stånd att på snabbaste sätt leverera utländsk litteratur. Stort lager af
svensk och utländsk vetenskaplig litteratur. Levereras till fabrikenas originalpriser.

MIKROSKOP med tillbehör från Reichert, Zeiss och Leitz.

Största sortering i Uppsala af RESERVOIRPENNOR af de förnämsta fabriken.

PAPPERSAFDELNINGEN, Ö. ÅGATAN 23

levererar allt hvad till pappersbranschen hör.

Bergfinkinvasionen i Skåne vintern 1915—1916.

Af

Hugo Granvik.

å jag i det följande vill lämna en skildring af den invandring af bergfinkar, som vintern 1915—1916 ägt rum i Skåne, anser jag det på sin plats att först nämna några ord om bergfinkarnas vistelseorter i vårt land, deras egenskap af flyttfåglar, deras flyttningstider o. s. v. —

Bergfinkarnas utbredning i Sverige är hufvudsakligen inskränkt till skogarna i de nordligare delarna af vårt land. Men i öfrigt förekomma de förutom i Asien också i Norge öfver hela landet, dock mest på fjällsluttningarna, samt i norra delarna af Finland. I Danmark träffar man dem blott under deras ströftåg mot södern.

Bergfinken är en flyttfågel, och i regel uppehåller han sig ej i de sydligare landskapen utom under hösten och våren vid de bekanta vandringsstågen. Vanligtvis tillbringar han vintern i Tyskland och Frankrike, men understundom påträffar man honom äfven annorstädes i Mellaneuropa. Det händer också, att ett och annat par stannar kvar, t. ex. i Thüringerwald, och häckar där.

Man kan redan i midten af september få se dem samlas i flockar i de stora skånska bokskogarna och på åkrarna. Merendels börjar dock höststräcket i andra veckan af oktober och räcker in i november. Och i de flesta fall flytta de bort från vårt land innan vinterns annalkande. — I april eller i början

af maj återvända de till Skandinavien antingen flockvis eller i större eller mindre sällskap.

Det är dock icke alltid fallet, att bergfinkarna följa sin naturliga instinkt och vid vinterns ankomst fara mot södern. Man har redan förut iakttagit, att de millionvis stanna kvar hos oss. Men detta har sina särskilda orsaker. I första hand torde det vara rikedomerna på för dem tjänlig föda, som förmår dem att uppgifva sin gamla naturdrift. Ty i de flesta fall är det ju bristen på näring, som drifver fåglarna, att under de kallare årstiderna uppsöka passande nejder, där de hafva tillgång på föda. —

Professor SVEN NILSSON har i sin »Skandinavisk fauna» omtalat, att under vintern 1819—1820 stannade så otaliga skaror af bergfinkar kvar i Skåne, att man förut aldrig observerat dessa fåglar i sådana mängder. Han meddelar också, att de gjorde stor skada, emedan de åto upp bokollonen för de i skogarna fördelade svinen. Om aftnarna sökte de sig hviloplatser i en barrskog, och om morgnarna återvände de till bokskogarna. Vidare säger han, att de äfven i Tyskland och Frankrike tillbringa vintern blott i sådana skogar, där det finns bokollon. Följaktligen förekomma de icke alla år i samma trakt.

A. E. HOLMGREN berättar i »Skandinaviens foglar», att de 1819—1820 iakttagna massorna af bergfinkar väckte oro bland befolkningen, som i dem tyckte sig se förebud till krig, pest, hungersnöd och andra olyckor. Sedan stark kyla inträffat frampå nyåret, drogo de sig emellertid bort, och sedermera har man aldrig sett dem i sådan myckenhet. —

Med dessa inledande ord vill jag så öfvergå till skildringen af bergfinkarnas massinvandring i Skåne under vintern 1915—1916. — Den stora invandring af bergfinkar, som i december 1915 ägde rum, har för närvarande ådragit sig stor uppmärksamhet. I mannaminne har man aldrig sett eller hört talas om ett dylikt skådespel, och helt naturligt måste det därför väcka intresse icke minst bland ornithologer och naturvänner utan äfven bland befolkningen å den ort, där dessa milliontals fåglar sedan halfannan månad hålla till.

I nordvästra delen af Skåne ligger ett samhälle, Kågeröd, som är skådeplatsen för denna enastående naturtilldragelse, som helt visst kan betraktas som ett fenomen. — Kågeröd är en plats, som åt öster och söder begränsas af stora bokskogar, och här och där finns det också grandungar.

Om man under dagens lopp företar en vandring i de närmast Kågeröd liggande skogarna, skall man förvisso ej kunna upptäcka många bergfinkar. Under mina egna besök i trakterna såg jag åtminstone ej till dem i någon större mängd. Endast en och annan visade sig. — Men om man betänker, att fåglarna uppehållit sig här sedan midten af december, är det tämligen klart, att de först hemsökt de skogar, som gränsa in till den dunge, där de ha sina nattliga hviloplats. Och om man undersöker marken inne i bokskogarna, skall man öfverallt finna stora mängder skal af bokollon, hvadan det således torde vara otvifvelaktigt, att det är bergfinkarna, som här varit framme. Det skulle dock kunna tänkas, att bokollonskalen äro rester från andra fåglars måltider, men dels har man å platsen under vintern ej kunnat iakttaga några andra fåglar i nämnvärdt antal, dels vittna de oerhörda mängder skal, som man träffar, om, att det måste ha varit ansenliga fågelskaror, som behöft så mycket föda; och då synes det mig otvifvelaktigt, att det är bergfinkarna, som ränsat marken från de nedfallna ollonen.

Det har ej lyckats mig få klarhet i, hvar fåglarna under dagens lopp uppehålla sig. Men att de utsträcka sina ströftåg efter föda till ganska långt aflägsna nejder, torde vara säkert, då de ju som nämndt, ganska fort ränsa den närmaste trakten, och deras antal uppgår till många millioner. Om aftnarna återvända de alltid till samma plats, som de från början utsett till sitt natthärbärge.

Enligt NAUMANN'S iakttagelser öfvernatta de ej på de platser, där de under dagen söka sin föda, utan alltid i andra delar af skogen, ofta flera mil därifrån. — Så är tydligtvis också förhållandet här.

Om eftermiddagarna — ungefär vid 4— $\frac{1}{2}$ 5 tiden — börja skarorna samlas i en löfskog, en kvarts timmes väg utanför Kåge-

röd, och här flyga de då omkring under inväntandet af andra svärmar. Stundvis slå de sig ned i någon hög bok eller något annat träd och sitta där lockande. Från alla håll strömma nya skaror till denna mötesplats, så att de snart kunna uppskattas till flera hundratusen. Sedan nya mängder och åter nya sällat sig till de redan ankomna, och samlingen tycks vara fulltalig, börja de sträcka mot sina nattliga hviloplatser i en grandunge på något tunnland inom Kågeröds by. Det är just detta sträck, då skarorna skola begifva sig att öfvernatta, som är något bland det mest egendomliga, man öfver hufvud taget får se i fåglarnas värld.

Jag stod på en landsväg, där sträcket måste passera förbi, och gjorde mina iakttagelser. — Innan det egentliga sträcket började, hade några tusental redan samlats vid sin gamla öfvernattningsplats, och här flögo de svagt lockande omkring. Men de flögo ej i spridda grupper utan ordnade sig i ett långt band, som i ormlika slingringar rörde sig fram. Snart ankommo nya svärmar undan för undan och slog sig tillsammans med de förra, och det såg ut, som om sträcket nu på allvar skulle börja. Men ehuru de redan samlade fåglarnas antal säkerligen räknades i hundratusenden, var det dock blott förposterna, som anländt. De hade tydligtvis flugit raka vägen direkt till öfvernattningsplatsen och ej som det stora flertalet mött vid samlingsplatsen utanför Kågeröd. Det dröjde likväl icke länge, förrän man tyckte sig se ett mörkt moln, som öfver skogen närmade sig. Det var själfva hufvudstyrkan, som var i antågande. Allt tydligare och tydligare kunde man urskilja, att det var bergfinkarnas nästan ofattligt långa tåg, som kom.

De flögo med en front af omkring 50 meters bredd och i flera lager ofvanpå hvarandra, och oafbrutet varade denna ström af nya fåglar. I öfver 45 minuter räckte detta sträck, och millioner och åter millioner samlades.¹ Då jag 14 dagar senare åter

¹ Antaga vi, att endast 1,000 fåglar flyga i bredd och att de bilda endast två lager öfver hvarandra, samt att tusen fåglar hvarje sekund passera synlinjen, går detta på 45 minuter 5,400,000 fåglar. Men innan detta masståg började, funnos, som redan nämndt, åtskilliga hundratusental samlade.

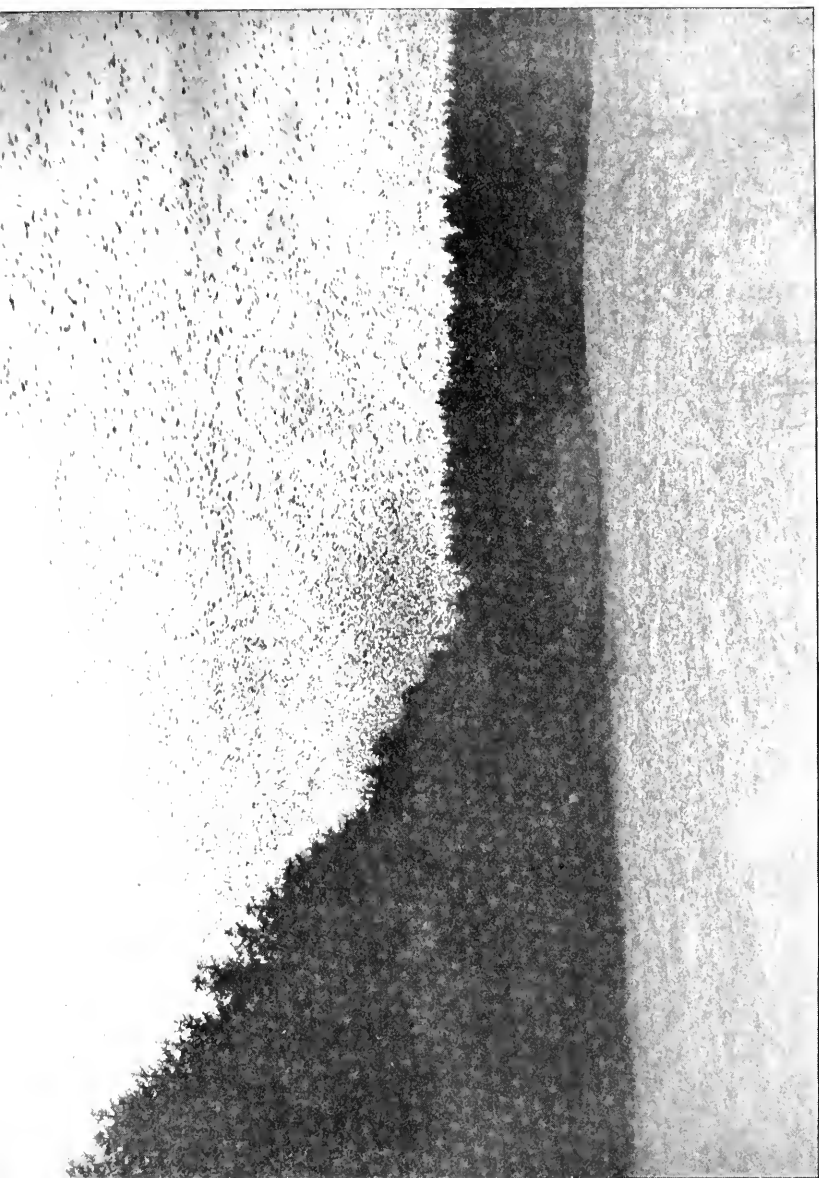

Foto. H. G.

Bild 1. Skarorna af bergfinkar samlas vid sina nattliga hvilplatser.

ville fastställa tiden för sträckets varaktighet, kunde jag notera 1 tim. 19 min., hvilken tid således åtgick för fåglarna att samlas, och tåget fortgick nästan oafbrutet, blott då och då med ett kortare uppehåll. Orsaken till att vid senare tillfällen tiden för finkarnas samling varierade rätt betydande torde nog vara den, att då fåglarna under sina dagliga utfärder påträffat andra skaror af bergfinkar, som antingen voro nyankomna eller förut uppehållit sig på andra platser, ha dessa senare slagit sig tillsammans med Kågeröds-svärmarna, och då dessa om aftnarna återvändt, gjort dem sällskap, och då fåglarnas antal sålunda betydligt ökats, åtgår det gifvetvis längre tid för dem att samlas vid öfvernattningsplatsen. Efter hand som fåglarna ankommo, slogo de sig ej genast ned i träden utan företogo först några orienterande och öfvertygande flygturer rundt dungen. (Bild 1 är tagen under tågets fortgång, och grandungarna, hvars konturer afteckna sig som svarta silhouetter, äro fåglarnas nattkvarter. Foton togs vid $1/25$ -tiden på em. den $1/2$ 1916, då det redan var halfmörkt.)

Efter hvad trovärdiga personer meddelat mig, är bergfinkarnas antal större nu, än det från början var, ty nya skaror tillkommo nästan dagligen under en lång tid, och numera ha fåglarna ytterligare utvalt en björkdunge med höga björkar omedelbart upptill deras gamla natthärbärges såsom uppehålls-ort under nätterna, eftersom det efter allt att döma blef för trångt om platserna i grandungen. — Fåglarna sitta så tätt, att de fullkomligt beröra hvarandra, och när en svärm slagit ned i en björk, bågna dess grenar under fåglarnas tyngd, och trädens yttre påminner starkt om hängbjörkarnas. Som exempel på hur tätt fåglarna sitta, kan jag nämna, att en skogvaktare i ett skott fällde 84 stycken. Det låter nästan otroligt, men äger dock sin riktighet.

Då man närmar sig dungarna, där finkarna hålla till, öfverraskas man af den mängd kråkor och skator, som där förekomma. Men då man betänker, att under hvarje natt alltid några af en eller annan anledning dö, förstår man, att dessa tillfälliga gäster nog lockats dit på grund af de här och hvar på marken liggande döda bergfinkarna. Jag har nämligen själf

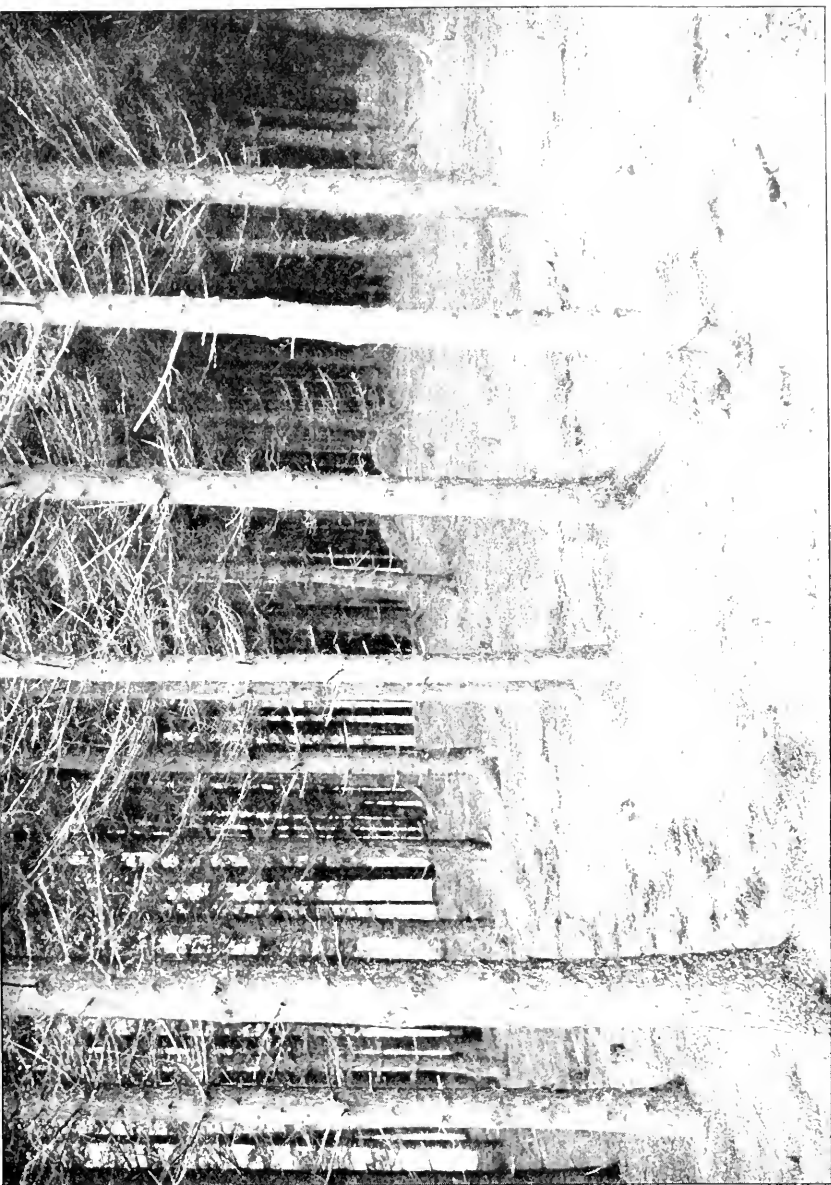

Foto. H. G.

Bild 2. Marken är af bergfinkarnas ekskrementer nästan hvit, som vore den betäckt med rinfrost

observerat, hurusom en skata just var i färd med att äta upp en bergfink, och litet hvarstans bland granarna ser man minnen efter kråkfåglarnas och andra fåglars måltider. Det har ej lyckats mig få se, att någon skata eller kråka själf dödat bergfinkar, hvarför jag håller det för troligast, att det är döda individer, som de förtära. Däremot har jag varit i tillfälle att flera gånger iakttaga, hurusom roffåglar slagit ned bland svärmarna och tagit sitt byte. —

Ganska egendomligt är det intryck man får, då man gör en titt in bland träden i den dunge, där fåglarna hvila. Marken är nästan hvit, som om den vore betäckt med rimfrost. Men det är ett par cm. mäktigt lager af fåglarnas exkrementer, som betäcker densamma, och trädens stammar äro hvitmenade från marken ända upp till kronorna. (Bild 2.)

Så snart fåglarna kommit till ro, börja de locka och åstadkomma ett väsen och oljud, som är rent häpnadsväckande. Man har sökt återgifva bergfinkarnas lockton med »quääck, quääck», men det är omöjligt att — hur gärna man än vill — igenkänna detta läte i den stora konsert, som om kvällarna går af stapeln här. Detta synes mig väsentligen bero på den omständigheten, att de resp. ljuden eller tonerna helt samman-smälta med hvarandra och äro korteligen omöjliga att återgifva fullt exakt.

Man kan göra sig en föreställning om, hur intensivt detta ljud kan vara, då jag nämner, att det höres på ett afstånd af flera kilometer. — Någon liknar det vid bruset från ett vattenfall; andra tycka, att det mest påminner om det ljud, som åstadkommes, då ånga släppes ut från ett lokomotiv. De första kvällarna i december, då befolkningen hörde detta märkvärdiga ljud, trodde man, att det var ett järnvägståg, som var i annalkande.

Om man skjuter ett skott bland fåglarna och på så vis skrämmer upp dem, lyfta de alla under ett bullrande och susande, som erinrar om en svag åska. De flyga då upp i täta svärmar, som se ut som mörka moln, hvilka fullständigt dölja den bakomliggande skogen. Men, eftersom de blifvit

oroade, lugna de sig ej genast utan slå ned på marken och betäcka denna som en brunaktig, rörlig matta. Så småningom flyga de dock tillbaka till sina grenar, där de skola öfvernatta, och åter börjar denna öronbedöfvande musik, som ej tystnar, förrän skymningen och mörkret utbredt sig öfver nejden.

När morgonen gryr — just som dagen tändes — blir det ånyo lif i dungarna. Fåglarna göra sig i ordning att begifva sig ut på sina milsvida ströftåg efter föda, och i ett nu lämna de träden och försvinna i stora, stora flockar. Nu flyga de emelertid ej i ett sträck, som de bruka, då de ankomma om aftnarna, utan nu lyfta de samtidigt och sprida sig i skilda grupper ut öfver skogarna. — Man har här och hvar i Skåne under denna vinter iakttagit större eller mindre flockar af bergfinkar, och det är ej omöjligt, att de höra till dem, som öfvernatta i Kågeröd. —

A. E. BREHM omtalar, att i de skaror af bergfinkar, som han antecknat, träffas hämplingar, gulsparfvar, bofinkar, grönfinkar och andra; men denna iakttagelse har jag i föreliggande fall ej kunnat göra, utan efter hvad jag kan finna, torde det uteslutande vara bergfinkar, som här samlats i så förvånadsväckande massor.

För att med säkerhet konstatera, hvaraf fåglarna lefva, sköts en del omedelbart efter ankomsten till dungarna om kvällen. Alla de skjutna individerna voro ovanligt feta och öfvernärda och hade såväl kräfvan som magen propp fulla af ollonbitar i olika storlekar. I en individ fann jag t. o. m. ett fullkomligt helt bokollon. Och i två funnos förutom ollonbitar äfven frön af ask; således beriktigas de iakttagelser, som gjorts af vissa forstmän, att bergfinkarna understundom lifnära sig af askfrön.

Då jag nu ville få någon klarhet i, huru mycket föda en bergfink vid denna tid på dygnet ($\frac{1}{2}$ em.) hade intagit, vägde jag först innehållet i kräfvan. Därefter togs magens innehåll ut och slammades, hvarigenom ollonbitarna skildes från det öfriga innehållet af sten och grus. Ollonbitarna lades så på ett

filterpapper för att i någon mån torka, hvarefter de vägdes. Sedan lades de värden, som erhöles på magens och kräfvans innehåll, tillsammans, och genom upprepade vägningar fastställdes genomsnittsvikten för skalade bokollon. Därefter var det lätt att ungefärligen bestämma, huru många ollon, hvarje individ ätit.

Följande tabell åskådliggör de olika värdena hos 10 skjutna bergfinkar: —

Kräfvans innehåll i mg.	Magens innehåll i mg.	Kräfvans + magens innehåll i mg.	
300	600	900	I ♀
375	700	1,075	II ♀
1,350	350	1,700	III ♂
575	350	925	IV ♀
900	400	1,300	V ♀
625	375	1,000	VI ♀
1,150	350	1,500	VII ♀
525	400	925	VIII ♂
700	550	1,250	IX ♂
300	550	850	X ♀

Af tabellen framgår således, att hos de 10 undersökta individerna varierade vikten af kräfvans innehåll mellan 300—1,350 mg. och magens mellan 275—700 mg. Totalvikten af innehållet varierar mellan 850—1,700 mg. Medelvikten af förtärda ollon blir följaktigen 1,142 mg. Då man sedan vet, att ett skaladt bokollon väger omkring 160 mg., skulle hvarje fågel i genomsnitt vid kvällen ha ätit omkring 7 ollon. Men då man väl får antaga, att hvar individ vid sin ankomst till skogen på morgonen, då riklig tillgång på föda finnes, också äter ett liknande mål, torde man väl kunna antaga, att han äfven då förtär ungefär 7 ollon. Vi kunna därför utan fara för öfverdrift antaga, att hvarje bergfink i genomsnitt under dagens

lopp förtär minst 14 ollon. Anslår man nu — för att fullt vara på den säkra sidan — siffran för de här förekommande bergfinkarna till 3 millioner (enligt hvad vi förut funnit mycket lågt beräknadt och säkerligen 50 % under den verkliga siffran), skulle det åtgå bortåt 42,000,000 bokollon om dagen för att tillfredsställa deras anspråk på föda. Den sammanlagda vikten af under en dag förtärda bokollon skulle alltså utgöra 42,000,000 \times 160 mg. = 6,720,000,000 mg. = 6,720 kg. = 6,7₂ ton.¹ Antaga vi vidare, att de i så stort antal, som här ofvan beräknats, uppehållit sig i trakten blott 30 dagar, så skulle den sammanlagda vikten af förtärda bokollon för denna tid utgöra 30 \times 6,7₂ ton = 201,6 ton.

I dessa trakter, som nu hemsökas af bergfink-invasionen, är man mångenstädes ej synnerligen glad däröfver, ty enligt en godsägares mening t. ex. förtära dessa millioner bergfinkar på en dag lika många ollon som 100 svin på en månad. Äfven om det ligger en viss öfverdrift i denna beräkning, är det dock tydligt, att bergfinkarna göra ett afsevärdt intrång för svinen. — Jag har anført ofvanstående endast för att påpeka en af de orsaker, hvarför man flerstädes icke gärna ser dessa små finkar. —

Som förut är nämndt, bruka bergfinkarna under vintrarna uppehålla sig i Tyskland och Frankrike. Men denna vinter hafva de fullständigt uteblifvit i vissa delar af Tyskland, där de eljest pläga visa sig i stora mängder. W. HENNEMANN har i »Ornithologische Monatsschrift» 1916, s. 95, framkastat den förmodan, att bristen på bokollon skulle ha tvingat dessa nordiska gäster att tidigt fortsätta sin resa vidare söderut; då de emellertid på hösten stanna kvar en tid på stubbåkrarna, där de alltid kunna hitta någon föda, så »muss es doch auffällig erscheinen, dass diesmal gar keine zur Beobachtung kamen». —

Med hänsyn till det ofvan citerade, att bristen på bokollon skulle ha föranledt bergfinkarna att fortsätta sin resa, vill jag för min del nämna, att det torde nog vara mera sannolikt, att

¹ I verkligheten torde dock mängden vara betydligt större.

fåglarna ej anträdt sin resa till södern, utan då de påträffat denna kolossala rikedom på ollon, som i år utmärker de skånska bokskogarna,¹ kvarstaunat i Skåne. Ty det är föga troligt, att fåglarna först varit på besök i Mellaneuropa och på grund af brist på föda där sedan återvändt till Norden. — Att de emellertid ej observerats här i Skåne förrän i midten af december månad, kan nog förklaras på så vis att fåglarna från början varit spridda i mindre flockar öfver stora delar af Skåne och således på grund af sin fåtalighet ej väckt någon uppmärksamhet; men sedan ha flockarna påträffat hvarandra och slagit sig tillsammans till allt större och större, och först sedan deras antal nått ett visst maximum, har man börjat gifva akt på dem. Något som ger stöd åt denna mening, finner jag i det faktum, att i Kågeröd, där bergfinkarna nu vistas, uppträdde de till en början i betydligt mindre antal än det nuvarande, och enligt säkra uppgifter skulle — som förut omtalats — antalet individer under en lång tid dagligen ökats.²

Då jag ungefär en månad senare efter mina första besök i Kågeröd åter besökte platsen, fann jag, att stammen af bergfinkar decimerats till den grad, att säkerligen ej flera än $\frac{1}{3}$ af det forna antalet funnos kvar. Några skjutna exemplar (omkring 12 à 15 st.) undersöktes i fråga om den kvantitativa mängden af uppätta ollon, och det visade sig, att maximum af kräfvans och magens innehåll nu blott uppgick till 650 mg., då det ju däremot till en början var 1,142 mg. Tillgången på föda tycks således nu hafva blifvit betydligt mindre, och det är otvifvelaktigt, att detta faktum är en af de anledningar, hvarför fåglarnas antal nu var afsevärdt reduceradt. De tvingas alltså att söka sig nya uppehållsorter. Och ungefär samtidigt hade underrättelser från olika delar af Skåne nått mig, hvilka meddelade, att bergfinkar iakttagits litet hvarstans. I Östra Skåne, i trakterna kring Simrishamn och Tomelilla, hade man

¹ Enligt skogsmännens utsago ha vi ej på 50 år (kanske 60 år) haft sådan rikedom på bokollon i Skåne som just 1915.

² Hvarför fåglarna samlat sig i så stort antal just i Kågeröd, är ej lätt att utan vidare besvara. Många andra trakter i Skåne hafva ju såväl bokskogar som barrskogar, som kunna bjuda näring och hviloplatser för nätterna.

sett dem milliontals, och äfven där hade de varit föremål för stort intresse. Befolkningen här kallade dem »ollonfula» (= ollonfåglar). Äfven i Mölle (Kullaberg) hade de observerats i stora massor, och i Hälsingborgstrakterna hade också anse- nliga skaror uppenbarat sig. Förutom på många andra orter i Skåne har man dessutom under den gångna vintern iakttagit dem i Södra Halland och å olika platser i Blekinge.

I samma mån som det i Skåne blir ondt om föda för bergfinkarna, ligger det antagandet nära, att de då flyga öfver sundet och förlägga sina ströftåg inom Danmarks bokskogar, som enligt dr O. HELMS' meddelande denna säsong varit synnerligen rika på ollon.

Det har också väckt en viss förundran hos en del danska ornitologer, att inga bergfinkar under denna vinter ännu visat sig i Danmark. Jag har visserligen från Helsingör fått den upp- giften, att en flock på omkring 10,000 uppträdt där, men ännu har nog ej någon större invasion af bergfinkar ägt rum i Danmark.

Då jag besökte Kullaberg för att studera bergfinkarna, meddelade man mig, att fåglarna flugit så nära marken i så täta svärmar, att kattorna utan besvär togo flera stycken. Och i Kågeröd blef jag högst förvånad, då jag vid ett besök i berg- finkarnas nattdunge såg ett par pojkar, som klättrat upp i granarnas toppar och fullkomligt orörliga sutto där. Då de kommit ned, fick jag veta, att de brukade klättra upp, innan fåglarna satt sig till ro och sedan dölja sig med grangrenar. Fåglarna satte sig sedan icke blott omedelbart intill dem utan äfven på dem. Det var därefter synnerligen lätt — sade de — att taga finkarna lefvande. Som jag ej trodde deras uppgifter, bad jag dem visa mig, att de verkligen kunde på detta sätt fånga fåglarna, och det dröjde ej länge, förrän en af pojkar- na kom med 2 lefvande exemplar, som han tagit. Vissa pojkar ha drifvit upp denna sport till virtuositet, men andra, som ej våga eller kunna, nöja sig med det ofoget att kasta sten på fåglarna, och som ju dessa sitta synnerligen tätt, träffa de merendels någon, som skadad faller till marken och sedan hålles fången i bur.

Folkfantasien har lifligt sysslat med bergfinkarnas massuppträdande, och många olika åsikter därom ha framkastats. I en synnerligen intressant artikel om krigets inverkan på fågelvärlden har O. HELMS påpekat, hurusom allmänheten ofta vill sätta fåglarnas massuppträdande i samband med kriget, hvilket på ett eller annat sätt skulle vara orsak härtill. Då jag samtalat med personer om detta bergfink-spörsmål, har också kriget blifvit betraktadt som yttersta grund till att Skåne hemsökts af dessa millioner bergfinkar, hvilka man anser först varit på besök i Tyskland, men omedelbart rest hem igen på grund af de oroliga tiderna där. Emellertid ha ju de ornitologiska tidskrifterna i många olika artiklar meddelat, att fåglarna i allmänhet icke alls besväras af vare sig kanonad eller skjutande utan t. o. m. sjunga under den värsta artillerield och att de föga eller icke alls påverkas ens midt ute på slagfältet.

På Kullaberg hade några den uppfattningen, att det hufvudsakligen vore de »giftiga bombernas» gaser, som fåglarna ej kunde fördraga eller uthärda utan fördenskull återvändt till oss igen. Slutligen vilja andra i bergfinkmillionerna se en varning från högre makter åt folket; ty liksom en gång Farao varnades med gräshoppsvärmar, få vi nu en påminnelse i bergfinksvärmar om att bättra oss, och göra vi icke det, kan det hända, att vi få skarpare erinringar.

För denna fråga är det af rätt stor betydelse att veta, om fåglarna under hela den tid, de ännu komma att vistas i Skåne, lifnära sig på bokollon, eller om de, då det börjar tryta på sådana, tillgripa andra födoämnen. Vidare är det af vikt att fastställa, när fåglarna lämna Skåne. Jag hoppas, att längre fram vara i tillfälle att meddela ett och annat angående dessa spörsmål.

Till min vördade lärare Prof., dr H. WALLENGREN vill jag här uttala mitt uppriktigaste tack, emedan det är han, som gifvit mig uppslaget till föreliggande lilla undersökning och dessutom med lefvande intresse följt mitt arbete.

Lund, Zool. Inst. den 14 febr. 1916.

Något om däggdjursfaunan i Småland vid början af 1800-talet, jämförd med den nutida.

Af

C. O. von Porat.

År 1802 den 12. juni ventilerades inför medicinska fakulteten i Uppsala under presidium af professorn m. m.¹ CARL PETER THUNBERG en akademisk afhandling med titel »Observationes nonnullæ in Historiam naturalem Smolandiae». Med all sannolikhet är den, efter tidens sed, författad af præses själf, LINNÉs berömda lärjunge och efterträdare. Och då såväl han som respondenten SVEN GABR. FOVELIN räknade Småland som sin fosterbygd — Thunberg var född i Jönköping ^{11/11} 1743, och FOVELIN, för öfrigt en systerson till den mång- och namnkunnige SAM ÖDMANN, anger sig på titelbladet som »Smolandus» — har man rätt att tro, att de uppgifter och hågkomster, som i afhandlingen meddelas, äro ur första hand och alltså tillförlitliga, hvilket de också röja. Afhandlingen är ej stor, blott 12 sidor i kvartformat, hvaraf 6 äro ägnade åt floran och 4 åt faunan,

¹ Såsom en tidsbild må här anföras de utmärkelser, hvarmed Thunberg då, ej hunnen till 60 år, kunde pryda titelbladet. Han var: Equ. Aurat. Reg. Ord. de Vasa, Med. Doct. Prof. Med. et Bot. Reg. et Ord. Acad. Cæsar. Petropol. et Nat. Curios. Reg. Scient. Lond. Holm. Societ. Scient. Ups. Philad. Patr. Holm. et Civ. Oecon. Finl. Berol. Nat. Scrut. Paris. Hafn. et Halens. Hist. Nat. Lund. Harlem. Amsteld. Zeland. Nidrosiens. Ticinens. Ienens. Linn. Londin. Phys et Phytograph. Göttingens. Med. Matritens. Medic. et Nat. Studios. Edimburg. Membrum; nec non Acad. Scient. Paris. Monspelians. Agricult. Paris. Medic. Londin. Scandinav. Florentin. et Batavin. Ind. Or. Correspond.

men den ger i snabba drag en framställning af hvad som då kunde anses karaktäristiskt för hembygdens högre växt- och djurvärld. Den synes mig därför värd att framdragas ur glömskan, hvarför jag härmed ber att få framlägga ett försök till öfversättning af den på prydligt latin skrifna afhandlingen i hvad den rör däggdjuren. Upplysningsvis må nämnas, att de biologiska smådragen, som i mitt tycke öka läsvärdheten, vanligen äro omtalade i noter under strecket, men jag har här tillåtit mig att anföra dem i löpande följd med hufvudtexten. Hvad i afhandlingen nämnes från fåglarnas värld, skall jag i ett följande häfte af denna tidskrift i hufvudsak söka meddela.

Älgen.

Att älgen fordom varit inhemska och tämligen talrik i Småland är troligt på grund af ortnamnen *Elghult*, *Elgaryd*, *Elgberget*, det sistnämnda beläget vid Jönköping. Nu är han alldeles utrotad, så att han icke förekommer där, om icke, och det högst sällan, på utflykter från grannprovinsen Östergötland. Under de senaste 20 åren har han icke mig veterligen visat sig hos oss. Detsamma har ock varit förhållandet med

Hjortar och Dofhjortar,

om hvilkas forna förekomst *Hjortsberga*, *Hjortshult* synes vittna med namn, som nu icke öfverensstämma med verkligheten.

Rådjuret

däremot, som väl snart skall dela samsläktingarnas öde, har hittills förmått att afvärja sitt släktes utrotning. — Jagadt af hunden, sträcker rådjuret af rakt ut en mil och mer för att snart återvända på samma stig; så möter det åter den lurande jägaren och undgår sällan döden. Om det bringas i trångmål, sätter det sig till motvärn och, där det kan få ryggen fredad, afvärjer oförväget hundens anlopp med sina framfötter.

Björnen.

Om att äfven björnar här haft sina boplatser, vittna med full visshet namnen *Björnskog*, *Björnaryd*, *Björnhult*, ehuru väl denna

djurart i våra dagar till den grad försvunnit, att han här är nästan okänd. Då för halftannat år sedan allmän skallgång anordnades i Malmbäcks socken på grund af några i snön upptäckta underliga djurspår, blef en björn skjuten men blef af de fleste ansedd såsom ett underdjur af okänt slag. —

De björnar, som förr funnos i Småland, böra efter gamla mäns berättelser hänföras till en rödaktig mindre varietet, *Myrbjörn*, så kallad icke därför att han lefde af myror, utan därför att han ströfvade omkring på lågländta och sankmarker (*myrar*¹), där han släckte sin hunger med lingon, blåbär, odon, hjortron och kråkbär m. fl. frukter.

Vargen.

Om vargarna gäller dessvärre icke detsamma som om björnen, att de äro sällsynta. De äro tvärtom mycket talrika och därtill glupska och till den grad djärfva, att de tränga fram till landtmännens gårdar, och när de väl fått tag i ett byte, släppa de det ej. Isynnerhet äro de besvärliga om vintarne, då de till och med inför vaktarnes ögon hota, anfalla och ömkligt sönderslita kor och ungnöt, som släppts ut för att vattnas.

År 1776 blefvo i Hjelmseryds sn under en där anordnad skallgång midt under vintern två vargar, en hane och en hona, dödade, som voro alldeles svarta i skinnet och så nakna, att icke ett enda spår af hårbeklädnad kunde på dem upptäckas, måhända en följd af att de förtärt gift som försvagats, så att det haft skallighet, men icke döden till följd. Det tunna hår, som började sticka fram bakom öronen, var snöhvitt, hvilken färg förmodligen blifvit hela pelsens, om djuren fått lefva.

Hvad varginnan gör för att i boet vänja ungarna vid att

¹ Thunberg skrifer liksom Linné *Myror*, äfven då det gäller kärrmarker. Sv. Akademiens ordlista (1889) har blott flertalsformen *myrar*. När denna form utdifferenterades, är mig obekant, men jag vill minnas, att då på 1850—60-talet Riksdagen beviljade anslag för utdikning af *myror* på Gotland, en landsortstidning uttalade sin tillfredsställelse öfver att Riksdagen ändtligen behjärtat behovet af »dessa skadliga rofdjurs utrotande». Detta betyder ju, att då ännu formen *myror* användes för att beteckna *myrar*.

söndersarga rof, som dessa icke själfva kunnat gripa, framgår af ett exempel, som här måhända icke är otjänligt att nämna. År 1764 fick i Nydala s:n en jägare, lockad af ett klagande läte, syn på en varginna, som kom bärande en lefvande kalf till ungarna, hvilken kalf hon gripit i den där brukliga halsklafven af trä. Försiktigt följer han efter, tills hon stannat vid ingången till lyan, därifrån vid ett gifvet läte som signal vargungarne störta ut för att sönderslita det nästan liflösa djuret, hvilket väl också skett, om icke ett i rätta ögonblicket lossadt skott gjort slut på moderns lif och ungarnes afsikt. När man sedan forskade efter kalfvens ägare, fick man reda på att han bodde i Fryeleds s:n, som ligger öfver en mil därifrån; så lång sträcka hade alltså kalven blifvit transporterad på ofvannämnda sätt.

Räfven.

Smålands räfvar utmärka sig för oförvägenhet, i det de våga anfalla fullvuxna får, att icke nämna lammen, hvilket annorstädes i Sverige mycket sällan inträffar.

Hur talrika de öfverallt kringspridda räfvarne äro, förstår man däraf att under en och samma vinter en Barkerydsbo befriat sin hembygd från 72 stycken räfvar, som han antingen skjutit eller tagit i sax.

Lodjuret eller Loen.

blodsugaren, den lystne fråssaren på ädlare inälfvor, som han lössliter, och olycksbringande isynnerhet för får och getter, är mindre vanlig i bergens klyftor.

Uttern.

fiskaren, är trägen gäst vid floderna, då isen smält, ytterst glupsk, går tämligen långsamt, men om han drifves till språng, öfverträffar han i snabbhet den förföljande hunden; är rätt talrik och lönar, isynnerhet om vintern, med sin pels jägarens ansträngningar. Stundom intränger han i ryssjorna för att fånga fisk, men om han af svårighet att hitta utgången kvarhålles längre

däri, än behovet att hämta andan medgifver, kväfs han och omkommer, hvarpå två exempel äro mig bekanta.

Marden,

af båda varieteterna¹, finner passande och ingalunda sällsynta boplatser i barr- och bokskogarnes täta gömslen. — Mården genomsnokar trädens håligheter, och om han där påträffar skogsbin, gör han sig ett byte af deras honung och larver.

Illern

är säkerligen ett mycket sällsynt djur i Småland. Den enda iller, som mig veterligen fångats där, togs i Växjö-sjön nära gården Kampen, där den gått på fiskbete.

Smavesslan,

som utgör en från hermelinen skild art, bor ofta som inhysing i bondgårdarne, där hon anses medföra lycka och därför nju-ter hemmets skydd. — Förtär, enligt hvad det tros, hönsägg. — — — En mycket behändig råttjägare.

Hermelinen,

som är mycket större och har yttre svanshälften svart, vet jag hafva blifvit dödad i Barkeryds s:n.

Haren

förräder genom sina öfverallt förekommande spår, att han är rätt ymnig; en mycket sällsynt svart varietet förekommer i Östra Småland.

Hvad han till sist säger om *igelkotten*, »den fredlige, oskadlige» *gräflingen*, »de snabba» *ekorrarna*, *råttorna* och *mössen*

¹ Härmed syftar Thunberg förmodligen på den gängse föreställningen, att bok- och barrskogarna hyste hvar sitt slag af mård, en »bokmård» och en »furumård», kanske motsvarande den skillnad emellan stenmård och skogsmård, som många jägare tyckt sig finna. I LINNÉS Fauna suecica 2 uppl. nr: 15 visar sig samma uppfattning i ordalagen: »Duplex varietas Fagorum et Abietum», en åtskillnad, som går igen i NILSSONS Fauna, där stenmård och skogsmård upptagas som skilda. I nyare faunor, jfr. LILLJEBORG I, sid. 534, finns däremot blott en art mård angifven för vårt land, och någon äkta stenmård anses här icke anträffad.

— »inom och utomhus besvärligt efterhängsna» — *näbbmössen, mullvadarna*, »som liksom *flädermössen* älska mörkret», utgör nästan blott ett uppräknande af namnen.

På tal om ekorrarna omtalar han dock i en not, att »de icke ens under strängaste vinterköld blifva grå utom midt på ryggen», och att de, »hållna i bur, äta kött och fläsk». Vid omnämmandet af råttorna (sorkarna) tillägger han — likaledes i en not — att »de skador, som åkersorken anställer, med orätt tillskrifvas mullvaden», något som äfven många nutidsmänniskor behöfva erinras om; att vattensorken stundom kan bli olycksbringande för ankungar, samt att hasselmusen och skogsråttan »gå på lockbete för vesslorna».

Det kan förefalla egendomligt, att Thunberg, som i ortsnamn, hvori vissa djurs namn ingå — och hvilka skulle kunnat mångdubblas — funnit bevis för motsvarande djurs förekomst inom faunaområdet, ej med ett ord i denna afhandling omnämnt bäfvern. Det finns dock en mängd ortsnamn i Småland, som börja med *Bjur* (bäfverns bygdemålsnamn), och sägnera om denne märkvärdige gnagares uppträdande i landskapet torde ej ha kunnat undgå honom, helst som bäfvern i början af 1800-talet ännu lär funnits kvar i nordöstra Småland. Så omtalas i LILLJEBORGS Däggdjursfauna (Uppsala 1874, sid 365) att enligt uppgift af med kand. A. J. WETTERBERG bäfvern »ännu i början af detta sekel» förekommit i Tveta, Mörlunda och Virserums socknar af Kalmar län, hvilka socknar stöta intill Jönköpings läns östra gräns, Och i NILSSONS Fauna (Däggdjuren, Lund 1847) heter det (sid 416): »Enligt uppgift af framlidne Profess. Thunberg hade han (Thbg) erhållit den siste bäfvern, som blifvit skjuten i Småland, för numera 40–50 år sedan» Sammanställer man dessa båda uppgifter, måste man tro, att Thunberg antingen bekommit denna bäfver, sedan ofvan skrifna afhandling författats, eller att han erhållit den från en trakt, som ej tillhörde det faunaområde, hvars egendomligheter han ville framdraga; specialuppgifterna i afhandlingen tyda nämligen på, att de röra det s. k. egentliga Småland, d. v. s. Jön-

köpings och Kronobergs län. Att bäfvern förekommit i Småland under 1700-talet råder intet tvifvel om, ehuru de lämningar af honom, skelettdelar m. m., som inbäddats i sjöarnas gyttja, själfallet äro svåra att få tag uti och kanske bortkastats, när de påträffats. Jönköpings h. allm. läroverks museum äger fragment af en bäfverskalle, som upptogs under notdragning sommaren 1904 i Anebyjön. Kraniet visar sig ha tillhört ett stort fullvuxet exemplar.

En jämförelse emellan förr och nu beträffande däggdjursbeståndet inom Småland ger för öfrigt till resultat, ej blott att djur, som i början af seklet varit sällsynta eller på väg att försvinna, såsom älgen, rådjuret och illern, efterhand blifvit allmänna, och att rariteter sådana som den svarta haren kunnat bibehålla sig intill våra dagar, men också att vissa djurslag, som då varit mer eller mindre allmänna, särskildt loen och vargen, numera alldeles undanträngts från faunaområdet, loen dock mycket tidigare än vargen.

Beträffande *älgen* var han säkerligen under första hälften af 1800-talet nästan alldeles borta från vår provins, åtminstone från de centrala delarna. Efter de undan för undan genomförda strängare bestämmelserna för älgjaktens bedrivande ökades emellertid älgstammarna i Svealand och Norra Götaland så betydligt, att på 1860-talet kringströfvande älgar började höra till ej ovanliga företeelser ute i Smålandsbygderna. Efter hand kommo de i flertal, de stannade kvar vintern öfver och bildade till slut äfven s. k. bestånd. Ensamt i Västbo funnos t. ex., enligt K. Befhdes femårsberättelse för 1896—1900, vid periodens slut icke mindre än 18 älgbestånd, och sådana omtalas i de officiella rapporterna äfven från andra härad. I samma urkunder uppgifves också, att mot slutet af 1800-talet älgarna i länet kunde uppskattas till 500—600 st. Älgjakten blef därmed en inkomstkälla af betydighet för befolkningen, hvilket man förstår däraf, att under 1914, enligt Domänstyrelsens uppgift, 255 st. älgar dödades inom Smålands distrikt.

Rådjuret var också helt visst under de decennier, som föregingo 1860-talet, alldeles undanträngd från såväl småländska höglandet som länets utkanter. Men så började från sydligare grannprovinser en invandring, som hade till följd, att detta vackra villebråd återigen här fann trefnad och tillväxt. I K. Befhdes femårsberättelse för 1901 – 06 heter det till och med: »Rådjuren ökas alltjämt och förekomma numera ganska talrikt». Tillgången är dock ganska växlande under olika år.

Illern måtte i slutet af 1700- och början af 1800-talen varit mycket sällsynt norr om Skåne, eftersom det i LINNÉS Fauna Suecica (Sthlm 1761) säges om hans förekomst: »Habitare fertur in Scania campestri» (påstås hålla till på skånska slätten), och Thunberg här ofvan har att omtala blott ett enda honom känt fall, då iller tillvaratagits i Småland. Numera är han flerfaldiga gånger anträffad både på landsbygden omkring Jönköping och i själfva staden, hvarest han hållit sig vid hamnen i närheten af fartygen och en gång, oktober 1914, till och med förirrat sig på ljusa dagen upp till H. allm. läroverket, där han fick plikta med lifvet, under det han »sökte inträde».

Den svarta harens förnämsta tillhåll i Sverige är ju fortfarande Östra Småland, närmare bestämdt Kalmar län. Ett ex. skjutet så nyligen som i december 1915 vid Torsås-Bergkvara söder om Kalmar, har hamnat hos en jaktvän här i Jönköping. Den trakt, som Thunberg åsyftar här ofvan, var troligen att söka i de nyssnämnda gränssocknarna emellan Jönköpings och Kalmar län, därifrån svarta harar sedan gammalt varit kända. Så forskref sig den i »Tidskrift för Jägare och Naturforskare», 1:a årgången 1832, afbildade svarta haren från trakten af Vimmerby och Bötterum (=Byttor-om»). Att dessa djur, där de förekomma, satt vidskepligt folks fantasi i verksamhet är naturligt. Fältläkaren dr ENGSTRÖM, som meddelat Tidskriften sagda fynd, skrifver därom anf. st. sid. 220: »Dessa harar spela bland de äldre af allmogen en märkvärdig roll. De känna dem under namn af *Bjäre* eller *Trollhare* och tro dem vara skottfria och att de utdia mjölken hos kor. När

därföre en ko under sommaren hastigt afsinar med mjölkningen och en svart hare förut i trakten varit synlig, så säger man, att *Bjären* mjölkat henne.»

Björnen försvann väl såsom skogsdjur i Jönköpings län i midten af 1700-talet. Likväl sköts, såsom vi sett, en sådan år 1800 i Västra härads högländtaste skogsbygd, Malmbäcks s:n. Och i Jönköpings läns Hushållningssällskaps tidskrift omtalas en björn såsom fälld i Västra härad 1820. I samma tidskrifts årsberättelse för 1850, undertecknad af ordf. (B. RIBBING) och sekreteraren (A. LINDVALL), heter det: »En björn förrrade sig ända hit ned sistlidne höst och utbredde mycken förskräckelse, men gjorde föga skada; oaktadt flere jägare sökte efter honom, kunde han dock ej påträffas; han förmodas hafva tagit sig vinterkvarter någonstades i Norra Östbo skogar.» — Östbo h. gränisar, såsom bekant i öster till Västra härad. Betydelseöst är ju, att skottpengar för björn utlofvades ännu i slutet af 1850-talet. Han har sedermera här icke visat sig.

Lodjuret, som i början af 1800-talet synes ha varit någorlunda allmänt, minskades undan för undan, i mån som skogarne glesnade genom afverkning. Under 1820-talet fälldes dock årligen inom Jönköpings län 20–30 stycken. Därefter aftog detta villebråd alltmer, så att 1859 skötos här blott 6 och 1865 3 stycken (1861 4 st., 1863 1st., 1864 3 st.) Enstaka lodjur fälldes här äfven på 1890-talet, ty enligt K. Befhdes femårsberättelser utbetalades under åren 1890, 1894 och 1896 skottpengar af statsmedel för inom länet skjutna lodjur, ett under hvardera året. Sedan är det försvunnet ur jaktrapporterna. Men enligt uppgifter, som förefalla mig tillförlitliga, skulle ett lodjur ännu för några få år sedan iakttagits vintertiden i Södra Västbo härads skogstrakter. Dock kan detta rofdjur numera anses såsom utrotadt inom faunaområdet.

Vargen var ju under 1800-talets första hälft ett sannskyldigt plågoris för länsbefolkningens kreatursbesättningar, och många utrotningssätt, samfällda drefjakter, varggropar, strykningift m. m. användes för att förgöra dem, hvartill äfven skottpengars utbetalande medverkade. År 1803 var vargen

i Jönköpings närmaste omnejd så djärf och närgången, att han drog i flockar öfver isen samt trängde in och ref svin i stadsbornas mot den öppna Vätterstranden då belägna uthus.¹ Och 1845 stannade vargar vintertiden midt på ljusa dagen utanför stallbyggnaden på Tolarp nära staden — nedan omtalte sagesmans fädernehem — i mordiska afsikter och måste af gårdsfolket bortjagas. Men från midten af sagda århundrade började vargarna plötsligen minskas. Somliga tro, att det var någon smittosam farsot, som så fort ödelade detta rofdjur i hela Södra Sverige, men andra (se LILLJEBORG, Däggdjursfauna, s. 594) hålla före, att den ifriga förföljelse, vargen länge varit utsatt för, ändtligen åstadkom den önskade verkan. Den sista stora vargjakten i länet torde ha varit den, som 1856 ägde rum i Järnsnäs, Forserums och Malmbäcks socknar, och de sista vargarne, som här fälldes, voro väl de två, som femårsberättelserna omtala från år 1865. Därefter nämnes intet om vargens vidare anträffande i våra bygder, och därmed kan han anses afförd från listan öfver i Nordsmåland förekommande däggdjur.

Att af den angifna enstaka fyndorten — Barkeryd — för *hermelinen* draga den slutsatsen, att den då för tiden var en sällsynthet, vore nog förhastadt. Hermelinen var antagligen då lika allmän som nu i våra bygder, ehuru den genom sin varsamhet och smidighet lätt undgår den ovane iakttagaren. *Småvesslan* var dock då tydligen allmännare här och är kanske så än.

På tal om småvesslan äger Jönköpings h. allm. läroverks museum två under vintern fällda exemplar, det ena från Värnamo af d. ⁴/₁ 1900 och det andra från Jönköpingstrakten af d. ²⁹/₁ 1915, hvilka ha sin sommardräkt fullständigt bibehållen. Kanske ligger Småland nedom den »snögräns», som kräfver detta djurs dräktbyte vintertiden.

¹ Denna uppgift har meddelats mig af sonen till den man, som upplefde tilldragelsen.

Jönköping i februari 1916.

Rörhönan — *Gallinula chloropus* — funnen i Hälsingland

samt omständigheterna vid hennes infångande.

Af

James Maule.

ett par gånger årligen brukar jag företaga en resetur till Hälsingland, där jag hos en vän — ingenjör L.-hl. — tillbringar ett par veckor i en hans jaktvilla i Undersvik socken. Vi syssla då med jakt och fiske och lefva där ett obekymradt friluftslif i skog och mark.

I år (1915) företogs resan dit den 16 maj.

Dagen förut hade här i min hemtrakt (Västmanlands län) fallit något snö och under järnvägsresan norrut observerade jag, att snötäcket blef djupare allt efter som afståndet hemifrån ökades. Vid Arbrå station hämtades jag dock i vagn och fortsatte, efter ett kort uppehåll i L:s hem, vägen till jaktvillan, belägen ett par mil därifrån, äfven med hjuldon, men då vi kommo ett stycke uppåt skogarna, funno vi snön allt mer hinderlig för detta slags fortskaffningsmedel. Här låg nämligen snön sex tum tjock, och det var fullt före med en temperatur något under fryspunkten.

Jag omnämner detta förhållande, då det kan tänkas, att det oväder, som rasat närmast föregående dagar, möjligen hade någon del i den fångst jag sedermera gjorde af en rörhöna, hvarom närmare redogörelse följer här nedan.

Följande dag var vinden nordlig och kall, men sol och storm gjorde dock ett godt arbete i fråga om snöns förvandling till vatten, och marken visade åter bara fläckar här och där.

På eftermiddagen gingo vi på forellmete utefter en liten bäck, hvars vatten nu betydligt ökats efter nederbörden. I dennas forsar och fall brusade och dånade det vildt, hvadan våra röster knappast hördes tvärs öfver bäcken. Emellertid gingo vi åt hvar sitt håll, min vän uppför och jag utför vattendraget för att pröfva fiskelyckan. Kommen ungefär 100 meter från bäckens utflöde i sjön — Valåssjön — observerade jag ett egendomligt knyte, liknande en tämligen stor boll, i ett videsnår, hvars grenar sträckte sig tätt utefter det forsande vattnet. Knytet var gråsvart och såg ut att vara af fjäder, och jag kom så småningom under fund med, att det var en sofvande fågel, som med hufvudet alldeles doldt i de uppburrade fjädrarne tagit plats på en af de lägst sittande grenarne tätt öfver själfva forsen.

Försiktigt kröp jag närmare, delade snåret så pass, att jag kunde sträcka mig ned utför bäckbrinken, och, hållande mig fast i grenverket med högra handen, grep jag med den vänstra ett stadigt tag i ett par gröna, rätt långa ben, som voro knytets bärande kraft. Den bullrande forsen var mig en god hjälp vid trickets utförande, eljest hade det nog aldrig lyckats att med blotta handen fånga en rörhöna, ty en sådan var det.

En vackrare fågel har jag aldrig hållit i min hand, och jag njöt af att på så nära håll beskåda dess enkla, men smakfulla dräkt. Färgen var mörkt askgrå, med någon dragning åt svartbrun, ögonen vackert rödkantade med röd iris, näbbet i spetsen gult, mot roten rödt med röd pannplåt, ben och fötter svagt gröna.

Fågeln var naturligtvis mäktigt förskräckt öfver att ur sin djupa sömn vakna upp i fångenskap hos en varelse, hvars like den antagligen aldrig förr sett, åtminstone ej så inpå lifvet, och det lilla hjärtat pickade hårdt och fort. Dock kom ej ett ljud ur djurets strupe, men ångest parad med ilska lyste ur

de klara röda ögonen, och sitt förakt visade mig fågeln genom att öfverspruta min hand med sina uttömningar. Äfven gjorde min vackra fånge anfall med näbben mot mina fingrar, men dess hugg voro svaga och overksammas.

Emellertid vände jag nu uppåt bäcken med min fångst för att visa den för kamraten och sålunda få bevis för sanningsenligheten af fångsthistorien och samtidigt få fågelns species fullt konstaterad.

Vi hade båda genast klart för oss, att det var en *Gallinula chloropus*, därom rådde ej minsta tvifvel, ehuru min kamrat ville benämna den rörhöna, jag däremot sumphöna — efter SUNDEVALL.

Stående här med den sällsynta fågeln i handen, gingo nog mina tankar till Riksmuseet, i hvars samlingar den säkerligen varit välkommen och fått en lämplig plats efter döden, men det bar mig dock för mycket emot att nu taga den vackra rörhönans lif. — Hon hade ju lömskt fångats under sömnen och ej erbjudits ringaste tillfälle att kunna rädda sig. — En ytterligare orsak till att min och min kamrats dom öfver henne blef friande var den omständigheten, att ingen af oss *då* voro på det klara med rörhönans häckningsförhållanden, utan miss-tänkte, att hon möjligen hade rede i närheten och make eller maka — ty om exemplaret var af han- eller honkön kunde vi ej afgöra.

Vi tänkte oss sålunda möjligheten af att få tillfälle observera fågeln ytterligare framdeles. Hon blef sålunda skonad till lifvet.

Nu efteråt vet jag dock, att rörhönan ej är i Sverige funnen så långt norrut som i Hälsingland. Det här gjorda fyndet är sålunda rätt anmärkningsvärdt, hvarför jag ock trott mig böra omnämna detsamma samt de närmaste omständigheterna vid fångsten.

I Nordens Fåglar af KOLTHOFF och JÄGERSKIÖLD, förra upplagan, säges om rörhönan (som äfven i detta arbete benämnes sumphöna, grönfotad sumphöna, vasshöna):

»I Sverige förekommer hon tämligen sällsynt, endast fun-

nen på några få ställen från och med Skåne upp till Uppland och Nerike. På Öland är hon iakttagen äfven vintertid. Hon synes ha tilltagit i antal de sista åren och flera par häcka numera årligen i Hjälstaviken. — — — I Norge finnes hon, ehuru mycket sparsamt, som häckfågel utefter västkusten upp till Trondhjem, men är äfven funnen i Balsfjord innanför Tromsö amt samt nära Nordkap (i april 1885). Vid Stavanger ha under flera år ett eller flera par häckat vid samma sjö. Den tid isen dref dem därifrån tillbragte de i den närliggande hamnen.

Flertalet torde dock flytta. — — —»

Nu är frågan, hur hade en rörhöna kommit hit upp så långt från hennes vanliga svenska vistelseorter? Ingen af oss hade förr sett ett lefvande exemplar af rörhönan i Hälsingland, visste ej heller, som jag redan har nämnt, hur långt norrut hon plägade uppträda som häckfågel eller om hon öfverhufvud taget förekom annat än i vårt lands mer sydliga delar. Måhända fanns hon här kring sjön, ehuru ingen förut lagt märke till henne. Vi gissade än hit än dit. Kanske hade hon genom oväder och vind drifvits hit?

Emellertid ville vi öfvertyga oss om, huruvida hon i närheten af fångstplatsen möjligen hade sitt rede, hvarför vi återvände dit — fågeln var forfarande min fånge — men oakadt noggrant genomsökande af bäckstränderna och den omgifvande trakten kunde vi icke finna något som tydde därpå. Först därefter släpptes fågeln. —

Det var egendomligt se, med hvilken snabbhet hon försvann och gjorde sig osynlig. Jag frigaf henne vid bäckbrinken invid samma busksnår, där hon upptäcktes sofvande, och som en blix ilade hon iväg, springande på vattnet snedt uppför forsen till motsatta stranden, där hon som en rätta kilade in i en stor risbråte i bäckkanten. Det hela försiggick på bråkdelen af en sekund, och därefter var och förblef den vackra fågeln borta.

Vi gjorde följande dagarne upprepade försök att få syn

på henne och lågo flera timmar i sträck för observationer i närheten af platsen, men allt förgäfvos.

Emellertid återgår jag till spørsmålet om rörhönans förekomst på denna trakt och, sedan jag tagit del af hvad som säges om denna fågel i det förut citerade arbetet — Nordens Fåglar — skulle jag vilja antaga, att fågeln, på grund af närmaste dagars snöstorm och oväder med nordvästlig vindriktning, kan ha blifvit vinddrifven från Norges västkust från Trondhjemstrakten, in öfver landet. Uttröttad och svårt medtagen af ansträngningarna under den långa färden, hade hon slutligen hamnat vid den lilla bäcken för att hvila ut och därvid kanske insomnat hårdare än vanligt under normala förhållanden.

Hvad hennes infångande för öfrigt beträffar och att hon lät öfverraska sig, berodde dock antagligen mest på den forsannde bäckens buller vid själfva sofplatsen, ty utan medverkan af denna omständighet hade hon säkerligen icke kunnat tagas.

Kanske bör äfven nämnas något om de lokala förhållandena vid och i närheten af fångststället.

Valåssjön, en af Hälsinglands många små skogssjöar, är belägen på gränsen mellan Undersvik och Järfös socknar. Den är ej fullt 5 km. i längd med en bredd af ungefär en tredjedel häraf. Dess höjd öfver hafvet är nära 200 meter — närmare bestämd 193,7 m. — och har sin längdriktning mellan SO och NV. Vid dess öfre liksom dess nedre ända är marken lågländ och delvis odlad genom därstädes anlagda fåbodvallar i söder samt en bondby norrut men för öfrigt omgifves sjön af stora skogklädda höjder såsom Skalåsen (364 m.), Olfberget (387 m.) m. fl.

Botten är i allmänhet hård och fast och sålunda ej synnerligen lämplig för någon rikare vattenflora, men inåt viken, där förut omtalade lilla bäck har sitt utflöde, är det lös och dygig botten med större vegetation. Här förekomma t. ex. *Phragmites* och *Scirpus* rätt vidsträckt, ehuru glest, en del *Equisetaceer*, några *Potamogeton*- och *Sparganium*arter samt

Nymphæa alba och *Nuphar luteum* m. fl. Likaså finnas rätt glesa vassar vid sjöns utlopp, men stränderna i öfrigt äro fatiga på vattenväxter.

Till följd af denna jämförelsevis svaga vegetation är sjöfågellifvet ej heller vidare rikt, utan består af några par gräs- och krickänder, en och annan lom samt en del smärre vadrefåglar, såsom snäppor och bäckasiner.

Terrängen innanför den omnämnda viken borde dock kunna vara mer lockande för häckande par, då där finnas täta snår af olika *Salix*-arter och marken är tofvig och kullig af *Aira*, *Eriophorum*, *Carex* och andra kärrväxter, mellan hvilkas tufvor bildas små gölar, skyddade af *Salix repens*, *Betula nana*, en del *Vaccinium*-arter m. fl. dylika buskväxter. För öfrigt sträcka sig skogens utposter hit ned med björk-, gran- och tallbuskar, som här och hvar bilda uddar och snår, lämpliga till gömställen för rufvande fåglar.

Huruvida betingelserna härvidlag motsvara en rörhönas fordringar på hemvist är mig obekant, men skulle jag knappast tro att så är. Troligare är väl då mitt förut nämnda antagande, att den fångade fågeln blifvit vinddrifven och sålunda kommit till en för henne fullständigt främmande ort.

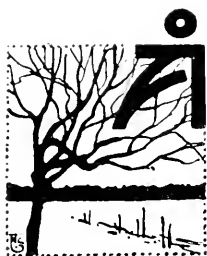
Med anledning af ofvanstående meddelande bör erinras om, att *Gallinula chloropus* tillfälligtvis i vårt land träffats så långt norrut som i Ångermanland. Arten synes för närvarande lefva i en expansionsperiod och är i landets sydligare delar flerstädes rätt talrik. Det är sålunda sannolikare, att den »vinddrifvits» därifrån än från Norge.

Red.

Ornithologiska bref.

Af

II. Nyqvist.

rets vår och sommar voro väl för fåglarnes flyttning och fortplantning de tänkbarast ogynnsamma. De ständiga nattfrosterne i april och början af maj förstörde nästan alla denna tid lagda ägg utom naturligtvis för det fåtal fåglar, som genast rufva första ägget, och kom så den ödesdigra snöstormen natten mellan den 14 och 15 maj, som lade största delen af det högre belägna södra Sverige under ett djupt snötäcke. Den 15:de, dagen därpå, reste jag pr järnväg från Borås öfver Ulricehamn och Falköping till Jönköping, och tedde sig landskapet, hvar man for fram, lika ödsligt hvitt som under vintern. De stackars nyligen anlända flyttfåglarne foro naturligtvis synnerligen illa. Vid en station syntes ett par ärlor, en svart och hvit flugsnapparehane och en stenskvätta i de vid stationshusets vägg upptinade små bara fläckarna leta efter något ätbart och sågo ruggiga och olustiga ut. För öfrigt var nästan under hela vägen allt öde och tomt på fåglar. På de stora slätterna vid Falköping, där denna tid annars en mängd lärkor pläga synas och höras, märktes nu ej en enda. Endast några kråkor samt en storspof sågos vada i den djupa snön. Att stora massor lärkor denna ödesnatt omkommo är alldeles säkert. Annars är det oförklarligt, hvarför på en hel del ställen, där de förut varit allmänna, de under de därpå följande någorlunda vackra dagarne voro liksom

bortblåsta. Med stor sannolikhet gingo äfven nästan alla de småfåglar, som denna natt voro på väg öfver hafven norrut, under.

Jag tillbragte hela försommaren vid Jönköping och vistades dagligen i dess strax väster om staden belägna 37 har stora härliga stadspark, där under de sekelgamla ärevördiga tallarne och björkarne en tät underväxt af gråal, hassel, brakved och andra buskar är en synnerligen lämplig plats för våra allmän-nare småfåglar. Också plägar under vanliga förhållanden par-ken genljuda af dessas jublande toner. I år var det osedvan-ligt tyst. De få, som funnos där, hade under försommarens regn och kyla tiden synbarligen så upptagen med att söka de fåtaliga insekterna till föda, att ingen blef hanarne öfrigt till sång. På annat sätt kan jag ej förklara, att under hela som-maren ej en sångton hördes af de annars så allmänna träd-piplärkan och bastardnäktergalen. Att något par af båda funnos, såg jag därpå, att några ungar i höstdräkt förekommo under sensommaren. Ej ett enda par grå flugsnappare häckade på sina vanliga ställen och löfsångaren hördes sällsyntare än grönsångaren, hvilket abnormalt förhållande endast kan förklaras af den senares senare ankomst. Äfven trädgårdssångaren uppträdde blott i ett par par, då däremot svarthättan var någorlunda allmän och bidrog jämte bofinken och den talrika koltrasten att med sång lifva trakten. I hålkarna vid den villa invid parken, där jag vistades, häckade ett enda par rödstjärtar och ett par svart och hvita flugsnappare, hvilket var hvad de senare vidkommer ett osedvanligt ringa antal, samt voro äfven dessa tysta och uppmärksammades först då de framkommo med sitt fåtal utflugna ungar. Under vanliga år plägar alltid något par af sångtrasten häcka i parken. I år observerades ingen. Mesarne voro äfven fåtaligare och hade mindre antal ungar mot vanligheten. Någon enstaka hussvala sågs samt ett par ladusvalor. Däremot voro tornsvalorna ej så sällsynta, ehuru ej så många som i regeln. Glädjande att omtala var dock, att kråkorna och skatorna äfven tycktes hafva lidit af det dåliga vädret. Af de förra funnos i parken blott ett gam-

malt par utan ungar, och det enda skatparet hade tydligen fått sin första kull förstörd och lagt om, då deras nyss utflugna ungar anträffades i slutet af juli, således en månad senare än vanligt. Äfven sågos i hela Jönköpingstrakten mycket få kråk-ungar. Ingen gök eller göktyta hördes eller sågs. Äfven de jaktbara skogsfåglarne liksom raphönsen ha lidit mycket i de flesta delarne af Västergötland och Småland, mest orrarne, som, utom på ett par ställen med vårdad jakt, hade mycket klen stam till följd af oförståndigt jagande under de föregående åren, hvilka äfven varit för denna fågels fortplantning synnerligen ogynnsamma. Det tycks verkligen vara på tiden att genom några års fridlysning söka hindra dessa härliga fåglars fullständiga utrotning. Nästan detsamma gäller i dessa trakter tjädern. Äfven de annars så härdade änderna hafva i år slitit ondt Vid mitt besök vid Tåkern de sista dagarne af september var det synbarligen mycket mindre af både gräs- och brunänder än under normala år och antalet flyttänder — bläs- och stjärtänder m. fl. — var ej på långt när det, som annars vid denna tid där brukar vara samladt. Enligt benäget meddelande af en bland deltagarne i den i denna sjö årligen den första jaktdagen förekommande klappjakten utefter de vassbevuxna stränderna utgjorde det visserligen rika bytet till nästan hela delen ruggande gräsanddrakar. Nästan inga ungar skötos.

Det skulle vara intressant att från andra håll af landet få höra, hur det denna sommar förhållit sig med fågelvärlden, och ställes härmed en vördsam anhållan till dess vänner inom tidskriftens läsekrets att till densamma lämna sina erfarenhetsrön.

Borås den 18 nov. 1915.

Visenterna och kriget.

Af

E. Lönnberg.

en artikel i den tyska tidskriften »Die Woche» har den äfven i svenska kretsar välbekante Professor CONWENTZ nyligen publicerat ett meddelande om bisonoxarne i Bjälovjash l. Bialowies-skogen, hvilket är ägnadt att tilldraga sig ovanligt stort intresse. Det länmar nämligen en helt annan bild af förhållandena där, än man vanligen torde föreställa sig dem; likaså får man reda på hur bisonoxarnes sak står för närvarande, och detta har ju varit föremål för mycken undran. Ur denna uppsats tillåta vi oss i korthet referera följande.

När krigets vågor närmade sig visenternas hemvist, erinrade naturskyddsstyrelsen i Berlin den tyska krigsledningen om dessas tillvaro och framhöll, att de, om möjligt, borde skyddas. I början af september 1915 utkom med anledning häraf en order vid den under Prins LEOPOLDS af Bajern befäl stående 9:de armén, att det genast skulle tillkännagifvas för trupper och kolonner, att det på det strängaste var förbjudet att skjuta på visenter i Bialowiesskogen. I slutet af sept. vistades förstrådet d:r ESCHERICH såsom gäst hos Prins LEOPOLD i Bialowies. Här utarbetade nu d:r ESCHERICH en jaktförordning, som af Generallöjtnant Frih. VON SECKENDORFF utfärdades den 15 sept. 1915 och omedelbart trädde i kraft. I denna framhålles, att den ifrågavarande skogen är »ett världsberömdt revir, som förutom betydande mängder af kronhjort

och vildsvin ensamt och allena i hela Europa innesluter en större stam af visenter i frihet. — — —. »Vi vilja, fastän det är fråga om fiendeland, så vidt möjligt uppehålla visentstammen, och därmed öfverlämna åt eftervärlden ett i sitt slag enastående naturminnesmärke.» Vidare fastslås, att visenterna äro fridlysta hela året om, och öfverbefälhafvaren förbehåller sig att reglera livad som får skjutas. Den 1 okt. utnämndes

Visent i Bialowies-skogen. (Prof. Kumm foto.)

dr. ESCHERICH till platskommendant och chef för den tyska skogsförvaltningen inom det ryska ockupationsområdet med säte i Bialowies. Detta personval finner CONWENTZ förträffligt, ty den nye chefen utvecklar stor energi och organisationsförmåga och stödes i sin verksamhet af en stab af preussiska och bajerska kronojägare och skogvaktare. CONWENTZ besökte själf platsen i senare hälften af november och kan därför grunda sin skildring på egen erfarenhet. Skogen är 20 tyska kvadratmil, men är genomskuren af vägar. I dess inre finnes en stor öppen plats, där jaktslottet och byn Bialowies ligga. Skogen

utgöres af blandskog af tall, gran, hvitbok och vinterek (*Quercus pedunculata*). Dessutom finnes björk, asp, ask, al o. s. v. Rödbok och murgröna saknas. Utan att kunna kallas urskog gör den intryck af sådan. I östra delen finnes många sumpmarker, träden bära massor med svampar, och vindfällena ligga kors och tvärs, så att det är svårt att komma fram. I västra delen är marken bättre, och där frodas ekar och tallar med

Foderplats för visenterna i Bialowies-skogen. (Prof. Kumm foto.)

höga stammar och med årsringar så jämna, som om de uppdragits med passare. Afverkning af timmer för försäljning till Tyskland skedde äfven under ryska tiden, utan att någon planmässighet därvid iaktogs. Hufvudvikten lades på jakten och villebrådets skyddande. Foderplatser äro inrättade på många ställen, där visenterna utfodras med hö som bönderna skaffa. »Öfver hufvud taget får man det intrycket, att djuren ej längre befinna sig i egentligt vildt utan i halftamt tillstånd och knappt känna någon rädsla för människorna.¹ Jag [CONWENTZ] kunde

¹ De fotografier, som bifogats Professor CONWENTZ' uppsats och som tagits af hans medhjälpare Professor KUMM, vitsorda detta.

på nära håll iakttaga ett djur, som låg på marken, utan att det lät störa sig i sin ro; dagarne förut hade en officer fotograferat ett djur på 5 m. afstånd».

Trots det att visenterna ej längre äro i ursprungligt vildt tillstånd, är det naturligtvis ytterst önskvärdt, att stammen bibehålles. Tjufskytte och foderbrist äro de förnämsta faror, som hota. Innan en ordnad förvaltning inträdde, foro kosacker och tjufskyttar illa fram, och de ha nog sina gömslen ännu (i nov.) i aflägsna delar af skogen, där det är svårt att komma åt dem. Det väntades dock, att en militärtrupp skulle komma och företaga ströftåg genom området för att göra rent hus. Foderbristen är allvarlig, ty djur, som blifvit vana att få vinterfoder, ha svårt att reda sig utan hjälp, men militärförvaltningen söker råda bot äfven härför. Utom visenter finnas i denna skog något litet älg (nära artens sydgräns!), godt om kronhjort, rådjur, införda dofhjortar och en del vildsvin. Det förmodas, att lo och vildkatt finnas, däremot ha vargar ej visat sig, men torde väl under stränga vintrar kunna komma dit, då de framtränga ända till Ostpreussen. Tjäder, orre och järpe finnas också. Den tyska skogsförvaltningen afverkar en del timmer, men man skall ej gå under 60 cm. för ek, 50 cm. för ask och al i diameter vid brösthöjd och 30 cm. i topp för tall. Sålunda torde det ej heller vara någon fara för skogen, allra minst som i vissa trakter alls ingen afverkning får äga rum.

Bajerska Vetenskapsakademien har sändt en zoolog, dr STECHOW för att studera visentens biologi och faunan i allmänhet. Massor af ansökningar inströmma naturligtvis om att få skjuta visenter för det eller det ändamålet, men dr ESCHERICH är ståndaktig och ger konsekvent afslag. Det gäller ju att vara sparsam med ett dylikt dyrbart naturminnesmärke!

Sålunda gifves ju goda förhoppningar om, att visentstammen skall kunna vidmakthållas och frodas ännu länge. Den omständigheten, att den blifvit så pass van vid människor och

och nästan halftam, bör gifvetvis underlätta skötseln och vården af djuren. Lyckligt vore, om vi från de visenter, som väl inom kort torde komma att föras till Skansen, och den redan där befintliga tjuren, som är ett enastående praktexemplar af sin art, skulle kunna draga upp en stam äfven hos oss. Lyckas detta, så att i en framtid äfven i svenska skogsparker visent-hjordar skulle kunna företes, då vore detta en sak, som kunde bli ej blott af ideell utan äfven af praktisk betydelse. Det ligger för öfrigt alls intet omöjligt eller otroligt däri, om man t. ex. erinrar därom, att den största bisonhjord, som nu finnes i Nordamerika, härstammar från ett enda par kalfvar, som en katolsk präst en gång fick af några indianer till tack för, att han grundligen skrupensat upp dem för deras synder.

Land- och sötvattenmollusker från Boråstrakten, insamlade 1914 och 1915.

Af

P. H. Strömman och E. B. Sundler.

Nedan C. A. WESTERLUND 1904 utgaf ett tillägg till sin exkursionsfauna öfver Sveriges, Norges, Danmarks och Finlands land- och sötvattenmollusker, ha bidragen till kännedomen om dessas utbredning inom Sverige varit synnerligen få. Under exkursioner i Boråstrakten under åren 1914 och 1915 hafva vi sökt att i någon mån öka dessa bidrag. Den förteckning öfver nämnda trakts land- och sötvattenmollusker, som här meddelas, gör ej anspråk på fullständighet, men då hvarje om än så ringa bidrag till vår svenska faunas kännedom ju kan ha sitt värde, anse vi oss böra publicera densamma.

Vitrina pellucida (MÜLL.). Brämhults s:n: Källebäckstryd; Gingri s:n: Kröklingshage.

Hyalinia fulva (MÜLL.). Gingri s:n: Kröklingshage; Torpa s:n: Rya åsar, vid Stora Transåssjön, m. fl. st.

Hyalinia fulva (MÜLL.) v. *Alderi* GRAY. Fristads s:n: norra stranden af Öresjö; Torpa s:n: vid Öfre Tosserydssjön.

Hyalinia cellaria (MÜLL.). Borås: Elinshöjd (i en källare); Gingri s:n: Kröklingshage.

Hyalinia alliaris MILL. Borås: Hultaberg (1 exemplar funnet).

Hyalinia hammonis (STRÖM). Gingri s:n: Kröklingshage; Torpa s:n: Rya åsar.

Hyalinia petronella (CHARP.). Gingri s:n: Kröklingshage; Torpa s:n: Rya åsar.

Hyalinia pura (ALD.). Gingri s:n: Kröklingshage.

Hyalinia nitida (MÜLL.). Allmän (vid Viskan, Öresjö, Tosserydssjöarne m. fl. st.).

Hyalinia crystallina (MÜLL.). Gingri s:n; Kröklingshage; Torpa s:n: Rya åsar.

Helix rotundata MÜLL. Allmän.

Helix ruderata STUD. Allmän.

Helix costata MÜLL. Gingri s:n: Kröklingshage.

Helix pulchella MÜLL. Borås: Ålgården, vid Viskan.

Helix fruticum MÜLL. v. *pallide cornea unicolor* WEST. Gingri s:n: på en holme i Viskan.

Helix lapicida L. Gingri s:n: Kröklingshage.

Helix lapicida L. v. *albella* L. Gingri s:n: Kröklingshage.

Helix arbustorum L. Allmän.

Helix hortensis (MÜLL.) v. *lutea, fasciata* WEST. Allmän, isht vid Borås (Sandgårdet, Hagen m. fl. st.).

Helix hortensis (MÜLL.) v. *lutea, unicolor* WEST. Borås: Hagen; Gingri s:n: Kröklingshage.

Helix hortensis (MÜLL.) v. *carnea* WEST. Borås: Hagen.

Helix hortensis (MÜLL.) v. *isabellina* WEST. Gingri s:n: Kröklingshage.

Helix hortensis (MÜLL.) v. *perforata* WEST. Borås: Hagen.

Helix hortensis (MÜLL.) v. *hybrida* POIR. Borås: Hagen.

Cochlicopa lubrica (MÜLL.). Allmän.

Pupa edentula DRAP. Gingri s:n: Kröklingshage.

Balea perversa (L.). Gingri s:n: Kröklingshage; Torpa s:n: Rya åsar.

Balea perversa (L.) v. *polita* WEST. Gingri s:n: Kröklingshage.

Clausilia laminata (MONT.). Allmän.

Clausilia plicatula DRP. Gingri s:n: Kröklingshage.

Clausilia sejuncta (A. SCHM.?) WEST. Gingri s:n: Kröklingshage; Torpa s:n: Rya åsar.

Clausilia bidentata (STRÖM). Borås: Hultaberg; Torpa s:n: Rya åsar.

Succinea putris (L.). Allmän.

Succinea Pfeifferi ROSSM. *v. elongata* HARTM. Allmän.

Carychium minimum MÜLL. Fristads s:n: norra stranden af Öresjö och vid Munkån; Gingri s:n: Kröklingshage; Varnums s:n: östra stranden af Varnumssjön.

Linnæa stagnalis (L.). Allmän.

Linnæa stagnalis L. *v. alata* WEST. Torpa s:n: Viskan vid Osdal.

Linnæa auricularia (L.). Allmän.

Linnæa auricularia (L.) *v. acutior* GRAS. Torpa s:n: Viskan vid Osdal.

Linnæa auricularia (L.) *v. ampla* HARTM. Kinnarumma s:n: Rydboholm, i Viskan.

Linnæa lagotis (SCHR.). Torpa s:n: Byttorpssjön.

Linnæa lagotis (SCHR.) *v. alata* SPÖRL. Torpa s:n: Byttorpssjön.

Linnæa ovata DRAP. Torpa s:n: Lillån, vid Hulta.

Linnæa ovata DRAP. *f. fontinalis* STUD. Fristads s:n: Öresjö m. fl. st.

Linnæa peregra (MÜLL.). Brämhults s:n: Köllaredsbäcken.

Linnæa peregra MÜLL. *f. marginata* MICH. Borås: vattenfyllda gropar vid Norrmalms handelsträdgård.

Linnæa palustris (MÜLL.). Kinnarumma s:n: Viskan vid Rydboholm.

Linnæa truncatula (MÜLL.). Borås: vattenfyllda diken och träsk vid Algården samt vid Hessleholmssjöarne.

Physa fontinalis (L.) *f. normalis* WEST. Allmän.

Physa fontinalis (L.) *f. typica* WEST. Allmän.

Physa fontinalis L. *f. bulla* MÜLL. Torpa s:n: Byttorpssjön (endast 1 ex. funnet).

Planorbis umbilicatus MÜLL. Borås: diken och träsk vid Algården; vid Hessleholmssjöarne och Hultasjön.

Planorbis umbilicatus MÜLL. v. *filocinctus* WEST. Till-sammans med hufvudformen.

Planorbis umbilicatus MÜLL. v. *submarginatus* JAN. Till-sammans med hufvudformen.

Planorbis umbilicatus MÜLL. v. *labiatus* WEST. Borås: i ett dike vid Ålgården.

Planorbis umbilicatus MÜLL. v. *catinus* WEST. Borås: vid Ålgården.

Planorbis carinatus MÜLL. Torpa s:n: södra delen af Öresjö.

Planorbis carinatus MÜLL. v. *turgidus* WEST. Torpa s:n: Viskan, vid Sjöbo (endast 1 ex. funnet).

Planorbis contortus (L.). Torpa s:n: Viskan vid Osdal.

Planorbis dispar WEST. Torpa s:n: Viskan vid Osdal.

Planorbis glaber JEFFR. Torpa s:n: Ramnaslättsbäcken; Viskan vid Osdal.

Planorbis albus MÜLL. Allmän (t. ex. Viskan, Öresjö, Byttorpssjön).

Planorbis albus MÜLL. f. *lemniscatus* HARTM. Torpa s:n: Ramnaslättsbäcken nära Kvarnsjön (2 ex. funna).

Planorbis Draparnaldi JEFFR. Molla s:n: Mollaån.

Planorbis nautileus (L.). Torpa s:n: Viskan vid Osdal.

Planorbis cristatus DRAP. Varnums s:n: Viskan norr om Öna.

Planorbis complanatus (L.). Fristads s:n: Öresjö; Torpa s:n: Byttorpssjön, Transåssjöarne, Viskan vid Osdal.

Ancylus fluviatilis MÜLL. Brämhults s:n: Köllaredsbäcken. Det torde måhända böra anmärkas, att måtten af några exemplar öfverskrida de af WESTERLUND i Fauna Mollusc. terr. et fluv. Sueciæ, Norvegiæ et Daniæ angifna. Sål. måter ett ex i l. 10 mm., br. 8 mm., h. 5,5 mm., ett annat i l. 9 mm., br. 8 mm., h. 6 mm., ett tredje i l. 8,5 mm., br. 7,5 mm., h. 6 mm.

Acroloxus lacustris (L.). Allmän (t. ex. Viskan, Öresjö, Byttorpssjön).

Valvata piscinalis (MÜLL.). Fristads s:n: n. delen af Öresjö (endast 4 ex. funna).

Bythinia tentaculata (L.). Allmän.

Sphaerium corneum (L.). Allmän.

Sphaerium Draparnaldi CLESS. Fristads s:n: n. delen af Öresjö.

Pisidium amnicum (MÜLL.) *f. elongatum* BAUDON. Fristads s:n: n. delen af Öresjö.

Pisidium obtusale PFEIFFER. Torpa s:n: kärr vid Viskan n. om Ålgården (2 starkt bukiga ex. med embryoner inom skalet); Fristads s:n: n. standen af Öresjö (i en hög af multnande bräder).

Pisidium pulchellum JEN. Allmän. Torpa s:n: kärr vid Ålgården.

Pisidium nitidum JEN. Kinnarumma s:n: Viskan vid Viskafors (1 ex. funnet).

Pisidium milium HELD. Fristads s:n: n. stranden af Öresjö (i en hög af multnande bräder), 1 ex.

Margaritana margaritifera (L.) *f. elongata* (LAM?) NILSS. Torpa s:n: Ramnaslättsbäcken mellan Ryssby och Ramnaslätt

Anodonta anatina L. Torpa s:n: Byttorpssjön; Varnums s:n: Varnumssjön.

En replik.

Man undviker ju, som regel, att bemöta kritik af ens egna litterära alster. Men understundom kan en kritik lämna en sådan tolkning af själfva innebörden och befogenheten af en författares framställning, att denne må ha rätt att värja sig. Så är fallet med den anmälan af min skrift, »Om fågelskyddet i Sverige», som finnes införd i häftet 6, årg. 1915, af Fauna och Flora.

Det bör märkas, att det här är fråga om en agitationsskrift, hvars oantastliga afsikt är att för allmänheten i klar belysning ställa fram rådande missförhållanden och att utan fjäskande peka rakt på de punkter, hvilka *måste* angripas, om en förändring till det bättre skall kunna vinnas. Om anmälararen konstaterar »skärpa i tonen», så har han endast riktigt aflyssnat den indignation, som varit den drivande kraften. Men när han talar om »generellt utslungade förebräelser» med »i många fall felaktig adress» och bestyrker sina protester med exempel, hvilka, samt och synnerligen, stått anförda *i den kritiserade skriften själf*, då synes mig anmälararen i alltför hastigt mod hafva gått till verket som afbasare. Jag vill bedja den ärade läsaren jämföra hvad anmälararen anför till jägarnes fromma med hvad jag anført på sid. 34 och 35 i min broschyr. Alldeles samma erkännanden som anmälararen håller fram som vapen mot mig! Jag hade till och med gjort ännu flera erkännanden än min kritiker. Så hade jag, å sid. 6 och 7, omnämnt den sammanlutning af jägare, som fattat den lika enastående som vackra föresatsen att icke lossa skott på glada, örn eller falk.

Och jag har inte heller »generellt» kastat mig öfver de jagande »godsägarna». Å sid. 35 i min skrift har jag tvärtom rätt noga definierat den klass ibland dem, hvilken jag, på säkra erfarenhetsgrunder, anser som den svåraste fienden till deras sträfvan, hvilka önska äfven vår roffågelfaunas fortlefvande. När jag i min skrift talar om »jägarintresset», så menar jag med all tydlighet just denna specifika, för den öfriga fågelfaunan mer och mindre likgiltiga jaktvårdarepassion, som alltför ofta har sina representanter just bland de egendomsägande jägarne.

Jägare kunna vi ju — mer eller mindre — vara litet hvar, äfven vi som blifvit »naturskyddare», och det faller mig, lika litet som någon annan af dessa, in att inlägga något klanderligt i ordet »jägare» som sådant. Men *så* enkelt som anmälararen, hvilken synes vilja uppdelat jägarfolket i »jägarne», d. v. s. de naturskyddsvänliga

jägarna, och »okynnesjägarna», klarar man förvisso icke det föreliggande spörsmålet, såvida man icke vill vara ännu oartigare än jag i min skrift måst vara. Jag kunde namngifva mer än en af de herrar magnater och jaktvårdare, å hvilkas marker just örnarne, som anmälares talar så vackert om, få aflifvas, med sax och bössa, närhelst ett tillfälle gifves. Jag tror icke, att anmälares skulle kalla dessa för »okynnesjägare». Men det betydelsefulla är, att det icke är okynnesjägaren, som är den farligaste af de två grupperna, ty det är den andre, som har inflytande på lagstiftningen. Anmälares synes vilja fritaga denna grupp från skuld på nämnda område. Särskildt skulle detta vara förhållandet i fråga om »örn och falk». Det var ingen jägare, säger anmälares, som införde dessa fåglar bland »skadliga djur». Kan verkligen anmälares garantera oss, att jägarintresset icke också den gången stod bakom? Och riksdagshandlingarne ge upplysningar om att de, som i riksdagen med framgång bekämpat de naturskyddsvänliga sträfvandena till förmån för örn och falk, i hvarje fall gått jägarnes ärenden.

Anmälares söker till sist hjälpa upp skyddet åt de tre ugglorna, det enda som vi här i landet ägna våra roffåglar. Jag skall villigt taga åt mig förbiseendet ifråga om årtalet, som ju dock är rätt oväsentligt. Men då anmälares låter förstå att skyddet skulle för dessa ugglearter vara tillräckligt med hänsyn till fridlysningstidens längd, så måste jag fästa uppmärksamheten på att dessa ugglearter så ofullständigt lämna oss som »flyttfåglar» efter den 15 september, att horn- och tornugglan helt säkert stannar kvar inom landet hela året, och att af jordugglorna de flesta skjutas på sträcket genom Sydsverige först under oktober och november, och att äfven de understundom öfvervintra inom landet.

Jag menar alltså, att kritiken af min lilla skrift kunde och borde hafva varit mera förstående. Den mest brännande frågan på området för vårt svenska fågelskydd är för ögonblicket den om roffåglarne. Vilja vi *åstadkomma* något, och det har just varit meningen med min skrift, så måste vi se de fientliga makterna, utan för mycket cirklande, i ögat. Det hade sålunda varit önskligt, att min kritiker, som ju intager en framstående plats som naturskyddsvän, hade kraftigare understött mitt sträfvande, i stället för att söka lätta ställningen för dem hvilka det varit nödvändigt att angripa.

Malmö 7 febr. 1916.

Paul Rosenius.

Redaktionen har naturligtvis ej ansett sig böra vägra plats för denna s. k. replik, ehuru den för hvarje lugn betraktare måste förefalla tämligen obefogad. Den lilla kritik, som i F. o. F. ägnades D:r Rosenius' ifrågavarande skrift, kan ej sägas ha varit annat än hofsam. D:r Rosenius framhåller i »repliken», att han författat en agitationsskrift och det må nu vara händt, men det synes anmälares,

som om det skulle ha vara lämpligast, att det oaktadt hålla sig till sanningen. Att anmälaren i F. o. F. ej är ensam i sin uppfattning härom, framgår t. ex. äfven af den recension, som kommit D:r Rosenius till del i Sv. Jägarförb. tidskr. hft. 1, 1916. Recensenten där uppvisar åtskilliga fullständiga oriktigheter i förf:s påståenden rörande fridlysningen och slutar sin anmälan med följande ord: »Helt visst hade boken gjort större nytta, om den varit tillförlitlig i detta hänseende» — — —. Det är också troligen ingen vinst för naturskyddssaken, om de »agitationskrifter», som låt vara i bästa välmening utgifvas, få en halft politisk tendens och dito ton. Ty naturskyddet bör ej göras till en partisak!

D:r Rosenius talar om. att man »utan fjäskande» skall »peka rakt på de punkter, hvilka måste angripas» och att man »måste se de fiendliga makterna utan för mycket cirklande i ögat». Det är ju mycket bra, men man bör också akta sig för att alldeles i onödan »se rödt», och en man, som så con amore angriper andra, bör ej vara alltför ömtålig, när det påvisas, att äfven han kan begå misstag.¹

E. L.

Smärre meddelanden.

Mindre strandpiparen funnen vid Torne träsk.

På den steniga sandstranden strax öster om Abiskojojoks delta i Torne träsk iakttog undertecknad en eller två dagar efter midsommar år 1915 en fågel, som icke kan ha varit någon annan än *Egialitis dubia* SCOPOLI.

På något afstånd hörde jag en vadarfågels korta lockton och gick efter ljudet, men kunde omöjligt få ögonen på fågeln, förrän han plötsligt satte sig i rörelse och löpte iväg snedt ifrån mig ett litet stycke upp på en sten i vattenbrynet, där han lika plötsligt stannade. Nu gafs ett ypperligt tillfälle att på ett afstånd, som knappast torde ha öfverstigit tio meter, iakttaga honom både med blotta ögat och med kikaren.

Att det var en strandpipare, syntes ju genast på hufvudets karakteristiska teckning och den svarthvita halsringen. Men att det var *Egialitis dubia* och icke, som man kunde förmoda, *A. hiaticula*, framgick tydligt af benens färg. De voro nämligen köttroda, under det den större strandpiparens äro gula.

Så länge jag höll mig stilla, stod också strandpiparen orörlig,

¹ Att vidare ingå på replikens innehåll är onödigt, men att den ej heller är tendensfri, framgår t. ex. däraf, att förf. generellt påstår, att hornugglan kvarstannar i landet hela året. Förmodligen baseras detta på, att en bråkdel af hornugglestammen öfvervintrar i Skåne.

men då jag tog några försiktiga steg emot honom, löpte han åter iväg en bit. Detta upprepades några gånger, och på så sätt drefs fågeln småningom ett stycke bort. Den lille strandpiparen visade en anmärkningsvärd brist på skygghet, och det föreföll, som vore han ovillig att aflägsna sig långt från det ställe, där jag först råkade på honom, ty han sprang för hvarje gång, som jag närmade mig, knappt så långt, som var nödvändigt för att bibehålla samma afstånd mellan oss. Aldrig sprang han heller rakt bort, utan alltid mer eller mindre vinkelrätt mot min kosa. Slutligen flög han också upp och tog en båge ut öfver vattnet tillbaka till sin ursprungliga plats. Detta beteende tillsammans med hans ringa skygghet tycktes antyda, att han hade bo i närheten, men trots sökande kunde jag intet finna.

Huruvida strandpiparen häckade, hvilket synes troligt, må emellertid lämnas därhän såsom i hvarje fall osäkert. Men nog sa märkligt är i alla fall det faktum, att mindre strandpiparen förekom vid Torne träsk under häckningstiden i somras. Han anses nämligen här i landet ha en företrädesvis sydlig utbredning genom Göta och Svea land till och med södra Norrland samt vid hafvet. I Dorotea lappmark var förut nordligaste fyndorten. När han nu observerats vid Torne träsk, vore det icke så öfverraskande, om han framdeles blefve funnen äfven i mellanliggande del af landet.

Carl Fries.

Helix nemoralis (MÜLL.) funnen i Halland.

Vid badorten Gottskär i Onsala socken påträffade undertecknad i början af augusti 1915 ett stort antal exemplar af *Helix nemoralis* (MÜLL.), företrädesvis tillhörande varieteterna *carnea*, *fasciata* WESTERL. och *straminea*, *fasciata* WESTERL. De förekommo ymnigt på strandklipporna. För så vidt jag har mig bekant, är *H. nemoralis* ej förut uppgifven för Halland. Då lokalen ock förefaller anmärkningsvärd, har jag ansett mig böra meddela fyndet.

P. H. Strömman.

Djurens parasiter såsom ledning för bedömande af deras inbördes släktskap.

Hvar och en, som studerat djurparasiter, vet, att dessa ofta äro bundna vid en eller några få närsläktade värdjur, liksom ock att vissa grupper af parasiter äro karakteristiska såsom snyltare hos vissa grupper af värdjur. Med afseende på fjäderätarne eller de s. k. fågellössen¹, *Mallophaga*, synes ett dylikt förhållande vara

¹ De likna visserligen löss till det yttre, men de små vanl. 1—2 mm. långa djuren ha bitande mundelar och lefva af fjädrar (hår) och andra öfverhudsprodukter samt förtära i regel ej blod.

särdeles påfallande. En engelsk forskare, L. HARRISON, har nyligen fästat uppmärksamheten härpå samt påpekat, att man möjligen åtminstone i vissa fall skall kunna få ledning till bedömandet af en del fågelarters eventuella släktskap eller icke släktskap genom att studera deras mallophager och se, om dessa äro lika eller olika. Han erinrar därom, att vissa mallophaggrupper äro bundna vid vissa grupper af fåglar. Så ha t. ex. kråkfåglar, kungsfiskare, hökfåglar, brockfåglar, stormfåglar o. s. v. hvar sina grupper af »fågellöss». Detta tyder på en mycket hög ålder hos dessa insekter liksom på ringa föränderlighet i stort sedt. Han omtalar också, att ett släkte af mallophager, som lefver på stormfåglar, *Lipeurus*, kan uppdelas i 7 artgrupper och att hvar sådan artgrupp är hänvisad till vissa med hvarandra närbesläktade fågelsläkten. En af dessa artgrupper finnes hos tre släkten stormsvalor, en annan hos två stormsvalor och dykarestormfågeln (*Pelecanoides*), en tredje hos lirorna (*Puffinus*) och 3 närstående släkten, en fjärde blott hos *Prion*, en femte hos »kapdufvan» (*Daption*), isstormfågeln (*Pagodroma*) och ett annat släkte, en sjätte hos hafhästen (*Fulmarus*) och dess antarktiska ställföreträdare, *Priocella*, men den sjunde finnes både hos jättestormfågeln (*Macronectes*) och albatrosserna, så att där slår det ju slint med beräkningarne. Af stort intresse är att finna, huru de afrikanska strutsarne, *Struthio*, och de amerikanska, *Rhea*, ha mallophager, som äro så lika, att de knappt äro artskilda. *Palamedea* har mallophager, som likna andfåglarnes, och det är ju i öfverensstämmelse med ornithologernas uppfattning om dessa fåglars släktskap. Detsamma gäller om det faktum, att kivins löss äro släkt med rallarnes, ty kivin anses nu befryndad med dem. Ibland blir emellan mallophagernas förekomst mindre beviskraftig, såsom då man finner familjen *Goniadidae* spridd på hönsfåglar, tinamus, dufvor, hoactzin (*Opisthocomus*) och — pingviner. Likaså då en stormfågelsparasit finnes på labb o. s. v. Emellertid är detta ämne intressant och väl värdt vidare utredning.

Rättelse.

Genom ett misstag ha å sid. 46 af förra häftet ett par smärre meddelanden kommit att signeras *Cs. A. Fröman* i st. f. *G(ustav) A. Fröman*, hvilket härmed rättas.

S. ALLCOCK & C:o Ltd.

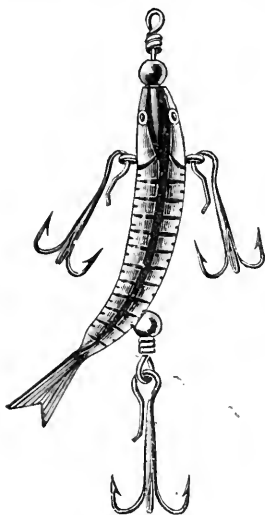
Standard Works, Redditch, England

FISKKROK, METSPÖN FISKREDSKAP

TRADE MARK.

Under åren 1900—1910 har fabriken erhållit 6 »Grand Prix», hvilket bekräftar den öfverlägsna kvaliteten af de varor, som fabriken tillverkar.

N:o 7249 "TIT-BIT"
(liten storlek)

Detta drag saknar fenor, den kringsvängande (roterande) rörelsen åstadkommes genom en böjning af stjärten, draget är försedt med aftagbara trekrokar, kan användas med endast **en** trekrok vid stjärten, men äfven lika bra med trekrok äfven å båda sidor.

Frånvaron af alla lindningar gör draget mycket varaktigt.

Draget spinner mycket fort, svänger omkring centrumstången och är ett oemotståndligt lockbete.

Tillverkas i 3 storlekar, små, medel- och stora, passande för laxöring, lax och gädda.

Hufvudagenter: .

PAUL BERGHAUS & C:o, Göteborg.

Skytteföreningar!

Vid innevarande års Riksskyttetävling erövrades med Ekmans Olympiakulor (laddning Skytteföreningarnas Vapenaffär) i huvudskjutningen:

1:sta pris och H. M:t Konungens Hederspr.;

1:sta pris i Mästerskapstävlingen jämte Guldmedalj;

2:dra pris i Mästerskapstävlingen jämte Stockholms Skarpskytteförenings Hederspris och i Stockholms Skytteförbund, Mästerskap samt dess medalj i Guld.

Vi ladda fortfarande med

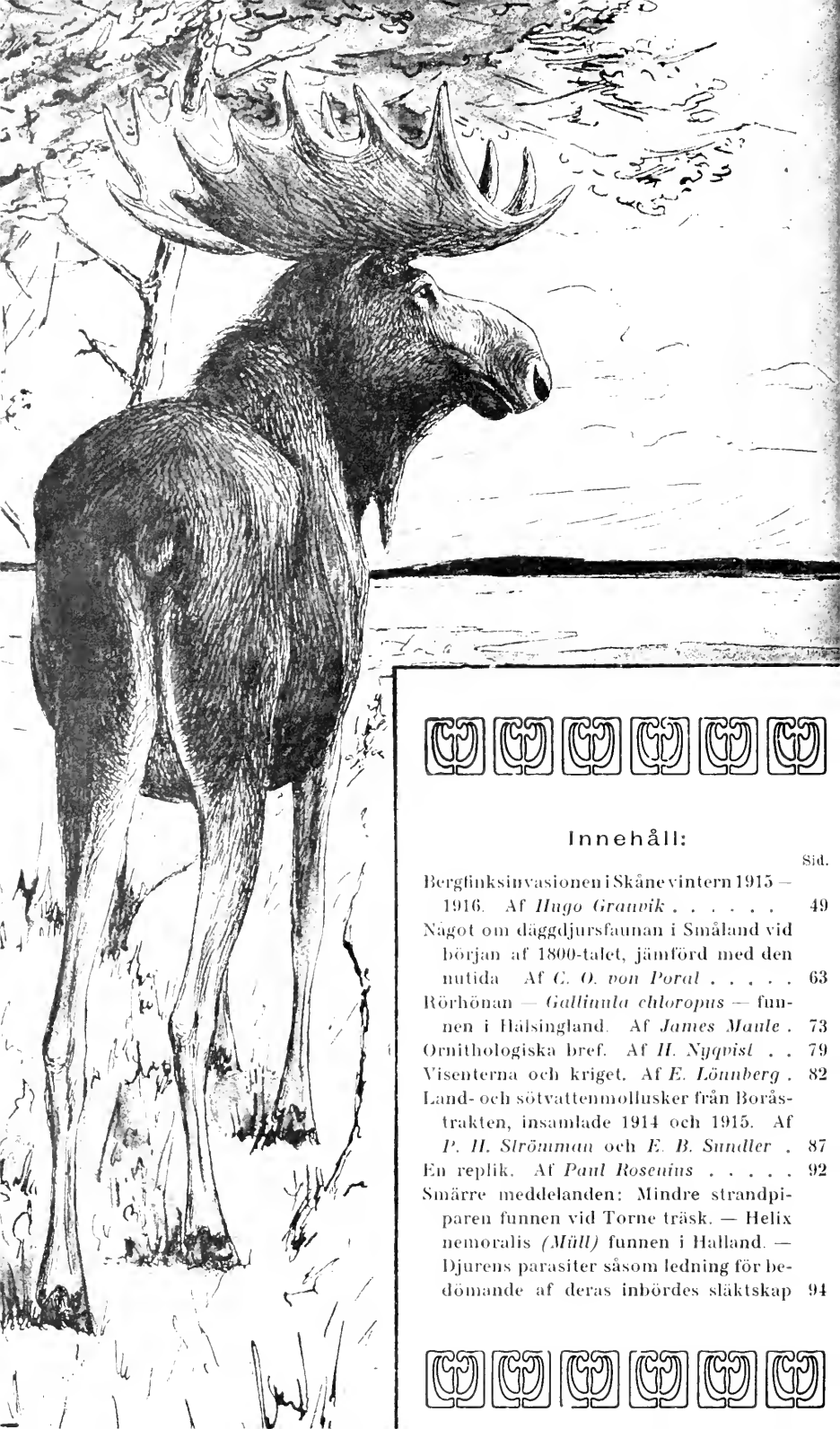
EKMANS NICKELPLÄTERADE KULOR!

A.-B. Skytteföreningarnas Vapenaffär

Bryggaregatan 9, STOCKHOLM

Riks 59 94, Allm. 75 15

Telegr.-adr.: »VAPEN»

Innehåll:

	Sid.
Bergfinksinvasionen i Skåne vintern 1915 – 1916. Af <i>Hugo Graubik</i>	49
Något om däggdjursfaunan i Småland vid början af 1800-talet, jämförd med den nutida Af <i>C. O. von Poral</i>	63
Rörhönan — <i>Gallinula chloropus</i> — funnen i Hälsingland. Af <i>James Mantle</i> .	73
Ornithologiska bref. Af <i>H. Nyqvist</i> . .	79
Visenterna och kriget. Af <i>E. Lönnberg</i> .	82
Land- och sötvattenmollusker från Borås-trakten, insamlade 1914 och 1915. Af <i>P. H. Ströman</i> och <i>E. B. Sundler</i> .	87
En replik. Af <i>Paul Rosenius</i>	92
Smärre meddelanden: Mindre strandpiparen funnen vid Torne träsk. — <i>Helix nemoralis</i> (<i>Müll</i>) funnen i Halland. — Djurens parasiter såsom ledning för bedömande af deras inbördes släktskap	94

Fauna och Flora

Populär Tidskrift

för

Biologi

Utgiven af
Einar Lönnberg

En ny svampbok

Å C. W. K. Gleerups förlag i Lund utkommer inom kort en af den framstående svampkännaren redaktören Waldemar Bülow i Lund författad svampbok. Öfver de viktigaste af våra svampsläkten lämnar boken en synnerligen utförlig redogörelse, som vinner i intresse genom en mängd biologiska uppgifter af stort värde. Boken, som är skriven med ledig och van penna, är väl anpassad för såväl hem som skola. I så motto är den i sitt slag i vårt land enastående, som den lämnar en mängd utmärkta fotografiska bilder, dels å planscher och dels i texten.

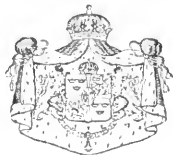
För alla dem, som länge väntat efter en utförligare och på effektivaste sätt illustrerad svensk svampbok, torde detta arbete, hvilket kommer lagom till pass för svampsäsongen, blifva mycket välkommen.

JAKT- OCH MÅLSKJUTNINGSVAPEN AMMUNITION

JAKT- OCH FISKREDSKAP SPORTARTIKLAR

AKTIEBOLAGET

H. M. Konungens Hofleverantör

GEORG A. BASTMAN

KUNGSTRÄDGÅRDSGATAN 12
STOCKHOLM

C. A. LINDGREN & C:is VINHANDELS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

Roslagsgatan 11
Hamngatan 15

Telefoner:

Chefen

Disponent

Aug. Olsson Jr

Riks 5876

Allm. 5825

Kontor o. Butiker:

Riks

643 och 2238

Allm.

4718 och 9772

Lager: 14886

NORRKÖPING

Telefon:

Riks 451

KÖPENHAMN

HAMBURG

NEW YORK

DIO N° 107

På begäran af C. A. Lindgren & C:is Vinhandels Aktieförsäkring

afseende sedan åttioåriga år tillhöra inrättade af förra firmans

C. A. Lindgren & Co här i staden, för undertecknad, Notarius Pu-

blicus i Stockholm intyga, att vid mitt besök å firmans kontor

emot öfriga lokaler för mig uppvisade samtliga medaljer enligt

den tryckta etiketten, som finnes under mitt sigill bifogad detta

devis, afvennens medaljer från utställningarne i Göteborg 1891,

Kalm 1896 och Paris 1900 tillika med diplom för samtliga hvarfvän

omformade medaljer.

*Lindgrens
Punsch
Med Der*

Stockhols den 23 Juni 1909.

Reg N° 5891

År offentlig
Lindgren & Co

Linn 11/23
Svea 11/23
Svea 11/23

Lindgren & Co Tekn. art. bol.

.....

Lager af

VINER

och

SPIRITUOSA

.....
*Ensamförsäljare
i Sverige*

för

D. & J. Mc.

Callums

Whisky

"Perfection"

.....

AKTIEBOLAGET
KOLTHOFFS NATURALIEMAGASIN
UPSALA

Mottager fåglar och andra djur till uppstoppning.

*Uppköper bergufvar och andra roffåglar
till högsta pris. Biologiska och andra
prydnadsgrupper finnas ständigt på lager.*

Rikstelefon 358.

Allm. telefon 36.

Öppet för telefonsamtal kl. 9—2 och 4—6.

Telegrafadress:

KOLTHOFFS, UPSALA.

MAURITZ WIDFORSS' H.-A.-B.

STOCKHOLM, Klarabergsgatan 31

Filialer: Drottningg. 88 & Karl Johans Basar, Slussen

Största lager af

VAPEN - AMMUNITION - FISKREDSKAP - SPORTARTIKLAR för alla årstider,
HAMMERLESS-DUBBELBÖSSOR från Husqvarna, Webley-Scott, Westley Richards,
W. W. Greener, Sauer & Sohn m. fl. världsberömda fabrikanter. I största urval.

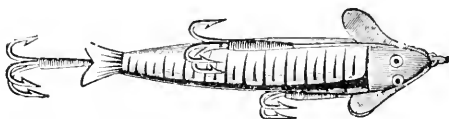
SKANSENS ZOOLOGISKA TRÄDGÅRD

mottager med tacksamhet såsom gåfva alla slags däggdjur
och fåglar eller inköper dylika till gällande pris.

Anbud mottagas af intendenten **Alarik Behm**, Skansen,
Stockholm 14.

Rikstel. 82 88.

Allm. tel. 82 34.

LUNDGREN'S Fiskredskapsfabrik

Kungl. Hofleverantör
STOCKHOLM - - - 12 Storkyrkobrinken

rekommenderar hos Herrar Amatörer, Yrkesfiskare och Återförsäljare sitt stora,
rikligen försedda och väl sorterade lager af alla sorters

VERKLIGT PRIMA FISKREDSKAP

i parti och minut till moderata priser.

Obs.! Litograferad priskurant i bokformat *gratis* på begäran.

A.-B. AKADEMISKA BOKHANDELN

• UPPSALA •

är genom sina regelbundna förbindelser med utlandet (ordinarie boksändningar flera
ggr i veckan) i stånd att på snabbaste sätt leverera utländsk litteratur. Stort lager af
svensk och utländsk vetenskaplig litteratur. Levereras till fabrikenas originalpriser.

MIKROSKOP med tillbehör från Reichert, Zeiss och Leitz.

Största sortering i Uppsala af RESERVOIRPENNOR af de förnämsta fabriken.

PAPPERSAFDELNINGEN, Ö. ÅGATAN 23

levererar allt hvad till pappersbranschen hör.

Flyttfåglar som fröspridare.

Af

Aug. Heintze.

Det ligger något i hög grad tilltalande för fantasien att föreställa sig, att flyttfåglarna under sina årliga mångmilafärder transportera växtfrön från det ena landet till det andra, t. o. m. från den ena världsdelen till den andra. Också ha växtgeografer i skilda länder flitigt beagnat sig af denna hypotes. I många växtgeografiska arbeten finner man sålunda uppgifter om en del flyttfåglars flyghastighet, försök att sätta vissa växtarters utbredning i samband med fåglarnas flyttningsvägar o. s. v.

År 1901 utkom emellertid ett arbete af OSTENFELD¹, där den satsen häfdas, att flyttfåglarna äro af ingen eller nästan ingen betydelse för fröspridningen. OSTENFELD stöder sig på uppgifter, som han erhållit från en dansk ornitolog, KNUD ANDERSEN. Denne senare hade under loppet af 4–5 år undersökt matsmältningskanalen hos samtliga flyttfåglar, som under denna tid funnit sin död vid de danska fyrarna, och därvid konstaterat, att alla fåglar utan undantag flytta med tom mage, och att de nästan alltid ha näbb, fötter och fjädrar putsade och rena.

EUG. HEMBERG söker i en uppsats om avenboken, införd i Skogsvårdsföreningens tidskrift för år 1913, reducera värdet af

¹ Phytogeographical Studies based upon observations of Phanerogamæ and Pteridophyta. Botany of the Færoes, vol. I, 1901.

KNUD ANDERSENS iakttagelser genom att påpeka, att »inom den egentliga migrationens ram försiggår, hufvudsakligen bland de frötände fåglarna, en bohemartad rörelse, en pro- och regressiv förflyttning inom relativt vidsträckta områden». Då HEMBERG ej undersökt mag- och tarminnehållet i sina »strykarfåglar», äro hans hypoteser emellertid af ringa vetenskapligt intresse.

Under sina fleråriga forskningsfärder i sydöstra Sibirien kom RADDE i tillfälle att göra värdefulla iakttagelser öfver maginnehållet i flyttfåglar, som nyss anländt till de dauriska stäpperna efter att ha passerat Mongoliets öknar. Resultatet af dessa undersökningar meddelas i hans »Reisen im Süden von Ostsibirien» (Petersburg 1862—63). Ett utdrag ur detta arbete finnes intaget i »Das Buch der Reisen und Entdeckungen» och (i öfversättning) i JOHAN ERIKSONS »Läsebok i biologi» (H. 6, p. 169—170), ur hvilken vi citera följande: »Hos de flesta af de nya ankomlingarna gjorde RADDE en märkvärdig iakttagelse: han fann nämligen magen hos alla sump- och simfåglar *fylld med små kvartskorn*, då dessa djur först vid målet af sin resa åter taga till sig sin vanliga näring. Om detta äger rum hos alla flyttfåglar, kan icke med bestämdhet påstås, men hos hönsfåglarna är det fallet. Sångfåglarna däremot visade merendels en alldeles tom mage. Mängderna af de intagna kiselstenarna voro icke obetydliga: en hvit trana, som strax efter sin ankomst sköts vid Tarei, hade 4 lod¹ och 1 drachma¹ stenar i magen jämte några halfsmälta rotfibrer; andra tranarter 2 till 3 lod, gäss 1—2^{1/2} lod. Stäpphönsen hade blott litet sand i magen.»

Egendomligt nog ha svenska allmogejägare sedan lång tid tillbaka gjort liknande erfarenheter beträffande tranorna som RADDE. I »Norrlands jakt och fiske» (p. 459) meddelar nämligen SVEN EKMAN, att han i Mörsil hörde en gammal jägare och fångstman omtala, »att tranan om våren »har diamant i magen», hvarmed han menade, att hon där han stenar, så hårda, att man kan skära glas med dem. Dessa hade hon enligt hans mening tagit i södern. I prästen NENSÉNS anteckningar (manuskript) finns en notis om Dorotea-bornas uppfatt-

¹ Ett lod = 16,56 gr; 1 drachma 3,75 gr.

ning af samma sak (daterad 1837): »Om hon (tranan) strax på våren skjuts, har hon diamant». I vissa trakter af Norrland var det sålunda en rätt allmänt gjord iakttagelse, att tranan kunde ha grus och stenar af helt olika beskaffenhet i magen om våren och sommaren, och man kunde också riktigt angifva orsaken.

WALLACE ägnar i sitt bekanta arbete öfver darwinismen rätt stor uppmärksamhet åt fröspridning med tillhjälp af vind och fåglar. Som exempel på långväga frötransport anför han, att doktor GUPPY fann ett litet hårdt frö i magen på en kapdufva (*Procellaria capensis*), som fångades ute på hafvet nära 100 nymil öster om den lilla ön Tristan da Cunha. Då kapdufvan i likhet med andra stormfåglar endast lefver af animalisk föda, hade fröet säkerligen inkommit i magen ofrivilligt från fågelns sida. Det kan för öfrigt mycket väl ha medföljt afskräde, som utkastats från GUPPYS fartyg och slukats af kapdufvan, ty denna är enligt BREHM »bland alla simfåglar fartygens trognaste följeslagare» och så glupsk och orädd, att den lätt kan fångas på krok.

Ett fynd, som förtjänar att omnämnas i detta sammanhang, gjordes d. 2 juni 1882 i mellersta Jämtland och meddelas af P. OLSOEN i en uppsats om »Nya bidrag till kännedomen om Jemtlands fauna» i K. Vet. Akad. Öfvers. 1882 (n:o 10, p. 46). En småskrak, som fångades i nät vid byn Hufvulsviken på norra stranden af Storsjön, hade nämligen i magen flera slags hafsalger: *Fucus*, »*Rhodonema*» (= *Rhodymenia palmata*?) och *Polysiphonia*, hvilka den alltså måste ha fört med sig från norska kusten.

I Sydeuropa brukar man som bekant flerstädes fånga sångfåglar i mängd och sälja dem till städerna, där de betraktas som en delikatess. En norsk botanist, JENS HOLMBOE¹, uppehöll sig i september 1905 vid Capo Greco på Cyperns ostkust, där fångst af framför allt svarthättor sedan gammalt bedrifves. Fåglarna komma från Syrien och anlända till Capo Greco vid midnatt. Fångsten börjar vid tretiden på morgonen, när det

¹ Studies on the vegetation of Cyprus. Bergens museums skrifter 1914.

dagas, och de fåglar, som undslippa döden, fortsätta några timmar senare sin färd till norra Afrika. HOLMBOE undersökte 57 nyss fångade *Sylvia atricapilla*. Hos samtliga voro matstrupe och mage fullständigt tomma eller innehöllo i få fall några fullständigt smälta rester af insekter (särskildt myror). I tarmarna hos 6 af fåglarna fann han emellertid några växtfrön, som syntes vara fullständigt oskadade. Flertalet af dessa frön tillhörde smärre arter inom familjerna *Leguminosæ* och *Caryophyllaceæ*. HOLMBOE antager, att svarthättorna medfört dessa frön under sin färd öfver hafvet, ty »if the seeds had been eaten after the landing on the island, they could hardly have reached down in the intestines» (l. c. p. 321).

Under resan till Cypern kom HOLMBOE (19¹⁸/₂05) äfven i tillfälle att undersöka en lärka (*Alauda sp.*), som slog ned på fartyget, då detta befann sig 50 km. norr om Tunis. I fågelns muskelmage fann han 3 frön af en liten ärtväxt, hvilka lärkan alltså fört med sig från nordkusten af Afrika.

* * *

För att komma frågan om flyttfåglarnas betydelse för fröspridningen in på lifvet beslöt jag att undersöka flyttfåglar, som falla ned vid de svenska fyrarna. Genom förmedling af fyrmästare AXEL LINDBERG erhöll jag tre sändningar dylika fåglar från Paterosters fyrplats, som ligger bortåt en mil nordväst om Marstrand och ungefär lika långt väster om sydspetsen af Tjörn.

Första sändningen innehöll 23 fåglar, hvilka dödats mot fyren under nätterna till d. 5 och 6 oktober 1915. En del af dessa hade magen fullständigt tom, under det att tarmarna voro fyllda med amorfa massor i riklig—sparsam mängd. Så förhöllo sig 5 rödhakar, 1 röstjärt, 1 trädgårdssångare, 2 svarthättor, 1 löfsångare, 1 gransångare, 1 kungsfågel och 2 sånglärkor. De återstående fåglarna hade sandkorn, frön, frörester eller fragment af insekter i mage eller tarmar:

En rödhake: magen innehöll kitindelarna af en skalbagge; i de välfyllda tarmarna fanns ett skalbaggsben.

En löfsångare: magen innehöll bakkroppen af en medelstor vivfel.

Fyra säfsparfvar: tarmar med sparsamt—rikligt innehåll af amorfa massor; en af dem hade i magen endast ett 1 mm. stort sandkorn; hos en annan innehöll magen helt få och små fröskalsrester jämte ett 60-tal 1—0,5 mm. stora sandkorn; hos en tredje funnos i magen ett 30-tal 0,5—1 mm. stora sandkorn jämte ett helt litet örtbladsfragment; hos den återstående säfsparfven innehöll magen utom ett 40-tal 0,5—1 mm. stora sandkorn:

Vattenpeppar (*Polygonum Hydropiper*): 2 frukter, hvilka båda börjat gro, när magen undersöktes d. 10 oktober.

Trå sånglärkor: den ena hade magen tom och i de välfyllda tarmarna enstaka små fröskalsrester jämte tre 1—0,5 mm. stora sandkorn; hos den andra lärkan innehöll magen 2 och de rätt välfyllda tarmarna 3 helt små fröskalsfragment.

En angspiplärka: muskelmagen innehöll 2 rätt stora insektlarver, små insekter i sparsam mängd samt 17 en—två mm. stora sandkorn; tarmar synnerligen välfyllda.

Den andra sändningen fåglar från Paternoster omfattade 23 exemplar, hvilka fallit ned vid fyren natten till d. 19 oktober 1915. Följande fåglar hade körtel- och muskelmagen tomma samt tarmar med rikligt—sparsamt innehåll af amorfa massor: 1 sångtrast¹, 2 rödvingetrastar, 3 rödhakar, 1 gransångare, 6 sånglärkor och 2 starar. Återstående fåglar förhöll sig på följande sätt:

En rödvingetrast: muskelmagen innehöll 2 små (ca 1 mm.) och 4 helt små sandkorn; tarmar med sparsamt innehåll af amorfa massor jämte ett litet sandkorn.

Fyra bergfinkar: magen innehöll ett 40—30-tal sandkorn (1—0,5 mm.) jämte smärre fröskalsrester i sparsam—riklig mängd; tarmarna ägde rikligt—sparsamt innehåll af amorfa massor, i en af fåglarna därjämte talrika små fröskalsrester.

En säfsparf: tarmarna innehöllo amorfa massor i riklig mängd; i muskelmagen träffades ett 60-tal 1—0,5 mm. stora sandkorn och Knappsäf (*Scirpus palustris*): 10 oskadade nötter, af hvilka 4 redan ha grott (d. 28 okt., 1, 2 och 8 nov.).

En sånglärka: helt få och små rester efter kitinskelettet af någon skalbagge anträffades såväl i muskelmagen som i de rätt välfyllda tarmarna.

En enkelbeckasin: muskelmagen innehöll ett gruskorn (3,5 mm.), 17 sandkorn (0,5—2 mm.), finfördelade rester efter gröna, örtartade växtdelar i rätt sparsam mängd äfvensom:

Grodnate (*Ranunculus aquatilis* koll.): en nöt (grodde d. 9 nov.).

Igelknopp (*Sparganium* sp.): en nära 2 mm. lång och starkt sliten och afnött bärsten (embryo förkrympt).

Ur de synnerligen välfyllda tarmarna utslammades helt få och små insekter.

¹ En sångtrast, som i april månad 1912 hittades död i en segelbåt i Malmö hamn, hade äfvenledes magen tom och tarmar med sparsamt innehåll.

Sista sändningen från Paternoster utgjordes af fyra fåglar, som fallit ned vid fyren omkring d. 10 november 1915.

En rödvingetrast: magen tom; tarmar med sparsamt innehåll.

En snösparf: i muskelmagen bortåt ett 100-tal intill 1,5 mm. stora sandkorn jämte några få smärre rester efter *Rumex*-nötter samt

Kråkris (*Empetrum nigrum*): 2 starkt slitna och nötta bärstenar, som tydligen fungerat som sandkorn.

Tarmar med ganska rikligt innehåll af amorfa massor jämte ett 0,5 mm. stort sandkorn.

En halfenkel beckasin: muskelmagen innehöll två helt små (1,5—2 mm.) och föga skadade strandsnäckor jämte några få finfördelade växtrester; tarmar rätt välfyllda.

En halfenkel beckasin: muskelmagen innehöll finfördelade växtrester¹ i rätt sparsam mängd jämte nio 1—2,5 mm. och enstaka helt små sandkorn samt

Hundnarv (*Spergularia canina*): ett frö (grodde d. 17 nov.).

Nate (*Potamogeton* sp.): fragment af en frukt.

Tarmarna voro fyllda med amorfa massor i ganska riklig mängd.

Mina undersökningar visa, att somliga fåglar, såsom trastar, rödhakar, rödstjärtar, sångare och starar, oftast flytta med alldeles tom mage. Egendomligt nog förhåller sig sånglärkan på samma sätt. Eljest tyckas fåglar, som under »normala» förhållanden ha sand- eller gruskorn i magen, vanligen behålla dessa (eller en del af dem) äfven under flyttningen, exempelvis snösparfvar, säfsparfvar, bergfinkar, ängspioplärkor och beckasiner. Att fåglar, som flytta under natten, ofta ha magen tom eller innehållande födoämnen i endast ringa mängd, bör ej väcka förundran, då dessa fåglar väl i regel hvilat någon timme, innan de gett sig i väg. Vidare ha de nog i många fall fått rasta t. ex. ute på de yttre skären, där lämplig föda ej står att erhålla. Om blott ett tillräckligt stort antal exemplar undersökes, skall man säkerligen finna, att åtminstone några individer af så godt som alla fågelarter (både natt- och dagflyttande) ha bär- eller torrfrön, insekter eller gröna växt-delar i magen. D. v. s. nära nog alla flyttfåglar, som under vanliga förhållanden stå i fröspridningens tjänst, kunna äfven

¹ Ätminstone en del af växtresterna hade medföljt insekter, som utplockats ur kogödsel. Möjligen hade också *Spergularia*-fröet inkommit i magen på liknande sätt.

— fastän i regel i försvinnande liten utsträckning — sprida frön på långt håll under sina migrationer.

En egendomlighet, som i hög grad väckte min förvåning, var, att den intagna födan i vissa fall var fullständigt oskadad och osmält. En ängspiplärka hade sålunda tvenne fullständigt orörda larver i muskelmagen; hos en säfsparf började ett par nötter af vattenpeppar gro i magen på den döda fågeln; hos en annan säfsparf funnos 10 nötter af knappsäf, af hvilka 4 redan alstrat groddplantor, medan resten troligen kommer att gro nästa vår; den af HOLMBOE undersökta lärkan, som hunnit flyga 50 km. från närmsta land, hade tre oskadade frön af en liten ärtväxt i magen o. s. v. Det ser således ut, som om magen upphörde att fungera under den hastiga flykten. I hvarje fall torde maginnehållet ej tömmas i tarmen, förrän flyttfåglarna nått land.

Hos så godt som alla undersökta flyttfåglar voro tarmarna ± välfyllda. Endast hos en rödvingetrast och hos en enkelbeckasin funnos fullt utbildade exkrementer, hos båda i helt sparsam mängd. Om flyttfåglarna förmå fälla exkrementerna under flykten, är svårt att afgöra. Det förtjänar emellertid att framhållas, att åtminstone de flesta fåglar afbördade sig exkrementerna, medan de hvila. Många undantag finnas dock. Björktrastar kunna flygande spruta exkrementer öfver dem, som närmat sig deras nästen, många rufvande fåglar fälla exkrementerna, när de lämna sina bon o. s. v., och äfven hos förbi-flygande fåglar har jag ibland sett detsamma äga rum.

När det gäller att afgöra, hvilken andel olika fåglar ha i fröspridningen, måste man göra klart för sig, att många fåglar under hösten och under sina migrationer äro tvungna att i större eller mindre utsträckning tillgripa födoämnen, som de annars rata. Då det är af vikt för vår undersökning att få framhållet, att exempelvis smärre vadare ej ensidigt hålla sig till animalisk näring, skall jag meddela några uppgifter ur den zoologiska litteraturen.

Redan NILSSON omnämner i sin fauna, att han i magen på skjutna enkelbeckasiner funnit »söndermalet gräs och andra växt-

ännen». Liknande uppgifter lämnas ungefär samtidigt från Österrike, där SCHWAAB iakttagit, att dessa fåglar om vintern förtära »gräs, hvaraf de hålla sig feta». Mer intressanta upplysningar finna vi hos JÄCKEL, som meddelar, att äfven frön af *Alisma*, *Polygonum*, *Scirpus*- och *Carex*-arter ibland kunna träffas i muskelmagen hos enkelbeckasiner.

Beträffande dubbelbeckasinen skriver NILSSON, att man stundom äfven finner växtlämningar, såsom frön och fina vattenväxter, i dess muskelmage. Om halfenkla beckasinens födoännen känner man ej mycket. Enligt SUNDEVALL och KINBERG förtär denna lilla vadare ibland »frön, rötter och spetsar af gräs», enligt HOLMGREN och CARLSON dessutom åtskilliga slags gräsfrön, en uppgift, som de säkerligen hämtat ur BREHMS »Djurens lif».

Af vikt för vår undersökning är äfven, att våra beckasinarter liksom de flesta andra smärre vadare sluka sand och smärre gruskorn, om ock i ringa mängd. Enligt SUNDEVALL och KINBERG ha enkel- och dubbelbeckasinerna för vana att kasta upp osmältbara ännen i form af »bollar».

Från JÄCKEL stamma de första säkra iakttagelserna öfver, att åtminstone en del snäppor vissa årstider hålla till godo äfven med vegetabilisk kost. I magen hos myrsnäppan fann han sålunda »frön» af *Polygonum Hydropiper* och *Persicaria*, *Potamogeton*, *Rumex* samt *Pilularia globulifera*; hos kärrsnäppan små frukter eller frön af näckros, *Polygonum Persicaria*, *Potamogeton* och *Ranunculus*; hos brushanen nötter af *Polygonum Persicaria* o. s. v.

SWENANDER¹ har undersökt muskelmagens beskaffenhet hos en hel rad smärre vadare, såsom *Numenius*, *Vanellus*, *Charadrius*, *Tringa*, *Totanus*, *Pavoncella*, *Scolopax*, *Gallinago* och *Rallus*, och därvid funnit, att den tillhör den vanliga allätaretypen, liksom fallet är med exempelvis kråkfåglarna. Svagast muskulös är magen hos morkullan och beckasinerna. Genom försök har jag kunnat visa, att äfven rätt tunnskaliga frön,

¹ Studien über den Bau des Schlundes und des Magens der Vögel. K. Norske Vidensk. Selskabs skrifter 1902.

exempelvis af *Vaccinium*-arter och *Solanum Dulcamara*, förmå passera genom vissa kråkfåglars matsmältningskanal utan att förlora grobarheten. Det ligger därför nära till hands att antaga, att morkullan är i stånd att sprida *Vaccinium Myrtillus*, att stor- och småspofven kunna bidraga till spridandet af *Vaccinium*-arter och *Empetrum* o. s. v.

I regel torde flyttfåglarna ej transportera de i muskelmagen liggande fröna längre än mellan tvenne rastställen. Då flyttfåglarna flyga hastigt och ej sällan fara öfver breda haf eller hafsarmar, kan naturligtvis denna transport ibland sträcka sig öfver åtskilliga mil. För att en fröspridning öfver mycket stora afstånd, tvärs öfver land och haf, skall komma till stånd, fordras emellertid, att fröna skola kvarstanna i muskelmagen i flera dygn. Detta inträffar nog i vanliga fall endast med hårdskaliga frukter, som stanna bland muskelmagens grus- eller sandkorn och utföra samma funktion som dessa. Den starkt slipade och afnötta *Sparganium*-stenen i magen på enkelbeckasinen, som dödats vid Paternoster, hade tydligen gjort tjänst som ett sandkorn. Likaså de båda starkt slitna *Empetrum*-stenarna i muskelmagen hos den vid samma fyrplats funna snösparfven. Ett annat och mer belysande exempel lämnar följande anteckning.

Knipa, skjuten vid Hogsjön i Lane-Ryr socken bortåt 5 km. nordost om Uddevalla (19⁸/₁₁ 14). Muskelmagen var fylld med rester efter krustacéer och vatteninsekter samt innehöll därjämte enstaka gröna växtdelar. Bland de i riklig mängd förekommande gruskornen och synbarligen ägande samma uppgift som dessa träffades:

Grofnate (*Potamogeton lucens*): 25 nötter, alla ± starkt afnötta och slitna, en mindre del af dem t. o. m. så starkt, att »groningslocket» fallit af och embryot blottats (8 nötter grodde och lika många ägde vid groningsförsökens slut d. 14 nov. 1915 friskt embryo).

Igelknopp (*Sparganium sp.*): fem 2,5—1,5 mm. långa bärstenar, alla så starkt afslipade, att refflorna nästan för-

svunnit¹ (3 bärstenar ägde vid groningsförsökens slut friskt embryo).

I muskelmagen fann jag dessutom en frukt af en starrart (troligen *Carex ampullacea* eller *vesicaria*) samt en nöt af säf (*Scirpus lacustris*). Tarmarna voro fyllda med amorfa massor, ur hvilka tvenne gruskorn och en (vid försök groende) nöt af *S. lacustris* utslammades.

Potamogeton lucens uppgifves vara funnen endast på en växtplats i Bohuslän, nämligen vid Kungälf. Den växer emellertid flerstädes i norra Västergötland samt på ett ställe i östra Dalsland. Den vid Hogsjön skjutna knipan hade således antagligen fört de 25 natefrukterna med sig från rätt aflägsna trakter.

Resultatet af mina undersökningar öfver flyttfåglarnas betydelse för fröspridningen kan sammanfattas i följande punkter.

1. Sparfvar, finkar, lärkor och piplärkor spela ingen roll för spridningen, då (om rena undantagsfall ej medräknas) samtliga frön och frukter krossas och förstöras i deras muskelmage.²

2. Trastar, näktergalar, rödhakar, rödstjärtar, sångare, starrar o. s. v. torde — om ock i helt ringa utsträckning — vara i stånd att sprida smärre bärfrön och undantagsvis äfven små torrfrön, som slukats tillsammans med på marken lefvande insekter, larver och maskar.³

3. En fröspridning af betydelse, och som därtill stundom

¹ En dylik starkt sliten *Sparganium*-sten har jag äfven träffat i maginnehållet hos en gräsand. Också hos nötskrika (*Rosa*-nötter) och raphhöna (bärstenar af hallon) kunna liknande förhållanden någon gång äga rum.

² Om dessa fåglar omedelbart efter framkomsten till ett rastställe dö eller dödas af roffåglar, kan möjligen en del af de i muskelmagen inneslutna fröna komma till groning och gifva upphof till plantor. — Snösparfven bidrager sannolikt i någon liten mån till spridandet af *Empetrum nigrum*.

³ De torrfrön, HOLMBOE fann i tarmarna hos svarthättorna, hade antagligen inkommit i muskelmagen med myror och andra markinsekter. Då fåglarna ej dödades omedelbart efter ankomsten till Cypern, är det svårt att afgöra, om vi här ha att göra med fröspridning på långt håll. Åtskilliga omständigheter tyckas emellertid tala för, att så verkligen är fallet.

kan försiggå äfven öfver mycket långa afstånd, förmedlas genom en hel rad vadare och simfåglar. Dessa fåglar sprida hufvudsakligen hårdskaliga och smärre frukter tillhörande arter, som växa i vatten och på fuktiga ställen. Mer sällan tyckas de medföra frön af meso- och xerofila arter.

Dessutom är det sannolikt, att flyttande kråkfåglar, som under vanliga förhållanden ha grus eller sand i muskelmagen, kunna sprida såväl bär- som torrfrön. I hvilken omfattning detta sker, må framtida undersökningar afgöra.

I det föregående har frågan endast gällt spridning på endozois väg. Åtskilliga författare ha emellertid framhållit, att äfven epizois fröspridning med dy och jord, som fastnat på flyttfåglarnas fötter, näbb och fjädrar, är af betydelse. Mina på hundratals exemplar gjorda iakttagelser öfver både flytt-, stryk- och stannfåglar gifva föga stöd åt denna hypotes. Endast en enda gång har jag nämligen erhållit en fågel, som tycktes ha varit i stånd att ombesörja en dylik frötransport. En kråka, som en regnig dag i slutet af mars 1915 sköts på en åker ett stycke från en gödselhög invid Uddevalla, hade näbben och i synnerhet fötterna starkt nedsmutsade af lerpartiklar, sandkorn och gödselrester. Bland dessa senare funnos förruttelsebakterier i stor mängd. Kråkans fötter sköljdes, och den därvid erhållna jorden vägde i torrt tillstånd 0,56 gr. Ett sandkorn var 2 och flera 1 mm. långa.

* * *

Det är naturligtvis framför allt under höststräcket flyttfåglarna föra med sig frön och frukter. Sydligare delarna af Sverige och Norge hysa emellertid endast helt få vatten- och kärrväxter, som ej återfinnas i större delen af Danmark. I regel är det därför omöjligt att af dessa växters utbredning i Danmark sluta sig till, i hvilka fall recent invandring med flyttfåglarnas tillhjälp ägt rum.

För en del år sedan gjordes i Jylland ett mycket ovän-

tadt växtfynd. »Paa Dejbjerg Lyng mellem Bavnehøjene og Dejbjerg Kirke» anträffades nämligen »i en Plet af c. 10' (fots) Længde» en nordisk fjällväxt, *Arctostaphylos alpina*. Denna art tillhör samma släkte som mjölonriset (*A. uva ursi*) och växer uppe i fjällen i magrare och helst glesare alpina rishedar, gärna på starkt vindexponerade ställen. Nedom skogsgränsen träffas den ibland i torra och mycket glesa björk- och tallhedar o. s. v. Ingenstädes i Skandinavien aflägsnar den sig synnerligen långt från fjällen, om den också i Norge, »i de vestlige kystegne gaar lige ned til havet».

På fyndorten i Jylland är ripbåret med all säkerhet ingen relik från tider med andra klimatförhållanden, utan har sannolikt införts hit i sen tid genom nordiska flyttfåglar.

I fjällen sprides *A. alpina* hufvudsakligen af korp, björktrast och ripor, i de högt liggande, glesa barrskogarna därjämte af sidensvans och möjligen äfven af rödvingetrast, lagskrika och tjäder. Ingen af dessa fåglar kan emellertid ha fört växten från Sydnorge öfver till Jylland. Däremot är det högst sannolikt, att denna långväga transport ombesörjts af ljung- eller fjällpipare.

I den zoologiska litteraturen uppgifves, att fjällpiparen endast lefver af insekter och maskar. NILSSON har i exemplar, som skjutits i Skåne under höst och vår, blott funnit skalbaggar, larver och groft grus. I ljungpiparens muskelimage har samme författare om hösten anträffat »fragmenter af skalinsekter, växter samt småsten» (ej sällan hvassa flintskärfvor). Enligt SUNDEVALL förtär *Charadrius apricarius*, om ock »mera såsom bisak, allahanda sorter bär, såsom kråkbär, blåbär, lingon m. m. och mjöliga frön, t. ex. af *Polygonum*-arter, samt gröna blad». Det är också ganska troligt, att fjällpiparen om hösten ej helt försmår växtföda. Ännu så sent som d. 30 augusti såg jag år 1904 en flock fjällpipare på rishedarna söder om Rostojaure i Torne lappmark. Sannolikt lifnärde sig de föga skygga fåglarna af bär eller frön, då nattfrost redan tycktes ha kommit insektlifvet att afstanna.

Arctostaphylos alpinas tjockväggiga och relativt stora bärstenar kunna komma in i muskelmagen hos de båda piparna antingen tillsammans med grus och småsten, som dessa fåglar sluka uppe på fjällhedarna, eller med förtärda ribbär. En och annan bärsten torde kunna stanna kvar i magen och göra tjänst som gruskorn.

I mellersta och södra delarna af vårt land träffas fjällpiparen i motsats till de flesta andra flyttfåglar långt sällsyntare under höststräcket än på våren. KOLTHOFF och JÄGERSKIÖLD anse därför troligt, att denna vackra vadare hufvudsakligen flyttar »längs den skandinaviska fjällryggen och öfver till Jylland», där den sedan enligt COLLINS iakttagelser »följer Jyllands högre slätter efter landets hela längd».

Af allt att döma har således *A. alpina* nått fram till den isolerade växtplatsen i Jylland med hjälp af ljung- eller fjällpipare. Mest sannolik förefaller transporten med sistnämnda fågel (*Eudromias morinellus*), som flyttar mera uthålligt än ljungpiparen.

Män kunde tycka, att frön och frukter ej skulle ha stora utsikter att föras med flyttande vadare och simfåglar under vårsträcket. Högt vattenstånd råder nämligen i sjöar, åar, kärr och smärre vattensamlingar, och de flesta här växande örter och gräs ha sina frön liggande sjunkna på jämförelsevis djupt vatten. Icke desto mindre äger frötransport rum äfven under denna årstid. Mången gång är det dock omöjligt att afgöra, om en växt förts norrut af hemvändande flyttfåglar eller af under senhöst och vinter kringströfvande ungfåglar.

Potamogeton densus är en på grundt vatten växande nateart, som lätt igenkännes på sina (skenbart) motsatta blad. Den har endast en gång träffats i vårt land, i en bäck vid Söndrum i södra Halland, hvarifrån den dock nu försvunnit. Likaså är den insamlad på ett ställe vid Kristianiafjorden, i en damm nära Fredriksstad, men har äfven här ej återfunnits under senare åren. I Danmark växer den flerstädes på Jylland och på en lokal på Bornholm; i Tyskland är den mycket spridd äfven i de norra delarna.

P. densus afviker i flera afseenden från sina samsläktingar. De $2,5 \times 2$ mm. stora frukterna äro nämligen tunnskaliga, och en stor mängd af dem gror enligt RAUNKLÆR¹ redan samma höst, de mogna. Frukttväggens svaga utbildning tyder på spridning med vadare eller simfåglar med mindre starkt utvecklade muskelmage; man kunde närmast tänka på doppingar. Med dessa fåglar kunna frukterna mycket väl ha förts till lokalerna i södra Halland och vid Kristianiafjorden redan på hösten. I synnerhet ungfåglar af *Podiceps grisegena* och *crisatus*, hvilka båda äro allmänna häckfåglar i Danmark, träffas nämligen nästan hvarje höst och vinter ända upp vid Norges södra och västra kuster.

Tångnaten (*Potamogeton zosterifolius*) växer flerstädes i vårt land, men tyckes helt saknas i Bohuslän och i de till Älfsborgs län hörande delarna af Västergötland; i Halland skall den endast förekomma i Ätran. I Danmark är den rätt spridd särskildt på Jylland och Själland. Däremot är den endast tvenne gånger funnen i Norge, vid Kristiania och Langesundsfjorden. Från den senare lokalen synes den dock numera vara försvunnen (DYRING i Nyt Mag. f. Naturv. 1911, p. 137).

P. zosterifolius hör till de mera högväxta *Potamogeton*-arterna, och dess stjälk blir ofta 1—2 m. lång. Den är ettårig, men öfvervintrar genom grofva, stärkelsefyllda groddknoppar, hvilka säkerligen utgöra en omtyckt föda särskildt för vissa dykänder, som upphämta groddknopparna och de bland dessa liggande stora frukterna från botten.

Till de båda norska fyndorterna har tångnaten troligen förts från Danmark genom knipor eller andra dykänder.

Hårnaten (*Potamogeton trichoides*) är vidt spridd i norra Tyskland, men skall enligt LANGE förekomma på endast trenne lokaler i Danmark, belägna på Bornholm, Falster och Själland. Den tillhör numera ej vår flora, men uppträdde för en del år sedan i diken och dammar vid Lund och Göteborg.

P. trichoides är en helt späd art med trådfin stjälk och mycket smala blad. I likhet med tångnaten är den ettårig,

¹ De danske blomsterplanters naturhistorie. Köpenhamn 1895—99.

men dess öfvervintrande groddknoppar äro små, trinda och sylformigt tillspetsade (RAUNKIÆR l. c. p. 86—87); frukterna uppgifvas vara 3×2 mm.

Till lokalerna vid Lund och Göteborg har hårnaten möjligen spridts af gräsänder eller andra *Anas*-arter, som söka sin föda på grundt vatten.

Flocksvaltingen (*Alisma ranunculoides*) har blott en enda växtplats i Norge, »ferskvand» på Stordøen i inloppet till Hardangerfjorden. Någon simfågel eller vadare kan ha fört frukterna dit från Jylland eller kanske snarare från England.

Murgrönsnaten (*Ranunculus hederaceus*) växer flerstädes i västra och nordvästra Tyskland samt på Jylland. På de danska öarna är den sällsynt och skall ej vara funnen öster om Fyen. I Skandinavien har den endast några långt framskjutna pionierstationer: ett par lokaler vid Trondhjemsfjorden, Klöfverön i södra Bohuslän, tvenne växtplatser vid Laholmsbukten och en nära Engelholm. År 1782 upptäcktes den vid Visby af SCHWARTZ, men utgick här på 1880-talet.¹

Murgrönsnaten växer på sumpiga och öfversvämmade ställen, i källor och källbäckar, diken o. s. v. Frukterna äro af ungefär samma storlek och beskaffenhet som grodnatens (*Ranunculus aquatilis*). Då en grobar frukt af denna senare art träffades i muskelmagen hos en enkelbeckasin, som dödats vid Paternoster, är det rätt antagligt, att murgrönsnaten spridts till Gotland och västkusten genom beckasiner, möjligen därjämte genom andra smärre vadare och genom änder.

Ett märkligt växtfynd gjordes 1861 på Gotland. Detta år upptäcktes nämligen »Gotlands-ögat» (*Ranunculus ophioglossifolius*) i små rännilar i Visbytrakten af WESTÖÖ. Denna växt är en rätt nära släkting till ältgräset eller ält-ögat (*R. flammula*), af hvilken den stundom upptages som underart. Sina närmaste växtplatser har *R. ophioglossifolius* på halfön Krim, i Frankrike samt på ön Jersey i Engelska kanalen.

Hos oss blir växten endast 5—20 cm. hög; den är vidare

¹ K. JOHANSSON: Hufvuddr. af Gotlands växttopografi och växtgeografi. K. Vet. Akad. Handl. 1897.

ettårig och har ungefär $1,5 \times 1$ mm. stora nötter med hård och fast vägg. Egendomligt är, att den ej vunnit större spridning på Gotland genom exempelvis häst och ko, hvilka ej sällan sprida ikring ältgräset.¹

Från Engelska kanalen har *R. ophioglossifolius* sannolikt nått fram till Gotland med hjälp af beckasin, sumpsnäppa eller någon annan mindre vadare.

Coleanthus subtilis är ett litet tufvadt gräs, hvars strån uppnå en längd af endast 2,5—7 cm. I Europa har det träffats på några få ställen, såsom i södra Böhmen och västra Frankrike. Det växer här på långsluttande dammstränder, i uttorrade fiskdammar o. s. v. KERNER antager, att det förts till dessa växtplatser genom flyttfåglar, vid hvilkas fötter eller näbbar frukterna klibbat fast med slam eller dy. Det väckte stor förvåning i botaniska kretsar, när *Coleanthus* år 1837 upptäcktes i södra Norge, på en öfversvämmad, lerig älfstrand ett par mil norr om Kristiania. År 1842 insamlades där ett stort antal exemplar, hvarvid den antagligen utrotades, ty sedan dess har man förgäfvets sökt den.

Att *Coleanthus* förts till södra Norge af hemvändande flyttfåglar, har framhållits af SERNANDER (1901) och WILLE (1914). Af skäl, som redan anförts, kan denna spridning knappast ägt rum på epizoisk väg. Ty transport af frön, fastklibbade genom dy och jord, är ett föga effektivt spridnings-sätt, som endast verkar på korta afstånd och hufvudsakligen vid fuktig väderlek.

Då *Coleanthus* är ettårig, ha dess frukter ej gärna kunnat komma in i muskelmagen hos den lilla vadare, som fört densamma den långa vägen till Norge, på annat sätt än med insekter, maskar o. s. v., hvilka fågeln förtärt på någon af *Coleanthus*' söderut belägna växtställen. Frukstens beskaffenhet tyder på, att den ej transporterats till vårt grannland genom vadare, som sluka sand- eller smärre gruskorn för att därmed krossa födan. Enligt min mening har spridningen utförts af

¹ AUG. HEINTZE: Om endozoisk fröspridning genom skandinaviska däggdjur. Bot. Not. 1915.

drillsnäppan, som är allmän på tidtals öfversvämmade sjö- och älfstränder i hela Skandinavien.¹

Sylörten (*Subularia aquatica*) erinrar till storlek, växtsätt, frönas beskaffenhet o. s. v. rätt mycket om *Coleanthus* och är liksom detta gräs ettårig. *Subularia* är spridd öfver hela Finland och Skandinavien; saknas dock i mellersta och södra delarna af Skåne samt på Öland och Gotland. I Haandbog i den danske flora af LANGE upptagas endast 4 lokaler för Danmark, alla belägna på Jylland. I Tyskland växer den enligt GARCKES »Illustrierte Flora von Deutschland» mycket sällsynt på stränderna af fiskdammar och tyckes ej öfverallt vara beständig. Åtskilliga omständigheter tala för, att drillsnäppan haft betydelse för denna växts spridning från Skandinavien söderut.

¹ Hos en drillsnäppa, som sköts vid Bulid norr om Uddevalla d. 18 maj 1915, innehöll muskelmagen talrika rester efter smärre strandskalbaggar jämte helt få och små sandkorn, som tydligen inkommit i magen med födan.

Uddevalla d. 1 december 1915.

En amfibisk kollembol.

Af

Einar Wahlgren.

Äfven om insekter icke alldeles saknats på de moderna kamerajägarnas skottlistor, så har det dock hittills varit jämförelsevis stora former, mot hvilka objektiven riktats. Och att de oansenliga kollembolerna någonsin skulle komma att räknas som jaktbart vildt, var väl a priori högst otroligt. Att denna ära emellertid nu beskärts äfven dem, synes af nedanstående intressanta fotografi, som tagits af lektor SVEN EKMAN, hvilken haft vänligheten ställa den till författarens förfogande.

Bilden daterar sig från början af juli 1912 och visar en mindre vattensamling, vid pass 5 meter i längd, på den lilla klippön Jungfrun, belägen i Vättern mellan Vadstena och Karlsborg, ungefär 4,4 km. från närmaste land.¹

Kollembolerna ha, som synes, samlat sig till täta, mörka fläckar af växlande storlek, som talrikt flyta på vattenytan. Någon uppgift om kollembolfläckarnes dimensioner föreligger icke, men om man utgår ifrån att vattensamlingens ofvan angifna längd är rätt uppskattad, skulle de större fläckarna mäta vid pass 30 cm. i diameter och hela individantalet kunna anslås till bortåt en kvarts å en half million.

¹ Ön är beskrifven och afbildad i Svenska naturskyddsföreningens årsskrift, »Sveriges natur», för innevarande år.

Arten har befunnits vara *Hypogastrura viatica*. Till färgen är den blåsvart, längden är omkring 1,5 mm., och dess utseende öfverensstämmer nära med den i denna tidskrifts 1:sta årg., sid. 215 afbildade arten, som tillhör samma släkte.

En amfibisk kollembol.

I likhet med många andra kollemboler har denna art en mycket vidsträckt utbredning. Inom den palearktiska regionen är den träffad från Tschuktscherlandets tundror till Irlands kulturmarker, från Spetsbergens hafsstränder till Unterengadins alper. I Nordamerika är den utom på Grönland funnen i Kalifornien; dessutom är den, egendomligt nog, äfven träffad i Sydamerika, såväl vid Buenos Aires som vid Punta Arenas och

Uschuaia. I vårt land är den icke egentligen allmän men dock känd från flera lokaler, från Bohusläns och Gottlands kuster till Åreskutans topp.

Växlande som de olika trakternas natur i artens vidsträckta hemland äro också förekomstplatsernas beskaffenhet. Bland mossa och myllmark, under barken på multnande trädstubbar, under stenar och träbitar, i gödsel- och affallshögar, bland kålblad och rofvor, under blomkrukor i boningsrum och växthus är den iakttagen. Hälst förekommer den vid diken och på ständerna af floder och insjöar och allra hälst kanske i hafskusternas tångbäddar. På sistnämnda ställen uppehålla sig ofta oerhörda massor, och här i den fuktmettade luften våga de sig stundom ut ur sina dolda skrymslen och sprida sig hoppande ut öfver den hvita strandsanden. En engelsk författare såg en gång sådana massor utbreda sig öfver en strandlängd af åtskilliga hundratal meter och anslår mängden till vid pass 20- å 30,000 individ pr kvadratmeter, d. v. s. inalles millioner.

Denna artens förkärlek för fuktiga lokaler har drivit den till ett sannskyldigt amfibiskt lefnadssätt. Den situation, hvori den träffats på den lilla Vätterön, är nämligen ingalunda enastående. Under vindstilla dagar vandra ofta kollembolsskarorna från strandbräddens skyddande gömslen ut på den blanka vattenytan till och med i lugna hafsvikar. Deras hårdräkt gör att de utan att våtas kunna hoppa kring på vattnet; blir ytan upprörd af vind eller regn, söka de sig tillbaka till den lugnare stranden.

Vanligen hålla de sig, såsom på bilden synes, tillsammans i täta massor; stryker plötsligt en vindkåre öfver vattnet, lossna en del af de yttersta och blåsa undan ett stycke, men snart ha de åter samlats till större eller mindre fläckar. Man tycker kanske, att när de icke våtas, de skulle som de stoftlätta korn de äro bli lekbollar för hvarje minsta vindstöt. Så alldeles hjälplösa äro de dock icke i detta fall, ty på buksidan af första bakkroppsleden kunna de ur en kort s. k. ventraltub

skjuta fram två små tunnväggiga, glatta blåsor, som i olikhet med den öfriga kroppen våtas af vattnet och således genom kapillaritet hålla dem förankrade vid vattenytan.

Deras plättformiga sammanhopning är förmodligen ett rent ytspänningsfenomen, så mycket sannolikare som de tyckas afsöndra en oljeartad vätska. Ätminstone har man ifråga om andra arter iakttagit, att när de uppträda i stora massor på vattnet, detta blir öfverdraget af ett iriserande oljeskikt.

För något slags utsöndring äfven hos den ifrågavarande arten talar också en egendomlig iakttagelse, som den schweiziske kollembolforskaren J. CARL vid ett tillfälle gjort. En större samling kollemboler af vår art fördes af strömmen utför en sakta framglidande bäck. Några centimeter ofvan vattnet höllo sig flera arter flugor sväfvande med uppmärksamheten tydligt riktad uppåt strömmen. Så ofta en kollembol kom drifvande, kastade sig en fluga blixtnabbt mot vattnet, lyfte ett ögonblick med sina fötter upp kollembolen och strök den öfver ryggen med sitt sugrör, hvarefter den släpptes i oskadadt skick och samma behandling upprepades med nästa individ. Uppenbarligen var kollembolens utsöndring någon sorts konfekt för flugorna.

Ofta drifver passionen för vatten, som i det sistnämnda fallet, kollembolerna ut i strömfåran af diken eller bäckar och därmed mot ganska ovissa öden. Kanske kunna de lyckligt hamna i något bakvatten, kanske få de icke alls känning af stranden utan föras ut på hafsvidderna sin undergång till mötes bland stormvågor och bränningar; någon gång kunna de måhända, om lyckan är god, bli kastade i land på något skär, hvars första bebyggare de ofta äro. Att de emellertid äfven dessförinnan kunna råka in i ganska prekära situationer, synes af en iakttagelse, som lektor H. SCHÖTT just i fråga om vår art gjort. I ett dike i Uppsalatrakten kommo de en dag i tusental drifvande med strömmen. Tvärs öfver diket gick emellertid en gärdesgård, hvars nedre kant afskummade vattenytan, så att kollembolerna hejdades. Och här hade på detta

sätt kollembolflödet dämtes upp så högt, att iakttagaren kunde sticka ned hela handen och ett stycke af armen genom den hopade insektsmassan utan att nå vattenytan.

Arten öfvervintrar såsom fullvuxen och är under vintern bl. a. träffad i barkspringor. Äfven under den kalla årstiden händer det emellertid, att vandringsoron beröfvar den vinterhvilan. Så berättar en fransk forskare, att han en gång en blidvädersdag i februari iakttagit en art, som förmodats vara densamma som vår, i myriader, hvilka från springor i stenfoten spridt sig öfver hans hvita husvägg och som ett svart öfverdrag täckte ytan på vattenkärlden på hans gård. När kölden blef starkare, fröso de sistnämnda in i isen, men när denna efter en tid åter töade upp, voro kollembolerna lika pigga och krya som förut.

Kollembolernas okänslighet för ytterligt skiftande temperaturer är ofta rent förvånansvärd. Denna samma art, som trivdes i de jäsande gödselhögarnas värme och orangeriernas tropiska luft, känner sig egendomligt nog lika hemma på glaciärer vid Magellans sund och på Spetsbergens jöklar. På sistnämnda plats sågs den af prof. KJELLMAN under svenska polarexpeditionen 1872—73 »i så tätt slutna skaror, att de på en yta af omkring en kvadratfot helt och hållet undanskymde snöns hvita färg». Och här på den snöhöljda isen lade honorna sina ägg och hjordarna gingo i bet på de röda fälten af *Sphaerella nivalis*, lika hemmastadda som i det solvarma klippbäckenet på skäret i Vättern.

Anthropoidstationen på Teneriffa.

Efter afhandlingar i Berliner-Akademiens skrifter af ROTHMANN,
TEUBER och KÖHLER.

Referat af

E. L.

tyska vetenskapliga kretsar har man länge dryftat önskvärdheten af att för fysiologiska och psykologiska undersökningar på människoliknande apor anlägga en försöksstation under sådana förhållanden, att dessa ömtåliga djur ej utsattes för alltför stora klimatiska vanskligheter. I apornas tropiska hemländer kunde man ej gärna välja plats för en sådan station, dels till följd af det stora afståndet från vetenskapliga centra och dels på grund af dessa länders för de europeiska vetenskapsmännen vanligen osunda klimat. Man sökte då gå en medelväg och fann vid Orotava på nordkusten af Teneriffa en lämplig plats. Medeltemperaturen växlar här blott mellan $+16,2^{\circ}$ C. i januari och $+22,9^{\circ}$ C. i augusti, och termometern visar aldrig under $+9,5^{\circ}$ C. Professor M. ROTHMANN utsåg på våren 1912 ett lämpligt ställe, hvarest stationen med understöd af flera tyska vetenskapliga stiftelser kunde inrättas. Samma höst hade man redan hunnit få dit 8 sjimpanser, och i dec. samma år öfvertog fil. kand. E. TEUBER ledningen af stationen. Man ville ej lägga an på dressyr af djuren, utan studera dem så mycket som omständigheterna tillät i frihet. En bananplantage $\frac{1}{2}$ timmas väg från Orotava arrenderades på 7 år. Ett litet hus med tillhörande trädgård tjänade till bostad åt föreståndaren. Ett omkring 12 ar stort område öfverspändes från en i midten stå-

ende 5 m. hög mast med tak och väggar af järntrådsnät, så att djuren ha utrymme att röra på sig, men ej kunna rymma sin kos. På ena sidan byggdes ett aphas med 4 bredvid hvarandra liggande sofkamrar, hvar och en afsedd för flera apor. Dessa mynna på ena sidan genom stora dörrar med uppslagbara luckor till den öppna gården och på den andra sidan till en öfvertäckt gång. En stor sjimpans fick en egen sofkammare och löpgård. På andra sidan iordningställdes ett laboratorium för fotografiska och fonografiska arbeten. I den öppna gårdens midt finnes en gymnastikinrättning. Ett träd och ett par bananväxter, som från början funnos där, trasades genast sönder af sjimpanserna.

Af de 7 (2 ♂, 5 ♀) sjimpanserna (en hade dött, innan stationen blef färdig) var en hane, »Konsul» från Syd-Nigerien, de öfriga från Kamerun. Alla hade kommit dit så godt som nyfångade. 6 voro omkring 5—6 år och af en ras med svart ansikte. Den 7:de, en nästan fullvuxen hona, var en tschegoform. Den andra hanen, »Sultan», visade sig genast från början vara den intelligentaste. De 6 yngre fingo strax tumla fritt omkring på gården om dagarne, men för natten fördelades de så, som de förut varit vana, Konsul med en och Sultan med tre andra. Denna ordning bibehöllo de för öfrigt frivilligt. Till en början bildade de en hjord, som fördes af Sultan, och en af de något större honorna bildade eftertruppen, ofta seende sig om. Särskildt mot kvällarne vandrade de på detta sätt omkring i gräset och höllo sig då med förkärlek till redan en gång upptrampade stigar. Så småningom, när de voro fullt hemvana, försvann alltmera denna ordning. Sultan var dock den förnämste och om någon människa närmade sig inhägnaden, var det han som utstötte varnings- eller hälsningsljud och skyndade till platsen, under det att de öfriga ej läto störa sig. Det var påfallande, huru ofta sjimpanserna gingo upprätta, men alla voro ej lika skickliga däri. Bäst gick en af honorna, »Grande», med nästan raka ben och slängande armar, under det att Konsul sällan gick endast på bakbenen. I bland kunde man få se två gå upprätta arm i arm som barn. Ofta buro

de vid upprätt gång något föremål, en banan, en sten eller en filt, med den ena handen. Skickliga att klättra voro de alla och kastade sig ofta i ett långt bågformigt språng från en gren till en annan. Sofkamraterna höllo vanligen mest ihop, isynnerhet Konsul och Rana. I bland kunde ett par slå sig samman för att gemensamt prygla en svagare kamrat, och mot nykomlingar var hela skaran till en början fientligt stämd.

Af lekar var den vanligaste, att djuren jagade hvarandra. De på Teneriffa vanliga ödlorna beredde dem stort nöje. Särskildt trefligt var att rycka dem i svansen. Ibland kunde alla sjimpanserna slå sig ihop, omringa och jaga en ödla tillbaka mot midten hvar gång hon sökte undkomma.

Ett slags dans iaktogs ofta, särskildt var Sultan benägen därför, när han var i sitt sofrum. Han löpte omkring med raska, stampande steg, vanligen medsläpande en bundt halm, och slog en slags tredelad takt med båda fötterna och den ena handen. Denna var så konstant och för djuret själft så välkänd, att man kunde locka honom till dans genom att härma den. Dansen ansågs af observatören ha en sexuell innebörd. Tschegohonan dansade också för Sultan. Den rörde sig då sittande på huk framåt samt vred sig med hela kroppen hit och dit samtidigt slående i marken.

Syn och hörsel voro särdeles skarpa. De hade ock stor förmåga att igenkänna människor äfven efter lång frånvaro. Musik ängslade dem lätt, men beredde dem aldrig njutning. Hur stark deras förmåga att urskilja färger var, har ännu ej fullt utrönts. Luktsinnet är ej starkt, men de luktade på alla främmande föremål. Stundom rörde de blott med pekfingret därvid och luktade sedan på fingret. Smaksinnet är mycket utprägladt. De föredraga vissa födoämnen och rata andra, särskildt okända. Deras föda, som bjöds dem i regelbundna måltider, utgjordes af allehanda frukter, mest bananer. Dadlar och nötter vägrade alla bestämdt att förtära. Men afseende på bananer visade de en bestämd smak. Tschego åt t. ex. blott stora, gula fasta bananer, som ej fingo ha en enda fläck, andra exemplar åter föredrogo mjuka t. o. m. något

skämda bananer. Alla djuren drucko vatten och lekte därmed såsom barn. De togo t. ex. vatten på ett halmstrå eller med fingern och sökte också att vid den med tryckknapp försedda vattenledningen få fram det droppvis och uppsuga det med munnen. De böjde sig alltid ned öfver kärlet för att dricka och lyfte ej upp det såsom människor — väl emedan i naturen dryckeskärl ej stå dem till buds! Bröd, morötter, tomater, potatis och kex fingo de ock, men vägrade att mottaga hvarje slags köttföda. Alla vänjde sig vid chokolad och drucko det gärna utom Tschego. De voro mycket måttliga i sin förtäring och skalade alla frukter samt kastade bort kärnorna. Däremot hade de i mer eller mindre grad den fula vanan att äta sina egna ekskrementer, möjligen förvärfvad under den tid, då de höllos i trånga burar. Ej ens stränga straff kunde afhålla dem därifrån.

Tschego var olika mot de andra äkta sjimpanserna. Den var ej blott större på grund af åldern. Den hade redan alla sina 32 tänder och var sålunda väl minst 11--12 år. Men dess starka ögonbrynsbågar på skallen, de mindre och mera veckade öronen skilde den från de andra. Dess ben voro längre och mera muskulösa, men ehuru den trampade bättre på fotsulorna än de andra, gick eller stod den aldrig upprätt som de. Tschego svettades ofta och mycket, och lukten därpå var negerartad. Till att börja med fick den eljest lugna Tschego då och då fullständiga anfall af raseri och slog med knytnävarne sönder sin träbur, så att den måste förstärkas. Genom burgallret gjorde den först bekantskap med Sultan, och de blevo snart kära vänner. Tschego var den enda, som hade för vana att upplagra ett matförråd af bananer, som den fått, och när Sultan närmade sig, tog den två bananer och gaf honom en samt behöll den andra för sig. Men först så småningom vänjde den sig vid vårdaren (en intelligent och pålitlig inföding från Teneriffa) och vid TEUBER. Det dröjde också i månader, innan man vågade släppa ut Tschego i det fria till de andra, men sedan försvunno vredesutbrotten alldeles.

Klimatet passade sjimpanserna förträffligt. De sofvo aldrig om dagarna, såsom ofta är fallet i zoologiska trädgårdar. För direkt solsken voro de ömtåliga och drogo sig gärna under soltältet, men hettan gjorde dem ej slappa. Dock blefvo de oroliga och högljudda under stark hetta och solsken — de äro ju skogsdjur. Regn tyckte de vara obehagligt, och det ängslade dem. Om kvällarne vid solnedgången gingo de i god ordning till sina soffrum. Alla utom Konsul visade benägenhet att bygga bon. Sjimpanserna gjorde sina mera slarfvigt af halm, men Tschego gjorde ett betydligt bättre och fastare, så att man kunde lyfta upp det hela som ett storkbo. Alla lade sig ordentligt som människor och täckte öfver sig med de till hands varande yllefilterne. Under sömnen rörde de sig stundom och utstötte ljud, så att man kunde märka, att de drömde.

En af de viktigaste uppgifterna var att studera deras förståndsmöjligheter, och ett program uppgjordes för detta ändamål. Till en början skulle man aktgifva på deras ljud, ansiktsrörelser, miner, armrörelser o. s. v. samt söka fastställa deras förmåga att förstå ljud och ord. Först senare skulle man undersöka deras musik- och färgsinne, deras förmåga att uppfatta (räkne-) tal o. s. v.

Hvad deras förstående af ord angår, så var detta tydligen bäst hos Sultan, men äfven de andra syntes ha en viss uppfattning af ett tillrop. Man använde sig härvid af spanska (vårdarens modersmål) och undvek sorgfälligt att göra några gester. Det visade sig snart, att enkla rop såsom come (ät), bacha (ned), entra (kom in), sale (gå ut), abre la puerta (öppna dörren) o. s. v. blefvo rätt förstådda. Emellertid iakttog de noggrant människornas ansiktsuttryck och rättade sina handlingar därefter.

Sjimpansernas eget ljudförråd är jämförelsevis rikt och innehåller alla vokaler från a till u. mest (tyiskt) o (= å) och u. Dock är det tydligen blott ljud, som uttrycka affekter, och aldrig kunde man urskilja något, som liknade mänskligt språk. Glädje uttrycktes med ett flera gånger upprepadt oh (åh), som

vid största glädje stiger till allt högre toner. Som hälsning tjänar ett kortare o (å). Gråtande sker med djupa u-ljud. Till varning tjänar ett kort äh. Vid fruktan utstötas höga i-ljud. De uppgifter rörande ett apspråk, som framkommit från GARNER och andra, måste alltså upptagas med största misstro. Däremot är det otvifvelaktigt, att aporna ha ett utomordentligt lifligt minspel med skratt och gråt, ångest och ilska och alla skiftningar af åtrå, missträkning, afund o. s. v. Äfven armrörelser, som hos människorna nedsjunkit till blotta bisaker vid sidan af talet, nå en hög utveckling hos sjimpanserna.

Om de vilja ha något, sträcka de fram en öppen hand. Peka göra de utan att sträcka ut fingrarne. Ett egendomligt framhållande af armen i böjd ställning och pronerad (nedåtvänd) hand betyder bön om medlidande och förlåtelse. Vinka göra de med handen i gripställning. Ett framhållande af yttersta fingerspetsarne betyder en med ångslan parad smekning. Tschego hade ännu flera gester. Vid otålighet slog den med handen i marken, och ett lifligt nickande betydde en glad förväntan. Hos alla djuren tog sig en dröjande tvekan uttryck på det sättet, att de refvo sig i hufvudet eller kliade sig på kroppen (ej så okänt bland människor också). Vid stor förvåning gapade de (dito). Ehuru de tack vare sorgfällig vård alldeles saknade ohyra, var dock ett genomsökande af hvarandras pälsar på välkänd apmetod en konventionell vänskapsyttring. Man såg ibland, att de kysste hvarandra, men därvid förde den ena öfver till den andras mun ett stycke tuggad frukt. (Är detta kyssandets ursprung?). Skrattet var stunt och gråtandet utan tårar. Då de voro mycket rädda, kastade de halm öfver hufvudet eller höljde öfver sig med täcket, tydligen för att gömma sig (liksom små människobarn!) Munnens, särskildt öfverläppens, mimik är ytterst utpräglad, mycket mera än hos människor.

Bruk af verktyg iaktogs egentligen blott så tillvida, att de grepo stenar och kastade för sitt nöjes skull. Sultan tog dock spontant, utan att någon lärt honom det, ofta en käpp,

om en sådan fanns till hands, för att komma åt en banan, som han eljest ej nådde.

Till temperamentet voro de mycket olika. Tschego och Grande voro mycket lugna och sansade, så att de andras liflighet stack bjärt af däremot. Till intelligensen var Sultan, som nämndt, alldeles öfverlägsen de andra, som ej voro så framstående i det afseendet. En del voro stundom nervösa, och Rana kunde få riktiga hysteriska gråtanfall. Om hon straffades, kunde hon högljudt skrikande komma och ångerfullt kasta sig i armarne på tuktomästaren för att göra afbön. Sultan lärde sig fort blott genom att se på att öppna dörrar och kunde t. o. m. sticka en nyckel i låset. Vattenledningen var försedd med en häfarm, och denna lärde sig alla djuren att bruka, ja t. o. m. att reglera vattenstrålen med den. Största intelligensprovet gaf äfven i detta fall Sultan. När vårdaren utanför dörren stängt af vattenledningen, öppnade Sultan, sedan han förgäfves sökt att få vatten, dörren, drog ned häfarn och sprang sedan för att dricka vatten. Såsom bevis på härmningsförmåga anföres, att sjimpanserna sökte skura golvet och sopa ut grus med kvasten, som de sett vårdaren göra. Ja, man såg en gång ett par sjimpanser hoppa bock, sedan de sett barn göra detta utanför stängslet. När Tschego utsläpptes och det var kyligt — alla voro känsliga för kyla — vände den om och hämtade ut sitt ylltäcke, bredde ut det på marken och satte sig därpå. Vid ett »intelligensförsök» hängde man en korg med bananer fritt på ett snöre, som leddes till ett på flera meters afstånd växande träd, så att korgen kunde röras därifrån. Sultan begrep genast denna mekanism och röck så starkt i snöret, att korgen föll ned och han fick sina bananer.

Då man en tid studerat sjimpanserna och deras lif i allmänhet, öfvergick man till direkta fysiologiska försök. Optiska dylika ha utförts af docenten i psykologi D:r W. KÖHLER. De första dylika gällde det plastiska seendet. Man ville utröna, om djuren kunde bedöma afstånd lika bra blott med ett öga som med båda. De båda första serierna af dessa försök ut-

fördes blott med Sultan, som ej blott var den intelligentaste, utan äfven den tamaste. När Sultan ville nå något med en käpp, använde han ofta rörstycken att peta med, och om ett stycke var för kort, hade han hittat på att förlänga det med att sticka in ett smalare rör i ändan på det gröfre. Denna hans teknik tog man vara på och undersökte, om han kunde sticka in det smala rörstycket i det gröfre, som hölls framför honom, lika bra, när han såg med ett eller båda ögonen. Skulle han blott få använda ena ögat, öfvertäcktes det andra med ett stycke vaxduk. En närmare skildring af experimentet skulle blifva för vidlyftig. Det må vara nog sagdt, att, när Sultan fick se med båda ögonen, stack han i regel genast rätt, men då han blott fick se med det ena, gjorde han ofta samma fel som en människa under liknande omständigheter, d. v. s. han stack med det smala röret stundom ända till 5 cm. bakom det gröfre, så att det behöfdes ett stundom mödosamt korrigerande af handrörelsen. Vid bruk af båda ögonen tog det från 1,4 till 3,4 sekunder att sticka in det smala röret i det gröfre. Förfogade Sultan blott öfver högra ögat, varierade tiden mellan 1,4 och 7,3 sekunder, och för vänstra ögat var variationen mellan 1,8 och 9,4 sekunder. Andra försök i afståndsbedömning med båda eller blott ena ögat gjordes med bär, som fingo falla ibland i det ena ibland i det andra af tvenne afbalkningar, till hvilka olika dörrar ledde, under det att Sultan betraktade bäret. Sedan bäret fallit, fick han gå och hämta det och äta upp det, om han bedömt rätt och gick in genom den riktiga dörren. Fick han vid försöket använda båda ögonen och se bäret genom en öppning i väggen, gjorde han blott omkring 10 procent fel, men förträngdes tittgluggen, så att han blott kom åt att se med ett öga, steg felens antal till omkring 46 procent.

Vidare gjordes försök med storleksbedömning. Djuren vänjdes först att lära sig skilja på ett par olikstora föremål på följande sätt. Man ställde på samma afstånd framför dem tvänne alldeles likadana träaskar, men på kortsidan, som vändes mot djuren, fästes en fyrkantig brädlapp, som var större på den ena än på den andra. I lådan med den större lappen

lades en bit frukt, den andra var tom. Till att börja med fingo djuren se, när fruktbiten inlades, sedan inlades den i hemlighet. Askarne ställdes så, att sjimpanserna måste med en käpp peta till sig den de ville ha. Togo de rätt ask, fingo de naturligtvis fruktbiten i belöning. Det är klart, att försiktighetsmått vidtogos, så att inga andra kännemärken än storlek fanns mellan askarne, och deras inbördes läge byttes om o. s. v., men de ställdes som sagdt till en början båda lika långt från sjimpansen. Efter 52 försök med askarne (företagna med allt möjligt uteslutande af felkällor) var Tercera alldeles säker på sin sak och tog aldrig den stora asken. Sedan djuren tydligen lärt sig så mycket, började det egentliga experimentet d. v. s., man ställde nu den större asken så mycket längre bort från djuret, att bilden af den på näthinnan i ögat blef lika stor med eller mindre än den mindre och närmare stående askens. Det visade sig det oaktadt, att Chica 5 gånger af 6 och Tercera 7 gånger efter hvarandra tog rätt ask d. v. s. den större, trots det att näthinnebildens af den var mindre. Genom ytterligare upprepade försök stärktes beviskraften häraf. En annan försöksserie ådagalade, att sjimpanserna också kunde skilja mellan mörkgrått och ljusgrått, äfven då det förra var starkt belyst och det senare stod i dunkel o. s. v. Man kan häraf sluta till, att sjimpanser liksom människor äro i hög grad i stånd att bedöma färger oberoende af belysningsstyrkan.

Ännu ha naturligen ej så många försök kunnat slutföras och publiceras, men om arbetet vid denna vetenskapliga anstalt skulle kunna få fortsättas, skulle utan tvifvel så småningom många märkliga rön kunna göras, och en hel del djurpsykologiska såväl som fysiologiska problem lösas. Allt såg så lofvande ut före kriget. Sjimpanserna trifes så bra, och klimatet syntes passa dem. Man hade äfven godt hopp om stationens fortsatta utveckling och arbetets utsträckande öfver ett vidsträcktare fält, ty order hade redan utgått om, att »medicinalreferenten» för Kamerun skulle skaffa gorillor, och den holländska regeringen hade godhetsfullt åtagit sig att kost-

nadsfritt skaffa orangutanger från Borneo och Sumatra. Ja, det hade redan kommit bud om, att dylika funnos till hands för öfverförande till Teneriffa. Men så kom kriget, och därmed tvangs den vidare utvecklingen att få dröja, huru länge är ju ovisst. Dock arbetas fortfarande med det material, som finnes, ty Spaniens neutralitet har ju ännu ej kränkts.

Bidrag till kännedomen om vattensorkens näringsökologi.

Af

Rolf Palmgren.

Redan länge har det varit känt, att en af våra allmännaste smågnagare, vattensorken — *Paludicola amphibius* (L.) — uppträder på tvänne alldeles olikartade ståndorter. Från sin ursprungliga uppehållsort, vattendränkta samt tufviga och snårrika lokaler vid sjöar, träsk, åar och smärre utfallsdiken, har arten delvis emigrerat till och gjort sig hemmastadd på torrare terränger, såväl skogbevuxna moar som ängar och åkrar. I anslutning härtill afvika sådana individer äfven till lefnadssättet väsentligen från hvarandra och hafva mångenstädes blifvit ett sannskyldigt plågoris för landtmannen, icke endast genom att afgnaga och förstöra allehanda rötter på äng och i skog utan framför allt såsom varande glupska potatistjufvar i stort. Af agronomie studeranden BERNDT THORSTEN MYRÉEN har jag erhållit så pass detaljerade, upplysande och intressanta uppgifter om vattensorkens härjningar och ökologi i vårt land,¹ att jag ansett deras offentliggörande synnerligen önskvärdt och nyttigt, icke minst i betraktande af att fältmössens och sorkarnas skadegörelse ofta underskattats och deras rastlöst verksamma fienders, såsom räfvens och diverse roffåglars, utrotningskrig mot dem speciellt af jägare fränkänts något nämnvärdt praktiskt värde.

Lakttagelserna äro gjorda i Gamla Karleby socken, hvarest vattensorken sommaren 1914 anställde en stor skadegörelse å potatis. På grund häraf anställde bönderna bl. a. i Kvikant by

¹ Finland.

under hösten nämnda år en ifrig jakt på arten, som för dem nästan fullständigt förstört hela potatisskörden. Till först upptogs all af sorkarna kvarlämnad potatis, så när som på en kvadratisk tegända af c:a 9 m. sida; detta orörda område ringades från alla håll och kanter, och gräfningar verkställdes mot centrum. Resultatet blef 18 vuxna sorkar. Senaste år förekom arten på orten endast sparsamt; synbarligen hade den ovanligt djupa kälen till följd af långvarig bar mark dräpt de flesta sorkar.

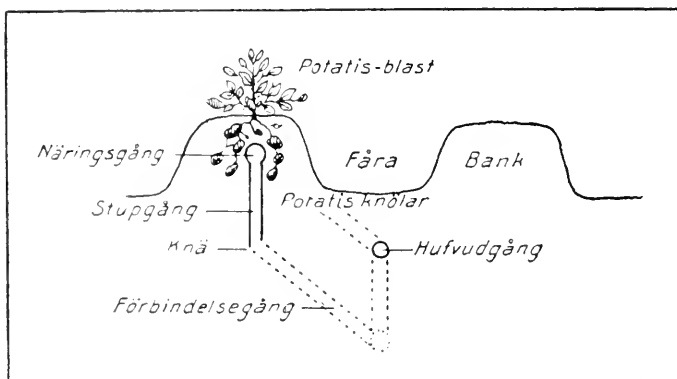

Fig. 1. Schematiskt lodrätt snitt af potatisbänk och fåra. De prickade linierna antyda sammanhanget mellan gångarna i vågrätt snitt.

Hemsökelsen gällde utslutande hvit potatis; röd potatis rata de fullständigt, ehuru de båda slagen voro satta i bänkar alldeles invid hvarandra. Såsom bevis på artens utpräglade smak kan ytterligare anföras, att morötter och kålrötter med begärlighet af denna förtärdes, medan rofvor, rödbetor och rättikor gingo fria för angrepp.

Vattensorkens närvaro observerades genast af de beroende på potatismängden glesare eller tätare mullhögarna, som af djuren under deras gräfningar i potatisbänkarna pressas fram uti fåror, icke sällan blott på ett par famnars afstånd från hvarandra. Sina gångar, gallerier, gräfver arten synnerligen sinnrikt och planmässigt. Längs hvarje bänk löper under denna på samma höjd som potatisknölarna en gång — vi kunna kalla

den näringsgång — från hvilken här och hvar, allt efter potatis-
 mängden, en kortare gång — stupgång — söker sig lodrätt
 ned, för att sedan bilda ett skarpt knä och med en längre
 gång — förbindelsegång — i vågrätt läge fortsätta snedt in
 i en större gång — hufvudgång — som direkt leder fram till
 »källaren». Förbindelsegångarna befinna sig sålunda i samma
 plan som hufvudgången, men icke vinkelrätt, utan snedt i för-
 hållande till denna (fig. 1 & 2). Där något dike möter, gräfves
 gången ungefär 1 dm. under dess botten. Stundom kan någon

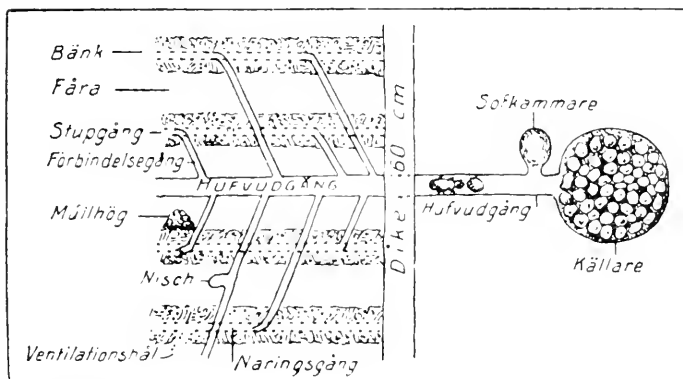

Fig. 2. Schematiskt vågrätt snitt af potatisåker med projicierade bänkar och fåror samt antydda stupgångar.

förbindelsegång vidtaga omedelbart vid näringsgången löpande
 vågrätt och först ofvanom hufvudgången genom en lodrät
 stupgång förena sig med denna, d. v. s. förbindelse- och stup-
 gångens inbördes läge är omvänt. Längs hufvudgången och
 de andra längre förbindelsegångarna finnas här och hvar nischer
 eller utbuktningar, som antingen tjäna till temporära upplags-
 magasin — å fig. 3 ses ett sådant förrådsrum ad interim —
 eller möjliggöra tvänne mötande sorkar att med sin börda
 passera förbi hvarandra. I de närmare ytan belägna gångarna
 anträffas ventilationshål på sidan af bänkarna mot fåror.

Alla gångar äro i regeln c:a 7 cm. i genomskärning.
 Härpå beror det väl åtminstone delvis, att endast potatis af
 ett visst omfång, från och med sådana af en tum ända till 4

cm:s storlek, i medeltal omkring 3 cm. i längd, utväljas och bortforslas, om det än förtjänar påpekas, att potatis af just denna storlek, mänskligt att se, är både smakligast och äfven bäst bibehåller sig öfver vintern. Synbarligen transporterar sorken provianten genom att rulla knölarna framåt med tillhjälp af framfötterna eller nosen, ty annorlunda kan det ej förklaras, att hvarje spår eller märke efter bett, likasom för

Fig. 3. Potatisupplag »ad interim», där en förbindelsegång träffar hufvudgången.

öfrigt några som hälst ärr fullständigt saknas hos den potatis, som uppbevaras i källaren, medan däremot skadad och halfäten potatis rikligt anträffas i gångarna. Detta sammangår ju också därmed, att ett ingrepp genom korkskiktet omedelbart från denna initialpunkt gäfve upphof till röta i hela knölen.

I vinterkällaren — ty det är för den kalla årstiden proviantupplag anskaffas — rengöras potatisknölarna omsorgsfullt från sand och vidhäftande mullpartiklar samt radas i hvarf, hvarje sammansatt af lika stora knölar, i regeln något mindre nedtill och större upptill, i anslutning till knölarnas successiva tillväxt efter hand beskattningen fortskrider. Den längsta transportväg stud. MYREEN iakttagit uppgick till 10 m.

Källaren anbringas på varierande djup under marken, beroende på dennas beskaffenhet, nämligen så att käten icke kan nå densamma; merendels befinner den sig under hög torf vid renarna. Till formen är den cirkelrund, så framt intet hinder mött sorken under arbetet; den utvidgas nämligen efter hand förråden ökas, i det att jorden i samma mån gräfvos undan. Emedan mulden icke bortforslas utan packas, blifva väggarna

Fig. 4. Potatiskällare, delvis fylld. Alldeles invid vinterbostaden.

synnerligen fasta och svårt smulade. De största källare MYREEN själf iakttagit hafva uppnått en aln i bredd, 12 cm. i höjd med högst 5 hvarf potatis eller omkring 3 kappar, men han har från fullt trovärdigt håll hört uppgifvas långt rikligare förråd, ja en sorkkällare under ett stort stengärde innehöll icke mindre än 9 kappar potatis.

I närheten af källaren förfärdigar sorken åt sig ett eget kvarter, omkring 12—15 cm. i diameter, och inreder detsamma helt komfortabelt med mossa, späda rötter och torkadt ängsgräs, som den invändigt med tänderna söndergnager till ytterst fina delar. Hvarje djur håller sig både med egen sängkammare och proviantkällare.

Förklaring angående min exkursionsfauna.

Hvar och en vet, att hittills använda exkursionsfaunor icke motsvara sitt namn, nämligen att vara uppslagsböcker under exkursioner ute i det fria. För att om möjligt afhjälpa denna brist har min exkursionsfauna tillkommit.

Hvad speciellt afdelningen »fåglarna» vidkommer, bör exkurrenten medelst faunan kunna under exkursionen examinera:

1. Hvarje lefvande fågel, han anträffar i skog och mark;
2. Hvarje fågelbo med ägg, som påträffas; och
3. Hvarje död eller dödad fågel, han får i sin hand.

1:0, 2:0 och 3:0 utgöra i faunan, hvar för sig, en skild afdelning.

Min exkursionsfauna utgör alltså en handbok inte för kammarteoretiker och inte för djurdödare, utan för praktiska djurvänner, d. v. s. för hvarje sådan person, som önskar ute i naturen lära känna de skilda fågelarterna och deras bon utan att behöfva döda en enda fågel eller plundra något fågelbo.

En på dessa principer upprättad exkursionsfauna är någonting alldeles nytt. Den är därför helt olik de gamla, hittills använda faunorna. Därför bör det ej väcka förvåning, ifall osäkra, mindre tydliga och oegentliga ställen ej helt kunnat undvikas i ett förstlingsarbete af detta slag. Den ärade anmälaren anser emellertid sådant bero på klassificeringen i systemet. Detta vågar jag emellertid förneka. Men naturligtvis ges det vid denna klassificering, liksom vid hvarje klassificering öfverhufvud, svårbestämbara grupper och arter. I regeln går det både lätt och säkert enligt faunan, blott man blir litet förtrogen med densamma, att ute i naturen examinera en hel mängd fågelarter och fågelbon, vilket ju är systemens 1:a och 2:a enda ändamål. Personer (äfven skolelever), som senaste sommar använt min exkursionsfauna, ha både skriftligt och muntligt skänkt mig sitt erkännande. Och just nu har jag gått in på ett förslag att utge detta arbete också på finska språket.

De s. k. »teckenfåglarna» utgöra en särskildt viktig grupp i mitt topografiskt-biologiska system. Teckenfåglar kallas nämligen här alla de fåglar, hvilka ej äro »hvitfåglar», »svartfåglar» eller »brokfåglar» (hvad med dessa benämningar afses, se faunan sid. 77 och 78, hvilka sidor böra genomläsas och behållas i minnet innan systemet användes) — men som äga ett *hvit* tecken på hufvud, vingar, eller öfvergump (stjärtroten häri inbegripen). En stor del af dessa tecken utgör äfven igenkänningstecken för skilda fågelarter under flyttfärderna. Därför äro också en fågelarts »tecken» ofta omgifna af svart, band eller fläckar, för att det hvita skarpare skall framträda. För iakttagaren falla de därför lätt i ögonen.

Såsom bevis på min klassificerings svaghet anför den ärade anmälaren några exempel, hvilka det härmed må tillåtas mig dels förklara, dels bemöta.

»Rödstjärten föres till skogsmarkernas teckenfåglar, emedan den (σ) har hvitt på pannan», säger anmälaren. Emellertid är det naturligtvis *endast* σ , som föres till denna grupp. Honan däremot återfinnes inom skogsmarkernas *6:te grupp*, emedan den saknar »tecknet». Honan kan dock, ifall man så finner nödigt, samtidigt anföras äfven bland »färgfåglarna», eftersom stjärtrotens röda färg är ganska iögonenfallande, och färgfåglarna i systemet gå före 6:te gruppens fåglar, samt systemet ingaluuda hindrar, att en otydlig art upptas inom *tvenne* eller flera grupper, ifall större tydlighet härigenom ernås eller osäkerhet undvikas.

Rödhaken kan däremot inte föras till någon annan grupp än till »färgfåglarna». Tecken saknas, och den röda färgen på bröstet är till den grad iögonenfallande, att den tydligt framträder t. o. m. hos en i en trädtopp sjungande rödhake för en med kikare utrustad iakttagare.

Detsamma gäller gråsisshaken. Den kan icke föras till någon annan grupp, ty den är en lika tydlig färgfågel som rödhaken. Honan däremot med sin mindre röda hjässa och sitt icke röda bröst kan äfven upptas bland 6:te gruppens fåglar, ifall tydligheten fordrar ett sådant åtskiljande. Ty å andra sidan är det lika viktigt att ej införa onödiga arter i de skilda grupperna. Dessa fördröja endast examineringen, hvilken understundom bör gå nog så hastigt, då det ju gäller att examinera lefvande fåglar ute i naturen.

Här må det tillåtas mig inflika en liten anmärkning. Hinner exkurrenten ej första gången, han ser en fågel, bestämma den, så lyckas det den följande. Och ju mer förtrogen han blir med fågelvärlden, desto lättare går det sedan att bestämma de ännu obekanta och skyggare arterna. En kikare (men ej en bössa) är på dessa exkursioner af ovärderlig nytta.

Men jag återgår till den ärade anmälares anmärkningar.

Hos blåhaken (σ) är det bjärtblåa bröstet så iögonenfallande, att betraktaren främst fäster sig vid detta. Därför är den i faunan placerad bland färgfåglarna. Emellertid lär det hvita strecket öfver ögat, som äfven förekommer hos honan, vara så pass tydligt, att det verkar som ett tecken. Och är detta fallet, hör blåhaken till teckenfåglarna och dess plats är där bredvid rödstjärthanen.

Då man närmar sig en raphöna, ser man ofta först blott hennes rost-röda hufvud och strupe sticka upp ur gräset. Då hon därpå flyger upp, framträda åter tydligt brunröda sidopennor, isynnerhet vid solsken. Därför är raphönan förd till odlingarnas färgfåglar. Hade dock, kanske rättast, samtidigt bort upptas bland 6:te gruppens fåglar.

Dalripan hör till sumpmarkernas hvitfåglar (i vinterdräkt) och teckenfåglar (i sommardräkt), men den kan och kanske bör också upptagas bland skogsmarkernas motsvarande grupper.

Härmed har jag förklarar alla de exempel den ärade anmälaren anfört för att visa, att mitt system »ej håller måttet och ej heller motsvarar de förväntningar förf. själf ställer på detsamma». Jag tror emellertid, att den ärade anmälaren ej använt rätt måttstock för att mäta det verkliga värdet af mitt artificiella, rent praktiska system.

Vore tacksam, ifall den ärade anmälaren ville, för sakens skull, besvära sig med att sända de anmärkningar, han möjligen ytterligare ville göra mot min exkursionsfauna, till mig personligen. Likaså vore jag, eftersom min exkursionsfauna också kan användas i Sverige från Uppland norrut, synnerligen tacksam, ifall andra svenska fågelvänner, som velat göra sig praktiskt

förtrogna med arbetet, skulle sända sina anmärkningar till mig direkt under adress: Abo, Finland.

De beklagliga tryckfel, som vanpryda arbetet, beror därpå, att under-tecknad af förbiseende erhöi sista korrekturet på dåligt tidningspapper och tiden ej medgaf erhållande af ytterligare korrektur.

Thorsten Renvall.

Phil. doktor, äldre lektor vid
Åbo svenska lyceum.

Ehuru ofvanstående »förklaring» har erhållit en betydande längd, har förf. ej lyckats öfvertyga oss om, att något, som i hft. 4 af förra årgången yttrats om hans fauna, är oberättigadt. Om en fågel nämligen sitter stilla, så att man kan få skärskåda den hur omsorgsfullt som helst, framträda nog åtskilliga »tecken» och farger, som kunna användas efter förf:s system, men beklagligen äro förhållandena i naturen något annorlunda. Talet om »kammarteoretiker» faller därför kraftlöst till marken, och det torde tyvärr också vara ganska svårt att blifva en god ornitholog utan att då och då förfalla till att bli hvad förf. med lättköpt sentimentalitet kallar »djurdödare». Det är ej nyttigt för det rationella fågelskyddets egen skull att gå för långt på denna sistnämnda bana, liksom det för ett samvetsgrant ornithologiskt studium ej räcker till med blotta bestämningar på måfå af fåglar i naturen, särskildt om »systemet» sättes i händerna på icke ornithologiskt skolade personer.

Red. af Fauna och Flora.

Smärre meddelanden.

Mindre korsnäbben (*Loxia curvirostra*) som skadegörare å äpplen.

Att korsnäbbarna stundom kunna uppträda i trädgårdarna och förgripa sig på frukten synas ej föreligga några uppgifter om i den ornitologiska litteraturen. Undertecknad kan dock meddela ett sådant fall från Tångeråsa socken i Väster-Nerike. För några år sedan uppträdde den mindre korsnäbben synnerligen talrikt därstädes, och man såg honom äfven i trädgårdarna, där han angrep äpplena genom att bita sönder dem för att åtkomma kärnorna. Då någon brist på fåglarnas naturliga diet ej kunde vara orsaken härtill, får man betrakta angreppet som tillfälligt, och torde dylikt inträffa högst sällan.

I Väster-Nerike synes nötkräkan (*Nucifraga caryocatactes*) varit rätt vanlig hösten 1911, då några ex. därifrån erhöles för uppstoppning.

E. Welander.

En iakttagelse rörande bergfinkens (*Fringilla montifringilla*) öfvervintring.

Vid genomläsningen af notisen om bergfinkens massvisa uppträdande i vinter nere i Skåne kom jag att tänka på gamla minnen från min Linköpingsvistelse. Det var i midten af januari 1911. Då jag en dag gick genom en gata i stadens utkant, mötte mig en sällsam syn. Flockar af tjogtals bergfinkar uppehöll sig kring en grupp rönnbärsträd, förtärande de i mängd nedfallna bären. Äfven några bofinkar hade sällat sig med. Så länge rönnbären räckte, såg jag dagligen fåglarna på platsen. Jag vill minnas, att det var ganska sträng köld, så att »vintergästerna» nog riktigt fingo känning af, hvad vårt land har att bjuda på vid den årstiden.

E. Welander.

Om gråsiskor och ekorrar under ett granfröår.

Inom nordvästra Ångermanland inträffade för första gången under detta århundrade en riklig tillgång på granfrö vintern 1913—1914.

Att åtskilliga gäster skulle infinna sig vid detta dukade bord var ju att vänta.

Gråsiskan, som förut ej af mig setts häcka på trakten, hade på våren tagit den i besittning i stort antal.

Ett bo med kläckfärdiga ägg anträffades i en barrträdsbuske inom ett bestånd af ungbjörk den 28 maj, ett annat bo byggt i ett äldre bestånd mellan ett par smala björkstammar hade öfvergifvits, troligen till följd af att stammarna vid blåst tryckts för nära hvarandra.

Denna sydligare häckning öfverensstämmer ju med Colletts uppgift, att gråsiskan under rikligt granfröar häckar sydligare än annars, men en anmärkning, att hon då skulle häcka synnerligen tidigt, »i mars eller april», synes däremot ej stämma fullt öfverens med ofvannämnda äggläggningstid i Ångermanland, äfven om man tar behörig hänsyn till att snösmältningen därstädes då nyss afslutats, samt att Colletts uppgift afser södra Norge.

Beträffande ekorren så uppträdde han — efter att under åtminstone närmaste 13 år ha varit ett nästan sällsynt djur — ifrågasvarande vinter rätt talrikt på trakten, hvarefter, sedan ungarna i början af juni lämnat boet, tillgången blef riklig. — Kort därefter grep dem en vandringsdrift (brist på föda?) och blef jag i tillfälle på ett vatten se något af denna »vandring».

Midnatten till den 20 juni, då fullt ljus rådde, färdades jag nämligen utefter Fjällsjön en mils sträcka till Backe, då en ekorre sågs komma springande på timret vid norra stranden, gifva sig i vattnet och simma i riktning mot andra stranden.

Sedan man ytterligare färdats ett stycke märktes en ny prick ute i sjön, som också rörde sig mot sydstranden. Vi ökade farten och lade båten tvärs för denna ekorre, som då på en åra blixtnsnabbt sprang upp i båten och ögonblicket därefter med ett högt, energiskt språng kastade sig i vattnet på andra sidan båten utan att afvika från den inslagna kursen. Under fortsättningen af båtfärden observerades ytterligare 4 ekorrar — alla simmande i sydlig riktning.¹

Vattenytan krusades något af vinden, så att de små ekorkropparna ej kunde upptäckas på något längre afstånd, hvarför, då under 1¹/₂ timme så pass många djur sågos, det är sannolikt, att en betydande mängd ekorrar denna natt passerat ifrågasvarande vatten.

Ekorrvandringar äro ju allmänt kända, och särskildt i sydligare delar af landet bruka ju ekorrar stundom hastigt uppträda på en plats påfallande talrikt. Dock synes mig denna direkt iakttagna flyttning vara värd omnämmande — ej minst därför att den pågick vid midnattstid.

Uppsala april 1916.

Viktor Olofsson.

¹ En person, som också bevittnade denna vandring, har för mig uppgifvit, att han iakttagit afvikelser från den ofvan angifna rörelseriktningen.

Mindre sångsvan och purpurhäger skjutna midt inne i Småland.

Ett exemplar af mindre sångsvan (*Cygnus bewickii* YARREL) sköts den 20 oktober 1908 i Malabergssjön af handlanden M. Markusson, Alfvesta. Malabergssjön är en liten tjärn, några hundra meter lång och bred i Rydaholms socken i Jönköpings län. Den har ett undangömdt läge och förmodligen har svanen här tyckt sig finna en lämplig hviloplats efter att ha förrirat sig under flyttningen. Mindre sångsvanen har ju förut påträffats i Sverige åtskilliga gånger (se Lönnberg: Sveriges Ryggradsdjur, II Fåglarne, Fauna och Flora år 1915 n. fl.), men det torde vara första gången den skjutits långt inne i landet, och ur denna synpunkt har fyndet sitt särskilda intresse. Enligt hvad jag förnummit ämnar herr Markusson öfverlämna exemplaret till Riksmuseum.

Purpurhägern (*Ardea purpurea* LIN.) sköts i Förarp, Ryssby socken, sommaren 1914. Den sköts af herr Johanson i Förarp, sedan den af honom iakttagits flera dagar. Man har väl rätt att förmoda, att den ovanligt varma väderleken under denna sommar förmått purpurhägern att lämna sin sydliga boplatz och aflägga ett gästbesök hos oss. — Exemplaret har inköpts af Naturvetenskapliga Föreningen och öfverlämnats till Växjö Folkskoleseminarium.

Anders Wastenson.

Livia juncorum i Gestrikland.

I ett herbarium, tillhörigt studeranden Folke Englund, fann jag i höstas *Juncus articulatus* L. deformerad af *Livia juncorum*. Exemplaret var taget vid Hagaström utanför Gäfle och enligt uppgift från insamlaren var den deformerade formen där vanlig. Fyndorten är tydligtvis den nordligaste i Sverige kända och bör som sådan inregistreras.

Gäfle den 2 april 1916.

K. E. Johansson.

Tidig morkulla i Lappland.

Tisdagen den 18 d:s visade sig vid stugubron här en morkulla, som sökte sig näring i höbosset efter hästarnas utfodring.

Att morkullor visa sig här uppe så tidigt — marken fullkomligt snötäckt, ingen myr bar — är ju märkvärdigt, allra hälst som hon nog förekommer synnerligen sparsamt här uppe.

Kronojägaren här och ors-befolkningen påstå sig ej ha sett henne förr här uppe.

Samtidigt beder jag få nämna, att sädesärlan var synlig den 23, tranan och gåsen den 25 d:s. Äfven spofven visade sig den 23. Arvidsjaur ²⁸/₄ 1916.

Öjar Caselli.

Blek varietet af räf.

I maj 1915 sköt en lapp i Juckasjärvi nära norska gränsen en ovanligt blek varietet af räf. Genom jägmästaren SUNE HEDERSTRÖM blef skinnet tillvarataget och inlöstes af Riksmuseum såsom ett bevis på räfvens stora variationsförmåga. Det är ej någon fullständig albinism som föreligger, men både det svarta färgämnet (melaninet) och det gula (lipochromet) är svagt utbildadt, i synnerhet det senare. Den allmänna kroppsfärgen är smutshvit. Längs ryggen ett bredt, blekt smutsgult band, motsvarande den där gulröda färgen hos en normal räf. Denna färg sträcker sig ända fram på pannan. Nosen är ej fullt så blek och trakten kring ögat har nästan normal färg. Öronens baksida är mörkbrun (ej svart). Det mörka bandet längs frambenen är äfven mera brunt än svart, likaså på bakbenen. Klorna äro ej heller svarta utan blekt hornfärgade, halfgenomskinliga. Svansen smutshvit med svaga brunaktiga spetsar på de långa håren.

E. L.

Från Stora Karlsö.

Sistlidne januari besökte ett litet sällskap tillsammans med mig under några dagar Stora Karlsö. Vår tid var ganska upptagen med åtskilliga göromål på ön.

Kort före afresans ögonblick den 11 jan. sågo min son, Hofrättsnotarien K. H. Wöhler, och fyrmästarens 14-åriga son Erik Lindholm något så märkeligt, att jag till en början i afresans brådska mera betraktade det som ett skämt än allvar.

Efter hemkomsten till Klintehamn ha de gemensamt skriftligen affattadt sina iakttagelser. De varnade tätt invid hafsstranden emellan Nordehamn och Utfall på omkring 10 meters afstånd en *ejderhona med en dununge*. Då modern gaf sig ut i vattnet, äntrade ungen upp på hennes rygg.

Så otroligt nu detta än kan förefalla, beder jag få nämna, att tvifvel öfver iakttagelsernas riktiga uppfattning icke föreligger. Min son har allt sedan sin spädate barndom årligen många gånger besökt Karlsö. Erik L., som besöker högre folkskolan i Klintehamn, är född och uppfödd på Karlsö. Båda äro fullt förtrogna med ejderns utseende.

Tyvärr var jag icke i tillfälle kunna bedja någon af fyrpersonalen försöka gifva akt på detta märkliga ting, ty brådskan vid vår af-

resa var för tilltagande, blåst och sjö mycket stor. Vi kommo i land blötta in på bara skinnet. Det blef några dygns ihållande storm med grof sjö, hvarpå väldiga snöfall följde.

Vid nyligen timade besök å Karlsö ha efterforskningar anställts. Ingen af personalen hade sett någon ejderunge. Härvid är dels att märka, att personalens tid *///* (i krigstid) är vida mer upptagen än eljest om dagarna, dels att allt talar för, att ejderungen gått sin undergång tillmötes under det ihållande oväder, som tog sin början just vid vår afresa 11 jan.

De hade som vanligt sett en och annan ejderhona. Det är sällan, som man icke ser några där på vintern, fastän aldrig i större antal. Dock har jag aldrig — ock såvidt mig känt, ingen annan heller — sedt någon hane där. Detta har emellertid nu fyrbiträdet Södergren gjort i vinter.

Äfven hans hustru kom ihåg, att S. (någon dag uti december trodde hon det var) för henne berättat, att han sett en ejderhanne samma bredvid en ejderhona, såsom de pläga på våren. S. hade sett detta flera gånger.

Som jag aldrig under mer än 40 års tid under vintern sett någon ejderhona vid Karlsö, antog jag till en början enda förklaringen kunna sökas däri, att spermatozoernas lifskraft i honans ägglodare under sällsynta förhållanden kunde bibehållas vida längre, än eljest känt kan vara. Här skulle det antagligen gälla omkring 5 månader.

Sedan man nu fått kunskap om S:s ofvannämnda iakttagelse, är sannolikare, att förnyad parning ägt rum. I tysk jaktlitteratur har man ofta hört talas om »die Winterreihzeit der Enten». Där äro jägare och enbart praktiskt arbetande zoologer icke så blyga för att meddela sina iakttagelser som hos oss — till skada för vetenskapen. Tydligt är, att dylika iakttagelser kunna tarvå den teoretiskt skolade vetenskapsmannens undersökning och sofring.

En vän till mig, uppfödd vid Gottlands strand, har här sett gräsänder paras i november månad. Detsamma har jag bevittnat i december månad. Men att äggläggning och kläckning kan äga rum som följd af dylik parning, torde ändock vara ytterst sällsynt.

Beträffande spermatozoernas lifskraft hos våra tam-fåglar känner man i praktiken åtskilliga fall, då den bibehållit sig i månader. Blott ett ex. En kalkonhöna, som fick komma till tupp på våren och därefter icke kunde komma i tillfälle att råka någon tupp, blef liggsjuk först flera månader senare på sommaren, byggde sig rede i löndom och kom fram med sina ungar. (Wennersten.)

Har icke förut offentliggjort detta i jan. gjorda rön med nykläckt ejderunge, emedan jag först velat personligen vidtala fyrpersonalen på Karlsö.

Klintehamn 27 mars 1916.

Willy Wöhler.

Naturskyddsarbete i Tyskland under kriget.

Vi ha förut meddelat, huru visenterna i Bjälövjåsh-skogen skyddats, och vi ha just nu äfven erhållit meddelande om, att visenterna lyckligen genomlevvat vintern.

Detta är dock ingalunda det enda naturskyddsarbete, som under denna tid utförts i Tyskland. Tvärtom, allt har gått framåt såsom förut. Där finnas nog varma hjärtan, men ingen nervositet. I Ornith. Monatsschr. nr 4 för i år kan man t. ex. läsa en årsberättelse från »Bund für Vogelschutz», som kan uppvisa goda resultat. Genom den engelska uthungringspolitiken har tyska folket tvungits till en intensivare odling af förut obrukad jord än någonsin förut, och en mängd mossar har utdikats o. s. v. Härigenom förlora visserligen en hel del fåglar sina uppehållsorter, men de biologiskt mest värdefulla behållas dock i sitt ursprungliga skick på initiativ af professor Conwentz. Sommaren 1915 var gynnsam för fågelfaunan. På skyddsområdet Hiddensö har skärfläcken alltjämt ökats och roskarlen, som i 4 par håller till där, har äfven uppträdt på en närliggande ö. I Pfalz har man på 10 år arrenderat en vacker ö af flera kvadratkilometers storlek såsom fristad och häckningsplats för fåglar. En hel del planteringar har utförts på olika ställen o. s. v., o. s. v.

En ytterst behjärtansvärd sak är att på grund af framställning från några föreningsmedlemmar i fält generalguvernör von Bissing i Belgien har utfärdat förbud mot därvarande råa och grymma bruk att hålla bländade burfåglar.

Från forna dagars fiske i Åsnen

m. fl. sjöar meddelas i förut citerade afhandling af C. P. Thunberg och Sv. G. Fovelin (Observ. nonnull. in Histor. nat. Smolandiae, Upsaliae 1802) några uppgifter, som här må återgifvas: »I sjön Åsnen utanför Kalfsvikssockens stränder fångas gädda om 40 skålpunds (= 17 kg.) vikt och abborre om 10 dito (= 4,25 kg.), och på andra ställen [i samma sjö] har man funnit braxen om nära 18 skålpund (= 7,65 kg.) och ruda om 11 d:o (= 4,67 kg.). Ålfisket i Urshults församling var redan under Gustaf I:s tid så berömdt, att det syntes värdigt att tillerkännas hertig Erik enl. K. Brevet af d. 30. okt. 1558, där det heter: Käre Syon, är ossy till wettandes wordeth, ath udi Kindewalds Härad i Urshulth Sochn Schole ware sköne Ålefiske, som the kalle thär Ålewerner. Syå Syntes ofsy nyttugt, att thu them wille besee och bruke till tijt eijet behoff.» Förf. hänvisa här till Rogberg, Historisk beskrifning om Småland (af år 1770), p. 173, där fortsättningen lyder: »Wij schicke tigh och härmed samme Ålefiskes namn beskreffne. — These Åälwerner ähre: Ett Åälwerne wid Gjällernäs, Ett d:o benempd Haffbelte, Ett d:o benempd Gamlewerne, Ett d:o wid Glisholm, Ett d:o wid Hackqwarn».

Så fortsätta förf.: »I Wirestads- och Hanshults sjöarne erhålles mal ända till tre lispunds (= 25,5 kg.) vikt».

Uppgiften om malarne och deras storlek är tydligen hämtad ur samma Rogbergs beskrifning, där det bl. a. läses: »I Wirestads

och Hanshults sjöar äro [de vanliga fiskslagen] mindre til antalet förmedelst de här befintelige så kallade Malar (1, 2, 3 lispund) hwilka äro grufwelige rofdjur i waturiket». — Dessa sjöars fattigdom på fisk visar sig i synnerhet vid jämförelse med hvad fallet är i Åsnen, hvarom R. säger: »Som större delen af Urshults socken råkar och nyttjar den på mångfaldig välsignelse flödande sjön Åsnen, så tages derutur arligen och mest om wintertiden — — — en myckenhet fisk både till egna behof och föryttrande åt andra; — — — Wid utloppet af Hackeqwarns å är ett drägtigt åhlfiske, hwaruti en stor del af socknens inbyggare hafwa större eller mindre lotter; hwaraf en myckenhet åhl försäljas åt flere angränsande orter och jämwäl till Stockholm.»

Sammanställas ofvannämnda viktsiffror med motsvarande maximala, sådana man finner dem hos våra faunister (Nilsson, Lilljeborg, Stuxberg, Lönnberg), så stämma de ganska väl öfverens beträffande gädda och braxen. Men för abborre och ruda äro de högst olika. Högsta vikten för abborre uppgifves nämligen numera till 2,5 kg. och rudans till 3,5 kg. mot ofvan angifna resp. 4,65 och 4,67. Under förutsättning att de sistnämnda siffrorna äro tillförlitliga — för hvilket alla sannolikhetskäl tala — skulle man kunna söka förklaringen däri, att så länge fisket i våra insjöar bedrefs mest till husbehof, kunde ock de flesta fiskslagen mera ostördt och länge få tillväxa och alltså nå en ansenligare storlek. Ty på någon större och vidsträcktare afsättning med därpå följande roffiske kunde ju handeln med en så ömtålig vara som insjöfisk icke inriktas, så länge bekväma och snabba samfärdsmedel saknades i vårt land. Stammarne af fisk och kräftor blefvo därför icke mera försvagade, än de tälte. — Att den seglifvade och lätt konserverade ålen redan då kunde försändas långväga och i större mängder är ett undantag, som blott bekräftar regeln.

Malens angifna vikt 25,5 kg. synes å andra sidan anmärkningsvärdt, ringa eftersom i mellersta Sveriges stora insjöar malar fångats om 50—60 kg. — att icke tala om Donaus mal, som uppgifves kunna bli 300 kg. Men det anmärkningsvärdaste i afseende på uppgiften om malen torde vara, att han från Helgaån och Möckelns stora vattenområde kunnat söka sig in och trifvas i sådana småsjöar som de nämnda, Wirestads och Hanshults. I betraktande därpå kan viktsiffran 25,5 kg. anses ganska hög. *C. O. von Porat.*

Karl XI:s hvita ekorre ytterligare en gång.

Om denna ekorre, som på grund af konungens intresse för dess ovanliga färg fick »sitta» för Ehrenstral, har tidigare i denna tidskrift ett par meddelanden lämnats.

Därtill må nu ytterligare läggas följande: I en dissertation med titeln »Illustratio animalium Sveciæ rariorum», ventilerad i Uppsala 1823 med prof. C. P. Thunberg som præses och L. G. Tigerhjelm som respondens, läses sid. 6: »Sciurus vulgaris ♂ albus asservatur in Museo academico, ad Kongsör occisus semel, admodum rarus, omnino immaculatus.» — Sålunda förvarades i universitetsmuseet i Uppsala år 1823 en helt och hållet hvit ekorre, som en gång dödats

vid Kungsör. Med ganska stor sannolikhet kan antagas, att denna uppstoppade albin just är Karl XI:s hvita ekorre, hvilken på sin tid infångades just vid Kungsör. På min anhållan har professor Tycho Tullberg haft godheten efterforska, om det 1823 omnämnda djuret finnes kvar i Zoologiska museet i Uppsala, men det har icke anträffats, så att någon upplysning från möjligen kvarvarande etikett ej kunnat erhållas. Emellertid som sagda museum är under flytning och därför icke kunnat fullt nöjaktigt genomgå, föreligger en svag möjlighet, att corpus delicti omsider kommer till rätta och kan identifieras.

Laxå den 16. 2. 1916.

C. S.

Barbastellen — *Barbastella barbastellus* — funnen i sydliga Östergötland.

Utbredningen af våra fladdermöss synes ännu vara föga känd här i landet, hvarför hvarje bidrag till kunskapen härom är af stort intresse. I det följande skall meddelas ett äldre fynd af barbastellen jämte omständigheterna vid dess erhållande.

En kväll i midten af augusti 1901 gingo jag och två mina bröder till en sjö, Sjösbosjön, i den del af Rumsquilla socken, som tillhör landskapet Östergötland. Vi höllos där en del af natten och fångade kräftor vid skenet af ett bloss. Jag var redan då intresserad af våra fladdermöss och sökte med en ruska slå ned någon af de vattennattblackor (*Myotis daubentonii*), som då och då svängde kring blosset på jakt efter mätare och tallspinnare men lyckades icke. En smula nedslagen följde jag på efternatten mina bröder, då de bröto upp. Återkomna till vårt hem, byn Gnöst i nyssnämnda del af socknen, fingo vi framför den öppnade köksdörren se en hel skara fladdermöss snärpande krets omkring. Det var just i daggroningen, och vi undrade, om de små däggdjuren snappade efter flygor, som vi möjligen skrämt på flykten, medan vi i köket skaffade oss litet till lifs. Jag var ej sen att anskaffa en lämplig käpp och lyckades få ned två stycken. Den ena fick vingbenet knäckt, den andra blef felfri. Båda djuren blefvo stoppade och spända. Den ena har förkommit, men det oskadade exemplaret finns ännu kvar i min samling, väl bibehållet. Och det märkliga är, att djuret befunnits vara *Barbastella barbastellus*, barbastellen, äfven kallad bredörade fladdermusen, som hittills uppgifvits blifvit anträffad endast i Skåne och Blekinge. Misstag är uteslutet, då denna art jämte den allmänna *Plecotus auritus* äro de enda svenska fladdermöss med öfver pannan sammanväxta öron. Jag har dessutom i min samling representanter för samtliga fladdermusläktena att jämföra med.

Utan tvifvel finnes arten kvar i Rumsquilla, ehuru jag sedan 1901 ej påträffat den.

Intresset för våra fladdermöss synes vara rätt klen. Eljest borde ifrågavarande art med nödvändighet blifvit rapporterad från Kalmar läns södra och mellersta delar.

Elving Welander.

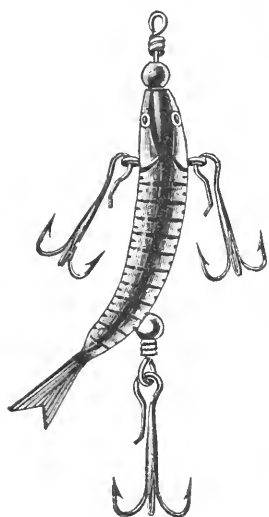
S. ALLCOCK & C:o Ltd.

Standard Works, Redditch, England

FISKKROK, METSPÖN FISKREDSKAP

TRADE MARK.

N:o 7249 "TIT-BIT"
(liten storlek)

Under åren 1900—1910 har fabriken erhållit 6 »Grand Prix», hvilket bekräftar den öfverlägsna kvaliteten af de varor, som fabriken tillverkar.

Detta drag saknar fenor, den kringsvängande (roterande) rörelsen åstadkommes genom en böjning af stjärten, draget är försedt med aftagbara trekrokar, kan användas med endast en trekrok vid stjärten, men äfven lika bra med trekrok äfven å båda sidor.

Frånvaron af alla lindningar gör draget mycket varaktigt.

Draget spinner mycket fort, svänger omkring centrumstången och är ett oemotståndligt lockbete.

Tillverkas i 3 storlekar, små, medel- och stora, passande för laxöring, lax och gädda.

Hufvudagenter:

PAUL BERGHAUS & C:o, Göteborg.

Skytteföreningar!

Vid innevarande års Riksskyttetävling erövrades med Ekmans Olympiakulor (laddning Skytteföreningarnas Vapenaffär) i huvudskjutningen:

1:sta pris och H. M:t Konungens Hederspr.;

1:sta pris i Mästerskapstävlingen jämte Guldmedalj;

2:dra pris i Mästerskapstävlingen jämte Stockholms Skarpskytteförenings Hederspris och i Stockholms Skytteförbund, Mästerskap samt dess medalj i Guld.

Vi ladda fortfarande med

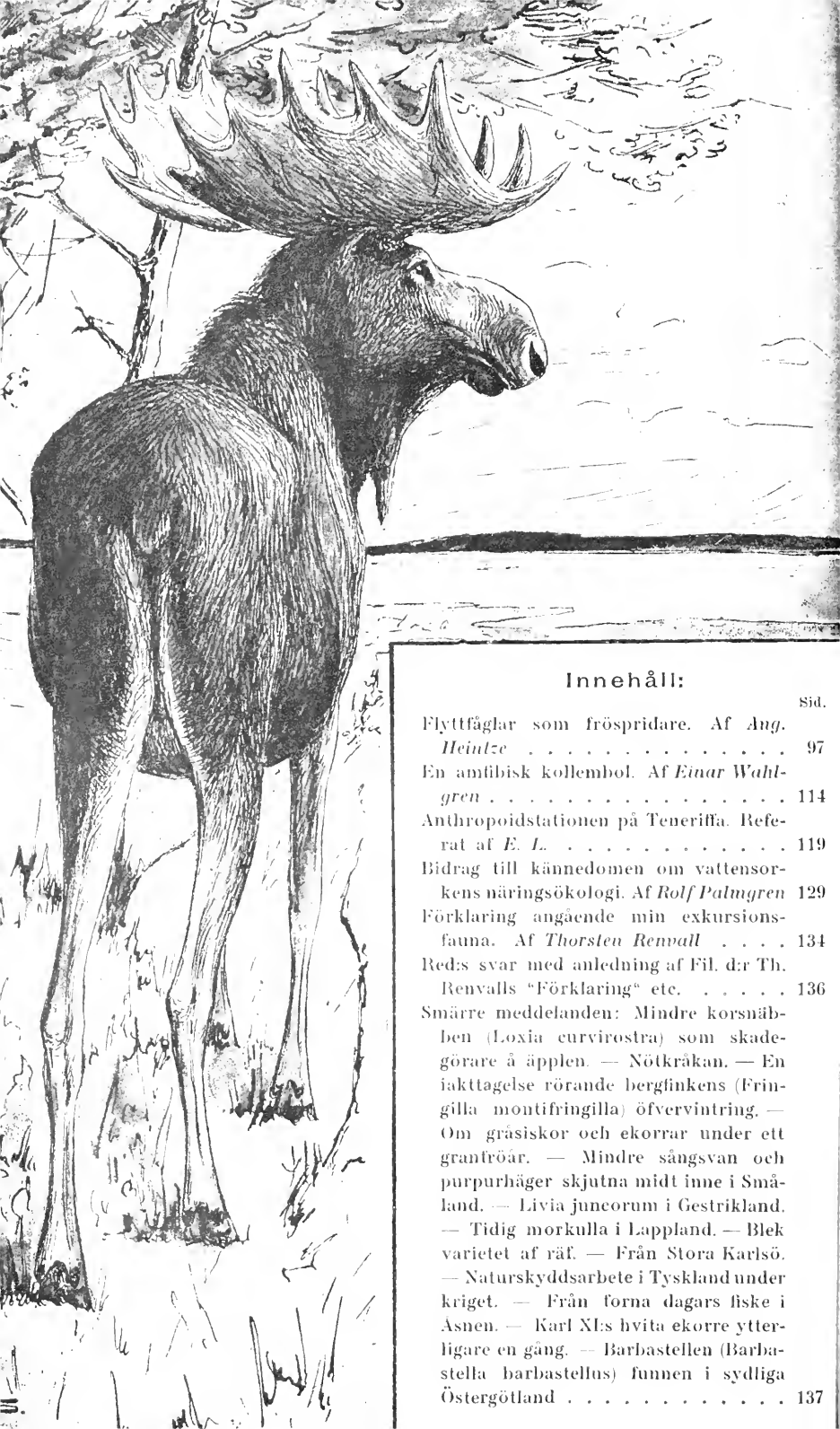
EKMANS NICKELPLÅTERADE KULOR!

A.-B. Skytteföreningarnas Vapenaffär

Bryggaregatan 9, STOCKHOLM

Riks 59 94, Allm. 75 15

Telegr.-adr.: »VAPEN»

Innehåll:

	Sid.
Flyttfåglar som fröspridare. Af <i>Aug. Heintze</i>	97
En amfibisk kollembol. Af <i>Einar Wahlgren</i>	114
Anthropoidstationen på Teneriffa. Referat af <i>E. L.</i>	119
Bidrag till kännedomen om vattensorkens näringsökologi. Af <i>Rolf Palmgren</i>	129
Förklaring angående min exkursionsfauna. Af <i>Thorsten Renvall</i>	134
Red:s svar med anledning af Fil. d:r Th. Renvalls "Förklaring" etc.	136
Smärre meddelanden: Mindre korsnäbben (<i>Loxia curvirostra</i>) som skadegörare å äpplen. — Nötkråkan. — En iakttagelse rörande bergflinkens (<i>Fringilla montifringilla</i>) öfvervintring. — Om gräsiskor och ekorrar under ett grantröar. — Mindre sångsvan och purpurhäger skjutna midt inne i Småland. — <i>Livia junceorum</i> i Gestrikland. — Tidig morkulla i Lappland. — Blek varietet af räf. — Från Stora Karlsö. — Naturskyddsarbete i Tyskland under kriget. — Från forna dagars fiske i Åsnen. — Karl XI:s hvita ekorre ytterligare en gång. — Barbastellen (<i>Barbastella barbastellus</i>) funnen i sydliga Östergötland	137

Fauna och Flora

Populär Tidskrift

för

Biologi

Utgifven af

Einar Lönnberg

Häft. 4

1916

Ett praktverk af vår främste svampkännare!

»Ingen i landet äger sedan många år så godt renommé som svampkännare som *Waldemar Bülow*, och att lätt och ledigt skriva ned sina tankar i ett ämne är likaledes hvad denne förmår. Genom illustrationsmaterialet — *originalfotografier* — framstår denna hans svampbok såsom *fullkomligt enastående* för vårt land.

Förläggarefirman har ock gifvit boken en synnerligen pryddig, ja rent af *konstnärlig* utstyrel. Priset 6: 50 är med hänsyn härtill mycket *facilt*.»

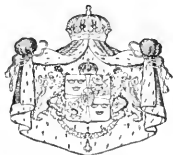
JAKT- OCH MÅLSKJUTNINGSVAPEN AMMUNITION

JAKT- OCH FISKREDSKAP SPORTARTIKLAR

AKTIEBOLAGET

H. M. Konungens Hofleverantör

:: ::

GEORG A. BASTMAN

KUNGSTRÄDGÅRDSGATAN 12
STOCKHOLM

C. A. LINDGREN & C:s VINHANDELS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

Roslagsgatan 11
Hamngatan 15

Telefoner:
Chefen
Disponent

Aug. Olsson Jr

Riks 5876

Allm. 5825

Kontor o. Butiker:

Riks

643 och 2238

Allm.

4718 och 9772

Lager: 14886

NORRKÖPING

Telefon:

Riks 451

KÖPENHAMN

HAMBURG

NEW YORK

DIO N° 157

På begäran af C. A. Lindgren & C:s Vinhandels Aktiebolag

skäns sedan återligga är tillbakå innesäfrare så förra firmån

C. A. Lindgren & C:o har i staden, får undersöknad, Notarius Pu-

blicus i Stockholm intyga, att vid mitt besök å firmans kontor

samt öfriga lokaler för mig uppvisats samtliga medaljer enligt

den tryckta etikett, som finnes under ett stigit bifogad detta

bevis, äfvensom medaljer från utställningarne i Göteborg 1871,

Malmö 1896 och Paris 1900 tillika med diplom för samtliga nämnda

omformade medaljer.

Stockholm den 23 Juni 1909.

Reg N° 5891

Utryck af
Svensk
S. K.

Lindgren & C. S. K. S. K.

.....

Lager af
VINER

och

SPIRITUOSA

.....
Ensamförsäljare
i Sverige

för

D. & J. Mc.
Callums

Whisky

"Perfection"

.....

AKTIEBOLAGET
KOLTHOFFS NATURALIEMAGASIN
UPSALA

Mottager fåglar och andra djur till uppstoppning.

*Uppköper bergufvar och andra roffåglar
till högsta pris. Biologiska och andra
prydnadsgrupper finnas ständigt på lager.*

Rikstelefon 358.

Allm. telefon 36.

Öppet för telefonsamtal kl. 9—2 och 4—6.

Telegrafadress:

KOLTHOFFS, UPSALA.

MAURITZ WIDFORSS' H.-A.-B.

STOCKHOLM, Klarabergsgatan 31

Filialer: Drottningg. 88 & Karl Johans Basar, Slussen

Största lager af

VAPEN - AMMUNITION - FISKREDSKAP - SPORTARTIKLAR för alla årstider,
HAMMERLESS-DUBBELBÖSSOR från Husqvarna, Webley-Scott, Westley Richards,
W. W. Greener, Sauer & Sohn m. fl. världsberömda fabrikanter. I största urval.

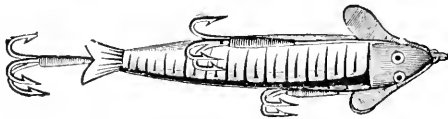
SKANSENS ZOOLOGISKA TRÄDGÅRD

mottager med tacksamhet såsom gåfva alla slags däggdjur
och fåglar eller inköper dylika till gällande pris.

Anbud mottagas af intendenten **Alarik Behm**, Skansen,
Stockholm 14.

Rikstel. 82 88.

Allm. tel. 82 34.

LUNDGREN'S Fiskredskapsfabrik

Kungl. Hofleverantör
STOCKHOLM - - - 12 Storkyrkobrinken

rekommenderar hos Herrar Amatörer, Yrkesfiskare och Återförsäljare sitt stora,
rikliga försedda och väl sorterade lager af alla sorters

VERKLIGT PRIMA FISKREDSKAP

i parti och minut till moderata priser.

Obs.! Litograferad priskurant i bokformat *gratis* på begäran.

A.-B. AKADEMISKA BOKHANDELN

• UPPSALA •

är genom sina regelbundna förbindelser med utlandet (ordinarie boksändningar flera
ggr i veckan) i stånd att på snabbaste sätt leverera utländsk litteratur. Stort lager af
svensk och utländsk vetenskaplig litteratur. Levereras till fabrikenas originalpriser.

MIKROSKOP med tillbehör från Reichert, Zeiss och Leitz.

Största sortering i Uppsala af **RESERVOIRPENNOR** af de förnämsta fabriken.

PAPPERSAFDELNINGEN, Ö. ÅGATAN 23

levererar allt hvad till pappersbranschen hör.

Några förlinnéanska uppgifter angående zoocecidier i svensk botanisk litteratur.

Ett bidrag till cecidologiens historia.

Af

Otto Gertz.

Den i våra dagar mycket uppmärksammade biologiska disciplin, som internationellt benämnes cecidologi, gjorde sitt intåg såsom vetenskap år 1679, då MARCELLO MALPIGHI utgaf sin afhandling: *de gallis*. I detta arbete, hvilket ingick som särskildt kapitel i hans stora klassiska verk: *Anatome plantarum*, finnas icke mindre än ett 60-tal zoocecidier noggrant beskrifna och väl afbildade. Redan långt tidigare träffar man dock uppgifter om gallbildningar, såsom under antiken hos DIOSKORIDES, THEOPHRASTOS och PLINIUS och mot slutet af medeltiden hos ALBERTUS MAGNUS, CONRAD VON MEGENBERG och den okände författaren till *Hortus sanitatis*. Från 1500- och 1600-talet, den botaniska patristikens tid, meddela de då utgifna digra volymer, som ofta nog bära den stereotypa titeln: *Örteböcker* (*Kräuterbücher*), än här, än där uppgifter om och beskrifningar af cecidogena deformationer. I flera fall utgöra dessa visserligen från antikens författare kompileradt lånegods, men ej sällan hafva de dock framgått ur själfständiga, om noggrann observationsförmåga vittnande iakttagelser. De afbildningar, som lämnats af TRAGUS, FUCHSIUS, MATTIOLI, LONICERUS, CLUSIUS, LOBELIUS och andra forskare från denna tid, hafva merendels utförts med

sådan omsorg och noggrannhet och förete så stor naturtrohet, att det i de flesta fall är möjligt att fullt säkert identifiera de zoocecidier, som åsyftas. Ett rikt fält bjuder sig här för historiskt botanisk och cecidologisk forskning. Endast några få och helt kortfattade, summariska uppgifter föreligga angående i denna litteratur förekommande cecidologiska iakttagelser, och föga mera är känt än hvad KÜSTER meddelat i sitt år 1912 utgifna arbete: Die Gallen der Pflanzen.

Hvad beträffar den svenska botanikens fäder — om vi med sådant namn få beteckna de forskare, som före LINNÉ ledd botanikens utveckling i vårt land, FRANCKENIUS, BROMELIUS, TILLANDZ, RUDBECK, STOBÆUS och CELSIUS —, så saknas i den moderna litteraturen så godt som hvarje omnämmande af hvad deras arbeten meddelat af cecidologiskt intresse. I jämförelse med de mäktiga folianter, som utgöra frukten af det patristiska tidelvarfvets botaniska forskning i Tyskland, Italien och Frankrike, är visserligen den produktion, som under samna tid utgick från Sverige, synnerligen blygsam, men äfven här finnas — om ock i de flesta fall berörda med få ord eller betecknade med enbart ett namn — vissa cecidieartade deformationer omnämnda, hvilka såsom historiska primäruppgifter äga sitt intresse.

Sedan några år tillbaka har jag varit sysselsatt med ett ingående studium af LINNÉ'S cecidologiska forskning. Vid de historiska förarbeten, detta förutsatte, gjorde jag bekantskap med flera af de botaniska verk, som utgått från vårt land under 1600-talet och under 1700-talets första decennier. Den skörd, jag gjorde, kan långt ifrån betecknas som rik. Jag träffade dock ett antal cecidologiskt värderika uppgifter, för hvilka jag här vill lämna en redogörelse, då denna synes vara af betydelse såsom bidrag till cecidologiens historia i vårt land.

I den redogörelse, som här nedan följer, anföras uppgifterna i kronologisk följd och cecidierna beskrivas, såsom i cecidologiska arbeten är brukligt, under sina resp. värdväxter. De senares namn har jag återfört till nu gällande nomenklatur, och hvad beträffar cecidierna, har jag så vidt möjligt identifierat dem och

genom hänvisning till HOUARDS stora monografi öfver Europas zoocecidier och där befintliga nummer sökt mera bestämdt fixera, hvad i hvarje speciellt fall åsyftats. De afbildningar, jag reproducerat, äro hämtade till största delen från FUCHSII, MATTHIOLI och BAUHINI örteböcker, hvilka äro samtida med eller tidigare än här anförda forskares arbeten och därför synas mig bäst bringa till uttryck de åskådningar, man på den

Fig. 1. *Quercus Robur* L. Gren med cecidier af *Dryophanta folii* L. å bladskifvorna; skottspetsen ombildad till cecidium af *Andricus fecundator* HARTIG. — Facsimile efter JOACHIM CAMERARIUS, *Kreutterbuch* (Franckfurt am Mayn 1611), p. 63 c [Gallæ et flores quercus]. Första upplagan utkom år 1590.

tiden fäst vid deformationerna i fråga. De svenska botaniska författarna, hvilkas cecidologiska uppgifter i det följande beskrivas, hafva, på ett undantag när — OLOF RUDBECK —, icke afbildat de af dem anförda deformationerna.

Som vårt lands förste botanist i modern mening nämnes JOHAN FRANCK (FRANCKENIUS) (1590—1661), äfven bekant som den förnämste representanten för signaturläran i Sverige.¹ Af

¹ Utförligare bio- och bibliografiska upplysningar beträffande FRANCK och andra vårt lands äldre botaniska forskare lämnas i här citerade arbeten af ELIAS FRIES, THORE FRIES, HOLMSTRÖM, FRISTEDT och WIKSTRÖM.

hans hand föreligger en år 1638 utgifven växtförteckning, *Speculum botanicum*; en andra, med synonymer och andra tillägg förökad upplaga utkom år 1659.¹ Ifrågavarande arbete, hvilket ännu har stort värde, framför allt till följd af den skatt af svenska växtnamn, det innehåller, meddelar i sin andra upplaga — den enda jag haft att tillgå — icke mindre än fem gallbildningar, bundna vid *Quercus Robur*, *Rosa canina*, *Rosa rubiginosa* och *Betula alba*.

Quercus [*Robur* L.]

1. *Gallæ quercinæ*. Eekäplen, Galäplen.

Härmed afser FRANCK utan tvifvel de af *Dryophanta folii* L. förorsakade, stora och klotrunda cecidier, som utväxa från undersidan af bladen hos ek [HOUARD: 1320]. De äro, åtminstone vissa år, särdeles allmänna och förekomma sannolikt öfver allt i vår land, där eken växer vild.

Ifrågavarande gallbildning omnämnes redan i svenska läke- och örteböcker från medeltiden (egheäble, ekeäple, galla eekäplä) [KLEMMING, I, 142, 171; FRIES, III, 18]. ARVID MÅNSSON omtalar i sin Örtebok (p. 217) »Eekeäple som wäxa på Löfwen» och lämnar i samband därmed en redogörelse för dessas medicinska verkningar och tekniska betydelse.²

2. *Uva quercina*, *Hypodryis*. Eek Drufwa.

Hvad FRANCK härmed åsyftat, är en smula vanskligt att

¹ För undvikande af tröttande citering af de här anförda arbetenas fullständiga titlar hänvisar jag till HOLMSTRÖMS utkast till svenska florans litteraturhistoria, äfvensom till WIKSTRÖMS *Conspectus litteraturæ botanicæ in Suecia*. Beträffande utlandets Kräuterbücher och andra publikationer från patristikens tid lämnar PRITZELS *Thesaurus literaturæ botanicæ* motsvarande upplysningar.

² ARVID MÅNSSON [Rydaholm] var en läkare eller kanske rättare kvacksalfvare på 1600-talet och bosatt å Skaftarp i Rydaholms socken. Hans arbete: Een mykit nyttigt Örta Book (Kalmar 1628) är icke i egentlig mening något botaniskt verk och utgör knappast annat än ett utplock ur utländska örte- eller läkeböcker, bland hvilka särskildt skall nämnas HARPESTRENGS Örtebok från medeltiden, ur hvilken nämligen åtskilliga stycken nästan ordagrant öfvergått i ARVID MÅNSSONS. Det utgafs 1628 på föranstaltande af biskop PETRUS JONAS i Vexjö och upplefde ytterligare 6 upplagor mellan åren 1628—1654. Den mig föreliggande härrör från år 1642.

med säkerhet afgöra. Han lämnar endast följande kortfattade beskrifning af *uva quercina*: Crescit sub terra ad radices quercuum¹ annosarum, hvilket sålunda antyder, att den skulle uppträda å grofva, åldriga ekrötter. I BAUHINI Pinax theatri botanici, där *uva quercina* omnämnes bland andra *Quercus Excrementa* (p. 422) — ett arbete, hvilket FRANCK säkerligen haft att tillgå vid utgifvandet af sin Speculum botanicum —, förekommer emellertid följande, efter THALIUS citerade uppgift: Uva Quercina in annosarum Quercuum truncis, hvilket syftar på dess förekomst å stammar af ek. Måhända häfves motsägelsen med antagandet, att FRANCK träffat det han kallat *uva quercina* under mosstöcket vid ekstammars bas, nära eller å rothalsen. Just på detta sätt uppträder den gallbildning, som framkallas af *Trigonaspis megaptera* PANZER [HOUARD: 1280] och som för öfrigt utmärker sig genom rundad form och vackert röd färg [Hypodryis, fungus rubens, BAUHINUS]. Cecidiet erinrar till sitt utseende lifligt om röda vinbär. Det förekommer visserligen i vårt land, men tillhör icke de vanliga, vid ek bundna gallbildningarna. Det har af mig anträffats endast å en lokal i södra Skåne, Svaneholm, där det sommaren 1915 uppträdde å marvuxna ekar på kärrartad mark. Cecidierna voro till största delen dolda af mosstöcket vid eller under marken.

På större afstånd under markytan träffas å ekrötter två andra cecidier, med hvilka man eljest skulle kunna identifiera FRANCKS *uva quercina*. Dessa galler framkallas af *Biorrhiza aptera* BOSC. [HOUARD: 1289] och *Andricus radicis* FABR. [HOUARD: 1290]. I likhet med förut beskrifna cecidium äro äfven de till en början röda, köttiga och bärlika, men blifva senare hårda och träaktiga, och gallerna af *Andricus radicis* sammanflyta därjämte till stora, svampiga massor, hvilket onekligen skulle göra benämningen *uva quercina* på senast anförda cecidium föga betecknande. Båda cecidierna förekomma i vårt land. Det förra har af mig träffats å ekrötter i Svaneholms skog, och det senare är, enligt exemplar i framlidne akademiadjunk-

¹ I originalet står querculum, hvilket dock torde vara ett af författaren förbisetd tryckfel.

ten THOMSONS samlingar å entomologiska museet i Lund, känt från Kullaberg.

Hos MATTIOLI (PETRUS ANDREA MATTHIOLUS) förekommer emellertid i hans stora arbete: *Commentarii in VI. libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de medica materia* (Basileæ MDXCVIII), p. 182 en

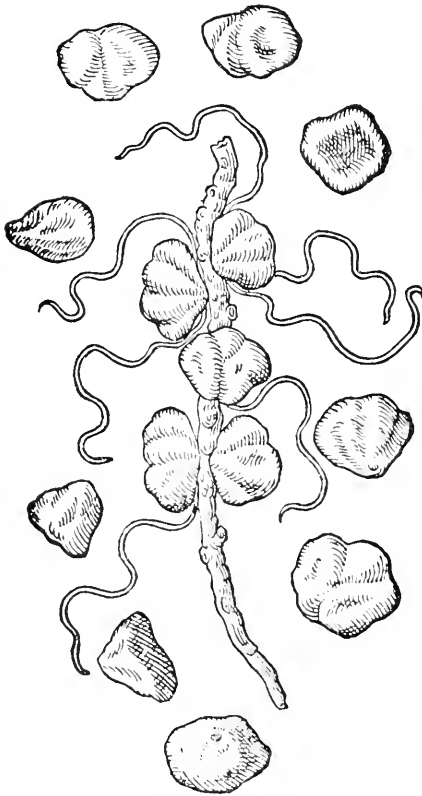

Fig. 2. *Quercus Robur* L. Rot med cecidier af *Biorrhiza aptera* Bosc. [Uva quercina auct.] — Facsimile efter PETRUS ANDREA MATTHIOLUS, *Commentarii in VI. Libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de Medica materia* (Basileæ 1598), p. 182.

dacii Dioscoridis Anazarbei de medica materia (Basileæ MDXCVIII), p. 182 en utförlig beskrifning af *uva quercina*, hvilken därjämte afbildas, så att det är möjligt att säkert bestämma, hvad MATTIOLI därmed betecknat. Ur hans beskrifning må följande här anföras: »...ad annosarum Quercuum radices uva reperitur . . ., vernali potissimum tempore . . .; sub terra prorumpit concretitium quiddam uvæ formæ, colore foris purpureo, intus candido et quasi lactifero, saporis adstringentis, quæ in æstate lignescit». Afbildningen, som MATTIOLI lämnat och hvilken jag här bifogat i facsimile, visar i likhet med beskrifningen, att intet tvifvel råder om att cecidiet af *Biorrhiza aptera* i detta fall föreligger.

HOUARD'S figur öfverensstämmer till följd af dess skematisering icke fullt med den hos MATTIOLI förekommande, men cecidiets typiska form af en drufklase är där särskildt tydlig. I CONNOLDS arbete: *British galls* (London 1908) meddelas en fotografi af ifrågavarande cecidium, som på ett slående sätt öfver-

ensstämmer med figuren hos MATTIOLI, där t. ex. den inbördes tillplattningen af de skilda cecidierna tydligt framträder liksom å afbildningen af cecidierna hos MATTIOLI.

Under förutsättning, att FRANCKS *Uva quercina* är den samma som den MATTIOLI beskrifvit, blifver intet tvifvel öfrigt angående identiteten mellan den förres *uva quercina* och cecidiet af *Biorrhiza aptera* Bosc. [HOUARD: 1289].

Att någon svamp eller något af svamp förorsakadt mykocecidium skulle föreligga, är efter allt att döma uteslutet.¹

Rosa canina L. [Rosa sylv. vulgaris, Rosa canina, Cynorrhodus. Wild Roser, Skogzroser, Törnroser, Hunderoser.]

Fungus Cynorrhodinus, *Spongiola pilosa rosæ*, Sömpntorn, Ludin Rosensvamp.

Fig. 3. *Quercus Robur* L. Rot med cecidier af *Biorrhiza aptera* Bosc. — Efter HOUARD, p. 247.

Fig. 4. *Rosa canina* L. Blad med cecidium af *Rhodites rosæ* L. — Facsimile (detaljfigur) efter LEONHARD FUCHSIUS, New Kreuterbuch (Basell 1543), fig. 374.

Fig. 5. *Rosa canina* L. Gren med skottspetsen ombildad till cecidium af *Rhodites rosæ* L. — Facsimile efter JOACHIM CAMERARIUS, Kreutterbuch (Frankfurt am Mayn 1611), p 55 c.

¹ I BAUHINI Pinax anföres visserligen ett citat, som skulle kunna tyda på, att här vore fråga om en svamp. Härvid är emellertid att märka, att denna uppgift meddelas under reservation, och det vill nästan synas, som om BAUHINUS själf toge afstånd från densamma såsom varande osannolik.

Den med dessa namn betecknade bildningen är utan tvifvel identisk med cecidiet af *Rhodites rosae* L. [HOUARD: 3187], Bedeguar¹, hvilket uppträder på stammar, blad och frukter af *Rosa*-arter. Det yttrar sig såsom hufvudliknande ansvällningar, genomdragna af ett antal larvhåligheter och täckta med ludna, oftast rödfärgade exkrescenser. Cecidiet träffas allmänt i Sverige.

Rosa rubiginosa L. [Rosa arvina, Rosa sylv. foliis odoratis, Rubus canis, Cani rubus, Cynosbatos Diosc. Torn Rosenbuske, Hiwponbuske, Iwlanbuske, Hyfwentorn.]

Muscus Rubi canis, *Muscus hypnoticus*, *Fila crinita Cynosbata*, *Bedegar*. Wäluchtand Sömpntorn, Rödhårigh Hiwpon boll.

Att FRANCK äfven i detta fall åsyftar af *Rhodites rosae* L. förorsakade Bedeguargaller [HOUARD: 3155], framgår tydligt af den rika, här anförda synonymiken. På *Rosa rubiginosa* hafva Bedeguargaller icke så allmänt uppmärksamrats i vårt land som fallet är beträffande deras uppträdande å *Rosa canina*, men detta beror utan tvifvel därpå, att den förra värdväxten förekommer mindre allmänt.

Betula [alba L.]

Plica vel Scopa Betulina. Biörckmistel, Biörck martulle.

Härmed torde afses de starkt i ögonen fallande, af svampen *Taphrina betulina* ROSTR. framkallade häxkvastar, hvilka yttra sig i förkortning af stamleden och i abnormt riklig utveckling af sidoknoppar. Förekomma åtminstone på sina stälten allmänt i vårt land. Denna häxkvastbildning å björk är det enda fullt säkra exemplet på mykocecidium, som omtalas i Sveriges förlinnéanska litteratur.

FRANCK nämner ytterligare en *Plica sive Scopa incubacea*,

¹ Benämningen Bedeguar förekommer i FRANCKS *Botanologia* (p. 43) [se härom närmare i det följande], men tages här i helt annan bemärkelse. Därmed menar nämligen FRANCK, såsom redan FRISTEDT utredt, *Carduus Mariae* (syn. *Silybum Marianum* GAERTN.), Marietisteln.

bunden vid *Pinus silvestris* L. [*Pinus pumila* FRANCK]. Här torde det vara fråga om de kompakta, häxkvastliknande bildningar, som, om ock mera sällan i vårt land, träffas å fur. Liksom motsvarande, vid gran bundna polyklada skottsystem synas de hafva heterogena orsaker att tacka för sin uppkomst, t. ex. förstörande af hufvudaxelns skottspets genom bett af ekorrar, vissa fåglar, insekter, särskildt *Hylesinus piniperda* (BOAS, I, 192, tavle 7), eller, såsom man för andra fall velat göra troligt, genom infektion med bakterier (SYLVÉN, I, 208). Endast i senare fallet äro ifrågavarande bildningar att räkna till de egentliga cecidierna.

Förutom *Speculum botanicum* härrör från FRANCK ett annat botaniskt arbete, *Botanologia*. Detta, af FRANCK endast såsom handskrift efterlämnade verk (från omkring 1641) hade länge varit förkommet, men återfanns på 1860-talet i Uppsala universitetsbiblioteks manuskriptsamling [ELIAS FRIES, II] och utgafs med förklarande anmärkningar af FRISTEDT år 1877. Arbetet i fråga, hvars senare del — den enda, som i detta hänseende är af betydelse, — behandlar ett antal in- och utländska växter från farmaceutisk-terapeutisk synpunkt, upptager en *coccum infectorium* [å *Quercus coccifera* L.], hvilken skulle kunna räknas såsom cecidium. Då den emellertid ej tillhör vårt lands flora och fauna, kan den här förbigås.

ELIAS TILLANDZ (1640–1692), professor i Åbo, utgaf 1673 en *Catalogus plantarum*. Detta arbete, hvilket utgör den första finska växtförteckningen, utkom 1683 i ny upplaga och upptager däri för Åbo omnejd icke mindre än 536 växter jämte korta anmärkningar om deras nytta. Den enda gallbildning, som nämnes, är *Spongia s. muscus hypnoticus*, sömbntorn, hvars värdväxt bär namnen *Cynosbatos*, *sentis*, *vepres*. *Damus*, *canis penis* [*Rosa sylvestr. rubr. alba*], Törnbuske, skogzrooser; [Törne]. Värdväxten är tydligen vår *Rosa canina* L. och *Spongia s. muscus hypnoticus* det på denna uppträdande cecidiet af *Rhodites rosae* L., Bedeguar [HOARD: 3187]. TILLANDZ' uppgift om

detta, redan af FRANCK omnämnda *cecidium*, är af intresse, emedan fyndorten (Åbo) angifves.

JOHANNES PALMBERGS *Serta florea suecana* eller Svenska Örte-Krantz (första upplagan 1684, andra förökade upplagan utgifven af STENMEYER år 1738) innehåller uppgifter om gallbildningar å *Quercus Robur*, *Ulmus campestris* och *Rosa canina* (42, 55, 21). Värdet af ifrågavarande uppgifter är dock ringa, då de, liksom PALMBERGS arbete nära nog i dess helhet, knappast torde vara grundade på egna iakttagelser, utan utgöra ett kompilat ur utländska forskares arbeten, särskildt LONICERI Kräuterbuch. För fullständighetens skull må de dock här anföras.

Quercus Robur L.

»Uppå Eke-Löf växer . . . några små Äplen, hwilka af somliga hållas före wara Gall-Äplen, äro dock icke the rätta, och Bön-
derna weta wtaf samma Äplen spå om tillkommande Åhrs
växt, Sundhet och Kranckheter såsom, när Maskar finnas i
samma Äplen . . . hwilket man kan lära wtaf theras Bonde-
Practica.»

Ofvanstående är hämtadt ur MATTHIOLI Kräuterbuch, där bondepraktikans uppgifter i denna punkt nästan ord för ord återfinnas.¹ Det *cecidium*, som afses, torde vara de rundade, matt genomskinande, rödådriga galläpplen, som omedelbart efter löfsprickningen utväxa från blad af *Quercus* och framkallas af *Neuroterus baccarum* L. (agama generationen) [HOUARD: 1355]. De äro i Sverige synnerligen allmänna.

Om den redan af FRANCK omnämnda *Uva quercina* heter det (p. 43): »Wid Eke-Rötterna växer ock en Swamp med små

¹ Se BAUHINI *Pinax theatri botanici*, p. 421. — Uppgiften om ekgalläppens begagnande till spådom förekommer äfven hos LINNÉ i hans afhandling: GABRIEL EMANUEL AVELIN, *Miracula insectorum* (Amœnitates academicæ, volumen III, p. XLIV), där i detta sammanhang (sidan 324) en viss COLERUS [troligen JAKOB COLER (1537—1612)] citeras, samt därjämte, anmärkningsvärdt nog, i en gammal svensk örtebok från medeltiden (KLEMMING, I, 142). Säkerligen har det härvid i många fall varit fråga om de vanliga, af *Dryophanta folii* L. härrörande galläpplena.

Grenar, hwilken af Auctoribus blifwer kallad *Uva quercina*, hafwer som en rödachtig Saft vti sig om Währen, men om Som-maren förswinner han och växer i Trä, och är odugelig.»

Af den utredning, jag sökt gifva beträffande *Uva quercina* hos FRANCK, torde framgå, att den sannolikt är ett zooceci-dium, och detsamma torde gälla beträffande PALMBERGS *uva quercina*, ehuru den betecknas som en svamp.

Ulmus campestris L.

»... emellan ... Löf[wen] kommer några lika som Blädror fram, ther vti äro Maskar och Flugor, eljes är ther ock en seg limachtig Wätska, hwilken, när het Sommar är, blifwer som en Kirssebärs-Kåda ...»

Någon själfständig observation föreligger troligen icke heller i detta fall, då, såsom i BAUHINI Pinax kan läsas, ofvan-stående uppgift förekommer hos flera af patristikens förfat-tare. Cecidiet, hvarom här är fråga, framkallas af *Tetraneura ulmi* DE GEER [HOUARD: 2048]. Det är i Sverige allmänt.¹

Rosa canina L. [*Cynosbatos*].

»Thet växer ock Mosa ther på, som kallas Sömntorn, Ludin Rosenswamp, Hiuponboll.»

Beträffande cecidiet, de bekanta af *Rhodites rosae* L. fram-kallade Bedeguarbollarna [HOUARD: 3187], nämner PALMBERG ytterligare de där uppträdande små larverna.

I en år 1692 under presidium af ANDREAS RIDDERMARCK ventilerad afhandling: *Dissertatio philosophica de Ulmo* nämmer författaren RIDDERMARCK, professor i Lund (1651—1707), »*sili-quas seu folliculos*», hvarmed utan tvifvel åsyftas de bekanta,

¹ Anmärkningsvärdt nog meddelar ingen af de på afbildningar i öfrigt så rika örteböckerna någon figur af ifrågavarande cecidium, men väl finnas på upp-repade ställen afbildade de stora, genom mera genomgripande deformation af bladen utmärkta cecidierna af *Schizoneura lanuginosa* HARTIG. En god afbild-ning (fotografi) af blad med de pungformiga, af *Tetraneura ulmi* DE GEER härrörande cecidierna har lämnats i Fauna och Flora 1906, p. 58 af prof. TULLGREN.

redan hos PALMBERG omnämnda pungformiga utväxter, som framkallas på bladens ofvansida hos *Ulmus* [*montana* WITH. och andra arter af släktet] af *Tetraneura ulmi* DE GEER [HOUARD: 2066].

År 1694 utkom *Chloris Gothica seu Catalogus Stirpium circa Gothoburgum nascentium*, den första provinsfloran i Sverige. I detta, af OLAUS BROMELIUS (1639—1705), läkare och stadsfysikus i Göteborg, författade arbete nämnas gallbildningar å *Quercus Robur*, *Rosa canina* och *Betula alba* (92, 97, 11).

Quercus [*Robur* L.]

Nulla est arbor, quæ præter genuinum tot spurios excrementitios producit fructus, ac quercus, ut videre est Theophr. hist. Lib. 3. Cap. 8.

Utöfver denna summariska hänvisning till THEOPHRASTOS nämner BROMELIUS ingenting om gallbildningar å ek. Eftersom dessa dock öfver hufvud taget här nämnas, är det tydligt, att han fäst sin uppmärksamhet vid deras förekomst i Göteborgstrakten. Någon på särskildt *cecidium* tydande uppgift meddelas emellertid som nämndt icke.

Rosa canina L. [*Rosa sylv.*¹].

Hinc spongiola adnascitur, quam Plinius in Cynosbato, pilulam castaneæ similem: in Cynorrhodo spongiolam vocat. Rosæ sylv. spongia dicitur Cynorrhodon, Ang. spongia sylv. Rosæ, Dod. spongia Bedeguaris, Adv. Bedeguar officinis perperam.²

Såsom af ofvanstående framgår, är det fråga om *cecidiet*

¹ Den vidlyftiga synonymiken här utelämnad.

² Förkortningarna Ang., Dod. och Adv. afse följande forskare och arbeten: ALOYSIUS (ALUIGI) ANGVILLARA, berömd som tolkare af växterna hos antikens författare, särskildt DIOSKORIDES. — REMBERT DODOENS (ROMBERTUS DODONÆUS) (1570—1585), vid sin död professor i Leiden, utgaf flera botaniska arbeten, bland dem en på sin tid mycket ansedd *Kräuterbuch*. — *Stirpium adversaria nova*, Londini anno 1570, utgifvet af MATTHIAS DE L'OBEL (LOBELIUS) (1538—1616), nederländsk läkare och botanist, och PETRUS PENA, fransk läkare. Den senare lärde under sina resor i Europa känna många då ännu obekanta växter, hvilka han tillsammans med LOBELIUS beskref i ofvan anförda arbete.

af *Rhodites rosae* L. [HOUARD: 3187]. Fyndort Göteborgstrakten.

**Gramen iunceum folio articulato cum
vtriculis.**

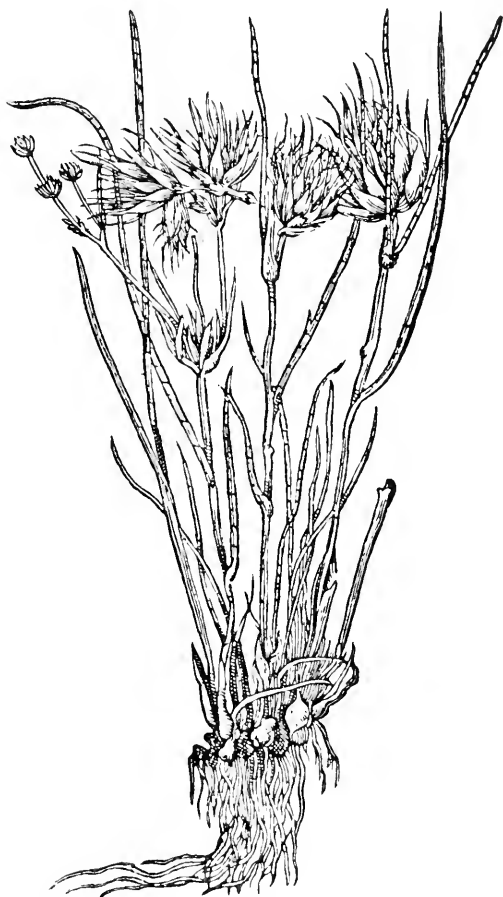

Fig. 6. *Juncus articulatus* L. Cecidier (bladkvastar) af *Livia juncorum* LATR.
↪ Facsimile efter CASPAR BAUHINUS, *πρῶτον θεατρί botanici* (Francofurti ad
Moenum, 1620), p. 12.

Betula [*alba* L.]

BROMELIUS omnämner äfven från Göteborgstrakten häxkvastar å björk, förorsakade af *Taphrina betulina* ROSTR. Det meddelas nämligen beträffande *Betula* följande uppgift: »Hinc

Plica, vel scopa betulina Frankenii quæ etjam inter rariora nostra servatur. Svec. Biörck mistel, Biörck maretulle.» Mykocecidiet är, såsom BROMELIUS själf framhåller, identiskt med det FRANCKENIUS omnämnt.

Kronologiskt följer så vårt lands största och betydelsefullaste botaniska arbete före LINNÉ: Campi Elysii, utgifvet 1701 och 1702 af OLOF RUDBECK, fader och son. Dess tom I upptager tvenne afbildningar af *Gramen junceum folio articulatum cum utriculis*, hvilken, såsom jag på annat ställe utredt¹, är en *Juncus articulatus* L. med de karakteristiska, af *Livia juncorum* LATR. förorsakade bladkvastarna [HOUARD: 397]. De i Campi Elysii meddelade afbildningarna häraf äro de första, som i svensk botanisk litteratur lämnats af något cecidium, och erbjuda därför ett icke ringa intresse. Såsom jag likaledes i mitt tidigare arbete anført, är det emellertid icke här som ifrågavarande gallbildning första gången omnämnes såsom i Sverige förekommande. Åren 1622 och 1623 bereste nämligen de båda vetenskapsmännen JÖRGEN FUIREN och OTTHO SPERLING i botaniskt syfte den dåvarande danska provinsen Gottland och antråffade där *Livia*-cecidiet å *Juncus articulatus* mellan Burgsvik och Habblingbo. Detta fynd omtalas i den af THOMAS BARTHOLINUS utgifna *Cista medica*, omfattande bland annat ifrågavarande forskares artlista från Gottland. De af *Livia juncorum* förorsakade bladkvastarna förekomma flerstädes i vårt land och hafva förutom å *Juncus articulatus* antråffats å 6 andra arter af släktet.²

Lapponia illustrata, ett annat af OLOF RUDBECK d. y. (1660—1740) påbörjadt monumentalverk och i likhet med Campi Elysii afbrutet genom den stora Upsalabranden 1702, afsåg att med-

¹ GERTZ, O., III, 1 c. pp. 146 ff. — Min redogörelse har af denna anledning gjorts i föreliggande punkt mera knapphändig.

² Till de i min föregående uppsats (p. 157) meddelade fyndorterna för *Livia*-cecidiet i Sverige vill jag här som tillägg anföra Vermland, Arvika, där det, enligt uppgift i HARTMANS Flora, tolfte upplagan (Stockholm 1889), p. 121, anm. 2, antråffats bundet vid *Juncus alpinus* VILL.

delar en beskrifning af Lappland och dess växtvärld, grundad på de iakttagelser, OLOF RUDBECK anställt under sin år 1695 med offentligt understöd företagna forskningsfärd. Planen kom, som nämndt, icke att förverkligas, då manuskriptet vid branden 1702 gick förlorat. RUDBECKS under resan gjorda anteckningar äro emellertid i behåll¹ — de återfunnos år 1896 bland Linnéanska manuskript i Linnean Societys bibliotek i London af prof. TH. FRIES —, och likaså hafva originalfigurerna till RUDBECKS lappländska växter bevarats. I berörda dagbok omtalar RUDBECK, att han anträffat »straxt utom Staketet i Törne (Torneå) en mycket rar nässla med wriden röd stjälk och bladen halfwa delen röda och halfwa parten gröna». [FRIES, III, 497.] I den år 1720 — som man numera vet [FRIES, V, 355] — af RUDBECKS måg, PETRUS MARTIN, utgifna förteckningen öfver de för vetenskapen nya eller i annat hänseende mera intressanta växtarter, RUDBECK under sin resa anträffat, kallas ifrågasvarande växt *Urtica urens minor, foliis eleganter variegatis, caule intorto rubente*. Som jag i föregående arbete sökt visa, torde det här vara fråga om det karakteristiska, af *Aecidium urticae* förorsakade mykocecidiet på *Urtica urens* L. Detta yttrar sig nämligen i lokal rödfärgning af bladskifvan jämte krökning och förtjockning af bladskäft och stamled.

I växtkatalogen från år 1720 nämnes därjämte en *Salix alpina latifolia rosea*. Denna videros, *Salix rosea* [eller *Rosa salicina*, som den af andra forskare blifvit kallad], är ingenting annat än en af gallstekeln *Rhabdophaga rosaria* H. Löw härrörande gallbildning å *Salix caprea* L. β *humilior* [HOARD: 784]. Originalfiguren härtill finnes nämligen kvar bland RUDBECKS efterlämnade, numera å Leufsta fideikommiss förvarade planscher, och deformationen ifråga omnämnes redan på 1840-talet af HARTMAN i en uppsats, där denne identifierat de å planscherna afbildade lappländska växterna. En mera detal-

¹ Dock icke den egentliga, under resan förda dagboken, utan ett år 1696 författadt utkast till en skildring af resans gång jämte en öfversikt af det därunder vunna vetenskapliga utbytet. — Se FRIES, TH., III, p. 485.

jerad redogörelse härför har jag lämnat i min tidigare uppsats.

På samma ställe har jag också uttalat den förmodan, att en i manuskripttomen till *Lapponia illustrata* afbildad steril stjälk af *Vaccinium Vitis Idaea* L. med röda blad måhända får identifieras med ett å denna växt uppträdande, af *Exobasidium Vaccinii* (Fuck.) Wor. förorsakadt cecidium. Vi skulle, om

Fig. 7. *Hieracium murorum* L. Skottparti med cecidium af *Aulacidea hieracii* BOUCHÉ [*Hieracium myophoron* HEUCHER]. A undre bladet parenkymgaller af *Cystiphora hieracii* F. LÖW. — Efter Ross, taf. III, fig. 60.

denna förmodan besannas, här hafva det tredje före LINNÉ iakttagna mykocecidiet.

I JOHAN LINDERS (LINDESTOLPE) år 1716 utgifna *Flora Wiksbergensis* har jag ej träffat någon uppgift, som tyder på några af honom gjorda iakttagelser öfver cecidier.

År 1723 utgaf arkiater KILIAN STOBÆUS, naturforskaren och häfdatecknaren (1690—1742), en med konstnärligt kopparstick [af AVELEEN] prydd afhandling: *Observatio botanica circa*

Hesperidem Hortensem Monstrosam.¹ I denna, hvilken behandlar en *Hesperis matronalis* L. med synnerligen vacker stamfasciation, nämner STOBÆUS i förbigående ett fynd af *Hieracium myophorum*, hvilket en hans lärjunge gjort vid Östra Sallerup, Färs härad i Skåne [in nemorosis Fersianis prope pagum Sallerup]. Denna icke särdeles allmänna gallbildning, af STOBÆUS till och med betecknad såsom mycket sällsynt [herba illa rarissima et paucis botanicis visa] hade år 1713 iakttagits af JOHANN HEINRICH HEUCHER [HEUCHERUS] i Böhmen och af honom beskrifvits såsom *Hieracium myophoron* till följd af den spolformiga, med täta långa hår betäckta ansvällning, som den bildar å växtens stam.² Ifrågasvarande växt är emellertid, såsom redan LINNÉ visade, en till *murorum*-gruppen hörande *Hieracium*-art med stammen lokalt deformerad till ett om en liten mus erinrande cecidium, som framkallas af *Aulacidea Hieracii* BOUCHÉ. [HOUARD: 6169]. Detta cecidium förekommer i Sverige, ehuru ej vidare allmänt. Det anträffades redan af LINNÉ vid Håckeberga och har i senaste tid iakttagits af LAGERHEIM vid Falsterbo, bundet vid *Hieracium umbellatum*, samt af mig vid Bingsmarken nära Dybeck å *H. umbellatum*, äfvensom i Svaneholm och Espluult å *H. murorum*.

I den af OLOF CELSIUS d. ä. (1670—1756) år 1732 utgifna förteckningen öfver Uppsalatraktens växter, Plantarum circa Upsaliam sponte nascentium Catalogus, nämnes en *Juncus*

¹ Detta arbete, publicerad i Acta Literaria Sveciae, volumen primum, Upsalæ 1723, p. 413, omnämnes, märkvärdigt nog, hvarken af WIKSTRÖM eller PRITZEL.

² HEUCHER beskriver cecidiet utförligt och meddelar äfven de icke få uppgifter ur äldre botaniska arbeten, hvilka synas åsyfta detsamma. Att denne fäst stor vikt vid sin upptäckt af *Hieracium myophoron seu mures proferens*, synes framgå däraf, att hans arbete prydes med en allegorisk titelvignett, där växtens cecidier helt humoristiskt och på synnerligen realistiskt sätt återgifvas som små möss. Titeln på HEUCHERS arbete lyder: Novi proventus horti medici Academiae Vitembergensis, II, Vitembergae MDCCXIII. Ofvan antydda beskrifning träffas där å sidorna 74—79. I Lunds universitetsbiblioteks ägo befinner sig KILIAN STOBÆI exemplar af ifrågasvarande arbete. — Se vidare beträffande *Hieracium myophorum* GERTZ (I och II).

foliis articulosis, floribus umbellatis, cum utriculis (I. R. H. 247).¹ Det framgår utan vidare, att här föreligger en ny fyndort för det af *Livia juncorum* LATR. på *Juncus articulatus* L. förorsakade cecidium [HOUARD: 397], hvilket redan RUDBECK afbildat och beskrifvit.

Härmed hafva vi i viss mån nått fram till den Linnéanska epoken. Det är nämligen bekant, att LINNÉ lämnat icke obetydliga bidrag till CELSIU ofvan anförda växtförteckning, i det att däri ingå flera bland de fynd, denne i sin lärare CELSIU sällskap gjort vid exkursioner i Uppsala omnejd och angränsande trakter.

Af den bibliografiska skiss jag lämnat framgår, att redan före LINNÉ ett 10-tal cecidier varit iakttagna och blifvit i litteraturen anmärkta, låt vara att vetenskapen på sin dåvarande ståndpunkt ännu icke i samtliga dessa fall haft deras natur af cecidier sig bekant. I följande tabell meddelas en systematisk sammanställning af ifrågavarande cecidier, äfvensom af de värdväxter, vid hvilka de befunnits bundna. Därjämte har jag bifogat hänvisningar till de botaniska författare, hos hvilka de omnämnts.

<i>Juncus articulatus</i> L.	<i>Livia juncorum</i> LATR.	BARTHOLINUS, RUDBECK, CELSIUS.
<i>Quercus Robur</i> L.	<i>Dryophanta folii</i> L.	ARVID MÅNSSON. FRANCK.
	<i>Neuroterus baccarum</i> L.	PALMBERG.
	<i>Biorrhiza aptera</i> BOSC.	
	[osäker]	FRANCK, PALMBERG.
<i>Betula alba</i> L.	<i>Taphrina betulina</i> ROSTR.	FRANCK, BROMELIUS.
<i>Salix caprea</i> L.	<i>Rhabdophaga rosaria</i> H.	
	Löw.	RUDBECK.
<i>Ulmus montana</i> WITH.	<i>Tetraneura ulmi</i> DE GEER.	RIDDERMARCK, PALMBERG.
<i>Urtica urens</i> L.	<i>Aecidium urticae</i> [osäker]	RUDBECK.

¹ I. R. H. afser det på sin tid berömda arbetet *Institutiones Rei Herbariae*, utgifvet i Paris 1700 i tre volymer af JOSEPH PITTON DE TOURNEFORT (1656—1708), sedan 1683 professor i Paris. Denne uppställde ett före LINNÉ allmänt antaget växtsystem, hvilket grundade sig på blomkronans byggnad. En ny upplaga af hans *Institutiones* ombesörjdes, efter TOURNEFORTS död, af ANTOINE DE JUSSIEU (Paris, 1700).

<i>Rosa canina</i> L.	<i>Rhodites rosae</i> L.	FRANCK. TILLANDZ. BRO- MELIUS. PALMBERG.
<i>Rosa rubiginosa</i> L.	<i>Rhodites rosae</i> L.	FRANCK.
<i>Vaccinium Vitis Idaea</i> L.	<i>Evobasidium Vaccinii</i> (FUCK.) WOR. [osäker]	RUDBECK.
<i>Hieracium murorum</i> L.	<i>Aulacidea Hieracii</i> BOU- CHÉ.	STOBÆUS.

Förteckning öfver viktigare, i detta arbete citerad litteratur.

- BOAS, J. E. V., Dansk Forstzoologi, Köbenhavn 1896—98.
- CONNOLD, E. T., British oak galls. London 1908.
- FRIES, E., (I) Öfversigt af Växtkännedomens framsteg i Sverige. (Botaniska Utfllygter. Tredje bandet. Stockholm 1864. p. 13.)
- , (II) Om tvenne i literatur-historiskt afseende märkliga fynd. (Botaniska Notiser. Upsala 1868. p. 1.)
- FRIES, TH. M., (I) Naturalhistorien i Sverige intill medlet af 1600-talet. Upsala 1894.
- , (II) Den första naturvetenskapliga forskningsfärden i Sverige. (Nordisk Tidskrift. Stockholm 1898. pp. 481, 507.)
- , (III) Svenska växtnamn. (Arkiv för botanik. Band 3. No 14. Stockholm 1904.)
- , (IV) Naturalhistorien i Upsala under senare hälften af 1600-talet. (Nordisk Tidskrift. Stockholm 1911. pp. 445, 571.)
- , (V) Naturalhistorien i Upsala under de fyra första decennierna af 1700-talet. (Nordisk Tidskrift. Stockholm 1912. pp. 344, 417.)
- FRISTEDT, R. F., IOANNIS FRANCKENII Botanologia. (Acta Societatis scientiarum Upsaliensis. Upsaliæ MDCCCLXXVII.)
- GERTZ, O., (I) Archiater Carl Linnæi föreläsningar uti botaniquen. [Ett kollegiehäfte från den Linnéanska tiden.] (Botaniska Notiser. Lund 1915. p. 65.)
- , (II) En af Kilian Stobæus beskrifven bildningsafvikelse å *Hesperis matronalis* L. (Svensk Botanisk Tidskrift. Band 9. Stockholm 1915. p. 236.)
- , (III) *Livia juncorum* Latr. och dess gallbildning. Den första cecidielbilden i svensk litteratur. (Fauna och Flora. Populär tidskrift för biologi. 1915. p. 145.)
- HOUARD, C., Les Zoocécidies des Plantes d'Europe et du Bassin de la Méditerranée. I—III. Paris 1908—1913.
- KLEMMING, G. E., Låke- och Ört-Böcker från Sveriges medeltid. Stockholm 1883—86. (Fornskrifts-Sällskapets Samlingar. XXVI.)
- KÜSTER, E., Die Gallen der Pflanzen. Ein Lehrbuch für Botaniker und Entomologen. Leipzig 1911.
- PRITZEL, G. A., Thesaurus literaturae botanicae. Lipsiae 1872.

ROSS, H., Die Pflanzengallen (Cecidien) Mittel- und Nordeuropas. Jena 1911.

KILIANUS STOBÆUS, Observatio botanica circa Hesperidem hortensem monstrosam, (Acta Literaria Sveciae. Upsaliæ publicata. Volumen primum. 1723. 1723. p. 413.)

SYLVÉN, N., Om de svenska skogsträdens raser. (Populär naturvetenskaplig revy. 1911. p. 201.)

WIKSTRÖM, J. E., Conspectus litteraturæ botanicæ in Suecia ab antiquissimis temporibus usque ad finem anni 1831. Holmiæ 1831.

I öfrigt hänvisas till den utförliga litteraturförteckning, jag lämnat i mitt citerade arbete III i denna tidskrift (Fauna och Flora 1915, p. 161).

Studier öfver fjällvråken (*Archibuteo lagopus*) i finska Lappland.

Af

Carl Finnilä.

land alla de roffåglar, hvilka bidraga till att gifva den lapska faunan, särskildt dess fjälltrakter, en säregen prägel, intager fjällvråken en af de allra främsta platserna. Om också denna art mer eller mindre allmänt häckar inom den lapska barrskogszone,¹ är den egentligen dock att betrakta som en för fjällen karakteristisk fågel, hvars frekvens når sitt optimum uti björkzone och i trakterna strax ofvan den polära trädgränsen. I motsats till förhållandet annanstädes inom sitt häckningsområde synes fjällvråken uti finska Lappland förekomma jämförelsevis sällsynt uti den arktiska zone (= växtgeografins *regio alpina*). Som exempel härpå må nämnas, att jag under min vistelse uti Utsjoki lappmark sommaren 1915 under talrika exkursioner ej fann ett enda bo af fågeln inom den sistnämnda zone, hvaremot inom björk- och barrskogszone icke mindre än ett tjugotal nästen blefvo anträffade.

Till Lappland ankommer fjällvråken vanligen i början af maj månad; höstflyttningen sker i slutet af september eller

¹ I denna uppsats har den af S. EKMAN (»Die Wirbeltiere der arktischen und subarktischen Hochgebirgszone im nördlichsten Schweden») använda zonindelningen blifvit följd.

något senare. Stundom skola dock enstaka individer öfvervintra exempelvis uti Syd-Varanger. Fågelns äggläggning vidtager i senare hälften af maj månad, och midsommartid äro ungarna kläckta.

I likhet med flere andra i Lappland häckande roffåglar såsom dvärgfalken (*Falco merillus*, syn. *F. aesalon*), jordugglan

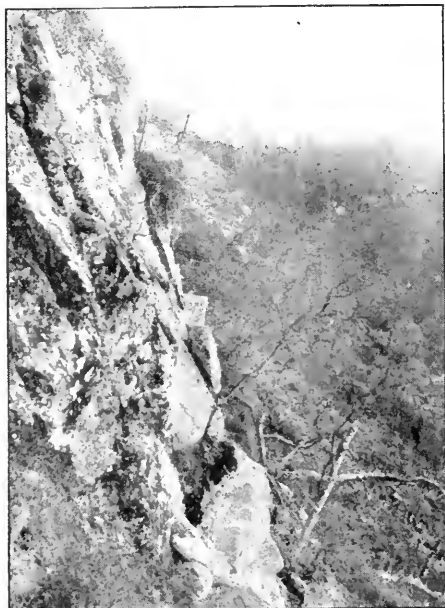

Foto. af förf.

Fig. 1. Bo af fjällvråk i bergsbrant. Utsjoki (barrskogszonen) $29/6$ 1915.

(*Asio accipitrinus*), fjällugglan (*Nyctea nyctea*), hökugglan (*Surnia ulula*), pärlugglan (*Nyctala tengmalmi*) och lappugglan (*Syrnium lapponicum*) är fjällvråkens frekvens under olika år direkt beroende af en rikare eller knappare tillgång på *Soricidae*, *Muridae* och *Arvicolidae*, hvarför arten under år, fattiga på mikromammalier, helt och hållet kan saknas i en trakt, där den föregående år förekommit i stort antal. Sommaren 1915, då uti Utsjoki en del smånagare, särskildt mellansorkar (*Paludicola oeconomicus*) förekommo talrikt, anträffades fjällvråken därstädes mycket allmänt. Under mina exkursioner i nämnda

lappmark fann jag inom ett tämligen inskränkt område (se kartan) icke mindre än 21 st. bon, hvilka alla underkastades en noggrann undersökning, för hvars resultat jag i det följande skall redogöra.

Bofynden fördela sig på följande sätt:

1. Utsjoki kyrkoby (barrskogszonen) 5. VI. bo med något legade ägg i tall c:a 4 m. ö. m.

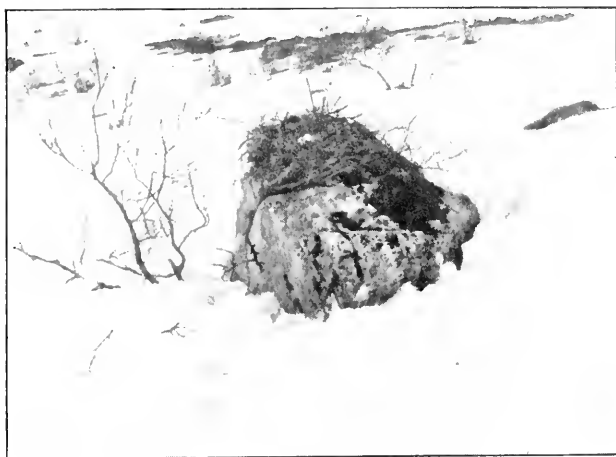

Foto af förf.

Fig. 2. Bo af fjällvråk på sten i fjällsluttning. Utsjoki (björkzonen) $\frac{7}{6}$ 1915.

2. Utsjoki älf (björkzonen) 6. VI. bo med 3 något legade ägg i fjällbrant.

3. Utsjoki älf (barrskogszonen) 6. VI. bo med 4 mycket legade ägg, beläget alldeles öppet på sandig strandvall. Nästets yttre diameter 77 cm., inre 24 cm., djup 6,3 cm.

4. Fjäll W om Utsjoki k.-b. (björkzonen) 7. VI. bo med 4. nästan olegade ägg på sten i snötäckt fjällsluttning (se bild 2). Nästets yttre diameter 92 cm., inre 21 cm., djup 7,3 cm.

5. Piekanajoki (björkzonen) 10. VI. bo med 5 mycket legade ägg i bergsklyfta. Nästets yttre diameter 82 cm., inre 26 cm., djup 6,0 cm.

6. Jomppala, Pjätsijunni (barrskogszonen) 11. VI. bo med

3 friska ägg i tall 4 m. ö. m. Nästets yttre diameter 48 cm., inre 16 cm., djup c. 6 cm.

7. Kevujoki (barrskogszonen) 11. VI. bo med 2 något legade ägg och ett rötägg i klippbrant. Nästets yttre diameter 74 cm., inre 25 cm., djup 6,8 cm.

8. Kevujoki (barrskogszonen) 12. VI. bo med 3 mycket legade ägg och ett rötägg i klippbrant. Nästets yttre diameter 97 cm., inre 26 cm., djup 6 cm. (se bild).

9. Kevujoki, Käydnipahti (björkzonen) 13. VI. bo med 3 mycket legade ägg i klippbrant. Nästets yttre diameter 66 cm., inre 25 cm., djup c. 5,5 cm.

10. Kevujoki (barrskogszonen) 17. VI. bo med 4 mycket legade ägg uti klippbrant.

11. Kevujoki, Njaggalanjäyri (björkzonen) 17. VI. bo med 2 mycket legade ägg i klippbrant. Nästets yttre diameter 72 cm., inre 31 cm., djup 3 cm.

12. Kevujoki, Njaggalanjäyri (barrskogszonen) 17. VI. bo med 2 mycket legade ägg i klippbrant (se bild). Nästets yttre diameter 102 cm., inre 26 cm., djup c. 3 cm.

13. Mandojäyri västra strand (björkzonen) 20. VI. bo med 2 mycket legade ägg i klippbrant.

14. Mandojäyri östra strand (barrskogszonen) 21. VI. bo med 2 betydligt legade ägg i tall c. 3 m. ö. m. Nästets yttre diameter 46 cm., inre 20 cm., djup c. 3 cm.

15. Mandojäyri östra strand (björkzonen) 22. VI. bo med 3 rätt legade ägg, anbragt alldeles öppet på en rishög. Nästets yttre diameter 110 cm.; inre 30,6 cm., djup 5,5 cm.

16. Fjäll W om Mandojäyri (björkzonen) 23. VI. bo med 3 betydligt legade ägg i klippbrant.

17. Fjäll mellan Utsjoki k.-b. och Tana (björkzonen) 24. VI. bo med 2 mycket legade ägg och 2 rötägg i klippbrant.

18. Tana älf (björkzonen) 25. VI. bo med 4 st. ägg, i hvilka ungarna redan pepo, beläget i björk c. 5 m. ö. m. Nästets yttre diameter 55 cm., inre 22 cm., djup c. 4 cm.

19. Tana älf (björkzonen) 26. VI. bo med 4 några dagar

gamla ungar i klippbrant. Nästets yttre diameter 102 cm., inre 24 cm., djup c. 5 cm.

20. Tana älf (björkzonen) 27. VI. bo med en mindre och 3 större dunungar i klippbrant.

21. Kevujoki (barrskogs-zonen) 29. VI. bo med 3 rätt stora ungar i klippbrant.

Af de omtalade 21 st. bona voro 12 eller 57,1 % belägna inom björkzonen, de öfriga 9 eller 42,9 % inom barrskogs-zonen. — I 14 fall (66,7 %) voro dessa nästen byggda på utsprång uti mer eller mindre brant stupande bergväggar (se bild 1). I 3 fall (14,3 %) voro nästena anbragta på marken eller på större stenar (bild 2—3) och i 4 fall (19,0 %) i träd (tre i tallar och ett i björk). Äggens antal växlade rätt betydligt, ty det var 2—5. Uti 4 bon (19,0 %) funnos 2 ägg, uti 8 bon (38,1 %) 3 ägg, uti 8 bon (38,1 %) 4 ägg och i ett bo (4,8 %) 5 ägg. Medeltalet ägg per bo (69 ägg och 21 bon) blir 3,3.

Till sitt yttre omfång variera fjällvråkbona betydligt. Af 12 st. uppmätta nästen uppvisade det största en diameter om 110 cm., under det att det minsta i genomsärning var endast 48 cm. Själftva boskålen växlar äfven rätt mycket, ty den kunde i diameter vara 16—31 cm. Nästens djup varierade mellan 3 och 7,2 cm. I allmänhet voro de i träd byggda bona mindre än de, hvilka anbragts på stenar eller i klippafsatser. Jfr ofvan de mått, som anföras för de skilda bona!

Hvad byggnadsmaterialet i bona beträffar, synes det förnämligast utgöras af tall- och björkgrenar. Uti de periferiska delarna bestå nästena af tjocka, vindfallna grenar, hvilka fågeln på ett sinnrikt sätt flätat inom hvarandra, under det att bonas centrala partier bildas af klenare kvistar, små jordtorfvor och fjällris. Balen består hufvudsakligast af fjolåriga grässtrån, mellan hvilka stundom någon fjäder blifvit instucken. Ibland kan man till och med finna klädtrasor, ulltappar o. d. i boet (se bild 3). I ett af mig undersökt bo, i hvilket funnos späda ungar, anträffades en stor mängd rip- och hökugglefjädrar (jämte kvarlefvor af dessa fåglar). Fjädrarna hade synbarligen lämnats kvar i nästet för att skydda ungarna mot kyla, ty

väderleken var ännu efter midsommar mycket kall. Vid ett besök på platsen ett par dagar senare funnos fjädrarna ännu kvar i boet, hvarför ändamålet med dem torde stå utom allt tvifvel. Om ett sådant tillvägagångssätt hör till vanligheten, är mig ej bekant, åtminstone har jag i litteraturen icke funnit några uppgifter härom. — En del af de af mig anträffade

Foto. af förf.

Fig. 3. Bo af fjällvråk, byggdt på bara marken på sandig strandvall.
Utsjoki (barrskogszonen) 9/6 1915.

bona hade flere år i rad blifvit använda och under tidernas lopp allt mera påbyggda, så att de kunde vara ända till 70—80 cm. höga. På en del ställen sågos gamla, nedstörtade bon och i närheten af det ställe, där dessa en gång i tiden hade varit belägna, hade vanligen nya nästen blifvit anbragta.

Fjällvråkbona äro vanligen tämligen lätta att finna, ty redan på flere hundra meters afstånd börjar den vakthafvande fågeln, vanligen hanen, att skria och kommer flygande mot fridstöraren. Några minuter senare går äfven den rufvande

fågeln af boet. De gamla fjällvråkarna kretsa sedan i vida cirklar omkring häckplatsen, och iakttagert man dem noga. märker man hur de allt som oftast i någon mån sänka sig ned mot det ställe, hvarest boet är beläget, eller sätta sig på

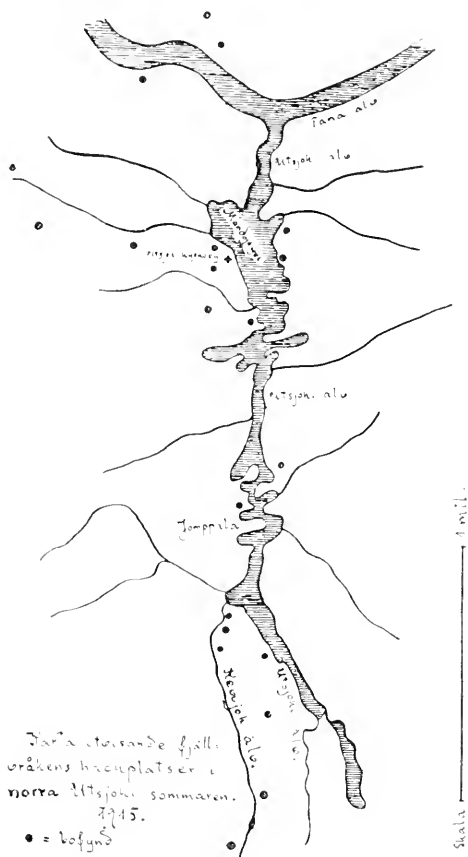

Fig. 4.

en klippa eller i ett träd i dess närhet. Nalkas man ett fjällvråkbo, i hvilket finnas ungar, blifva föräldrafågeln mycket djärfva och närgångna. Under intensiva skrin flyga de nu alldeles intill en, höja sig plötsligt upp i luften och störta så med hvinande fart och med spända klor rakt mot ens hufvud, så att man nästan känner fågelns vingar snudda vid ansiktet. — Honan visar sig vanligen dock betydligt skyggare än hanen.

Sommaren 1915 synes uti Utsjoki fjällvråkens föda till alldeles öfvervägande del hafva bestått af mellansorkar (*Paludicola oeconomicus*) och gråsidiga skogssorkar (*Hypudaecus rufocanus*). — Under »lemmelår» utgöres fågelns föda dock hufvudsakligast af fjällemmel (*Lemmus lemmus*). Att fjällvråken emellertid förgriper sig på större djur, torde dock icke ske så sällan. Uti magen på ett i slutet af juni i Utsjoki skjutet exemplar fann jag en nästan flygfärdig unge af rödvingetrasten (*Turdus iliacus*) och i ett bo vid Utsjoki älf anträffades lämningar af en fullvuxen hökuggla (*Surnia utula*) ock ripfjädrar. Man ser sålunda, att fjällvråken icke, såsom mången varit benägen att tro, är oskadlig för jakten, snarare tvärtom, ty en fågel, som är så pass roflysten, att den till och med kan förgripa sig på en hökuggla, anställer helt säkert en icke alldeles obetydande decimering af ripkullarna. Några exaktare uppgifter om vidden af denna härjning kunna väl knappast anföras från dessa aflägsna, af såväl jaktlag som jaktvård gudsförgättna trakter, hvilka äro ett af fjällvråkens allra käraste hemvist. Detta om fågelu ur jaktlig synpunkt. Dock vill jag för ingen del stämpla fjällvråken som en art, hvilken vore värd förföljelse och död. I naturens hushållning spelar den nog en så betydande roll i kampen mot smågnagarna, hvilka, om de finge föröka sig alltför starkt, helt säkert skulle anställa svåra härjningar på vegetationen. Och slutligen vill jag tillägga, att detta fjällmarkernas fria barn i landskapet gör sig gällande mer än de flesta lapska fåglar.

Helsingfors d. $\frac{3}{12}$ 1915.

Bör ekorren från skogsvårdssynpunkt anses som »skadedjur»?

Af

James Maule.

skrift förekomma icke så sällan uppsatser och smärre meddelanden behandlande vissa djurs skadegörelse på ett och annat, som människan anser sig äga med bättre rätt än djuren.

Dessa meddelanden gå vanligen ut på att påpeka nödvändigheten af att på alla sätt och med alla medel skydda sig från sådana skadedjur.

Man föreslår decimering, ja rent af utrotning af de s. k. skadedjuren och söker påvisa den ofantliga skada dessa åstadkomma och den stora nytta ett upphörande af deras existens skulle betyda för vissa kulturändamål.

Ju mer kulturen stiger, dess fler skadedjur tycks vi få, ty det är först i förhållandet till människan och till hennes behof af att tillgodose sig allt i sin omgivning, som en del djur bli till hennes skada.

Kulturmänniskan inkräktar ju på alla områden och tål ingen konkurrens af andra varelser.

Så är till exempel förhållandet mellan nybyggaren och lappens renar, hvilka den förre mångenstädes vill rubricera som skadedjur och mota allt längre mot otillgängliga och ofruktbara trakter; det stiftas lagar och förordningar om renarnes nedslaktning och begränsning i antal, åtgärder hvilka så småningom

kunna föranleda dessa djurs utrotning; så med hafskustens sälar, så med björn, varg, lo och åtskilliga roffåglar — för att nämna några exempel.

Nu vill man äfven anse ekorren som skadedjur därför, att han tillgodogör sig barrskogens öfverflöd på grankottar eller afbiter en del grenskott och blomknopp på träden.

Gör ekorren härigenom egentligen så stor skada, som man inbillar sig?

Detta är en fråga, som måhända icke kan besvaras obetingadt jakande, åtminstone förefaller det, som skulle farhågorna för skadegörelsens vidd vara betydligt öfverdrifna.

Låt oss skärskåda saken litet närmare och observera ekorren, då han förgriper sig på skogsprodukterna.

Vi ha ett färskt exempel på ekorrarnes massuppträdande året 1914 och under en del af år 1915. Han förekom då i stor mängd i vårt lands såväl nordliga som mellersta och sydliga landskap. Vissa provinser voro — som man sade — öfversvämmade af ekorrar och t. o. m. på städernas gator voro de ej sällsynta.

Sagda år (1914) var ett mycket dåligt fröår för barrskogarne, hvadan ekorrarne, hvars hufvudsakligaste föda utgöres af skogsfrö, måste lifnära sig af hvad annat ätbart de kunde komma öfver. Som reservportion hade de då närmast till hands grankottens grenskott, hvilka de också läto sig väl smaka. Hvar man gick i skogar och parker syntes en massa små grankvistar nedfallna, täckande marken som en matta.

Att ett djur, som for så fram i skogen, måste vara en skogens fiende, hade man genast klart för sig. Ej nog med — sade man — att dessa djur afbeto grenspetsarne, de uppåto dessutom knopparne till kommande blommor och förorsakade härigenom stor skada, då en minskad frösättning måste blifva en gifven följd.

En meddelare berättar härom i »Fauna och Flora» (1915, häft. 2) följande: — — »På en minut lät han (ekorren) i medeltal 13 kvistar regna ned. Knappt 5 sekunder var således nog för honom att hinna fatta en kvist med framfötterna, af-

bita spetsen och pilla i sig knopparne. Detta gör 780 blomknoppbärande skott i timmen. — — Inte underligt» säger slutligen iakttagaren — »om man klagar öfver klena fröskördar.»

Nå — hur ställde det sig då i verkligheten med den väntade klena fröskörden? Kunde ens den mest girige klaga öfver klen fröskörd följande året! Blef ej tvärtom tillgången på grankott efter dessa ekorrarnes härjningar den största möjliga man kunde önska? Skulle omskrifna beräkning hålla streck, borde ej en enda grankott ha funnits följande år i de plundrade skogarne, ty snart sagdt öfverallt hade ekorrar företagit dylika massbeskärningar å granträden.

Tidskriftens redaktion hade också till meddelandet fogat den mycket befogade anmärkningen, att en sådan beräkning lätt leder till öfverdrift.

Om vi nu närmare studera den förmenta skada ekorrarne skulle göra genom denna sin kvistplockning, skola vi finna, att visst icke alla de afbitna skotten ha blomknopp. Det är lika ofta barr- eller, om man så vill, bladknopparne de äta; äfven tycks den vid själfva afbitningsstället befintliga kådbildningen smaka dem, ty den lilla kvisten vändes med ett kvickt grepp och gifves en gnagning i både nedre och öfre ändan. Vidare bör man betänka, att många af de blomknoppar, som bli uppätta, äro hanblommor, på hvilka det alltid finnes öfverflöd, hvarför en decimering af sådana ej behöfver betyda en minskad frösättning.

En annan förmildrande omständighet är äfven den, att ekorren i allmänhet företar kvistbeskärningen å trädets midtre del och icke — åtminstone ej i nämnvärd grad, synnerligast där skogen ej är allt för tätställd — hemsöker dess topp; och det är dock mot toppen de flesta kottämnena äro att finna.

Toppskotten äro måhända för grofva och stela för att vara smakliga.

En försvarsadvokat bör ju alltid dra fram sin klients bättre sidor, påvisa förmildrande omständigheter för att få domen så mild som möjligt om ej rent frikännande. — Kanske kommer

härvidlag i fråga om min klient, ekorren, en allmän åklagare med grava motbevis och fällande vittnesmål, för hvilka motparten slutligen måste böja sig, men tills dess får min försvarstalan gälla hvad den kan.

Ännu äro dock icke alla argument i försvaret framdragna, utan ber jag få ytterligare påpeka en del omständigheter, som möjligen kunna rehabilitera ekorren och befria honom från att räknas som ett skogens skadedjur.

Det är ett gammalt känt faktum, att året före ett godt fröår ekorrarne mer än eljest afbita en mängd småkvist å granträden.

Tvänne fröår följa — som man vet — aldrig omedelbart på hvarandra, och de från föregående frösättning kvarsittande gamla kottarne ha länge varit tomma på frö, innan en ny frukt-sättning kommit till stånd.

Det är således nöden och brist på den hufvudsakligaste födan, som tvingar ekorren att tillgripa hvad som finnes att taga för att uppehålla lifvet. Så länge det finns fröbärande kottar kvar, ger han sig icke på granens små kvistskott.

Emellertid har jag hört flere äldre skogskarlar och jägare säga, då de sett dessa små toppkvistar af grangrenar i massa ligga på marken: »Nu få vi ett godt fröår på skogen». Frågade man då, hvaraf de slöto sig härtill, fick man vanligen till svar: »Skogen faller kvist och det betyder fröår».

De ha i allmänhet olika uppfattning om på hvad sätt dessa kvistskott fallit ned. En del tro det vara genom insektshärjningar, en del att fåglar — korsnäbbar — afbitit dem (hvilket senare ju stundom är fallet), andra åter ha ej närmare reflekterat öfver saken, utan hålla före, att det hör till naturens ordning att så sker före ett godt fröår. Då jag sagt dem, att största delen af dessa småkvistar härledde från ekorrems måltidsstunder, ha de rätt förvånade och tviflande mottagit ett sådant meddelande. — Hvad de dock faktiskt af egen erfarenhet kunde intyga var, att ett godt fröår var att vänta, då granen »fällde kvist».

Detta faktum, att ett godt fröår följer efter ekorrarnes beskärning af träden, har föranledt mig göra några reflektioner öfver hithörande förhållanden, och skulle det visa sig, att sanno-

likhet funnes för dessa mina antaganden, borde ekorren ännu mindre få anses vara för frösättningen skadlig.

Hvarför skulle man icke kunna antaga som sannolikt, att den af ekorren företagna beskärningen af en del sidogrenars skott kunde medverka till frodigare växt af trädet i dess höjd samt rikligare fruktsättning med bättre utveckladt frö å trädets öfre del?

Man beskär ju fruktträdet sidogrenar, om man önskar, att trädet skall utveckla sig i höjden och på det att blomning och fruktsättning må bli rikligare och kraftigare. Hvarför skulle icke ekorrems beskäringsarbete och bortamputering af en del sidogrenars skott kunna inverka lika fördelaktigt i fråga om granträdet? Trädets safter få ju därigenom koncentrera sig på mindre yta och därmed utveckla större kraft för de kvarvarande grenarne och deras frukt.

Det ser åtminstone ut, som skulle den massbeskärning af granarne, ekorrarne företogo året före den innevarande frösäsongen, ha verkat i angifven riktning. — Stora, kraftiga kottar ha bildats i riklig mängd, trädens toppar digne af frukt och fröet är mycket väl utveckladt.

Själff har jag konstaterat, att granar, som året före frösättningen varit mest angripna af ekorrar, icke visat mindre frösättning än öfriga, som icke eller i ringare grad beskattats på kvist. En del skogsägare och landtbrukare, hvilka på min begäran gjort liknande observationer, ha heller icke kunnat märka någon sämre kottsättning å af ekorrarne beskurna träd.

Talet om ekorrems skadegörelse i detta afseende torde sålunda vara ganska obefogadt, och allra minst borde utrotningskrig mot det lilla djuret predikas, grundande sig på ofvan berörda skäl.

Att dock åtgärder i sådan riktning vidtagits från auktoritativt håll visar ett meddelande i tidskriften »Från Skog och Sjö». Där läses (i N:o 17, sid. 213 år 1915) under rubrik: »Utrrotningskrig mot ekorren» följande: »Skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län har hos länsstyrelsen gjort hemställan om förordande till en af styrelsen gjord framställning, att landstinget

måtte för att stäffa ekorrrens för skogens återväxt menliga skadegörelse åsätta dessa djur skottpengar.» — Här se vi således en början gjord till ekorrrens systematiska förföljelse och kanske skola flere skogsvårdsstyrelser följa exemplet.

Oafsedt det mindre tilltalande i att vilja föra utrotningskrig mot en djurart för en obevisad och omtvistad skadegörelse, torde en åtgärd att belägga ekorren med skottpengar medföra större olägenheter än fördelar, synnerligast för skogsägare, som vilja vårda sin jakt. Ej nog med de tjufskyttar, som redan finnas, skulle detta skrå ytterligare förstärkas. Löst folk skulle när som helst året om springa i skogarne med skjutvapen och under sken af ekorrjagt, som ju t. o. m. vore belöningsvärd, skulle sådana skyttar ostörda bli i tillfälle begå allehanda öfverträdelser mot jagtstadgan. Att utöfva kontroll härvidlag vore omöjligt.

Nyttan af ekorrjakten torde vara minst sagdt tvifvelaktig, skadan däraf däremot ögonskenlig, och man må hoppas, att länsstyrelsen icke gaf sitt förord och att landstinget icke beviljade framställningen om skottpengar på ekorre.

Förhölle det sig så, att ekorrarne förgrepe sig på de smärre granplantorna å t. ex. planteringsplatser eller å igensådda skogsfall efter afverkningar, skulle skadan däraf onekligen bli rätt kännbar, synnerligast om därvid äfven toppskotten afbetes. Detta är dock icke fallet, åtminstone ytterst sällsynt och torde ske endast i det fall, att äldre skog totalt saknas.

Ekorren söker sig till den äldre, mognare skogen, där utsikt för honom finnes att erhålla bättre kost. Själff vet jag mig aldrig ha sett smärre granbuskar eller plantor beskurna eller stympade af ekorrar.

Den skada slutligen ekorren skulle åstadkomma genom att uppäta kottarnes frön bör väl få anses som ganska ringa. Efter ett fröår torde tillräckligt af frö för skogens själfsådd finnas, äfven om ekorrarne försåge sig däraf aldrig så mycket, och hvad beträffar insamling af frö genom plockning af kottar, företages denna på afverkningsplatserna och icke från de växande träden.

Om i *tätare granbestånd* äfven ingen ekorre finnes, som tillgodogjorde sig öfverflödet af trädens frö, skulle tillgången på nya, själfsådda plantor bli hvarken större eller mindre. Där kommer nämligen fröet till ringa nytta, ty finge det ock sitta orubbadt tills sol och vind fällde det till marken, och äfven om det därstädes skulle gro, blefve den lilla plantan snart förkväfd eller skulle föra ett tynande lif i brist på ljus och luft.

I *glesare bestånd*, där det nedfallna fröet bättre kan komma till sin bestämmelse att bilda en ny skogsgeneration, torde det heller icke efter ett godt fröår uppstå brist på frö för själfsådd, om också ekorrar där skulle uppträda i stor mängd. Ofta blir ekorren till och med en ofrivillig såningsman, ty många af de frön han blottar genom afgnagande af kottfjällen komma oskadade nedsinglande och hamna här och där på marken.

Ekorrens förekomst är för öfrigt mycket varierande. Vissa år förekommer han massvis, andra åter mycket sparsamt, ja, är stundom spårlöst försvunnen från hela landskap.

Förutom skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län har ekorren förvisso många fiender, som rätt eftertryckligt hålla efter honom. Så förföljes han af räf, mård, hök, ugglan, uf, m. fl., och dessutom lära sjukdomar ofta härja inom ekorrsläktet — liksom fallet är hos gnagare i allmänhet — och betydligt reducera stammen.

Några anföranden och citat om ekorren af en del författare, som äro väl förtrogna med företeelser inom djur- och växtriket, ber jag slutligen få andraga för att visa äfven andras åsikter rörande ekorrens nytta eller skada i förhållande till människan eller till hennes egendom.

Så skrifver i »Fauna och Flora» (1910, häft. 4) märket E. L. (prof. EINAR LÖNNBERG), att han vid ett tillfälle vid undersökning af de af en ekorre afbitna årsskotten funnit, att »hvertenda ett dylikt skott var försedt med en gallbildning, orsakad af larver till granlusen — *Chermes abietis* — men hvarje gren, i hvilken en granlus suttit, var skickligt öppnad och invånaren borta, troligen uppäten. Det fanns på trädet kvar en hel del dylika *Chermes*-gallbildningar i orördt tillstånd, som ännu voro be-

bodda. Ett sådant skott blir ej gärna något dugligt af, och ekorren hade sålunda åtminstone ej skadat, utan måhända gjort nytta genom bortamputerandet af dem och uppätandet af Chermes.» — —

Ingen af våra zoologiska författare och naturkännare vilja göra ekorren till ett för skogen ödeläggande skadedjur. Tvärtom yttra de sig alla sympatiskt om den lille gnagaren, ehuru de icke alldeles vilja fritaga honom från okynne. Ingen är ju felfri, icke heller ekorren! »Det lilla muntra djuret» — säger BREHM — »är en af våra skogars förnämsta prydnader. Han är våra skogars apa och har flere egenskaper, som påminna om dessa roliga och nyckfulla sydländingar. — — Gran- och tallfrö, knoppar och unga skott utgöra väl hufvudbeståndsdelen af hans föda.» Vidare omnämner BREHM, att ekorrarne i västra Nordamerika stundom — enligt JAMES HALL — företaga vandringar, på hvilka talrika skaror förena sig och därvid fara härjande fram på sin väg. De följas då af en skara fiender, räfvar, illrar, falkar och ugglor, som jämte människan och sjukdomar söka att bidra till minskning af deras antal.

Vid sådana utomordentliga tillfällen, som här af BREHM omnämnas, blir ekorren således ett ganska besvärligt djur, men i vårt land förekomma icke sådan ekorrarnes massammanslutning. »De framrycka icke såsom lämlarne, i slutna skaror, utan ströfva omkring i små grupper.» (BREHM). »Ekorren — — uppträder i stor mängd, dock aldrig uti flockar såsom fjälllemmeln.» (LILLJEBORG).

På tal om ekorrvandringar i vårt land synas olika meningar vara rådande angående årstiden för de sammanslutningarna. Prof. LILLJEBORG säger, att sådana företagas hösten och vintern. Dr. KOLTHOFF däremot vill förlägga dem företrädesvis till högsommaren och äfven, men undantagsvis, till våren. Det synes sålunda, som skulle ekorrvandringar ha iakttagits under alla årstider.

Ingen af dessa båda författare nämner något om ekorrrens skada på skogen, utan anser den förre ekorren »väl förtjäna något skydd — — till följd af de tilltalande egenskaper detta

djur är i besittning af», och dr KOLTHOFF säger sig gärna vilja tillåta ekorren att »spisa sina vanliga rätter gran- och tallfrö, frukter, nötter, ollon, svampar och växtknopp m. m., men att han förgriper sig på fågelbon och ej ens nöjer sig med att af okynne rifva ned dessa, utan äfven äta upp ägg och ungar, det kunna vi ej förlåta honom.»

I »Nordisk Familjebok» heter det om ekorren bl. annat: »Den afbiter, isynnerhet af gran vid stundande fröår, en myckenhet små kvistar för att åtkomma dess blomknoppar. — — Ekorren anses vara ett för skogen företrädesvis skadligt djur.» Här säges således, att han *anses* vara företrädesvis skadlig, men något direkt påstående göres dock icke. Det är just detta ekorrems dåliga anseende jag i min ringa mån vill söka gifva en annan bättre riktning.

Den gamle hederlige PALMSTRUCH gör i sin zoologi ett häpnadsväckande meddelande angående ekorrems nytta, som jag ej kan underlåta att citera, ehuru ej hörande egentligen till saken.

»I HOFFMANS tid» — säger han — »gafs ett s. k. arcanum, som brukades af Lindansare mot svindel, och bestod af pulvriserad ekorkött eller tillredt af djurets hjerna.»

En annan af de äldre naturhistoriska författarne, fransmannen greffe DE BUFFON, hvars naturalhistoria »i sammandrag för ungdom» utkom i svensk öfversättning i början af 1800-talet, ber jag få för kuriositetens skull äfven anföra.

I den nämnda lilla boken säges om ekorren: »Ibland alla små djur är Ikorren en af de täckaste, qvickaste och vigaste. Han har nervös kropp. . . Detta djurets seder äro oskyldiga, dess böjelser milda. Han är hvarken rofgirig eller skadlig. Det onda man kan förebrå honom är att äta ägg, då de kunna öfverkommas, men han söker dem icke. Af naturen är han snygg och utdunstar ingen vedervärdig lukt.»(!)

Således idel goda egenskaper på ett undantag när — äggätningen.

Under »den gamla goda tiden», på hvilken de tvänne sist citerade författarne lefde, var man ej så kritisk som i vår tid;

ej heller ansågs skog på den tiden äga något större värde. Helt visst födde sig ekorren då på samma sätt som nu och förstod också skaffa sig nödbröd i form af småkvist vid trytande tillgång på den hvardagliga födan.

Men kulturen stod på en lägre ståndpunkt, människan var då icke så girig på allt mellan himmel och jord som nu och tog icke så minutiöst vara på »sina intressen».

I vår tid är förhållandet helt annat. Man ser med grämelse, att ett vildt djur förgriper sig på granskogens kvistskott och räknar genast ut den ofantliga skada en hop ekorrar göra, då t. ex. en enda kan på en timme skada så och så mycket, men — man låter utan tvekan nötboskap, hästar, får och getter — de kära husdjuren — trampa ned, afbeta och förstöra tusentals redan uppväxta plantor af fur och gran. Det är den gamla historien om grandet och bjälken!

Låt den lille ekorren lefva utan att utfästa premier för hans döda kropp, låt honom i lugn och ro förse sig med hvad hans hemvist skogen kan erbjuda honom af sitt öfverflöd och försök ej att skaffa oss ännu ett skadedjur, som bör utrotas. Betänk, att ekorrarne kanske blott en gång på 10 à 20 år infinna sig i större mängd, men att de eljest under mellanliggande period äro rätt klenföretade och då absolut icke göra skogen någon skada. Låt oss slutligen icke genom mindre välbetänkta åtgärder få tjufskytteskrået ytterligare ökad.

Om jag med detta mitt anförande till ekorrems försvar skulle ha lyckats visa min lille klients oskuld rörande de grofva förbrytelser mot skogen och dess tillväxt, för hvilka han anklagats, skulle det glädja mig. Det må sedermera vara domstolens sak att formulera domen. Dock vågar jag — då det som här är fråga om en dödsdoms afkunnande — erinra om den gamla visa domareregeln — hellre fria än fälla.

Bambubjörnen, *Siluropus melanoleucus*.

Af

E. L.

ör Riksmuseets skådesamlingar har nyligen tack vare en mäcenats frikostighet förvärfvats ett vackert exemplar af den intressanta djurform, som bär ofvanstående namn.

Bambubjörnen hör till den rika zoologiska skörd, som den franske patern ARMAND DAVID hemförde från sina långvariga forskningsresor i Kina, Mongoliet och Tibet. Fader DAVID kom till Kina redan 1862 och vistades först i trakten kring Peking, år 1866 reste han till Mongoliet, hvarest han tillbragte flera år, och under hela tiden insamlade han zoologiska föremål af intresse. Men bytet blef i synnerhet storartadt, när hans forskningar fortsattes under nära ett år i västra Kina i Szetscheren, furstendömet Maupin och östra Tibet. De härifrån hemsända däggdjuren ha beskrifvits af A. MILNE EDWARDS i ett rikt illustrerat och på sin tid mycket uppseendeväckande arbete. Bl. a. märkas en egendomlig långraggig och uppnäst apa (*Rhinopithecus*), en stubbsvansad makak (*Macacus tibetanus*), flera arter läderlappar, en hel serie af insektätare både mullvads- och näbbmuslika (bland de senare ett nytt släkte, *Nectogale*, med hoptryckt och starkt hårfransad simsvans), talrika råttor, en stor röd flygande ekorre, ett murmeldjur, en piphare, en gräfling, några illrar, en katt, en muntjak, några antilopartade djur (*Nemorhædus*), en takin (*Budorcas*) och ett svin.

Bambubjörnen tillvann sig bland alla dessa nyheter måhända den största uppmärksamheten, såväl på grund af sin egendomliga färgteckning som på grund af sin kroppsbyggnad. Såsom artnamnet angifver, är den svart och hvit. Benen äro svarta och ett bredt svart band går tvärs öfver ryggen från bog till bog, ögonen omgivas af en svart fläck och öronen

äro svarta och se nästan ut, som om de voro tagna från ett annat djur och infogade i den för öfrigt där hvita pelsen. Om härtill lägges, att de svarta tassarne bära ljusa klor, kan man verkligen säga, att kontrasterna i färgteckningen äro särdeles markerade. Släktnamnet angifver en annan karakteristisk egendomlighet bestående däri, att fötterna ej äro lika typiska björnars fötter, utan snarare som pandans eller kattbjörnens (*Ailurus fulgens*). Bambubjörnens fotsulor äro sålunda ludna med undantag af själftva trampdynorna. och den är ej hälgångare som en typisk björn utan blott semiplantigrad. I

öfrigt gör den dock genom sin massiva kroppsform intryck af en björn. Svansen är helt kort, dold i fällen, som är tät och tämligen yfvig. Nosen är tämligen kort och skallen jemförelsevis mycket bred. Detta sistnämnda förhållande beror hufvudsakligen på de bredt utlagda och mycket massiva okbågarne. Dessas utseende och byggnad jämte den starka hjäss- och nackkammen tyda på en mycket starkt utvecklad käkmuskulatur. Äfven underkäken är groft byggd och visar fästen för starka muskler. I samband med dessa förhållanden finner man också, att bambubjörnen har en särdeles kraftig tanduppsättning. Hörntänderna äro tjocka, men tämligen korta. Kindtänderna äro med undantag af den första mellantanden i öfverkäken, hvilken är helt liten, proportionsvis starkt utvecklade. I öfverkäken finnas 4 prämolare och 2 molarer, i underkäken 3 prämolare och 3 molarer. Hos vanliga björnar ha de 3 främre molarerna en tendens att förkrympa och rent af försvinna, men så är ej förhållandet hos bambubjörnen. Hos den senare har redan den andra öfre prämolaren 2 rötter och tänderna tilltaga som vanligt i storlek bakåt. De äkta kindtänderna eller molarerna ha synnerligen stora och breda kronor, som äro starkt knöliga. Dessa stora, kraftiga maltänder och den starkt utvecklade käkmuskulaturen ådagalägga, att bambubjörnen lefver på en diet, som kräfver en försvarlig tuggning, alltså sannolikt att dess föda utgöres af växter. Enligt meddelande af fader DAVID skall den hufvudsakligen lifnära sig af bambuns skott och rötter och den håller också till på de höga bergens toppar i bambusnåren därstädes. De sägas sällan komma ned i dalarne. Dalens botten i Maupin ligger för öfrigt mer än 2,000 m. öfver hafvet och toppen af angränsande berg Hauf-cahan-tiu lär stiga öfver 5,000 m. På grund af hemlandets otillgänglighet var bambubjörnen länge endast representerad i Parisermuseet. Senare erhöles den äfven för British Museum. För några år sedan förmådde en tysk resande intränga i bambubjörnens hemland och genom det vänskapliga förhållande, som uppstod mellan honom och de inhemska furstarne, lyckades det honom att erhålla museimaterial

af detta märkliga djur. Museet i Berlin blef härigenom försedt och två andra tyska museer likaså. Det var också ur denna skörd, som Riksmuseum hade förmånen att förvärfva sitt vackra, här afbildade exemplar.

Rörande bambubjörnens ställning i systemet ha olika meningar gjort sig gällande. Den har förts till björnfamiljen, *Ursidae*, och till tvättbjörnsfamiljen, *Procyonidae*, i senare fallet som en nära släkting till pandan, *Silurus fulgens*. För närvarande torde den uppfattningen, att den visserligen är en verklig björn, men af modifierad typ, ha den största tillslutningen i zoologkretsar. Den anses då tillsammans med den fossila *Hyanarctos* bilda en divergent gren bland björnarne. Det är också ej så få afvikelser i bambubjörnens byggnad jämfördt med björnarnes.¹ Så t. ex. saknas alisphenoidkanal på kraniet, bengommen räcker ej bakom sista molaren förutom redan nämnda olikheter och sådana, som stå i förbindelse med käkapparatens starka utveckling.

¹ Detta har nyligen i tabellarisk uppställning demonstrerats af den danske zoologen K. S. BARDENFLETH (Mündeskr. f. G. Steenstrup).

Smärre meddelanden.

Hvita kajor i Växjö.

Under de senare åren ha hvita kajor regelbundet iakttagits i Växjö, där de tagit sitt hufvudkvarter i den gamla domkyrkans torn. I år synes antalet af dem vara högst betydligt, så att man vid promenaden omkring domkyrkan ständigt ser ett eller flera exemplar. Intressant skulle vara att få erfara, om någon af Fauna och Floras läsare iakttagit en liknande stark förökning af de hvita kajorna eller företeelsen är helt och hållet lokal.

A. W.

Jättemaskrosor.

Den ihållande våtan har, gjort att ogräset i år nått en synnerligen kraftig utveckling. Särskildt synas maskrosor frodas mer än vanligt. Så t. ex. å egendomar vid Mälaren, bland dessa Halunda, där prof tagits i en liten grusbacke. Tre maskrosexemplar hade hvartdera i medeltal 27 korgar samtidigt, i olika stadium (knoppar, utslagna och fruktificerande). Tvänne korgar i frukt undersöktes, den ena befanns hafva 190 och den andra 160, som det syntes fullfärdiga, frukter. Stänglarna voro omkring $\frac{2}{3}$ meter långa, bladen ända till $\frac{1}{2}$ meter långa. $\frac{13}{6}$ 1916.

Th. Wänborg.

Några nya fågelfynd för Könkämä-dalen i Karesuando socken.

Ehuru Könkämä-dalen af ett flertal resenärer redan i många afhandlingar och uppsatser blifvit ornitologiskt beskrifven, inträffar naturligtvis dock allt fortfarande, att så godt som årligen nya fynd och iakttagelser göras därstädes. Då jag under min resa i vår äfven blef i tillfälle att öfverkomma och iakttaga några för lokalen nya arter, anser jag det på sin plats att kompletteringsvis i Fauna och Flora meddela de nya fynden — till nytta för dem, som i ett eller annat afseende kunna hafva användning för meddelandena.

Corvus frugilegus LINNÉ.

Omkring den 10:de maj sköts af volontären Aug. Saarikoski ett exemplar af denna art på Saarikoski gård, c:a 8 mil norr om Karesuando kyrkoby. Exemplaret förevisades mig och befanns vara ett gammalt individ.

I Sverige har råkan tidigare anträffats nordligast i Pajala (LÖNNBERG).

Sturnus vulgaris LINNÉ.

Den 3:dje juni sköts vid Maunu, ungefär 2 mil norr om Karesuando kyrkoby, ett exemplar af arten. Samtidigt iaktogs ett annat på samma ställe. Fåglarne uppehöll sig vid tillfället på en äng, där de sprungit omkring, sökande föda.

Pyrrhula pyrrhula LINNÉ.

Enligt uppgift af flera personer i nedre delen af Könkämädalen, skall därstädes under vintern 1915 och 1916 16 särskilda gånger enstaka individer och små flockar af denna art blifvit iakttagna. Men så snart våren kom, försvunno de och hafva sedermera under sommaren ej blifvit sedda.

Passer montanus LINNÉ.

Den 27:de maj 1912 observerade jag på gårdsplanen å Saarikoski fjällstuga ett par pilfinkar. De blefvo bägge skjutna och befunnos utgöra ett par. Hanens testes voro starkt uppsvållda, och hos honan befunnos en del äggämnen redan väl utvecklade. Osannolikt förefaller det därför ej, att paret kunnat finna häckningstrefnad i trakten.

Arten är tidigare anträffad i Karesuando kyrkoby.

Ampelis garrulus LINNÉ.

Den 18:de maj iakttog jag något söder om Wivuoma gästgifveri (c:a 2 mil söderom Karesuando) en stor flock sidensvansar. Här förekommer ju dock tallen ännu — ehuru glest — hvarför iakttagelsen ej var anmärkningsvärd. Men att arten också skulle finna åtminstone tillfällig trefnad i fjällbjörksskogen, där inga barrträd existera, var däremot öfverraskande nog. Den 9:de juni anträffade jag emellertid i björkskog vid Sudhijokis utlopp i Könkämä-älven, c:a 9 mil norrom Karesuando kyrkoby, 3 exemplar af arten. På den plats, där iakttagelsen gjordes, var terrängen fullständigt öfversvämmad, och uti de ur vattnet uppskjutande björktopparne uppehöll sig fåglarne. Senare i samma månad iaktogs arten också af andra; sannolikt gällde det samma lilla flock.

Litteratur.

Brehms Tierleben, Säugetiere, III Band. Von LUDWIG HECK und MAX HILZHEIMER. (722 pp.)

Trots alla offer af olika slag, som de i det rasande världskriget invecklade folken fått vidkännas, och trots det att mången vetenskapsidkare fallit i kamp för sitt fädernesland, fortgår det vetenskapliga arbetet. Ett af de många bevisen härför är, att det präktiga verket »Brehms Tierleben» band efter band utkommer i sin nya (4:de) upplaga. För en tid sedan blef äfven ofvannämnda del tillgänglig. Den omfattar 6 af däggdjursklassens ordningar och arbetet har så delats mellan de båda författarne, att HECK själf på sin lott tagit hvalar, elefanter, hyraxar och uddatåiga höfdjur, under det att HILZHEIMER behandlat rofdjur och sirendjur. Bandet börjar med rofdjuren, som af lätt insedda skäl kräfva dess största del (429 sidor). De stora rofdjuren såsom lejon, tiger o. s. v. ägnas särskildt utförliga skildringar med afseende på deras lefnadsvanor, och naturligtvis meddelas där i regel fullt riktigt senare tiders erfarenhet, så att en hel del af dessa vilddjurs nimbus aflägsnas. En eller annan lucka kan dock påträffas, såsom då det uppgifves, att inga egentliga människoätare förekomma bland Afrikas leoparder. Våra Kongosvenskar ha dock i vissa fall förvärfvat en annan erfarenhet och på Riksmuseum finnes t. ex. skallen af en leopard, som på en månad dödats en hel mängd negrer. Alla de viktigaste rofdjursformerna skildras mer eller mindre utförligt, hvarvid dock af utrymmesskäl artbegreppet tages tämligen kollektivt. Kapitlet om hundarne har dock gjorts ganska omfattande och en mängd olika raser beskrifvas och afbildas, framförallt de i Tyskland brukliga. Förf. betonar alldeles riktigt, att vår »tamhund» säkerligen har ett polyfyletiskt ursprung och att vilda hundformer i olika delar af världen till olika tider och af skilda folk tämjts samt mer eller mindre fullständigt domesticerats. De anförda europeiska tamhundraserna sammanställas i sju grupper. För en af dessa, som bl. a. innesluter den pommerska spetsen, pintscher, terrier m. fl., antages schakalen som stamform. Vindhundgruppen härledes från den nordafrikanska *Canis lupaster*: de öfriga från vargar, hvarvid jakt-hundsgruppen medelbart antages komma från »den lilla sydsvenska vargen», ett begrepp, som dock förefaller något gåtfullt. Men redan hos de gamla egypterna funnos jakthundar, som HILZHEIMER

härleder från den i Egypten förekommande vargliknande *Canis doerleini*. Tillika påpekas, att såväl Afrikas som Amerikas folk tydligen upptagit och tämjt i de resp. länderna lefvande vilda hundformer. Till de många pälsverksdjuren bland rofdjuren tages äfven hänsyn i framställningen.

När Prof. HECK bearbetar den del af boken, som handlar om hvaldjuren, gifver han, hvilket ju är mycket lämpligt, en ganska utförlig öfversikt öfver dessa formers från andra däggdjurs så starkt afvikande byggnad. De viktigaste arterna omtalas och deras förekomst samt jakten på dem skildras. I elefantkapitlet saknar man hvarje omnämmande af dvärgelefanten *E. pumilio* och »vattenelefanten» *E. fransseni*, men måhända anser förf., att närmare medelanden om dem böra erhållas, innan de framföras för allmänheten. I öfrigt är dock skildringen af dessa intressanta djurs historia utförlig. Liknande omdöme gäller äfven om de öfriga djurgrupperna. I kapitlet om de uddataïga lämnas bl. a. en ganska bred framställning af noshörningarnes biologi och hästfamiljens representanter äro äfven fylligt behandlade och väl illustrerade med goda bilder. Förf. redogör för de viktigaste tama hästraserna och omtalar, huru som de härleda sig från flera olika vildformer, af hvilka den tyngre, »kallblodiga», såsom man numera allmänt antager, lefvat i de nordvästra delarne af den europeiska kontinenten. Det skulle dock varit af intresse att få se några mera preciserade uttalanden om förfis ställning till senare tiders teorier om »arabernas» härstamning o. s. v. Men allt kan ju ej rymmas i en handbok ens af denna omfattning. Denna del innehåller dock äfven så mycket af intresse och värde, att säkerligen hvar och en, som kan ha tillfälle därtill, gärna ser den på sin bokhylla, men dessutom ofta tager ned den därifrån för studier.

E. L.

Danmarks Fauna: 19. Vaarjfluer af P. ESBEN-PETERSEN. Köpenhamn 1916.

Det är denna gång insektordningen *Trichoptera*, som utgör föremål för skildringen i ofvannämnda värdefulla serie öfver vårt grannlands fauna. Insekterna själfva äro hos oss kända under namnet »laxmygg» och larverna kanske än bättre under namnen »husmask», »stickmask» o. s. v. I denna rikt illustrerade bok med dess bestämningstabeller kan man komma till rätta både med larver och de fullbildade insekterna. Uppgifter om utbredning och förekomst lämnas ock. För den, som vill studera ifrågavarande insektsgrupp, kan boken alltså vara till stor nytta äfven i vårt land.

GOTTFRID ADLERZ: *Grävsteklarnes liv*. Stockholm, Magn. Bergvalls förlag, 1916. 318 pp., 85 fig.

Insekternas biologi erbjuder ett forskningsfält af outtömlig rikeedom, men det är på samma gång ett område, som gifver rika skördar åt den skarpsinnige och ihärdige iakttagaren och vetenskaps-

mannen. Att den ofvannämnde författaren hör till de mest framstående bland dem, som förmått att aftvinga insektvärlden en hel del af dess hemligheter, är genom hans föregående arbeten förut väl känt äfven utanför entomologernas krets. Det nu föreliggande verket bekräftar till fullo det sagda. Däri framläggas en stor mängd stekelformers skiftande lefnadshistoria så klart och tydligt, att man måste riktigt tänka efter för att förstå, hvilket tålmodspröfvande och omsorgsfullt arbete ligger till grund för dessa afslöjanden. Att ens tillnärmelsevis redogöra för bokens innehåll är här ej möjligt, ty ämnet är för omfattande. Vi få t. ex. underrättelse om, huru vissa af de ifrågavarande steklarne till rof och till föda för sin afkomma välja insektlarver, andra åter flugor, skinnbaggar, viftlar eller spindlar o. s. v. och detta rof behandlas hvar efter sin art, stickes med gadden på visst ställe, paralyseras i m. l. m. hög grad, bearbetas med käkarne på visst sätt o. s. v. Så redes boet på olika sätt för olika arter, de flesta gräfvna hålur med ett eller flera rum, en del mura celler, en del nyttja förut befintliga hål o. s. v. Några släpa dit som proviant ett djur, andra flera. De flesta proviantera en gång för alla, men det finnes också arter, som kommit längre på den moderliga omsorgens väg och upprepade gånger föra nytt byte till sina larvers håla, som då hvar gång ånyo öppnas och slutes. En stekel (*Dolichurus*) klipper af antennerna på de af honom fångade kakerlackorna, så att de ej skola vara i vägen, andra former göra sig kvitt besvärliga ben af harkrankar och spindlar på motsvarande sätt o. s. v. Men så finnes det också bland steklarne sådana, som äro snyltgäster och tillägna sig frukterna af andras arbete, och den taktik de därvid använda är mer eller mindre finurlig. Af stort intresse är förf:s skildring af huru de olika steklarne orientera sig för att återfinna bo eller byte, hvarvid i de flesta fall synen tycks vara afgörande, men hos de parasitiska formerna är äfven lukten af stor betydelse. Särskildt märkliga äro förf:s talrika experiment, hvilka just därigenom, att de upprepats, gifva en inblick i steklarnes »själslif». Det har visat sig att olika individer under f. ö. likartade förhållanden betedde sig ganska olika. I många fall voro de visserligen ingalunda situationen vuxna, men i andra skulle man på grund af stekelindividernas ändamålsenliga tillvägagående kunna vara böjdt att tala om ett slags gryende förstånd. I hvilket fall som helst ådagaläggas genom dessa experiment, att man ej har rätt att använda sjablon vid biologiska studier ens af insekterna. Det finnes något mera hos en del af dem än blott »instinkt» och »ett blindt utlösande af reflexrörelser». Genom det fördomsfria framhållandet här af förf. bragt de biologiska studierna till ett högre plan än t. ex. den nyligen allidne franske mästaren FABRE, som utförde sina visserligen förträffliga arbeten från en förut fattad ståndpunkt, på grund hvar af de vunna resultaten understundom måste korrigeras.

Den så att säga rudimentära början till samhällsbildning, som förf. påvisar hos *Pseudogenia albifrons* är värd särskildt beaktande. För öfrigt innehåller boken en stor mängd af iakttagelser, som torde kunna med stort nöje läsas äfven af dem, som ej äro fackmän. I

ett fall äro vi dock tveksamma, om vi kunna följa förf. Det är då han talar om den yttre likheten mellan getingen *Hoplomerus spinipes* och rofstekeln *Gorytes campestris* och håller före, att denna mimicry kan vara nyttig för den senare vid dess jakt på stritlarver. Det synes oss nästan vara för högt förtroende för stritlarvens iakttagelseförmåga att förutsätta behof af en dylik förklädnad.

Afbildningarne äro goda och mestadels original.

E. L.

ALBERT TULLGREN: *Trädgårdsväxternas fiender och vänner bland de lägre djuren*. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1915. (174 sidor och 98 bilder i texten).

Föreliggande bok är på sätt och vis en ny upplaga af ett liknande arbete, som förf. utgaf 1906. Då insekterna ju äro de väsentligaste »fienderna» i ifrågavarande fall, få de gifvetvis det mesta utrymmet, och det lämnas en öfverskådlig framställning öfver de viktigaste formerna och deras lefnadssätt. På samma gång gifvas en del goda råd, huru man skall söka motarbeta skadegörarna. Det är sålunda en både lättanvänd och nyttig handbok, som härmed bjudes den trädgårdsodlande allmänheten, hvadan den kan väl rekommenderas.

JOH. A. JOHANSSON: *Växternas sinnesförmimmelser och sjäslif*. Magn. Bergvalls förlag, Stockholm 1916 (34 sid.).

—: *Växternas näringsprocess*. Ibid. (32 sid.).

Dessa båda småskrifter äro raskt och väl skrifna samt lämna en lättfattlig redogörelse för en mängd intressanta företeelser och organisationsförhållanden inom växtvärlden. De kunna därför läsas med nöje och äfven lämna god behållning genom vidgad vetande.

»Fågelfaunan i Jönköpings omnejd och län» af lektorn dr C. O. VON PORAT är titeln på en afhandling, som finnes införd i Jönköpings h. a. läroverks redogörelse för läsåret 1915—1916. Då denna afhandling på sätt och vis är en fortsättning på det intressanta meddelande om Däggdjursfaunan i Småland, som samme förf. lämnade i häft. 2 af denna årgång af Fauna och Flora, fästes våra läsares uppmärksamhet på densamma. Ej mindre än 193 arter äro särskildt omtalade, och man får sålunda en värdefull öfverblick öfver det ifrågavarande områdets fågelvärld. Ett tryckfel anse vi oss samtidigt behöfva rätta, på sid. 15 står: »Sjöorren, *Oidemia perspicillata*», hvilket naturligtvis är en lapsus calami i stället för *Oidemia nigra*.

S. ALLCOCK & C:o Ltd.

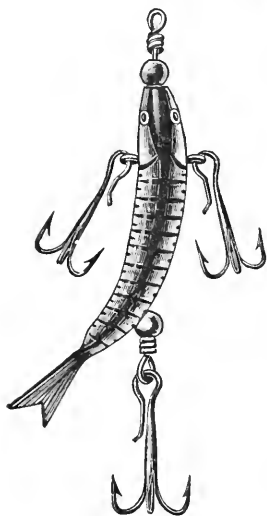
Standard Works, Redditch, England

FISKKROK, METSPÖN FISKREDSKAP

TRADE MARK.

Under åren 1900—1910 har fabriken erhållit 6 »Grand Prix», hvilket bekräftar den öfverlägsna kvaliteten af de varor, som fabriken tillverkar.

N:o 7249 "TIT-BIT"
(liten storlek)

Detta drag saknar fenor, den kringsvängande (roterande) rörelsen åstadkommes genom en böjning af stjärten, draget är försedt med aftagbara trekrokar, kan användas med endast en trekrok vid stjärten, men äfven lika bra med trekrok äfven å båda sidor.

Frånvaron af alla lindningar gör draget mycket varaktigt.

Draget spinner mycket fort, svänger omkring centrumstången och är ett oemotståndligt lockbete.

Tillverkas i 3 storlekar, små, medel- och stora, passande för laxöring, lax och gädda.

Hufvudagenter:

PAUL BERGHAUS & C:o, Göteborg.

Skytteföreningar!

Vid innevarande års Riksskyttetävling erövrades med Ekmans Olympiakulor (laddning Skytteföreningarnas Vapenaffär) i huvudskjutningen:

1:sta pris och H. M:t Konungens Hederspr.;

1:sta pris i Mästerskapstävlingen jämte Guldmedalj;

2:dra pris i Mästerskapstävlingen jämte Stockholms Skarpskytteförenings Hederspris och i Stockholms Skytteförbund, Mästerskap samt dess medalj i Guld.

Vi ladda fortfarande med

EKMANS NICKELPLÄTERADE KULOR!

A.-B. Skytteföreningarnas Vapenaffär

Bryggaregatan 9, STOCKHOLM

Riks 59 94, Allm. 75 15

Telegr. »adr.: »VAPEN»

Innehåll:

	Sid.
Några förlinnéanska uppgifter angående ; zoocceidier i svensk botanisk littera- tur. Af <i>Otto Gertz</i>	145
Studier öfver fjällvråken (<i>Archibuteo la- gopus</i>) i finska Lappland. Af <i>Carl Finnilä</i>	165
Bör ekorren från skogsvårdssynpunkt anses som "skadedjur"? Af <i>James Maule</i>	173
Bambubjörnen, <i>Ailuropus melanoleucus</i> . Af <i>E. L.</i>	183
Smärre meddelanden: Hvita kajor i Växjö. — Jättemaskrosor. — Några nya fågelfynd för Könkämä-dalen i Karesuando socken	187
Litteratur	189

Fauna och Flora

Populär Tidskrift

för

Biologi

Utgåven af
Einar Lönnberg

Häft. 5

1916

Ett praktverk af vår främste svampkännare!

»Ingen i landet äger sedan många år så godt renommé som svampkännare som *Waldemar Bülow*, och att lätt och ledigt skriva ned sina tankar i ett ämne är likaledes hvad denne förmår. Genom illustrationsmaterialet — *originalfotografier* — framstår denna hans svampbok såsom *fullkomligt enastående* för vårt land.

Förläggarefirman har och gifvit boken en synnerligen pryddlig, ja rent af *konstnärlig* utstyrelse. Priset 6: 50 är med hänsyn härtill mycket facilt.»

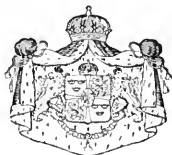
JAKT- OCH MÅLSKJUTNINGSVAPEN AMMUNITION

JAKT- OCH FISKREDSKAP SPORTARTIKLAR

AKTIEBOLAGET

H. M. Konungens Hofleverantör

∴ ∴

GEORG A. BASTMAN

KUNGSTRÄDGÅRDSGATAN 12
STOCKHOLM

C. A. LINDGREN & C:is VINHANDELS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

Roslagsgatan 11
Hamngatan 15

Telefoner:

Chefen

Disponent

Aug. Olsson Jr

Riks 5876

Allm. 5825

Kontor o. Butiker:

Riks

643 och 2238

Allm.

4718 och 9772

Lager: 14886

NORRKÖPING

Telefon:

Riks 451

KÖPENHAMN

HAMBURG

NEW YORK

DIO No 157

På begäran af C. A. Lindgren & C:is Vinhandels Aktieförlag

såsom sedan åttioåriga år tillbakå innehåfvare af förra firman
C. A. Lindgren & C:o här i staden, får undertecknad, Gotfrid Pu-

biticus i Stockholm intyga, att vid mitt besök å firsmans kontor
emot öfriga lokaler för mig uppvisats samtliga medaljer enligt
den tryckte etikett, som finnes under mitt sigill bifogad detta
bevis, äfvensom medaljer från utställningarna i Göteborg 1891,

Wien 1894 och Paris 1900 tillika med diplom för samtliga nämnda
omfördade medaljer.

Stockholm den 25 Juni 1909.

Reg Nr 5891

Ex officio
*Gotfrid Pu-
biticus*

Linné 1/27
Svea 3/27
22 1/2

Lindgren & Co. Vinhandels Aktieförlag

.....

Lager af

VINER

och

SPIRITUOSA

.....

Ensamförsäljare

i Sverige

för

D. & J. Mc.

Callums

Whisky

"Perfection"

.....

AKTIEBOLAGET
KOLTHOFFS NATURALIEMAGASIN
UPSALA

Mottager fåglar och andra djur till uppstoppning.

*Uppköper bergufvar och andra roffåglar
till högsta pris. Biologiska och andra
prydnadsgrupper finnas ständigt på lager.*

Rikstelefon 358.

Allm. telefon 36.

Öppet för telefonsamtal kl. 9—2 och 4—6.

Telegrafadress:

KOLTHOFFS, UPSALA.

MAURITZ WIDFORSS' H.-A.-B.

STOCKHOLM, Klarabergsgatan 31

Filialer: Drottningg. 88 & Karl Johans Basar, Slussen

Största lager af

VAPEN - AMMUNITION - FISKREDSKAP - SPORTARTIKLAR för alla årstider,
HAMMERLESS-DUBBELBÖSSOR från Husqvarna, Webley-Scott, Westley Richards,
W. W. Greener, Sauer & Sohn m. fl. världsberömda fabrikanter. I största urval.

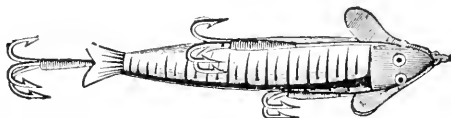
SKANSENS ZOOLOGISKA TRÄDGÅRD

mottager med tacksamhet såsom gåfva alla slags däggdjur
och fåglar eller inköper dylika till gällande pris.

Anbud mottagas af intendenten **Alarik Behm**, Skansen,
Stockholm 14.

Rikstel. 82 88.

Allm. tel. 82 34.

LUNDGRENS Fiskredskapsfabrik

Kungl. Hofleverantör
STOCKHOLM - - - 12 Storkyrkobrinken

rekommenderar hos Herrar Amatörer, Yrkesfiskare och Återförsäljare sitt stora,
rikligen försedda och väl sorterade lager af alla sorters

VERKLIGT PRIMA FISKREDSKAP

i parti och minut till moderata priser.

Obs.! Litograferad priskurant i bokformat *gratis* på begäran.

A.-B. AKADEMISKA BOKHANDELN

• UPPSALA •

är genom sina regelbundna förbindelser med utlandet (ordinarie boksändningar flera
ggr i veckan) i stånd att på snabbaste sätt leverera utländsk litteratur. Stort lager af
svensk och utländsk vetenskaplig litteratur. Levereras till fabrikenas originalpriser.

MIKROSKOP med tillbehör från Reichert, Zeiss och Leitz.

Största sortering i Uppsala af **RESERVOIRPENNOR** af de förnämsta fabriken.

PAPPERSAFDELNINGEN, Ö. ÅGATAN 23

levererar allt hvad till pappersbranschen hör.

Längs hvilka vägar ankomma Lapplands vadare och simfåglar till sina häckningsorter?

Af

Ludv. Munsterhjelm.

etraktar man kartan öfver norra delen af Fenno-Scandia, finner man, att ett flertal älfvar, hvilka rinna söderut, västerut och norrut, hafva sina respektive källor i många fall helt nära hvarandra, ja, i enstaka tillfällen sammanfalla de till och med. Pasvikälven uttrinner från Enare sjö, Tanaälven, Altenälven, Reisenälven, Kaaälven och Lyngenälven upprinna alla i det inre af Lappland och komma med sina spetsar i mer eller mindre omedelbar närhet af en mångfald söderut rinnande älfvar, såsom t. ex. Kemiälven, Ounasälven, Könkämä-Muonio-Torneå älfssystem o. s. v. Det är klart att dessa naturliga vägar under flyttningstiderna anlitas af ett stort antal fåglar under deras färder till och från sommarlokalerna, och just på grund af ofvannämnda älfsystems större eller mindre sammanhang kan man tänka sig, att fågelsträcken fortsätta från det ena systemet till det andra, tills individerna äntligen uppnått sina häckningsorter och där först sprida sig öfver kringliggande områden.

Generellt har man ju antagit, att fågelarterna uppsöka sina resp. häckningsorter direkte från söder mot norr, utan några »kringgående» rörelser. Denna »allmänna åsikt» håller emellertid icke streck, utan förekomma en massa afvikelser, förorsakade af en mångfald omständigheter. Som regel får

man väl antaga, att de arter, som under sin häckningstid äro bundna till det nordligaste Lappland, ankomma dit mera indirekt, om jag så får säga, hvaremot de öfver hela Lappmarken häckande fåglarne anlända direktare, d. v. s. längs de söderut rinnande älfsystemen, hvarunder de ursprungligen stora flockarne oafslåttligt förminskas vid passerandet af de resp. arternas vidsträckta häckningszon, till dess att ett endast jämförelsevis litet antal återstår för de nordligast belägna häckningslokalerna.

Under vårarne 1911, 1912 och 1916 vistades jag i Könkämä-älfvens dalföre i Svensk-finska Lappland och var därunder i tillfälle att följa med de särskilda fågelarternas flyttningar till orten. Redan våren 1911 fäste jag mig vid att långtifrån alla arter anlände till sina häckningsorter söderifrån längs vattendragen och myrsträckningarna, utan visade en hel mängd iakttagelser samt diverse uppgifter af ortsbefolkningen, att sträcket i många fall hade en motsatt riktning. Under det följande året (1912) fortsattes dessa iakttagelser och blef därunder en hel del omständigheter, som dittills förefallit mig osäkra, klargjorda. För att ytterligare komplettera dessa fakta, reste jag senaste vår återigen dit upp, och förutom egna kritiska observationer upptecknade jag nu en mängd uppgifter, som jag genom samtal och förfrågningar erhöll af ortens fångstmän. I en af mina tidigare afhandlingar (»Om Fågelfaunan i Könkämädalen», *Acta Societatis pro Fauna et Flora fennica*, 34, 1911) har jag beträffande vissa arter redan påpekat dessa flyttningsförhållanden, men materialet var då ännu alltför bristfälligt att tillåta ett bestämdare och mera omfattande uttalande öfver detta ämne.

Professor J. A. PALMÉN har i *Atlas öfver Finland*, 1910, redan yttrat som sin åsikt, att en del lappska fågelarter ankomma till häckningslokalerna från den norska kusten.

Åren 1907, 1908 och 1909 vistades jag för faunistiska studier vid Torneå och Muonio älfvar, och de iakttagelser, som då blefvo gjorda speciellt beträffande ortens fågelsträck, hafva gifvit stöd åt mina senare studier i denna riktning. Till min

disposition har dessutom stått min brors, Forstmästar C. MUNSTERHJELMS, dagboksanteckningar från en 8-årig vistelse vid Torneälven.

De erfarenheter och rön, jag samlat under mina jämförelsevis många studieår inom Lappland, hafva — med stöd af tillgängliga litteratur- samt privata brefuppgifter — tillåtit mig draga de konsekvenser, som jag här vill offentliggöra, och vill jag för tydlighetens skull behandla arterna hvar för sig.

För välvilliga brefuppgifter har jag att tacka Hr Stipendiaten H. THO. L. SCHAANNING, Hövik pr Kristiania.

I Forstmästar JUSTUS MONTELLS intressanta afhandling (Fauna och Flora, häft. I, 1916) har jag funnit många värdefulla upplysningar.

Vanellus vanellus (LINNÉ). Ehuru denna art ju tillhör de inom området endast tillfälligtvis förekommande fåglarne, vill jag dock ej utelämna den; vipan tycks ju visa en märkbar tendens att breda ut sig allt högre norrut, icke allenast längs Skandinavien's kuster (enl. SCHAANNING är den anträffad i Sydvaranger)¹ utan också i det inre af landet. Enligt uppgift af jägmästar E. CEDERBERG, Haparanda, skall artens bo sommaren 1911 blifvit funnet i svenska Karungi. MONTELL anför² den från Wuontisjärvi och Peltovuoma byar i nordöstra Enontekis socken samt från Kittilä 1909. Den 6 maj 1911 iaktogs arten vid Naimakka fjällgård i Könkämädalen och den 19 i samma månad iaktogs ett par i närheten af Saarikoski fjällgård (ca 3 mil norr om Naimakka), och blef vid detta tillfälle ♂ skjuten.

Detta exemplar har jämte parfågeln (sannolikt ♀) tämligen säkert anländt söderifrån uppåt längs älven, ty utan allt tvifvel gälla väl iakttagelserna vid Naimakka och Saarikoski samma fåglar.

¹ Ostfinmarkens fuglefauna, Bergens museums Aarsbog, N:o 8, 1907, pag. 8.

² Några nykomlingar till finska Lapplands fågelfauna, Meddel. af Societas pro Fauna et Flora fennica, 36, 1910, pag. 58.

Kunde man draga några slutsatser af dessa fakta, skulle alltså tofsvipans utbredning (resp. flyttning) i Lappland försiggå längs floderna i det inre af landet. Materialet är dock tillsvidare alltför knapphändigt för några bestämda uttalanden.

Endromias morinellus (LINNÉ). Endast en gång, nämligen den 15 maj 1908, har denna art iakttagits af förf. i Turtola-Kolari socknar. Däremot är den aldrig observerad af forstm. MUNSTERHJELM därstädes. Enligt FINNILÄ¹ skall fjällpiparen vara tämligen allmän i Salla lappmarks fjälltrakter, men enligt MONTELL² ses arten ytterst sällan under vårflyttningen i Muonio. I Könkämädalen förekommer den jämförelsevis rikligt.

Med kännedom om denna arts vana att under flyttningarne med förkärlek draga längs fjällsystemen, men endast sällan och kanske blott undantagsvis uppträda vid vattendragen, synes det mig sannolikt, att den anländer till sina resp. sommarlokaler längs lämpligt tillgängliga fjällsträckningar i det inre af landet. Till Lappland skulle de alltså ankomma såväl från sydost genom Finland som från söder längs landryggen i Skandinavien.

Charadrius apricarius (LINNÉ). Vårarne 1908 och 1909 såg jag enstaka par och flockar af arten stadda på flyttning norrut genom Turtola-Kolari. FINNILÄ (l. c. pag. 50) har iakttagit den i Salla på flyttning. I Muonio ses den enl. MONTELL (l. c. pag. 13) i medio af maj.

Om jag kompletterar dessa fakta med mina iakttagelser i Könkämädalen, blir resultatet, att artens ordinarie flyttningssväg går längs de söderut rinnande älfsystemen, ehuru detta dock ej utesluter den möjligheten, att ett mindre antal också kan anlända längs Nordnorges älddalar.

¹ »Studier öfver fågelfaunan i Salla lappmark». Acta Societatis pro Fauna et Flora fenn. 39, N:o 6, 1914, pag. 49.

² Fågelfaunan i gränstrakterna mellan Sverige och Finland. Fauna och Flora, häft. 1, 1916, pag. 13.

Aegialites hiaticula (LINNÉ). I Turtola-Kolari föreföll arten att vara tämligen sparsamt förekommande. I Muonio är den enl. MONTELL (l. c. pag. 13) »rätt sällsynt» och FINNILÄ anför (l. c. pag. 50) tre observationer från Salla. I södra delen af Könkämäälven är den tämligen sällsynt, men blir allmännare uppåt och anträffades allmännast i trakten af Kummaenos utlopp i Könkämäälven. Längs Nordnorges kuster är den allmän och flyttar längs dessa i stort antal. I Turtola-Kolari lyckades jag ej se den under flyttningstiden.

Observationerna i Känkämädalen gånge vid handen, att arten tidigast anlände till älvens öfre delar, hvilket skulle tyda på att traktens strandpipare anlända till sina häckningslokaler från kusten. Sannolikt förefaller mig dock, att de i andra (sydligare och ostligare) trakter af Lappland häckande strandpiparne också betjäna sig af de vägar, som de söderut och mot sydost rinnande älvarne bilda, men hufvudkontingenten till nordliga Lappland ankommer otvifvelaktigt från norska kusten.

Telmatias gallinago (LINNÉ) och *Tringa temmincki* (LEISL.). Dessa båda arter förekomma under tiden för vårsträcket synnerligen allmänt i Turtola-Kolari, där de också häcka. Observationerna visade, att ett tämligen mäktigt vårsträck försiggår norrut genom dessa socknar och i Muonio äro de enl. MONTELL (pag. 15) allmänna. I Könkämädalen utvisade iakttagelserna, att dessa arter åtminstone i regeln ankommo söderifrån. Sålunda hade våren 1912 *Telmatias gallinago* redan uppehållit sig några dagar i trakten af Siikovuopio, innan jag fick höra den vid Saarikoski, och våren 1916 såg jag ett par af *Tringa temmincki* den 21 maj vid Karesuando, men först den 27 ankom arten till norra delen af Könkämädalen.

Phalaropus hyperboreus (LINNÉ). Denna art blef icke iakttagen i Turtola-Kolari och har under vårsträcket af MONTELL (pag. 15) blott tre gånger observerats i Muonio (under 13 års observationstid!). Den är mycket allmän isynnerhet i

Könkämädalens öfre del. Redan våren 1911 ansåg jag mig kunna fastslå, att Könkämädalens simsnäppor anlända till sina sommarlokaler från norska kusten, och våarna 1912 och 1916 bestyrkte observationerna detta, ity att arten båda gångerna tidigare blef iakttagen högre uppe vid älven än lägre nere. SCHAANNING har (enligt brefmeddelande) gjort den iakttagelsen, att *Phal. hyperboreus* om våren ankommer till Öfre Pasvik längs Pasvikälven norrifrån.

Totanus calidris (LINNÉ) Denna art häckar — enligt hör-sågen — regelbundet vid trakten af Kummaenos utflöde i Könkämäälven, dit den — enligt ortsbornas uppgifter — ankommer västerifrån. Endast en gång funnen i Muonio (MONTELL, pag. 13). Då arten är allmän längs norska kusten men icke blifvit observerad under vår- eller höststräcket vid Torneå-Muonio älfvar, låter påståendet, att den ankommer västerifrån, mycket sannolikt. Den skulle i så fall anlända längs Kummaenos dalföre till Könkämädalens norra del, där också förf. varit i tillfälle att se den.

Totanus fuscus (LINNÉ), *Totanus glareola* (LINNÉ) och *Totanus glottis* (LINNÉ). Dessa tre arter anträffas under vårsträcket samt äfven under höstarne i ganska stor myckenhet uti Turtola och Kolari socknar. Deras vårsträck går norrut, hvilket under åren 1907, 1908 och 1909 med all änskvärd tydlighet iakttagits af såväl forstm. MUNSTERHJELM som mig själf. I Muonio har MONTELL gjort ungefär enahanda iakttagelser.¹ I Könkämädalen gåfvo iakttagelserna vid handen, att de anlände dit söderifrån längs älven. Om *Totanus fuscus* kan den anmärkningen göras, att den öfverhufvudtaget är tämligen sällsynt i Könkämädalen och torde endast sällan anträffas

MONTELL skrifer (l. c. pag. 13), att svartsnäppan, »i motsats till hvad man i allmänhet ser uppgifvas, oftast bygger sitt bo på hög, torr skogsmark», samt att han af flera tiotal bon ej funnit ett enda på kärrmark! Alla de bon jag funnit (de kunna dock ej räknas i flera tiotal!) hafva emellertid varit förlagda på myrar eller i kärr.

häckande norr om Siikavuopio. Däremot äro *T. glottis* och *T. glareola* tämligen jämnt fördelade öfver hela området, den förstnämnda glest, den sistnämnda mycket allmänt.

Actitis hypoleucos (LINNÉ), *Machetes pugnax* (LINNÉ) och *Numenius phaeopus* (LINNÉ). Äfven dessa tre arter synas ankomma till det inre Lappland längs vattendragen söderifrån. De äro sålunda längre söderut (Turtola-Kolari) allmänna under vårsträcket, förutom att de också under höstflyttningen iakttagas där rikligt. Observationerna (mina egna och allmogemännens) bestyrka detta också beträffande Könkämädalen. Redan långt innan man fick se dem i denna älfdals öfre delar, hörde man uppgifvas, att de iakttagits lägre nere, hvarifrån de ock i sinom tid anlände upp.

Anser fabalis LATHAM. Under flyttningstiderna är sädgåsen ofantligt allmän i Turtola-Kolari, och den synes åtminstone i hufvudsak uppsöka sina häckningslokaler längs de vägar, som de söderut genom Lappland rinnande älfvarne bilda. Uppträder också i Muonio under flyttningstiderna — gående norrut om våren. Iakttagelserna i Könkämädalen bevisa äfven att arten ankommer söderifrån, ty därifrån ses de första paren eller flockarna regelbundet komma.

Emellertid hålla sig vintertiden en mängd sädgäss utanför den norska kusten, och det förefaller därför icke osannolikt, att en inflyttning därifrån också sker till vissa delar af norra Skandinavien. Emellertid måste de anses utgöra ett mindretal. Det mäktiga sträcket söderifrån om våren och söderut om hösten kan ej förbises.

Anser erythropus (LINNÉ). Jag har redan tvenne gånger tidigare behandlat denna arts flyttningsvägar, nämligen i ett förberedande utkast uti min afhandling »Om fågelfaunan i Könkämädalen» (pag. 61) samt i en utförligare uppsats uti »Tidskrift för Jägare och Fiskare» (Häft. I, 1913). På grund af kompletterade erfarenheter skall jag här modifiera mina

tidigare uttalanden något, dels betjänar jag mig af tillfället att bemöta ett af en E. F. MERIKALLIO i Finlands Jaktidskrift infördt genmäle (Häft. 12, 1915) till mina ifrågavarande uppsatser.

I Turtola-Kolari blef arten ej iakttagen af mig eller forstm. MUNSTERHJELM, men af allmogemän hörde jag, att den af och till visar sig under vår- och höststräcket. Den allmänt rådande åsikten bland allmogejägarna var, att fjällgåsen är en tämligen sällsynt företeelse längs Torneå-Muonio älfsystem, och detta bekräftas af min brors och mina negativa observationer. I Könkämädalen är den däremot allmän och häckar isynnerhet tämligen rikligt i områdets norra del. Våren 1911 gjorde jag den iakttagelsen, att de söderut förbi Saarikoski fjällgård dragande flockarne flögo högt och med rätt kurs neråt, hvilket ju är karaktäristiskt för i flyttning stadda fåglar, hvaremot de norrut flygande individerna i regeln drogo lågt och mera makligt, såsom fåglar under sina lokala rekognosceringsfärder ha för vana att göra. Våren 1912 gjordes fullkomligt enahanda iakttagelser; de första exemplaren af arten anlände *norrifrån* och flögo högt samt rätt fram längs älven, och våren 1916 sågos de första flockarne den 24 maj flyga *söderut*. Först den 26 maj iakttogos några exemplar flyga norrut. På grund af dessa iakttagelser har jag sökt framhålla, att fjällgåsens *hufvudsträck om våren* icke — såsom man trott — försiggår genom Finland (sydvästra Karelen, Savolax, öfver Uleåborg och Torneå) utan öfver Ladoga, Onega till Hvita hafvet, där de i norra Skandinavien häckande exemplaren taga en västlig väg och ankomma till sina sommarlokaler från norska kusten. I ett bref af 11 sept. 1916 meddelar mig SCHAANNING angående artens uppträdande i Pasvikdalen följande: »Arten sees saagodtsom aldrig under vaartrækket i Öfre Pasvik og besætter saaledes *ikke* sine rugeplasse i kysttrakterne om Varangerfjord via *Enare-Pasvikelv* fra Botniske bukten, og jeg anser det ikke for usandsynlig, at de enkelte par eller de smaa flokker, som aar om andet paatræffes helt oppe i Övre Pasvik trækker hitop fra kysttraktene».

MERIKALLIO försöker bevisa, att min åsikt om fjällgässens flyttningssväg är oriktig samt att hufvudsträcket går öfver Uleåborg. Han åberopar »uppgifterna i ett flertal ornitologiska publikationer», men kan blott framdraga tvenne sådana uppgifter, nämligen BR. F. NYLANDERS (»Fåglar som förekomma i trakten af Uleåborg», Bidrag till Finlands Naturkännedom) och J. ALB. SANDMANS (Fågelfaunan på Karlö, Meddel. af Societas pro Fauna et Flora fennica, 17, 1892). Däremot nämner han ingenting om det »flertal ornitologiska publikationer», där ingenting är anført om vårsträcket, men väl att arten iakttagas om hösten. Han har själf (speciellt våren 1913) observerat stora mängder af arten vid Karlö, och, förlitande mig till att han såsom pålitlig och kritisk observatör icke förväxlat arterna, måste jag följaktligen konstatera att fjällgåsen alltså också betjänar sig af den vägen. Men så återstår det faktum, att den af min bror och mig aldrig och af allmogemännen blott mycket sällan iakttagits vid Torneå-Muonio älfvar. MERIKALLIO säger sig ha hört af sina »många bekanta», att fjällgåsen iakttagits under vårsträcket i Simo, Kemi och Torneå, hvarför han anser det vara »ganska svårt att tänka sig, att fjällgåsen icke skulle fortsätta sin färd också uppför Torneåälfs och Muoniojokis älfdalar». Och så fortsätter han: »Då nödiga uppgifter saknas, kan saken icke med bestämdhet afgöras». Hr M. ignorerar sålunda fullständigt mina samt mina sagesmäns fleråriga och kritiska iakttagelser, ehuru de utan tvifvel kunna anses vara fullt likaså pålitliga som hans »många bekantas».

Förlitande mig alltså på hr M:s egna erfarenheter, hvilka finna stöd i de förutomnämnda litteraturuppgifterna, vill jag moderera mina tidigare uttalanden beträffande fjällgåsens vårsträck såtillvida, att *en del* af de i Lappland häckande fjällgässen sträcka öfver Uleåborg, men att hufvudkontingenten ankommer dit från norska kusten. Men längs Torneå-Muonio älfvar går blott ett fåtal. Jag har tidigare påstått, att de öfver Uleåborg sträckande fjällgässen därifrån fortsätta norrut längs de älfvar och myrsträckningar, som ligga väster om Torneå-

Muonio älf, i annat fall hade de otvifvelaktigt blifvit observerade af oss, som oafflåtligt hade vår uppmärksamhet fästad vid fågelförhållandena längs nämnda vattendrag. Hr M:s »många bekanta» ha ej kunnat förändra denna min åsikt.

Om hösten går — af litteraturuppgifter att döma — ett mäktigt sträck af fjällgäss öfver Uleåborg söderut, men ej heller nu ankomma de längs Torneå-Muonio älfssystem. Oatliga gånger ha min bror och jag legat och vaktat på de väldiga flockar sädgäss, som i sept.-okt. uppehålla sig uti vissa fördelaktiga träsk vid sagda älfvar, men icke en enda gång ha vi observerat någon fjällgås, och det förtjänar att framhållas, att dessa båda arter ofta ses samman i Lappland.

Hr M. avslutar sitt genmäle med följande uttalande: »Det torde dessutom böra ytterligare beaktas, att de på våren till sina häckningsplatser återvändande fåglarnes led glesnat på grund af under flyttningsfärden inträffade dödsfall». Tidigare har han talat om tiotaltusen flyttande fjällgäss, men har dock kunnat konstatera ett glesnande af leden! Lika litet som dessa »dödsfall» i praktiken hafva någonsomhållst betydelse vid bedömandet af flyttningsfrekvensen, lika märkligt synes mig detta hans försök vara att genom påpekande af dödsfallen förmildra uppgifterna om de tiotusenden han iakttagit.

Cygnus musicus (BECHSTEIN). Mycket sparsamt och ingalunda ens hvarje år iakttagas svanar i Turtola-Kolari. Jag har därifrån endast tvenne uppgifter, nämligen ett ex. i Pellojärvi den 18 maj 1903 och 2 ex. i början af sept. 1905 i Turtola kyrkoby (C. MUNSTERHJELM).¹ Sparsamma äro också iakttagelserna öfver arten om våren i Könkämädalen, men om hösten skaff den — enligt ortsbornas uppgifter — förekomma där tämligen rikligt.

Under vintrarne uppträder arten i flockar på upptill flera tiotal å särskilda ställen utanför kusten af Tromsö och Nord-

¹ Enl. MONTELL (l. c. pag. 17—18) »Under vårflyttningen då och då observerad» i Muonio.

lands amter, och det synes mig mycket sannolikt, att de flyttat dit direkte från sina sommarlokaler i Lappland. Af ortsborna i Könkämädalen har jag hört, att det längs Könkämä- och Kumaälftar försiggår ett ganska starkt sträck norrut och mot väster om hösten, men märkligt nog försiggår vårsträcket ej längs samma vägar, utan tycks det komma söderifrån uppåt längs vattendrag och myrsträckningar. Såsom känt, häckar ett ganska stort antal svanar i södra Karesuando samt Vittangi och Jukkasjärvi socknar, men i Könkämädalen eller angränsande trakter är den däremot ej anträffad häckande. De härstädes uppträdande svanarne om hösten ankomma följaktligen söderifrån, norrut och mot nordväst och äro med all sannolikhet just de, som tillbringa vintrarne vid Nordnorges kuster.

Anas boschas (LINNÉ). Under vårsträcket går ett stort antal exemplar af denna art norrut längs Torneå-Muonio älf-system. Men diverse företeelser gifva dock vid handen, att gräsanden också anländer till de höglappska häckningsorterna från norska kusten. Under vintern 1910 och 1911 var jag i tillfälle att konstatera artens tämligen rikliga förekomst innanför Senjen i Tromsö amt, och ortsbefolkningen berättade mig, att arten alla vintrar allmänt uppehåller sig i dessa trakter samt vid vårens inträde drar sig in i fjordarne och de sedermera isfria älfvarne, hvilkas källor till dels ligga i gränstrakterna mot Sverige.

I Könkämädalen är arten icke allmän, men iakttages dock årligen i några par. Under en del vårar har man kunnat konstatera, att den först visar sig i de längst uppe i älfven förekommande öppna ställena, ehuru betingelserna vore bättre nedåt. Sålunda iaktogs den år 1912 för första gången omedelbart nedanom Kilpisjärvi, och år 1916 likaså i närheten af Kumaenos förening med Könkämäälften. Till dessa trakter torde den också så godt som uteslutande anlända från kusten längs Lyngen- och Kumaälftvarne, där den enligt uppgifter af

ortsbor många gånger iakttagits, innan den uppträd i Könkämädalen.

Gräsanden anländer af allt att döma till det inre af Lappland längs tvenne vägar, nämligen längs älfsystemen söderifrån samt från norska kusten.

Dafila acuta (LINNÉ), *Nettion crecca* (LINNÉ) och *Mareca penelope* (LINNÉ). Dessa arter, som äro synnerligen allmänna i Könkämädalen, förekomma under vårsträcket rikligt i Turtola-Kolari, tydligen stadda på flyttning norrut. Det råder intet tvifvel om, att hufvudsträcket försiggår längs älfsystemen söderifrån, ehuru detta naturligtvis ej utesluter den möjligheten, att enstaka par också anlända till det inre af Lappland längs de nordnorska älfvarne. Emellertid tyda alla mina i Könkämädalen gjorda iakttagelser på, att dessa traktors stjärtänder, krickor och bläsänder ankomma söderifrån.

Fuligula marila (LINNÉ). Denna art blef icke antecknad i Turtola-Kolari, och enligt MONTELL har den ej heller blifvit observerad i Muonio ens under flyttningstiderna.

Ar 1911 iakttog jag bärganden i Könkämädalen endast få gånger. Aret därpå var den allmänna, och våren 1916 förekom den t. o. m. tämligen allmänt isynnerhet i Könkämädalens öfre del. Så t. ex. observerade jag den i Sudhjärvi, c:a 1 mil norr om Saarikoski fjällgård, i åtskilliga par på samma dag.

Utän tvifvel försiggår denna arts inflyttning om våren samt höststräck längs andra vägar än de inre älfsystemen, och då ligger det ju nära till hands att antaga, att den kommer till sina häckningslokaler från den norska kusten. Våren 1910 var jag i tillfälle att iakttaga ett stort antal bärgandpar i trakten omkring Tromsö, och min åsikt är, att dessa sedermera sökte sig uppåt längs de vattendrag, som utfalla i Nordnorges fjordar.

Fuligula fuligula (LINNÉ). Utan tvifvel ankommer största delen af Lapplands viggår från norr och väster till sina sommarlokaler. Jag observerade den aldrig under vårsträcket i Turtola-Kolari, men iakttog den om somrarne därstädes i ringa antal. Enligt uppgift af ordsbefolkningen i norra Kolari skall den en del vårar vara allmän därstädes, men dess sträck torde i så fall ha försiggått längs andra vägar än Torneå och Muonio älfvar.

Äfven denna art förekom parvis här och hvar rundt Tromsö våren 1910, och vårvintern (mars) 1911 iakttog jag den också innanför Senjen tämligen allmänt. I Könkämädalen förekom den vårarne 1911 och 1912 jämnt fördelad öfver hela älfområdet, men föreföll våren 1916 att vara tämligen sällsynt. Våren 1912 såg jag de första flockarne komma uppifrån nedåt vid Saarikoski, och våren 1916 iakttog jag den bara i nordligaste delen af Könkämäälven samt i Kummaälven.

Clangula glaucion (LINNÉ). Denna art är mycket allmän i Turtola-Kolari, och om vårarne försiggår ett ganska lifligt sträck längs Torneå och Muonio älfsystem uppåt. Emellertid meddelades mig af ordsborna i Könkämädalen, att en stor del knipor ankommo dit från norska kusten; de första kniporna ses — enligt samma källa — i Lyngenälven samt något senare i trakterna nedanom Kilpisjärvi. Sålunda iaktogs det första paret i Könkämädalen för våren 1911 den 3 maj i ett öppet strömställe omedelbart under denna sjö, och 1912 såg jag det första paret komma norrifrån längs älfven förbi Saarikoski gård.

Det förefaller sålunda, som om denna art ankomme till sina lappska häckningsorter både från söder och från norska kusten.

Oidemia fusca (LINNÉ) och *Oidemia nigra* (LINNÉ). Svärtan förekommer häckande i Turtola och Kolari, men var under vårsträcket synnerligen sällsynt därstädes. Sjöorren iaktogs ej i Turtola Kolari under vår- eller höststräcket, men skall en-

ligt uppgift af allmogemän häcka i några par i norra Kolari. Under våren 1910 och vårvintern 1911 såg jag båda dessa arter allmänt i de norska fjordarne. I Könkämädalen, där dessa fåglar äro synnerligen rikligt förekommande, gjordes våren 1911 de första iakttagelserna beträffande båda arterna öfver exemplar, som flögo nedifrån uppåt längs älfven. Men följande vår samt våren 1916 utvisade iakttagelserna, att de ankommo norrifrån. Den 27 och 28 maj under en roddtur på gränsälfven hörde jag oupphörligt starkt sus högt uppe ofvanom mig, men kunde till en början ingenting se. Några sekunder senare sänkte sig i spiraler flockar af dessa arter ned på älfven. De anlände norrifrån, och den kolossala höjden, på hvilken de flögo, tydde på, att fåglarne ankommo långtifrån. I vanliga fall sträcka de lågt längs älfven upp och ned, och enligt ortsbornas erfarenheter äro sådana fåglar, som sträcka ofvan synhåll, alltid nykomlingar till trakten. Slika iakttagelser gjordes i början af arternas uppträdande i Könkämädalen så godt som dagligen, men senare sågos endast lågt sträckande flockar och skaror.

Dessa arters hufvudsträck försiggår till det inre af Lappland från norska kusten; endast en mycket ringa del tycks ankomma längs älfvarne och vattendragen söderifrån.

Harelda glacialis (LINNÉ). Endast under de respektive flyttningstiderna iakttages arten i få exemplar i Turtola-Kolari socknar, men alltid så sent, att det förefaller, som om de endast vore felflugna exemplar.

I Könkämädalen är alfågeln däremot mycket allmän, och otaliga iakttagelser under vårsträcket hafva gifvit vid handen, att han ankommer till orten från norska kusten. Våren 1910 var han mycket allmän i Lyngenfjord och rundtomkring Tromsö. Vintern 1911 förekom han rikligt omkring Senjen, och då jag i mars samma år med ångbåt färdades från Tromsö till Skibotten i Lyngenfjord, sågs alfågeln öfverallt i flockar samt parvis. I regeln iakttagas de första exemplaren af arten i öfre delen af älfven, och vid tiden för deras ankomst är man

Ankomsttider till Turtola-Kolari och Könkämädalen.

	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916
Charadrius morinellus	Turtola-Kolari	Könkäädalen	Turtola-Kolari	Turtola-Kolari	Könkäädalen	Turtola-Kolari	Könkäädalen	Turtola-Kolari	Könkäädalen	Turtola-Kolari	Könkäädalen	Turtola-Kolari	Könkäädalen	Turtola-Kolari
Charadrius apricarius						16/5	29/5		19/5	24/5			9/5	26/5
Aegialites hiaticula						19/5			6/5	10/5	11/5			22/5
Telmatis gallinago						17/5	24/5		22/5	27/5				26/5
Tringa temmincki						18/5	20/5		23/5	16/5				27/5
Phalaropus hyperboreus									23/5	18/5				
Totanus tuscus						16/5	23/5		19/5	22/5		18/5	17/5	27/5
Totanus calidris												18/5		
Totanus glareola						15/5	18/5		24/5	21/5		13/5	20/5	24/5
Totanus glottis						16/5	19/5		21/5	21/5	17/5	13/5		26/5
Actitis hypoleucos						15/5	20/5		25/5	25/5				27/5
Machetes pugnax						19/5	22/5		23/5	24/5				
Numenius phaeopus						13/5	24/5		13/5	15/5				28/5
Anser fabalis						22/4	1/5	8/5	10/5	9/5		10/5	6/5	1/5
Anser erythropus						8/4	27/4	18/5	11/5	11/5		13/5		21/5
Cygnus musicus						9/4			16/5	21/5				
Anas boschas						10/5	8/5	4/5	17/5	8/5				29/5
Dafila acua						20/4	14/5	17/5	11/5	16/5				10/5
Nettion crecca						16/5			15/5	22/5				27/5
Mareca penelope						21/5			8/5	17/5				26/5
Fuligula marila						4/4	13/5		27/5	27/5				27/5
Fuligula fuligula									17/5	17/5				28/5
Clangula glaucion						24/4	15/5		17/5	18/5				27/5
Oidemia fusca						4/5	16/5	25/5	17/5	18/5				8/5
Oidemia nigra						9/6		13/5	3/5	18/5				27/5
Harelda glacialis						2/6	30/5	5/4	25/5	23/5				28/5
Mergus merganser						23/5	25/5	6/1	23/5	23/5				27/5
Mergus serrator						5/5	13/5	10/5	11/5	10/5				21/5
							24/5	24/5	1/5	10/5				21/5

dagligen i tillfälle att konstatera, huru flockarne från osynliga höjder sänka sig ned på älfven — alltid kommande norrifrån.

Mergus merganser (LINNÉ) och *Mergus serrator* (LINNÉ). Båda dessa arter förekomma allmänt i Turtola-Kolari, och under vårsträcket går där längs vattendragen ett mycket stort antal norrut.

I Könkämädalen äro de också allmänna, och det förefaller, som åtminstone hufvudkontingenten skulle ankomma längs vattensystemen söderifrån.

Till frågan om dufhöksraserna.

Af

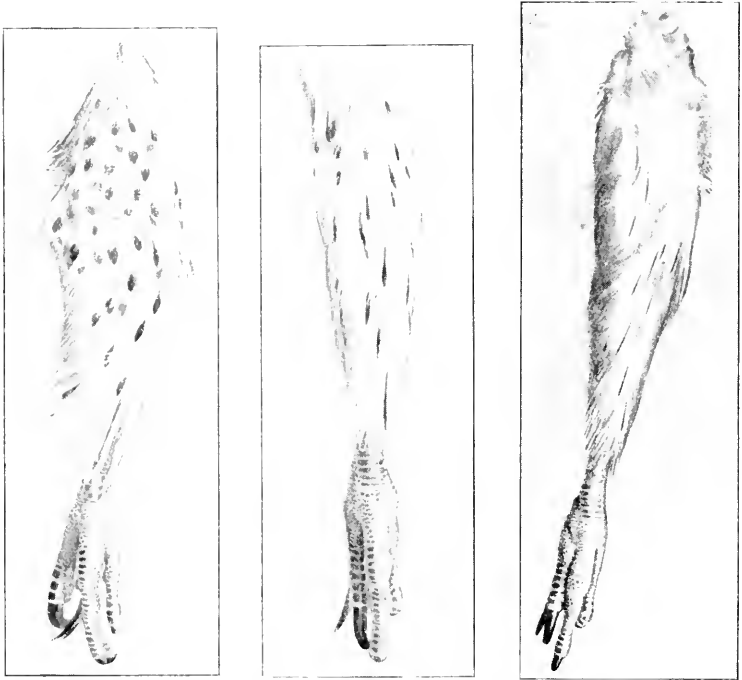
Einar Lönnberg.

Ör ett par år sedan fäste den danske ornithologen E. LEHN SCHÖLER uppmärksamheten på det förhållandet, att dufhöken här i våra nordiska länder skulle uppträda i tvenne olika raser, en nordlig och en sydlig. Den förra skulle vara något större än den senare, men hufvudsakligen skulle de kunna åtskiljas på färgen och teckningen hos de unga dufhökarne i deras första dräkt. Den nordliga unga dufhöken skulle enligt den citerade författaren vara mera gråaktig och på undersidan nästan hvit eller med en gulaktig färgton, som alltmera försvinner under årets lopp, samt försedd med kraftiga mörka längsfläckar, hvilka fortsätta ned på »byxornas» både yttre och inre sida i form af streck eller fläckar. Den sydliga formen återigen skulle i motsvarande dräkt vara mera brunaktig samt på undersidan ljust rostfärgad eller rödbrunaktig (men bleknande under vinterns lopp) och med de mörka längsfläckarne ej sträckande sig ned på »byxorna». De sistnämnda skulle nämligen vara nästan eller alldeles ofläckade på insidan och på utsidan endast hafva helt smala mörka strimmor längs fjäderspolen.

Den här ofvan såsom den sydliga betecknade formen lär vara allenarådande i Danmark, ända tills på höstsidan under flyttningen andra unga dufhökar kommit dit norrifrån. Det är sålunda sannolikt, att alla i Danmark kläckta dufhökar höra till den. Däremot är det ännu ej utrönt, om den också förekommer i södra Sverige och huru långt norrut dess utbredning sträcker sig. Att en af de af hr LEHN

SCHÖLER nppgifna karaktärerna ej håller streck såom distinktionstecken mellan de båda raserna har jag vid ett föregående tillfälle vid refererandet af den danske författarens uppsats påvisat.¹ Det är nämligen så, att man äfven här i Sverige åtminstone så långt norrut som i Svealand, kan erhålla dufhökar med ganska starkt rostfärgad undersida. Dock ha äfven dessa exemplar benfjädrarne (»byxor») fläckiga. Starkt rostfärgade

Ben af unga dufhökar från Leksand. Till vänster ♂, de båda andra ♂♂.

unga dufhökar finnas t. ex. i Riksmuseum från Runmarö och Kärrgrufvan. Ja, t. o. m. en ung dufhökhona från Pajala, skjuten den 8 sept., visar en starkt rostfärgad anstrykning på undersidan och äfven dylik i nacken.

Genom Intendenten A. BEHM har emellertid Riksmuseum denna höst haft nöjet mottaga en kull af tre unga dufhökar, som han erhållit från Leksand, och dessa visa en ganska in-

¹ Sv. Jägarförb. Tidskr. 52 årg. hft. 4, 1914.

tressant färgteckning. En af dem, en hona, har ganska breda, ovala, delvis bakåt i ett spolestreck förlängda fläckar på benfjädrarne. Af de båda andra, som båda äro hanar, har den ena tydliga smalt lansettlika fläckar eller streck på »byxorna», men den andra har dem ofläckade blott med helt fina strimmor på en del fjädrar och ej ens dylika på byxornas insida. I detta afseende är sålunda denna unga dufhök från Leksand helt och hållet af dansk typ. Alla tre ha ungefär i samma, men ej särdeles hög grad rostgul anstrykning på undersidan; starkast är denna på de obefläckade »byxorna» hos den ena hanen. Det är dock att märka, att denna rostgula ton sannolikt från början varit starkare, ty i fångenskap synes den blekna ganska fort. På ryggsidan ha alla tre samma allmänna grundfärg, som unga svenska dufhökar i regel synas ha, d. v. s. matt svartbruna med gulbrunaktiga fjäderkanter. I nacken äro fjädrarnes sidopartier starkare rostfärgade hos hanarne än hos honan, i synnerhet hos exemplaret med ofläckade »byxor», där de skulle kunna kallas roströda. Graden af fläckighet på benfjädrarne framgår af de meddelade bilderna. Af dessa liksom af beskrifningen finner man, att alla tre syskonen äro olika, men att en hane är af den sydliga, danska typen. Detta är af ganska stort intresse, då det ådagalägger, att en fågel af denna rastyp kan uppträda mycket nordligare, än man med hittillsvarande erfarenhet kunnat vänta. Förklaringen kan sökas på två olika vägar. Den ena är, att den ifrågavarande dufhökkullen från Leksand skulle vara en hybridprodukt uppkommen på sådant sätt, att den ena af föräldrarne tillhört den danska rasen, men under flyttningen följt med den andra längre mot norr till dennas hemtrakt. I sådant fall är kullens blandade utseende förklarlig enligt Mendels lag. Om denna förklaring ej är riktig, utan båda föräldrarne varit af den nordiska rasen, skulle uppträdandet af en ungfågel med ofläckade benfjädrar möjligen tyda på, att dufhökarnes nutida utveckling tenderade åt det hållet, ty genom analogislut kan man antaga, att det enfärgade, ofläckade stadiet är sekundärt och det fläckiga det primära.

LEHN SCHÖLER har äfven framhållit, att de danska duf-

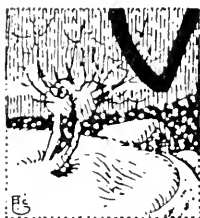
hökarne skulle vara mindre än de nordiska. Detta torde nog möjligen i stort sedt vara riktigt, men storleksskillnaden mellan de danska och dem, som hålla till t. ex. i Mälardalen, är ej så särdeles utpräglad. Så kan t. ex. anföras, att tvenne unga dufhökhanar (båda med fläckiga »byxor»), en från Stockholm och en från Aske gård, Bro, blott ha en vinglängd af resp. 315 och 316 mm., d. v. s. enligt LEHN SCHÖLER ungefär minimum eller därunder för de nordiska dufhökarne eller ungefär lika med genomsnittet för de danska. En dufhökhona från Aske (med längsfläckade benfjädrar) har en vinglängd af blott 350 mm., d. v. s. under LEHN SCHÖLER's minimum för de nordiska och under genomsnittet för de danska honorna. Ungefär samma vinglängd har också den unga dufhökhonan från Leksand. Vinglängden hos en rätt starkt rostfärgad dufhökhona från Pajala är 365 mm., hvilket skulle vara under genomsnittet för en nordisk och tämligen lika med maximum för en dansk dufhökhona.

Allt detta visar, att variationen är större än hvad som antagits, och mera material kräfvdes för frågans utredning. Vid Riksmuseum (postadr. *Vetenskapsakademien*, järnvägsadr. *Albano*) mottagas därför med tacksamhet insända dufhökar liksom f. ö. äfven andra fåglar.

En bastard mellan fasantupp och bantamhöna.

Af

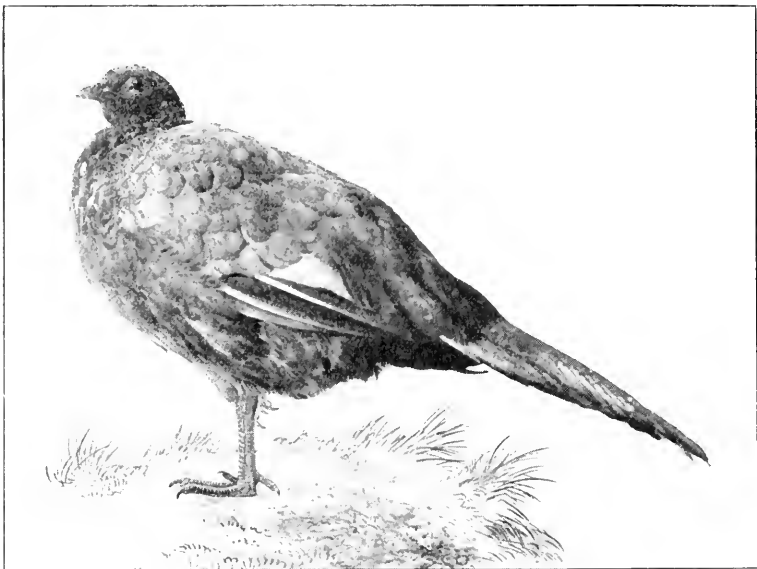
E. L.

Vid Aske gård hos Hofjägmästaren Grefve GUSTAF C:SON LEWENHAUPT ådagalade en fasantupp af blandad *mongolicus*-ras år 1915 stort intresse för bantamhönsen, hos hvilka han ofta aflade besök. När sedan de ur bantamhönornas ägg utkläckta kycklingarne tillväxte, visade sig bland dem den här afbildade bastarden, hos hvilken tydliggen det blandade ursprunget gifver sig till känna såväl genom form som färg. Den lefde till dess den blef utvuxen, men dog i midten af dec. 1915, då den af grefve LEWENHAUPT skänktes till Riksmuseum, hvarest den nu finnes uppstoppad. Under sin lifstid företedde den en egendomlig abnormitet därigenom, att den så att säga kontinuerligt var stadd i ruggning. Äfven vid sin död var den fullsatt med blodpennor och ofullständigt utvecklade fjädrar.

Vid första ögonkastet ser man, att den från fädernet ärft den förlängda, spetsiga stjärten, som är platt, ej takformad som hos hönsen. Så skarpspetsadt utdragna som hos fasanen äro dock ej stjärtfjädrarne, men stjärten mäter $22\frac{1}{2}$ cm. i längd. Fasanläktet har 16 eller 18 stjärtpennor, släktet *Gallus* 14 (eller hos en art *G. varius* 16 pennor). Denna bastard är intermediär i detta afseende med 16 stjärtpennor.

Dräkten kan i öfrigt ej sägas vara hvarken öfvervägande fasan- eller hönlik, men hufvud och hals äro öfvervägande svarta med en begränsning, som ungefär motsvarar fasantuppens mörka färg på dessa delar, med det undantaget att hjäsans och öfre nackens fjädrar äro brungula med svarta spetsar. Af den mongoliske fasantuppens hvita halsring synes ej ett spår. Framryggens och skuldrornas fjädrar äro vid basen svarta, mot spetsen ljusst rödbruna eller gulbruna, fint vattrade

med svart samt med ett brungult, svartkantadt spolstreck. Vingtäckarnes synliga delar äro rödbruna, de öfvertäckta äro svarta, mer eller mindre spräckliga med brunt. Handpennorna äro svarta, delvis med en smal blekgul kant på ytterfanet. (Detta erinrar om förhållandet hos bantamtuppens vilda stamform.) Armpennornas ytterfan är delvis rödaktigt gulbrunt, spräckligt med svart, eljest äro dessa pennor svarta, de innersta dock spräckliga med gulbrunt. Bakryggens och öfvergumpens fjädrar brungula med tvärbandning och vattring i svart. Stjärtpennorna svarta, de yttre vid basen, de mellersta öfver större delen af fjädern spräckliga med gulbrunt, som i

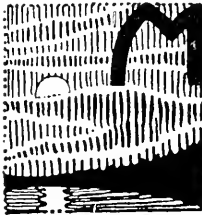
ytterkanten blir delvis sammanhängande fält. Bröstat rödbrunt med svarta fläckar och ljusa spolstreck. På undersidans midt dominera svarta rödbrunkantade fjädrar; detsamma gäller delvis armsidorna. Buken gulbrun. Undre stjärttäckare svarta, de mindre med rödbruna kanter.

Hybrider mellan fasan och tamlöns äro förut kända från utlandet, men det är dock ej så vanligt, att dylik bastardering inträffar, ehuru stamformerna äro tämligen närbesläktade.

Ornithologiska iakttagelser i Vilhelmina socken af Åsele lappmark.

Af

Bo Witt-Strömer.

Midsommarveckan 1913 företog jag en färd till Vilhelmina sockens fjälltrakter i och för fågelstudier. Härunder besöktes bland annat Blaik- och Gittsfjällen. Sommaren 1915 hade jag den oväntade turen att få mina skogsförrättningar förlagda till samma socken och ströfvade då — från den 15 maj till den 1 november — igenom så godt som hela området.¹ De härunder gjorda anteckningarna torde kunna påräkna intresse hos denna tidskrifts läsare, i synnerhet som ornithologiska meddelanden från dessa trakter äro ytterst sparsamma i den zoologiska litteraturen.

Det undersökta området har en längd af 19—20 mil och en bredd af 5—6 mil. Västra delen gränsar till Norge och är uppfylld af höga fjäll, bland hvilka Marsfjället når en höjd af 1589 m. ö. h. Skogsområdet upptages till största delen af granskogar; endast på några ställen, såsom kring öfre ändan af Malgomaj och vid gränsen till Åsele socken, finnas rena tallbestånd. Stora och sankna myrar ha stor utbredning inom socknen.

En del fågelnamn, som användas af befolkningen i Vilhel-

¹ Omkring midsommar år 1915 gjordes en 8 dagars lång färd till Mars- och Kittelfjällen. Alla tjärnar och fjällsjöar voro vid denna tid isbelagda och fjällhedarna till största delen snöbetäckta. Fågellifvet var därför ännu sparsamt, och endast få anteckningar från alpina och subalpina zonerna kunde göras.

mina och angränsande socknar anföras inom citationstecken. I vissa fall har jag äfven medtagit uppgifter om intressantare fågelfynd från andra delar af Västerbottens län.

För värdefulla råd vid utarbetandet af föreliggande uppsats har jag att tacka fil. doktor AUG. HEINTZE.

Corvus cornix.¹ Iakttagen i alla delar af socknen fastän ingenstädes i större mängd. Häckar helst i närheten af de större byarna.

Corvus frugilegus. Ett exemplar sköts för några år sedan och finnes uppstoppadt hos kronolänsman LINDSTRÖM i Vilhelmina.

Corvus corax. »Garanes» (lapskt namn). Förekommer inom hela området. År 1915 anträffades ett bo med ungar strax i närheten af Gittsfjället. Under afverkningarna sistlidne vinter dödades åtskilliga renar, och vid dessa uppehöll sig under försommaren många korpfamiljer, hvilka under högljudt skrån frässade på de i förruttnelse stadda kropparna.

Coloeus monedula. Ett individ iaktogs i Gransjöriset den 19 maj 1915.

Pica pica. »Skir». Allmän och går ända upp till byarna omkring Marsfjällen.

Cractes infaustus. »Koksik»; »Röfugl»; Lafhök». Förekommer öfverallt i socknens skogstrakter.

En vanlig företeelse, hvars upphof åtminstone i många fall får tillskrifvas lafskrikan, har jag iakttagit i höst. Hon tyckes nämligen samla hattsvampar och upphänga dem i björkar, där de fastkilas i kvistklykor. Svamparna ha i alla närmare undersökta fall utgjorts af kremlor (*Russula*) och andra skiflingar samt rörsoppar (*Boletus*), de flesta med vidhängande fot och med i torrt tillstånd 5—6 cm. breda hattar. Man vore frestad tillskrifva ekorren dessa fynd, men de upphängda svamparna ha oftast anträffats i rena björkbestånd och på så långt utskjutande och fina kvistar, att ekorren omöjligen skulle kunnat komma dit. Min åsikt delades äfven af jägmästare RISBERG.

¹ Nomenklaturen och artföljden är densamma som i professor LÖNNBERGS fauna öfver »Sveriges Rygggradsdjur II».

då vi tillsammans undersökte en del dylika svampförekomster.

I Svensk botanisk Tidskrift 1909, sid. 260, omtalar professor TH. M. FRIES efter uppgift, lämnad af A. G. ELGENSTIERNA, att »man ibland om hösten, just då löfven fallit, får se svampar hänga i kvistklykor uppe i löfträd». ELGENSTIERNAS skogvaktare, »på hvilkens ord man kunde lita», försäkrade sig ha iakttagit ekorrar, som uppburit dessa svampar i träden.

Sturnus vulgaris. Förgäfves eftersökt. Enligt uppgift skall ett exemplar under juni månad 1915 ha uppehållit sig i Vilhelmina kyrkoby. I Åsele socken häckar staren flerstädes och är där sedd af mig så sent som den 13 november 1914.

Loxia pytyopsittacus. Ett exemplar sköts i Råsele den 24 augusti 1915.

Loxia curvirostra. »Kägelrifva». I början af augusti 1915 allmän vid Gransjöriset; uppträdde äfven ganska talrikt omkring Malgomaj i midten af oktober.

Pinicola enucleator. »Dumsnut». Sedd tvenne gånger: den 28 maj vid nedre delen af Vojmsjön och den 17 juni vid öfre ändan af Malgomaj.

Pyrrhula pyrrhula. Iakttagen i hela socknen, men var ingenstädes talrik. Ett bo med 5 ägg den 16 juni vid foten af Skornefjället. Det låg i en gran 2 meter ofvan marken och fäst en grenklyka ungefär en meter från stammen. Först i början af oktober observerades domherren mera allmänt, och ofta hörde man då hans lockton.

Acanthis linaria. »Aldersparr» (alder = gråal); »Björksparr»; »Björklus». Mycket allmän och kläcker såväl i skogslandet som uppe i fjälltrakterna. Ett bo med ungar anträffades den 25 juni bland videsnåren på Blaikfjället; flygga ungar sågos den 8 juni på Björnberget. De börja tidigt på hösten samla sig i flockar; den första större flocken träffades redan den 3 augusti.

Chloris chloris. En nyss utflugen kull sågs den 5 juli 1915 vid Vojmsjön.

Fringilla coelebs. »Malltvint»; »Tvinten». Förekommer hufvudsakligen invid större byar, där den håller till i hagmarker,

men träffas stundom äfven långt från människoboningar och då ofta invid någon sjö eller älf.

Fringilla montifringilla. »Gäddfres». Allmännare än föregående och träffas under sommaren hufvudsakligen i de inre delarna af skogsbygden. Bon äro funna i såväl barr- som löfskog.

Passer domesticus. Finnes endast vid de större byarna.

Emberiza hortulana. »Sommar-si-si-li-skit». Den 23—24 maj 1915 sågos 8 hortulansparfvar i Vilhelmina kyrkoby. De voro tydligen på väg till sina häckplatser. Fågeln häckar flerstädes, men alltid i närheten af någon by. Ett bo med 4 ganska försigkomna ungar iakttogs den 4 juli vid Hansbo. Det var byggdt af torra grässtrån och låg under en liten enbuske endast 50 meter från närmaste gård.

Emberiza citrinella. »Si-si-li-skit». Allmän inom hela socknen.

Emberiza schœniclus. Ägg erhållna från Skönvik vid Malgomaj.

Emberiza rustica. Ej sedd i Vilhelmina socken, men är numera ingen sällsynthet i Västerbottens kustland, där jag i Degerfors socken funnit hans bo med 5 ungar den 20 juli 1909.

Calcarius lapponicus. »Fjällsparf». Tämmligen allmän. Sommaren 1913 fann jag en dag ej mindre än 8 bon på Blaikfjället. Häckar i fjälltrakter, men därjämte äfven på högländta och med videsnår bevuxna myrar i skogslandet. Ägg i första veckan af juni.

Plectrophenax nivalis. »Skarfågel». Ej sedd under häckningstiden hvarken på Blaik- eller Gittsfjällen. Däremot häckar han med säkerhet på Mars- och Kittelfjällen, där 3 par iakttogs den 22—23 juni omkring 1200 meter ö. h. Kom till Vilhelmina den 9 april 1915; första exemplaret på väg söderut sågs den 18 september.

Alauda arvensis. Endast sedd vid Dalasjö, Skansholm och Tresund.

Eremophila alpestris. Skjuten under vårflyttningen den 1 maj 1914 i Sorsele kyrkoby.

Anthus pratensis. Allmän. Bo funnet den 23 juni 1913 nedanför Blaikfjället.

Anthus trivialis. I Vilhelmina socken är trädpiplärkan ej så talrik som i öfriga delar af länet. Bon ha anträffats vid Volgsjön och Stalon. Fågeln tycks föredraga tallmarker.

Motacilla flava thunbergi. »Sisella». Häckar på alla lämpliga lokaler både i skogsbygden och på lågfjällen. Anländer till Vilhelmina sista dagarna i maj.

Motacilla alba. »Tranuella». Allmän. År 1915 träffades ofta stora kullar på 6–7 ägg. Ett bo med 6 ägg träffades uppe i Marsfjällen under en spång invid en lappkåta.

Certhia familiaris. Påträffad tvänne gånger: den 30 juni vid Vojmsjön och den 18 september vid Laxbäcken; säkerligen häckfågel. Sedd ett par gånger i Dorotea socken vintern 1915.

Parus major. Förekommer i ringa antal.

Parus ater. Fem svartmesar sågos den 8 oktober vid Malgomaj; ett exemplar sköts.

Parus cristatus. Funnen häckande i en ruttan björkstubbe vid Aronsjön; boet innehöll tre ungar och ett rötägg.

Parus cinctus. Sedd tvenne gånger på norra stranden af Malgomaj och en gång vid Marssjön.

Parus atricapillus borealis. »Get-typpa»; »Täta». Den allmännaste af mesarna.

Aegithalus caudatus. Två stjärtmesar träffades den 20 juni mellan Stalon och Bångnäs. Af allt att döma hade detta par bo i närheten. På kronoparken Malgomajlandet sågos 8 exemplar den 14 och 15 oktober 1915.

Regulus regulus. Ej sedd i Vilhelmina socken. Förekommer sparsamt i Västerbottens län. Under 9 års vistelse i länet har jag haft nöjet se kungsfågeln endast 2 gånger: ett par i Degerfors socken den 20 december 1912 och ett par i Ammarnäs (Sorsele socken) den 14 april 1914.

Lanius excubitor. Sedd en gång vid Idvattnet.

Ampelis garrulus. Träffades här och där under sommarens lopp.

Muscicapa atricapilla. »Lillknipa». Sällsynt. Den 20 juni uppehöll sig ett par vid Stalon.

Muscicapa ficedula. Tämligen allmän. Bon anträffade såväl långt från gårdar och hus som inne i byarna.

Phylloscopus collybita abietina. Ett exemplar iakttogs den 30 juli 1915 på kronoparken Torfsjö-ån.

Phylloscopus trochilus. Allmän. Häckar såväl i fjälltrakterna som nere i skogsbygden och kring byarna.

Sylvia salicaria. Sedd vid Hansbo och Idvattnet; häckade antagligen på båda platserna.

Accentor modularis. Ett bo vid foten af Gittsfjället; dessutom sedd vid Dainasjön och Blaikfjället.

Turdus pilaris. »Skvakatrast». Allmän, i synnerhet inom björkskogsbältet på fjällen. Stora kullar (ofta 7 ägg) år 1915.

Turdus viscivorus. Förekommer här och där såsom vid Dalasjö, Vojmsjön och Malgomaj.

Turdus musicus. Tämligen allmän inom Vilhelmina socken.

Turdus iliacus. Allmän inom hela området

Turdus torquatus. En gammal ♀ sköts den 22 juni 1915 vid Girisjön; i midten af juni 1915 iakttogs ringtrasten i björksnåren kring Gittsjön.

Saxicola oenanthe. Allmän såväl i fjällen som vid gårdarna i skogsbygden.

Pratincola rubetra. Häckar litet hvarstädes, helst på eller i närheten af odlad mark.

Phœnicurus phœnicurus. Allmän i hela socknen.

Cyanecula suecica. Midsommardagen 1915 hörde jag blåhakens klingande sång vid Girisjöns stränder invid Marsfjällen.

Cinclus cinclus. »Forssparr». Förekommer på lämpliga lokaler.

Hirundo urbica. »Sölve». Allmän. Häckar på branter i Forsbergsberget, Stalonberget och Ropentjåkko.

Chelidon rustica. »Sax-sölve». Ej så allmän som föregående art.

Riparia riparia. Häckar vid Bränna och Nästansjö.

Picus canus. Ej sedd i Vilhelmina socken; är för öfrigt

sällsynt i Västerbottens län. Själ f har jag endast sett den två gånger i Degerfors socken.

Drycopus martius. »Störmkråka». Ej sällsynt kring Malgomaj; äfven sedd vid Kultsjön.

Dryobates major. Iakttagen vid Dalasjö den 24 oktober 1915.

Dryobates leuconotus. Ett exemplar påträffadt den 21 september vid Malgomaj.

Dryobates minor. Sedd vid Kult- och Vojmsjön.

Picoides tridactylus. Den vanligaste af hackspettarna.

Cuculus canorus. Allmän. Går upp i Marsfjällen. Enligt ortsbefolkningen anländer han alltid på Urbanus, d. v. s. den 25 maj.

Apus apus. »Rägnspira». Sällsynt. Häckar på branter i Forsbergsberget ej långt från hussvalans häckplats.

Asio accipitrinus. Ett individ skjutet vid Ahasjön.

Syrnium uralense. Ej sedd af mig inom området. Ägg erhållna från Djupdal 1914. Ar 1911 tillsändes mig en kull, tagen den 25 maj i Degerfors socken. På båda ställena hade slagugglan häckat i gamla trädstubbar.

Syrnium lapponicum. »Jiejoggie» (lapska = nattbarn). Ett exemplar sköts år 1914 i Volgsele.

Nyctala funerea. Den vanligaste af ugglorna. Påträffad häckande i en knipholk vid Vojmån.

Surnia ulula. Sedd vid Vojmsjön. En hona med liggfläckar sköts af mig i Degerfors socken den 29 maj 1910. Forstmästaren N. VESTMAN fann våren 1914 ett bo med 5 ungar i samma socken.

Glaucidium passerinum. Förgäfves eftersökt. Skall någon gång ha iakttagits af ortsbefolkningen.

Nyctea scandiaca. Sedd en gång på Borkafjället och lär enligt af lappar lämnade uppgifter häcka i Jødnef vid norska gränsen.

Bubo bubo. Sällsynt. Häckar årligen i St. Stalonberget och i Heligfjäll.

Falco peregrinus. Häckar i Kåringberget, Hundkläppen och Skikkisjöberget. Kullen fulltalig omkring den 12 maj.

Falco merillus. Mindre allmän. Ägg funna vid Doris och på Björnberget.

Falco rusticolus. Enligt uppgift af en nybyggare skall denna art häcka i Ljustjället. Söndriga ägg, tagna i maj 1915, har jag erhållit från Arjeploug.

Falco tinnunculus. Ett bo med 5 ägg i Marsliden. Honan fälldes för artens bestämmande. Ägg äfven erhållna från Gransjöriset.

Aquila chrysaetos. »Slagörn». År 1913 iakttogs ett par i Gittsfjällen, men jag spanade förgäfves efter dem 1915. År 1911 hade kungsörnen bo i Renhundberget vid Gransjöriset och hade här upprepade gånger häckat förut, men blifvit från-röfvad sina ägg. År 1912 sköts en årsunge och finnes uppstoppad hos en bonde i Gransjöriset. Nu synes emellertid örnen såsom häckfågel vara utrotad i Vilhelmina socken. Från Arjeploug har jag erhållit en kull med två ägg insamlad den 22 april 1915. Nybyggaren, som tagit äggen, skrifver, att boet låg »i toppen af ett cirka 30 fot högt träd och var byggdt af torra tall- och björkkvistar samt mossa och torrt gräs. Trädet växer vid en stark bergsluttning nedanför fjället Skaptavare och ungefär två km. från norra ändan af Vouggatjolmejaure. Örnarna voro som vanligt mycket skygga».

Archibuteo lagopus. Förekommer öfver hela området. Bo med två starkt rufvade ägg den 16 juni i en skifferbrant i närheten af Gittsfjället; vid Vojmsjön häckade den i en torrfura den 2 juli och hade här tre försigkomna ungar.

Buteo zimmermannæ. Ett exemplar skjutet vid Doroteagränsen.

Pandion haliaëtus. »Fisktjuf»; »Hapkie» (lapska). Trots de rika fiskevattnen endast sedd tvänne gånger: på kronoparken Torfsjöån och vid Malgomaj.

Pernis apivorus. Ägg funna vid Idvattnet.

Astur gentilis. »Spänning». Sparsam. Ägg, tagna den 28 april, erhållna från Gransjöriset.

Accipiter nisus. »Sparrspänning». Förekommer här och där.

Columba palumbus. Tvänne dufvor, som i april 1915 iaktogs af postföreståndaren i Stalon, tillhörde troligen denna art. Af allt att döma häckar ringdufvan i Råsele, där den anträffades den 13 juli 1915.

Tetrastes bonasia. Har tilltagit i antal under senaste åren. Ett bo med 13 ägg i Stalon den 17 juni och ett vid Aronsjölidan med 10 ägg. Är fridlyst hela året om på kronoparkerna.

Tetrao urogallus. »Röja» ♀. Kullar fulltaliga första dagarna af juni.

Lyrurus tetrix. »Ör». Allmännare än föregående.

Lagopus mutus. Häckar i Marsfjällen m. fl. högfjäll.

Lagopus lagopus. »Rypkalln» ♂. Under sommarens lopp sågos endast enstaka ripor nere i skogslandet; mycket talrik på Blaikfjället i slutet af september.

Eudromias morinellus. Ett halft dussin exemplar uppehöll sig vid midsommartiden år 1915 i Marsfjällen.

Charadrius apricarius. »Akerhöna». Häckar på alla lågfjäll ned till Blaikfjället. Allmän på odlade ställen under flyttingarna.

Numenius phaeopus. Det var troligen denna art, som iaktogs midsommardagen år 1915, i närheten af Dikanäs.

Totanus (Glottis) litoreus. Sedd vid Girisjön.

Totanus totanus. Ej med full säkerhet iakttagen.

Totanus glareola. »Spirelnick». Häckar på sumpiga flarkmyrar. Synes ej vara så allmän som i nedre socknarna af länet.

Tringoides hypoleucos. Allmän. Fullagda kullar omkring den 20 juni.

Gallinago media. Förgäfves eftersökt.

Gallinago gallinago. Sällsynt. Ägg sedda den 28 juni.

Scolopax rusticola. Flygga ungar sågos i Gråtanlidan. Sedd flera gånger i närheten af Malgomaj, sista gången den 13 oktober. Enligt uppgift af jägmästaren RISBERG har morkullan äfven träffats ett par gånger på kronoparken Luspen.

Grus grus. Häckar på alla lämpliga lokaler. Ägg tagna vid Gransjö, Volgsjön, Luspén och Malgomaj. Första kullen togs den 28 april 1915.

Mergus merganser. Allmän. Häckar gärna i uppsatta holkar.

Mergus serrator. Mindre allmän än föregående art. Skjuten i Vojmån.

Oidemia fusca. Häckar vid fjällsjöarna. Många svärter ligga kvar i Malgomaj och Vojmsjön ända till midsommar, innan de begifva sig till sina häckplatser.

Oidemia nigra. Häckar på samma ställen som föregående art. En sjöorre sköts i Idvattnet den 12 augusti 1915.

Nyroca marila. Ett exemplar dödadt den 14 augusti i Idvattnet.

Clangula clangula. Häckar här och där, gärna i utsatta holkar.

Harelda hyemalis. En ♀ skjuten den 20 oktober vid Siksjönäs och insänd till Riksmuseum.

Anas platyrhynchos. Mindre allmän. Endast sedd i de södra delarna af området.

Anas acuta. Anträffas häckande vid Gråtansjön med kläckfärdiga ägg den 7 juli.

Anas crecca. Spridd öfver hela området, men är ingensstädes allmän.

Cygnus cygnus. Skall enligt uppgift af lappar häcka vid Jaden och Virisjaure. En årsunge sköts för flera år sedan i Råsele och finnes uppstoppad hos en bonde. För 10–15 år sedan sågs svanen årligen under flyttningarna i Malgomaj, men är nu sällsynt.

Anser fabalis. Häckar här och där i skogsområdet fjärran från människoboningar. Bon funna vid Girisjön och Dikanäs. På Blaikfjället, där den dock ej anträffats häckande, samlas under hösten flockar på flera hundra sädgäss.

Carbo carbo. Ett individ skjuten i oktober 1915 i Malgomaj.

Larus canus. Sedd i Malgomaj i juni 1915.

Colymbus arcticus. Häckar flerstädes på lämpliga lokaler.

Colymbus stellatus. Talrikast i fjälltjärnarna. Ett par hundra exemplar sågos samtidigt i början af oktober i sjön Malgomaj.

Tillägg.

I »Nyt Magazin for Naturvidenskaberne» Bd. 35 (1894), p. 43, omtalar COLLETT, att i magen på en lafskrika, »skuddt ved Mølmen i Lesje 23de Juli 1887, i det det var nede paa Marken og spiste af en stor *Boletus* (rørsopp), fandtes desuden *Coleoptera* samt Bær af *Empetrum*.

Smärre meddelanden.

Tämjande af vildgäss.

Ett utmärkt slående exempel på huru äfven de skyggaste och försiktigaste vildfåglar kunna i ganska hög grad tämjas omtalas från Nordamerika. En farmare JACK MINER vid Kingsville i Canada skaffade sig för omkring 12—15 år sedan några tama Canadagäss (*Branta canadensis*, en mycket stor vitkindad gås) för att med deras tillhjälp locka till sig de flyttande vildgässen. Det dröjde dock flera år, innan några vilda gäss vågade sälla sig till de tama. Så kommo slutligen ett år 17 vildgäss och slogo till samt fingo mat. Nästa år voro de besökande 30, året därpå omkring 150 och på fjärde året omkring 500. Efter den tiden sade Miner, att han ej längre kunde hålla någon räkning på vildgässen. Med berättigad stolthet sade han sig ha »5 tunnland gäss». Mr. W. E. SAUNDERS, som besökte Kingsville och Mr. Miners gård våren 1915, omtalar, att en aprilmorgon kommo omkring 1,000 vildgäss och slogo ned inom 150 m. afstånd från huset. En hel mängd, efter verkställd räkning 425, hade satt sig i en liten inhägnad utanför matsalsfönstret. Saunders följde med Miner in i denna inhägnad och säger, att man där kunde komma fram till gässen på 15—20 steg när. Men då de lågo i en sjö, belägen på ett afstånd af 2 engelska mil från farmen, var det omöjligt att i båt närma sig till dem på en $1\frac{1}{2}$ engelsk mils afstånd. De visste sålunda, att fara ej hotade på det ena, men väl på det andra stället och att de voro trygga för mannen, som gick omkring på platsen vid Miners farm. Hvad som också lockar dem dit är naturligtvis födan, som bjudes dem där. Förlidet år bjöd Miner på ej mindre än 300 bushels majs, ståtligt nog för en man, som ej är förmögen. Det är tva vattensamlingar vid farmen, den ena omkr. 35 m. i diameter, den andra 30 m. bred och 50—60 m. lång, och dessa pölar tillfredsställa 1,000 till 1,500 gäss. De komma i mars och gifva sig i väg längre norrut i maj. Nu säges Miner också vilja försöka att få de flyttande svanarna att mottaga hans gästfrihet, hvilket hittills ej lyckats, ehuru de synas liksom undrande flyga öfver vildgässkarorna vid gården.

Gulhämplingens utbredning norrut.

I Ornith. Monatschr. nr 9 meddelar WERNER HAGEN, att han våren 1916 iakttagit åtskilliga gulhämplingar i Lybecks omgivning,

hvarest dylika förut ej varit sedda. Då redan vid några tillfällen fåglar af denna art iakttagits hos oss, är det rätt sannolikt, att den inom ej allt för aflägsen tid skall kunna räknas till svenska faunans regelbundna medlemmar.

Genista anglica skyddad.

Denna intressanta växt, som endast kvarlefver såsom ett minnesmärke från en period med blidare klimat på ett enda ställe i Sverige, nämligen vid Kullsgården i Veinge socken, Halland, har nu kommit i åtnjutande af lagens skydd. Det förspordes i somras, att platsens ägare hade för afsikt att plöja upp det lilla område, på hvilket *Genista anglica* växte, och förvandla det till potatisland. Då han emellertid fick sin uppmärksamhet riktad på det stora intresse, som var förbundet med den ifrågavarande växten, lämnade han beredvilligt uppskof med den redan påbörjade plöjningen. I senare hälften af juli nedreste professor Lönnberg och träffade öfverenskommelse med Kullsgårdens ägare Jörgen Christensen, att han mot en viss ersättning ett för allt skulle tillåta, att för all framtid ett område, på hvilket *Genista anglica* växte tillsammans med *Genista pilosa* och ljung, skulle få fridlysas och inhägnas. Inhägningen har nu uppförts, och en järntafla af det vanliga slaget med inskriften: Naturminnesmärke fridlyst enligt lag» uppsatts. Sålunda kan man hysa godt hopp om, att denna märkliga kvarleva af den s. k. Ilexfloran skall vara definitivt räddad undan alla farligheter, såväl från växtsamlares som odlares sida. Det berättas, att den förra kategorien vid flera tillfällen varit farligare för artens tillvaro än den senare och hänsynslöst plundrat växtplatsen för att inhösta många »poäng».

En hona af blåa kärrhöken (*Circus cyaneus*)

sköts den 10 sept. vid Aske gård, Bro. Den råkade i olycka på grund därpå, att den gång på gång slog efter tamhönsen vid Sigenberg, dock utan att lyckas. Då den sedan flög bort, följde man efter den och såg, att den begaf sig i väg mot Aske, där den slog ned i en klöfveråker. Jägaren Högberg, som blifvit underrättad, smög sig inom håll och sköt den. Man hade aktgifvit på fågelns vinglande, ugglelika flykt och dess afvikande utseende. Den insändes af greve GUST. C:SON LEWENHAUPT till Riksmuseum, där den uppstoppats.

Den blå kärrhöken förekommer hos oss hufvudsakligen vid de stora myrmarkerna i Norrland och lever där af sorkar, fågelungar o. s. v. Den gamla hanen af denna art är som bekant lätt igenkännlig på sin askblå dräkt. Honan och ungfaglarne skiljas också redan i flykten från andra svenska roffåglar genom de hvita stjärttäckarne, som bilda ett bredt hvitt band öfver stjärtens bas. Det nu skjutna exemplaret var otvifvelaktigt på flyttning söderut. Det var delvis under ruggning. På ryggen funnos både gamla och nya fjädrar, och en ny andra handpenna på båda vingarne var ännu ej utvuxen.

Fladdermöss i Östergötland.

Manad af meddelandet i 3:e häftet, 1916, af tidskriften om fyndet af barbastellen i Östergötland, beder jag att få meddela ett annat fladdermusfynd.

Redan i somras erhöill jag kännedom om, att en hög, torr asp, på hvars stam flera hål finnas, skulle vara bebodd af fladdermöss, som om kvällarna i stort antal fladdrade ut öfver en sjövik. (Aspen växer å Ekelidens tomt, vid stranden af sjön Ammern, ej långt från Opphems järnvägsstation i Östergötland. Jag kom sedan ej i tillfälle att närmare undersöka det gamla trädet förr än den 11 september, då jag besökte Ekelidens ägare, herr L.

Vi slogo på trädstammen, och djuren gåfvo genom häftigt gnisslande sitt misnöje till känna, men ville ej lämna sin boning. Då vi strax före skymningen tillsammans återvände från en sjötur, sågo vi några långvingade fladdermöss med fågelliknande flykt i en rad begifva sig ut öfver viken. De lämnade trädstammen ur ett hål på c:a 5 m. höjd. Kommen i land lyckades L. med ett skott fälla ett af djuren. Dess bruna färg och betydliga storlek sade mig genast, att det var ett exemplar af stora bruna fladdermusen (*Pipistrellus noctula*). Det mätte 35 cm. mellan vingspetsarna. Det är således en koloni af denna art, som bebor trädet. Om koloniens storlek kan jag ej med säkerhet yttra mig. L. trodde den bestå af mellan 50 och 100 exemplar.

I trakten äro förut med säkerhet iakttagna endast följande arter: *Plecotus auritus*, *Pipistrellus pipistrellus* (allmän), *Vespertilio murinus* och *Myotis daubentoni* (allmän).

Fyndet af *P. noctula* i Östergötland är väl ej direkt någon sällsynthet. På Linköpings läroverksmuseum finnes ett exemplar från Harfvestad i Landeryds socken och ett från Linköping. Med hopp om att mana andra tidskriftens läsare till iakttagelser af de så litet uppmärksammade fladdermössen och deras utbredning i vårt land, har jag emellertid trott mig böra meddela fyndet.

Linköping 16 oktober 1916.

Dag Haunerz.

Flyttfåglar som fröspridare.

I 3dje Hefte af indeværende Aargang af F. och F. findes en meget interessant Artikel af Dr. AUG. HEINTZE: Flyttfåglar som fröspridare. Heri omtales et Arbejde af undertegnede, »där den satsen häfdas, att flyttfåglarna äro af ingen eller nästan ingen betydelse för fröspridningen». Dette er en altfor stærk Generalisation af min Paastand, nemlig, at Trækfuglene spiller ingen eller i alt Fald meget ringe Rolle for *Floraens* (d. v. s. Fanerogamernes) *Indvandring til Færøerne*, ti herom alene drejer mit Arbejde sig. Min Paastand stotter jeg, 1) dels paa det ringe Fugletræk over Færøerne, 2) dels paa Dr. Knud Andersen's Iagttagelser, at Fugle paa Træk har tomme Maver og rene Fødder og Klædning.

Köbenhavn, 19. Aug. 1916.

C. H. Ostenfeld.

Egendomligt läte hos hare.

Den 10 september i år gjorde jag, åtföljd af min hund Grim, en jaktutflykt till Näsmyrarna, belägna c:a 5 km. från Hammarstrand i Ragunda socken. Strax innan jag nådde fram till myrarna, stötte jag upp en till synes halv vuxen hare, som vid uppsprånget fick ett skott, sannolikt ett bomskott, hvarpå han försvann ur min åsyn. Då hunden omedelbart därpå tog an spåret och började att drifva, hörde jag till min förundran, att haren under det han lopp framför drefvet började att skrika, och därmed fortsatte han hela tiden som hundens skall kunde förnimmas af mig eller cirka en timmes tid, då hunden tappade. Harens läte liknade icke så litet ett fint, flöttonliknande skall af en hund och det upprepades ganska ofta.

Hammarstrand den 10 oktober 1916.

Jonas Gisslén.

Fågelfaunan i Jönköpings omnejd och län.

Vid hopskrifvandet af min uppsats med ofvanstående titel, ofentliggjord i Jönköpings h. a. läroverks redogörelse, läsåret 1915—16 (tryckt i maj d. å.), hade jag förgätit, att faunisten löjtnant Aug. Carlson år 1882 offentliggjort ett bidrag till kännedomen om fågelfaunan på småländska höglandet. Den bär titeln *Öfversigt af de i Almesåkra socken, Jönköpings län, förekommande foglar* och är publicerad i Öfv. af K. Vet. Akad. Förhandl. 1882, nr 1. Den omfattar iakttagelser från denna trakt, gjorda under åren 1878—1881, då löjtnant C. hade sin bostad å Thoranäs i Almesåkra s:n, hvarunder han fört noggranna anteckningar om bl. a. flyttfåglarnas ankomst- och flyttningstider, allmännare förekomst m. m. Bland de inom dette inskränkta område anmärkta 133 fågelarterna finnas fyra, som jag i min uppsats ej kunnat angifva såsom anträffade inom Jönköpings län, nämligen gransångaren, mellanspetten, hvitryggiga hackspetten och gråspetten. Antalet af inom länet med säkerhet iakttagna fåglar skulle därigenom kunna höjas från 193 till 197.

Gransångaren uppgifves af C. vara »ej sällsynt, och ankomsttiderna för de 4 åren 1879—1881 vaxlade emellan den 27 april och den 8 maj. Höstflyttningen skedde i september».

Mellanspetten »förekommer någon gång», heter det, och *Hvitryggiga hackspetten*, som af förf. sköts 1878 vid Thoranäs, säges vara temligen sällsynt.

Gråspetten, som sköts 1880 vid L. Gödeberg, vid hvilket tillfälle »ännu en individ var i sällskap», påstås förekomma »någon gång».

Bland öfriga uppgifter om förekomsten må en och annan här återgifvas.

Gladan häckade då på höglandet allmänt, liksom *säfsångaren*, *grönbenan* och *kärrensäppan*. *Korpen*, *järpen*, *tranan* och *större*

strandpiparen hörde till de »temligen allmänna», den senare häckande liksom de förra. Tämmligen sällsynt var däremot redan då *bergufven*, för hvilken två häckplatser angifvas. *Bläsanden* förekom »ej så sällsynt». Sällsynt var däremot då den nu rätt allmänna *bastard-naktergalen*. *Snösparfven* förekom »nästan hvarje år om vintern», stundom »i stor flock». I sällskap med snösparfvarna syntes ibland enstaka *berglärkor*. Såsom enstaka förekommande äro antecknade bl. a. *tretaiga hackspetten*, *halfönkla beckasinen*, *fjällugglan*, *fjällvärken*, *blå kärrhöken*, *knippan*, *sillmasken* och *svarta storken*, den sistnämnda »sedd af förf. 1880 i Fredriksdals skog».

Jönköping i oktober 1916.

C. O. von Porat.

En mindre sångsvan (*Cygnus bewicki*) visade sig i juni detta år vid sjön Ylen, belägen 2 mil o. n. o. om Jönköping. Exemplaret fälldes och är förvärfvadt för Jönköpings fågelmuseum.

Rörhönan, *Gallinula chloropus*, som förut under såväl höst- som vårflyttningarna iakttagits i Jönköpingstrakten, har i år funnits äfven häckande därstädes både vid småsjöarna närmast staden, Munksjön och Rocksjön, och vid Huskvarnaån, där den 24 sistl. aug. en vilsekommen ungfågel, hvars pennor ännu icke voro utvuxna, tillvaratogs. Rörhönan har enligt prof. Lönnberg på senare tider blifvit ganska allmän i landets södra delar, hvilket förestående meddelande i sin mån bestyrker.

C. O. von Porat.

»Flygande krymplingar.»

Bland ett 100-tal en vår för uppstoppad berguf skjutna kråkor i Tångeråsa socken, Väster-Nerike, funnos fem, som voro behäftade med svårare kroppsliden. Två hade ena foten vanställd, troligen af skott: lederna voro styfva och tårna hopdragna och förtorkade. En annan hade mist ena foten, amputerad jamt efter leden, den andra foten fanns kvar men med blott två tår i behåll. En kråka hade en stor svampartad växt i ena öronöppningen, en annan var enögd.

Af några i N. Sandsjö socken (Jönköpings län) under förra året fällda kråkor funnos två, som tydligen genom skott lått fötterna missbildade. Tårna å ena foten på båda kråkorna voro både stympade och förstyfvade, så att foten näppeligen kunnat tjänstgöra annat än som stöd vid gåendet. Äfven förtjänar framhållas en kråka med abnormt utbildad näbb. Dess spetsar hade nämligen af någon anledning divergerat, så att de korsade hvarandra. Spetsarna hade på grund af den ringa nötningen ansenligt tillväxt och krökt sig, och undernäbben sköt högt ofvanför öfvernäbben.

E. Welandér.

Hur parar sig tornsvalan?

Under försommaren detta år kom jag i tillfälle göra en sällsam iakttagelse rörande tornsvalan. Observationen gjordes under flykten, hvarvid tvenne tornsvalor först flögo tätt efter hvarandra. Den ena af fåglarna slog slutligen fast på ryggen af den andra, och båda sänkte sig i samma ögonblick i sned linje under glidflykt. Denna manöver, som blott varade några sekunder, såg jag ej upppepas.

Det vore af intresse få en förklaring, om denna företeelse blott var en flyglek, eller om verklig parningsakt här förelåg.

E. Welanders.

Fågelnotiser från Nerike.

Blå kärrhöken (*Circus cyaneus*) är ej sällsynt i Nerike under vår- och höstflyttningen. Det synes ej otroligt, att den äfven häckar på de större mossarna, t. ex. Skagerhultsmossen i Västra Nerike. Under de senare åren ha nämligen blå kärrhökar någon gång varit sedda under högsommaren, då tydligen ej flyttning kunnat komma i fråga.

Rödvingetrasten (*Turdus iliacus*) iaktogs i Tångeråsa socken i slutet af juni denna sommar. Fågeln väckte min uppmärksamhet genom sina höga, klara sångtoner, som den lät höra från de lumiga träden i en löfäng. Denna trastart, som jag förut ej sett så sydligt vid den årstiden, häckade tydligen i år därstädes, fastän jag förgäfvos sökte boet.

Bastardnäktergalen (*Hippolais hippolais*) har denna sommar troligen häckat vid Trystorps herrgård i Tångeråsa. I slutet af juni iaktogs en sjungande hane i parken kring herrgårdsbyggningen. Då jag förut ej anträffat denna fågelart i nämnda socken, torde iakttagelsen vara värd ett omnämmande.

E. Welanders.

Albino af ladusvala.

Omkring midten af juli i år observerades under ett par dagar vid en gård i norra Rumskulla socken (Kalmar län) en albinoform af ladusvala. Exemplaret tillhörde tydligen en årskull, som kläckts på platsen. Fågeln var fullt flygvuxen och kretsade fram och åter i sällskap med de andra svalorna.

På samma gång kan omnämnas en albino af vanlig gråsparf, som en vinter för några år sedan sågs vid Venzelholm i ofvan-nämnda socken. Ofullständiga albinoformer af samma fågelart med blott hvita fläckar å vissa kroppsdelar ha äfven någon gång observerats.

E. Welanders.

Fjärilnotiser från Rumskulla socken, Kalmar län.

Tistelfjärilen, *Pyrauis cardui* L., som förut varit föremål för omnämnande i denna tidskrift, förekom synnerligen talrikt äfven i Rumskulla sommaren 1903. Den försvann dock lika hastigt som den kom, och ej ett enda ex. har sedan kunnat uppdrivas.

Körbärsfluxen, *Vanessa polychloros* L. har under de senare åren börjat visa sig i Rumskulla, och såväl larver som fullbildade fjärilar ha tagits. Arten förekommer dock mycket sällsynt.

Silfverstreckade perlemorsfjärilen, *Argynnis paphia* L., som för ett 10-tal år sedan var mycket sällsynt i Rumskulla, är nu lika allmän som de öfriga förekommande *Argynnis*-arterna med undantag af *A. pales* var. *arsilache*, som hvarje år synes uppträda sparsamt.

Kvickgräs-fjärilen, *Pararge Egeria* L. var. *Egerides*, STAUD. synes ej vara så sällsynt å vissa lokaler i Rumskulla. På ett enda ställe fångade jag och tillvaratog i slutet af maj detta år flera ex. Under föregående år ha blott några få enstaka fjärilar af arten anträffats, hvarför det synes, som om den skulle vara i tilltagande.

Af Arktiska Jordflyet, *Agrotis speciosa* HB. var. *arctica*, ZETT. tillvaratogs ett ex. i Rumskulla ²/₈ 1911. Enär arten sydligast är känd från Vaxholmstrakten, torde fyndet äga intresse.

Gråbruna Gräs-fjärilen, *Oeneis Jutta* HYBN. synes ej förekomma så sällsynt på vissa ställen i Nerike. Vid Skagershultsmossen i västra delen af landskapet ha under de senaste åren fångats flera ex. Enl. »Nordens fjärilar» är denna art sydligast anträffad i Stockholmstrakten.

E. Welanders.

En utdöende sjö.

I Tångeråsa och Viby socknar, Väster-Nerike, ligga i en rad tre leende sjöar, som genom sina vassbevuxna stränder och sin i öfrigt grunda och igenslammade botten hysa ett rikt djur- och växtlif. Af dessa är Skarbysjön i Viby socken för närvarande förtjänt af ett omnämnande, enär den sedan 1914 är föremål för torrläggningsarbete och således nu i det närmaste utdöd. Endast en liten sump i midten finnes kvar efter den forna till synes rätt stora sjön.

Från biologisk synpunkt var denna sjö kanske den intressantaste. Nästan hela sjöns yta var betäckt af vattenväxter, framförallt våra båda vackra näckrosarter samt ranunklar, talrika bestånd af *Sium* och *Oenanthe*, *Stratiotes aloides*, *Butomus umbellatus*, *Typha latifolia* m. fl. Såväl denna vackra flora som sjöns djurvärld går nu sin undergång till mötes. De många fågelarterna, såsom änder och sumphöns, beröfvas sina utmärkta häckplatser. Sommaren 1908, då jag första gången besökte nämnda sjö, fann jag säfsparfven där såsom häckfågel. Bruna kärrhöken och fiskgjusen, hvilka under flera år haft sitt tillhåll vid denna sjö, förmå ej heller trotsa människans hårda framfart. I fjol häckade bruna kärrhöken troligen för sista gången där.

E. Welanders.

Fågelnotiser.

Med anledning af herr H. Rendahls artikel i »Fauna och Flora» (Häft. 1, 1916) ber jag att få lämna följande meddelanden öfver iakttagelser gjorda i Vreta socken, som kanske kunna vara af intresse.

Gräsanden (*Anas platyrhynchos* LIN.) har under de 4 sista vintrarna öfvervintrat i Svartån till ett antal af 20—30 st.

Af backsvalan (*Riparia riparia* LIN.) ha några par häckat i en grusgrop, så långt jag kan minnas tillbaka. Förra sommaren (1915) slogo de sig emellertid ned i en annan ett stycke därifrån belägen sandgrop, och i år ha de alldeles uteblifvit.

Koltrastar (*Turdus merula* LIN.) öfvervintra ofta. Särskildt denna vinter 1915—1916 har jag sett dem flera gånger, däribland en gammal hane, lätt igenkännlig på sin kolsvarta dräkt med näbben gul.

Å. Hallander.

En turturdufva

sköts den 9 okt. vid Kummelön, Ölme, i Värmland af hr CARL WIKSTRÖM. Enligt meddelande till Riksmuseum, var det en årsunge i ruggning. Det är vanligen unga fåglar af denna art, som iakttagas felflugna till vårt land.

En salskrake

sköts i senare hälften af oktober i Tåkern af hr SVEN HANSTRÖM. Exemplet, som skänktes till Riksmuseum var en ung hona. Såsom känt är, plägar salskraken gärna sällskapa med knipor, och det är därför af intresse att konstatera, att ifrågavarande exemplar fällde för knipvettar. Salskrake har förut under flyttning skjutits i Tåkern.

E. L.

Albino af entita.

Vid besök i Tumba i Södermanland, ⁸/₁₀ 1916, frapperades jag af att se en liten hvit fågel flyga mellan träden i en skogsdunge. Jag tänkte först på stjärtmesen, men då jag kom närmare, såg jag straxt, att detta icke passade. Det var i stället en albino af vår vanliga entita, och fågeln uppehöll sig också i en flock af dessa mesar. Den var på undersidan alldeles snövit, ryggen var en aning ljusare i en gråvit färgton, den eljest svarta hättan var mycket ljust grå.

Stockholm ¹⁶/₁₀ 1916.

Frithiof Nordström.

En liknande varietet af samma sort fångades vintern 1912 på Djurgården och inköptes för Riksmuseum.

Red.

Nytt fynd af *Colias hyale* L. på Öland.

Under en excursion på Borgholms allvar den 11 sistlidne september iakttog undertecknad ett ex. af *ljusgula höfjarilen* (*Colias hyale* L.). Fjärilen flög emellertid in på Sollidens område, hvarför jag ej lyckades fånga densamma. Följande dag gjorde jag en ny utflykt på allvaret för att om möjligt återfinna den ovanliga fjärilen, och länge behöfde jag ej söka, förr än jag återfann denna på ungefär samma ställe, hvarest jag föregående dag först iakttagit honom. Nu infångades fjärilen, som befanns vara en ♂ af ofvannämnda art.

Enligt lektor Einar Wahlgren är arten endast tvenne gånger förut anträffad på Öland, nämligen 1881 (flera ex. vid Borgholm) samt i juni 1908 vid Resmo å Södra Öland.

Borgholm i Oktober 1916.

Alfred Lindqvist.

Branta leucopsis Bechst. vid Borgholm.

Den 12 innevarande oktober samt några af de följande dagarna blef jag i tillfälle att på mycket nära håll iakttaga en *hvitkindad gås* (*Branta leucopsis*, BECHST.). Fågeln uppehöll sig under några dagar på den s. k. Kapelludden, strax norr om Borgholms stad. Utan att visa den ringaste skygghet lät gåsen mig komma på cirka 10 à 15 m. afstånd, och gick den härunder lugnt betande på stranden; dock iakttog fågeln i allmänhet den försiktigheten att ej låta mig afstänga honom vägen åt sjön, dit han tog sin tillflykt, då fara syntes å färde. Denna spakhet är karakteristisk för såväl denna art som för prutgåsen, då de uppträda ensligt; i flock är den förra däremot mycket skygg.

Egendomligt var att se, hur den omnämnda gåsen vid anblicken af en hvit fågelhund bragtes ur fattningen. Hunden, som en dag åtföljde mig ut på den omnämnda udden, fick plötsligt syn på gåsen och satte med vindens hastighet kurs rakt på fågeln, som förblef helt lugnt sittande, tills hunden var alldeles inpå densamma och med ett höjdsprång var nära att fånga den i sista minuten lyftande fågeln. Inom parentes kan nämnas, att denna hund förut i höst under beckasinjakt lyckats taga en lefvande sothöna och en småfläckig sumphöna, utan att göra de nämnda fåglarna den ringaste skada. Båda dessa fåglar förvaras nu i fågeldammarna i Kalmar stadspark.

Efter några dagar försvann gåsen, som antagligen fortsatt den afbrutna flyttningsfärden i sällskap med någon af de talrika prutgåsfloccar, som höllo till i den s. k. Köpingsviken utanför udden.

Borgholm i oktober 1916.

Alfred Lindqvist.

Sent flyttande rödstjärtar.

Tvenne till utseendet fullt friska *rödstjärtar* ♀♀ uppehålla sig ännu den 27 oktober vid Borgholm, hvilket ju får anses sent, då snö redan fallit här, och då t. o. m. stararna lämnat orten.

Alfred Lindqvist.

Alförrädare i Blekinge.

Denna praktfulla fågel, som egentligen får anses tillhöra Kamtschatkas och midtöfver liggande Amerika trakters fauna, förekommer stundom, att döma af tvenne i härvarande läroverksmuseum befintliga vid Utlängan skjutna exemplar, äfven vid den blekingska kusten.

Etiketten lyder: *Eniconetta stelleri* q. Skjuten vid Utlängan 14/3 1896. Båda exemplaren voro honor. De båda exemplaren ha skänkts till läroverksmuseet af nuvarande läroverksadjunkten i Linköping C. G. HOFLING, som köpt fåglarna af en person, som bjöd ut dem, enligt hvad han själf i bref meddelat. I årsredogörelsen för de allmänna läroverken i Blekinge 1895—1896 upptages gåfvan i förteckningen öfver nytillkommen naturvetenskaplig undervisningsmateriel. I gamla världen synes arten åtminstone tidvis gästa hela Norra Ishafvets kust och under kalla vintrar kommer den äfven in i Östersjön. S. Nilsson anmärker, att han då visar sig vid kusterna af Södermanland, Östergötland och Gottland och att han visat sig t. ex. vid Landsort tidigt om våren i sällskap med enstaka alfaglar. I en not tillägger han: »Detta är märkvärdigt. De alfaglar, som om våren anlända till Landsort, måste ha tillbringat vintern i en sydligare trakt af Östersjön. Således måste äfven alförrädaren ha tillbringat vintern sydligare. Männe kring Gottland?»

Vår etikett bevisar alltså, att öfvervintringen kan ske ännu sydligare. Kanske vid tyska kusten? Ty de vid Utklippan skjutna fåglarna voro tydligen stadda på flyttning norrut.

Fågelns hemska namn är icke så farligt som det låter, ty förrädare skall i detta ord vara liktydigt med förebud, och namnet syftar sålunda endast på, att fågeln brukar infinna sig någon tid före alfagelskarorna, hvilka han alltså bebädar.

Enligt S. Nilsson känner man ännu ingenting med säkerhet om alförrädarens häckningsförhållanden, och han antar, att häckningen sker vid sött vatten liksom för alfågeln, knipan och strömanden. Kolthoff och Jägerskiöld uppgifva, att denna art häckar på tundrorna på halfön Taimyr och på Kamtschatka (kanske äfven på tundror?). Möjligen har alltså Nilsson rätt, då han antager fågeln som en sötvattenshäckfågel, ty tundrorna äro om sommaren öfversädda med små sötvattensfördjupningar.

ŷ. E—n.

Fratercula arctica LINNÉ.¹

Den 20:de maj, då jag med renar färdades norrut längs Kelottjärvi, observerade jag vid kanten af en nästan tvärs öfver sjön gående isräk tre lunnefåglar. Under den närmast föregående tiden hade starka nordliga och nordostliga snöstormar rasat, i hvilken omständighet man med all sannolikhet kan finna orsaken till fåglarnes förekomst här i dessa för dem så ogästvänliga trakter.

På grund af att fåglarne uppehölo sig på motsatta sidan af råken, var jag ej i tillfälle att försäkra mig om någon af dem. I annat fall hade det varit möjligt att på grund af exemplarets kondition göra sig en föreställning om, huruvida den lilla flocken redan länge förekommit på afvägar, eller om den först helt nyligen förvillats.

Ludv. Munsterhjelm.

Clupea alosa funnen vid Rössö.

Den 7:de juli fångades utanför Rössö (norra Bohuslän) 2 ex. af *Clupea alosa* på ett djup af c:a 8 meter. Fiskarnes mått äro resp. 42 och 21 cm.

Fiskarne fångades af bröderna Carl & Axel Olsson, Rössö, och öfverlämnades till undert.

Ludv. Munsterhjelm.

Canada har förbjudit import af fjädrar af vilda fåglar för modeändamål.

Enligt en uppgift i den amerikanska tidskriften *Bird-Lore* har i Canada med den 1 jan. 1915 en lag trädtt i kraft, som förbjuder import af ägrett-fjädrar, fjädrar, pennor, hufvuden, vingar, stjärtar, skinn eller skinn delar af vilda fåglar, råa eller tillredda, med undantag af strutsfjädrar, fjädrar af fasan och påfåglar, fjädrar af fåglar, som allmänt brukas som mat, fjädrar af levande importerade fåglar samt fåglar, som på föreskrifna villkor importeras för naturhistoriska museer eller för annat undervisningsändamål.

Fågelnotiser.

Af en notis i tidningarna för den 24 dennes såg jag, att här-fågeln, *Upupa epops*, blifvit iakttagen vid Björnö i Kalmartrakten. Jag förmodar, att det är egendomen Björnö ungefär 2 mil norr om Kalmar, som här åsyftas, och ej den i Kalmarsund belägna ön med samma namn.

¹ Denna notis, hvilken vid ombrytningen kom att lösas från sitt sammanhang, hör tillsammans med artikeln »Några nya fågelfynd för Könhämä-dalen i Karesuando socken» (sid. 187, 188) och nedanstående signering, »Ludv. Munsterhjelm», hör alltså till hela den nämnda uppsatsen.

Våren 1914 vistades jag på den ofvannämnda egendomen och fick då en gång se den sällsynta fågeln. Det var omkr. den 10—15 maj, som jag en dag satt i en ekstock i den s. k. Norrevik och studerade det rika fågellifvet. Plötsligt fick jag se en mindre fågel komma flygande snedt öfver viken. Den väckte min uppmärksamhet, eftersom jag genast märkte, att det ej var någon af de vanliga i viken förekommande fåglarna. Så snart jag fått in den i Zeiss-kikarens synfält, varseblef jag till min förvåning, att det var en härfågel. Den passerade mig helt nära och slog sedan ned på den sumpiga stranden, där jag dock snart förlorade den ur sikte.

Samtidigt med ofvanstående vill jag meddela, att jag samma vår i hagarna på Björnö såg mellanspetten, *Picus medius*. Någon förväxling med andra arter torde knappast kunna föreligga, enär jag vid upprepade tillfällen iakttog fåglarna på nära håll och dess- emellan i »Nordens fåglar», första uppl., gjorde mig noga under- rättad om de olika hackspettarternas kännetecken.

Eftersom flera exemplar under väl en månads tid af mig iakt- togos på samma lokal, synes det mig ej osannolikt, att mellans- petten äfven häckar där i trakten, hvadan nordgränsen för dess utbredningsområde, hvilket uppgifves vara Skåne och Blekinge, kanske kan sättas något längre norrut.

Stockholm den 30 maj 1916.

Sven Hörstadius.

En enstaka blåkråka

har äfven denna sommar varit synlig i Skeda socken, Östergötland, sa att denna fågelart har ännu ej alldeles försvunnit från detta landskap.

E. L.

Fynd af sällsynta fåglar.

En rosenstare (*Pastor roseus*), hona med tydlig ruffläck, sköts ur en starflock den 16 juni 1916 vid Norrnäs, Kopparbergs län.

En hane af *Phylloscopus borealis* ♂ tillvaratogs vid Sjaunja Edno, Lule lappmark, den 10 juli 1915.

G. Kihlén.

Litteratur.

HERMAN G. SIMMONS: *Våra vanligaste vilda växter*. Gleerupska Universitetsbokhandeln. Lund 1916. 46 sidor, 30 färglagda planscher med förklaringar. 3 kr. 75 öre.

Det torde väl ej finnas någon, som ej iakttagit, att växtlighetens sammansättning är olika på olika ställen, att t. ex. den odlade markens vilda växter äro andra än skogarnes o. s. v. Men de flesta ha nog ej vidare tänkt på saken, trots det att detta liksom allt annat i naturen har sin lagbundna grund. Det är emellertid en stor mängd faktorer, som äro verksamma vid skapandet af en trakts flora, såsom klimatet, jordmänen, fuktighetsgraden, belysningen, konkurrensen med andra växter o. s. v. Men det finnes en del växter, som hafva tämligen likartade anspråk och därför, eller emedan de ej konkurrera med hvarandra kunna trifvas tillsammans. Sådana växter bilda hvad botanisterna kalla växtsamhällen. I den föreliggande boken uppdrager Lektor SIMMONS i korta och raska drag en öfversikt af våra hufvudsakligaste växtsamhällen eller vegetationstyper och gifver en inblick i deras historia och sammansättning. Denna skildring belyses på ett lyckligt sätt genom hänvisning till planscherna. Bokens begränsning gör, att texten måste vara kort och att blott de viktigaste växterna kunna omtalas. Den är dock det oaktadt lärorik och kan läsas med nöje af enhver. Särskildt för det yngre släktet bör den vara en välkommen och nyttig vägledning. Då, såsom förf. i företalet nämner, majoriteten af planscherna äro af danskt ursprung, har detta orsakat några svårigheter, som dock hufvudsakligen afhjälpts genom kompletterande svenska planscher, som särskildt tillkommit för våra förhållanden. En stor svårighet för alla populära botaniska arbeten ligger i bristen på allmänt använda svenska namn på växterna, hvilket ju förf. är tydligt medveten om och som han, så godt sig göra låter, söker modifiera. Att han ej alltför slafviskt följt den s. k. »Normalförteckningen» med dess ofta krångligt tillkonstlade och olyckligt valda namn må räknas honom till förtjänst. Planscherna äro så goda, som man i ett så billigt arbete har rätt att begära.

GOTTFRID ADLERZ: *Svenska skalbaggar i urval*. P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1916. 301 sid. 8 färgplanscher, 36 fig. i texten.

Skalbaggar och fjärilar äro de insektgrupper, som i första hand intressera amatörsamlaren, men ändock saknades här i Sverige, till

dess ofvanstående arbete utkom en lämplig och god handbok till vägledning för dem, som ville studera vår skalbaggsfauna. Det var alltså otvifvelaktigt ett lyckligt grepp af det nämnda förlaget att rikta vår litteratur med denna bok, allra helst då till dess författande kunnat vinnas en så framstående vetenskapsman som Lektor GOTTFRID ADLERZ.

En fullständig fauna öfver alla Sveriges inemot 4,000 skalbaggsarter skulle naturligtvis blifvit ett allt för dyrt och dessutom ohandterligt verk. Ett urval har därför gjorts omfattande de vanligaste, de viktigaste och de i ett eller annat hänseende intressantaste. Dessa kunna med tillhjälp af beskrifningar och examinationstabeller identifieras. En ganska utförlig inledning lämnar en redogörelse för skalbaggnas byggnad, utveckling, könsdimorfism och deras »näringsfång». Under de olika grupperna eller arterna lämnas också mycket intressanta skildringar af skalbaggnas biologi, hvilka med nöje kunna läsas äfven af dem, som ej ha för afsikt att samla skalbaggar. De åtta färgplanscherne upptaga inemot 200 bilder, hvilka i hög grad bidraga till bokens användbarhet vid examinering särskildt för nybörjaren. Boken kan sålunda med nöje rekommenderas för enhver, som önskar skaffa sig kunskap om Sveriges skalbaggar.

BENGT BERG: Tåkern, en bok om fåglarnes sjö. Andra förkortade upplagan. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1916. Pris 3 kr.

Redan då den första stora upplagan af denna bok utkom år 1913, hade vi tillfälle att yttra oss om dess stora värde, då den ju utgjorde en fullödig skildring af fågellifvet i en af våra intressantaste sjöar. Den nu föreliggande upplagan har ju förenklats i utstyrsel och minskats i omfång, men detta har företagits med stor urskillning och godt omdöme, så att det väsentliga finnes kvar och boken har genom sitt låga pris nu blifvit tillgänglig för de flesta. Detta måste hälsas med stor glädje af hvarje vän af vårt lands natur. Ty BENGT BERG har, såsom han så väl upprepade gånger ådagalagt, en ovanlig förmåga att på ett klart och tilltalande sätt skildra fåglarnes lif och tillika belysa det med de ypperligaste fotografiska bilder. Hänvisande till hvad som förut sagts om den stora upplagan är det oss ett nöje att kunna rekommendera denna förkortade upplaga åt dem, som ej redan äro lyckliga ägare af den första.

E. L.

S. ALLCOCK & C:o Ltd.

Standard Works, Redditch, England

FISKKROK, METSPÖN FISKREDSKAP

TRADE MARK.

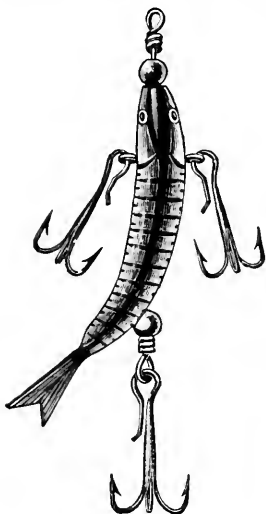
Under åren 1900—1910 har fabriken erhållit 6 »Grand Prix», hvilket bekräftar den öfverlägsna kvaliteten af de varor, som fabriken tillverkar.

Detta drag saknar fenor, den kringsvängande (roterande) rörelsen åstadkommes genom en böjning af stjärten, draget är försedt med aftagbara trekrokar, kan användas med endast en trekrok vid stjärten, men äfven lika bra med trekrok äfven å båda sidor.

Frånvaron af alla lindningar gör draget mycket varaktigt.

Draget spinner mycket fort, svänger omkring centrumstången och är ett oemotståndligt lockbete.

Tillverkas i 3 storlekar, små, medel- och stora, passande för laxöring, lax och gädda.

N:o 7249 "TIT-BIT"
(liten storlek)

Hufvudagenter:

PAUL BERGHAUS & C:o, Göteborg.

Skytteföreningar!

Vid innevarande års Riksskyttetävling erövrades med Ekmans Olympiakulor (laddning Skytteföreningarnas Vapenaffär) i huvudskjutningen:

1:sta pris och H. M:t Konungens Hederspr.;

1:sta pris i Mästerskapstävlingen jämte Guldmedalj;

2:dra pris i Mästerskapstävlingen jämte Stockholms Skarpskytteförenings Hederspris och i Stockholms Skytteförbund, Mästerskap samt dess medalj i Guld.

Vi ladda fortfarande med

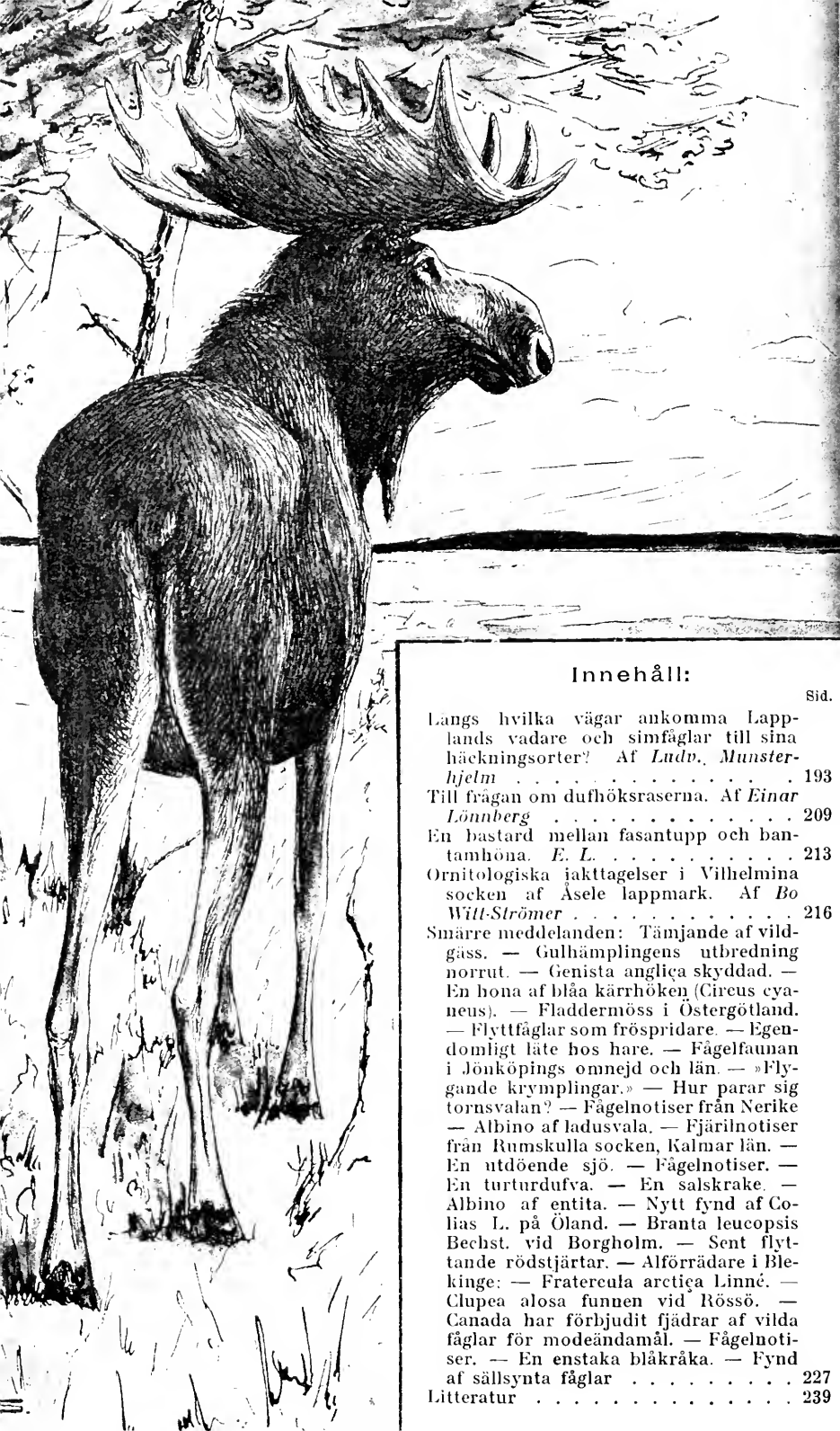
EKMANS NICKELPLÄTERADE KULOR!

A.-B. Skytteföreningarnas Vapenaffär

Bryggaregatan 9, STOCKHOLM

Riks 59 94, Allm. 75 15

Telegr. adr.: »VAPEN»

Innehåll:

	Sid.
Längs hvilka vägar ankomma Lapp-lands vadare och simfåglar till sina häkningsorter? Af <i>Ludv. Munsterhjel</i> m	193
Till frågan om dufhöksraserna. Af <i>Einar Lönnberg</i>	209
En bastard mellan fasantupp och bantamhona. <i>E. L.</i>	213
Ornitologiska jakttagelser i Vilhelmina socken af Åsele lappmark. Af <i>Bo Will-Strömer</i>	216
Smärre meddelanden: Tämjande af vildgäss. — Gulhämplingens utbredning norrut. — Genista engliga skyddad. — En hona af blåa kärhöken (<i>Circus cyaneus</i>). — Fladdermöss i Östergötland. — Flyttfåglar som fröspridare. — Egen- domligt läte hos hare. — Fågelfaunan i Jönköpings omnejd och län. — »Fly- gande krymplingar.» — Hur parar sig tornsvalan? — Fågelnotiser från Nerike — Albino af ladusvala. — Fjärilnotiser från Rumskulla socken, Kalmar län. — En utdöende sjö. — Fågelnotiser. — En turturdufva. — En salskrake. — Albino af entita. — Nytt fynd af <i>Colias L.</i> på Öland. — <i>Branta leucopsis</i> Bechst. vid Borgholm. — Sent flyt- tande rödstjartar. — Alförrädare i Ble- kinge: — <i>Fratercula arctica</i> Linné. — <i>Clupea alosa</i> funnen vid Rössö. — Canada har förbjudit fjädrar af vilda fåglar för modeändamål. — Fågelnoti- ser. — En enstaka blåkråka. — Fynd af sällsynta fåglar	227
Litteratur	239

Fauna och Flora

Populär Tidskrift

för

Biologi

Utgiven af
Einar Lönnberg

Häft. 6

1916

Ett praktverk af vår främste svampkännare!

Ingen i landet äger sedan många år så godt renommé som svampkännare som *Waldemar Bülow*, och att lätt och ledigt skrifva ned sina tankar i ett ämne är likaledes hvad denne förmår. Genom illustrationsmaterialet — *originalfotografier* — framstår denna hans svampbok såsom *fullkomligt enastående* för vårt land.

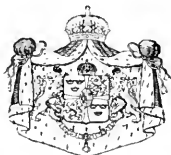
Förläggarefirman har och gifvit boken en synnerligen pryddlig, ja rent af *konstnärlig* utstyrelse. Priset 6: 50 är med hänsyn härtill mycket *facilt*.

JAKT- OCH MÅLSKJUTNINGSVAPEN AMMUNITION JAKT- OCH FISKREDSKAP SPORTARTIKLAR

AKTIEBOLAGET

H. M. Konungens Hofleverantör

∴ ∴

GEORG A. BASTMAN

KUNGSTRÄDGÅRDSGATAN 12
STOCKHOLM

C. A. LINDGREN & C:is VINHANDELS AKTIEBOLAG

STOCKHOLM

Roslagsgatan 11
Hamngatan 15

Telefoner:

Chefen

Disponent

Aug. Olsson Jr

Riks 5876

Allm. 5825

Kontor o. Butiker:

Riks

643 och 2238

Allm.

4718 och 9772

Lager: 14886

NORRKÖPING

Telefon:

Riks 451

KÖPENHAMN

HAMBURG

NEW YORK

DIO N° 157

På begäran af C. A. Lindgren & C:is Vinhandels Aktiebolag

sköna sedan åtskilligt år tillbära innehafvare af forre firman

C. A. Lindgren & C:o har i staden, för undertecknad, Notarius Pu-

blicus i Stockholm antyga, att wid sitt besök å firmans kontor

samt öfriga lokaler för mig uppvisats samtliga medaljer enligt

den tryckta etikett, som finnes under allt sigill bifogad detta

bevis, arvenson medaljer från utställningarne i Göteborg 1891,

Malmö 1896 och Paris 1900 tillika med diplom för samtliga hvarofran

omfördade medaljer.

Stockholm den 23 Juni 1909.

Rég. N° 5891

Ex officio
Waldemar Bülow
Notarius Publicus

1909. nr. 1/27
Bilag. nr. 1/27
af N° 3

Lindgren & C:is Vinhandels Aktiebolag

.....

Lager af
VINER

och

SPIRITUOSA

.....

Ensamförsäljare
i Sverige

för

D. & J. Mc.
Callums

Whisky

"Perfection"

.....

AKTIEBOLAGET
KOLTHOFFS NATURALIEMAGASIN
UPSALA

Mottager fåglar och andra djur till uppstoppning.

*Uppköper bergufvar och andra roffåglar
till högsta pris. Biologiska och andra
prydnadsgrupper finnas ständigt på lager.*

Rikstelefon 358.

Allm. telefon 36.

Öppet för telefonsamtal kl. 9—2 och 4—6.

Telegrafadress:
KOLTHOFFS, UPSALA.

MAURITZ WIDFORSS' H.-A.-B.

STOCKHOLM, Klarabergsgatan 31

Filialer: Drottningg. 88 & Karl Johans Basar, Slussen

Största lager af

VAPEN - AMMUNITION - FISKREDSKAP - SPORTARTIKLAR för alla årstider,
HAMMERLESS-DUBBELBÖSSOR från Husqvarna, Webley-Scott, Westley Richards,
W. W. Greener, Sauer & Sohn m. fl. världsberömda fabrikanter. I största urval.

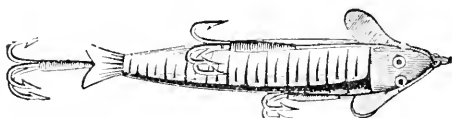
SKANSENS ZOOLOGISKA TRÄDGÅRD

mottager med tacksamhet såsom gåfva alla slags däggdjur
och fåglar eller inköper dylika till gällande pris.

Anbud mottagas af intendenten **Alarik Behm**, Skansen,
Stockholm 14.

Rikstel. 82 88.

Allm. tel. 82 34.

LUNDGREN'S Fiskredskapsfabrik

Kungl. Hofleverantör
STOCKHOLM - - - 12 Storkyrkobrinken

rekommenderar hos Herrar Amatörer, Yrkestiskare och Återförsäljare sitt stora,
rikligen försedda och väl sorterade lager af alla sorters

VERKLIGT PRIMA FISKREDSKAP

i parti och minut till moderata priser.

Obs.! Litograferad priskurant i bokform *gratis* på begäran.

A.-B. AKADEMISKA BOKHANDELN

• UPPSALA •

är genom sina regelbundna förbindelser med utlandet (ordinarie boksändningar flera
ggr i veckan) i stånd att på snabbaste sätt leverera utländsk litteratur. Stort lager af
svensk och utländsk vetenskaplig litteratur. Levereras till fabrikenas originalpriser.

MIKROSKOP med tillbehör från Reichert, Zeiss och Leitz.

Största sortering i Uppsala af **RESERVOIRPENNOR** af de förnämsta fabrikanter.

PAPPERSAFDELNINGEN, Ö. ÅGATAN 23

levererar allt hvad till pappersbranschen hör.

Några svenska forskningsresor från föregående tider.

Af

Lars Gabriel Andersson.

V.

**Resa till Goda Hopps-Udden, Södra Pol-Kretsen och Om-
kring Jordklotet, samt till Hottentott- och Caffer-Landen
Åren 1772—76.**

Af Anders Sparrman.

Dokt. och Prof. i Medic. samt Assess. i Kongl. Coll. Medic. Ledamot af Kongl.
Vetensk. Acad. m. m.

ANDRA DELEN. *Stockholm*. Tryckt hos Carl Delén, 1802 och 1818.

Första delen af SPARRMANS berömda resa, vis-
telsen i Afrika, har i korthet skildrats i när-
mast föregående årgång af denna tidskrift (sid.
257—276), och om ej för annat, så för full-
ständighetens skull, bör en redogörelse lämnas
äfvén för de öden, som mötte vår frejdade
landsman, då han helt oförmodadt fick afbryta sin Afrikaresa
och »förbyta det Capska landet, Sommaren och dess fägnande
Blomster mot en kall och med Isbärg beströdd ocean». Vis-
serligen är i denna del af reseskildringen biologin mindre fram-
trädande, man höll sig ju mest inom skeppsbord, och landvis-
telsen blef aldrig så långvarig, att några längre exkursioner
kunde göras, men å andra sidan var det hittills alldeles out-
forskadt ja ofta nyupptäckt land man besökte, och utan gen-

sägelse är denna del af resan den mest intresseväckande. COOKS resor äro ju världshistoriska händelser, och det bör hugna hvarje svensk, att vi på en af dem hade en framstående landsman bland dess »experimental gentlemen», som den vetenskapliga staben benämndes.

Hur SPARRMAN på landtgården utanför Kap uppsöktes af herrarne FORSTER och af dem erbjöds att följa med på den lockande färden till Söderhavets okända trakter, är skildradt i föregående uppsats, och den 22 november 1772 var man segelfärdig. »Klockan 4 eftermiddagen, sedan till den vågsammaste, samt på faror och besvär fruktsammaste, fast lyckliga Resa, historien någonsin kan uppvisa, ankaret var lyftadt, så stäfvades för den södra okända och alldeles obefarna kalla regionen». Expeditionen utgjordes af två för ändamålet delvis omändrade och bevarade smärre handelsfartyg, RESOLUTION och ADVENTURE, det förra på 262, det senare på 136 ton och med respektive 112 och 81 mans besättning, allt befäl medräknadt. På *Resolution* befunno sig därjämte utom SPARRMAN de båda tyska naturforskarna »JOH. REINH. FORSTER fadern med dess son, Herr GEORG FORSTER, och astronomen Herr WILLIAM WALES, samt Landskapsmålaren Herr WILLIAM HODGES». Befålet på *Resolution* innehade COOK själf, under det *Adventure* fördes af TOBIAS FOURNEAUX, äfven han med erfarenhet om dylika resor.

Början var ej lofvande. »Hittills blott van att på ett stort Svenskt Ostindiskt skepp klyfva de flesta vågor, befann jag mig nu på hvarje mötande bölja kastad och sqwalpad med vårt lilla skepp Resolution. Jag fann äfven det jag efter blott 7 månaders vistande på landet blifvit sjö-ovan nog, att ej kunna undgå den högst qvalsamma sjösjukan. Regniga stormbyar aflöste hvarandra, och vexlande med hafsvattnets sköljande inpå däck. Hopps-Udden, fast ej alldeles hoppet, försvann efter hand som en tunn rök, och var redan klockan 8 om morgonen osynbar». Stormen gjorde matordningen mycket bristfällig; första middagen kom sålunda att bestå af »ett stycke magert halfkokadt salt kött med några segt stufvade hvitkålsblad samt kvällsvarden af en ostbit, som med möda kunde på

bordet kvarhållas. Samnerligen ett väldigt afbrott från det landets feta fårstekar, grönsaker och frukter, som jag nyss öfvergifvit!»

Färden gick till en början rakt söderut under växlande storm och lugnväder och med tilltagande kyla. Den 10 december mötte första isberget på 50° bredd och 2 grader östligt från Kap. Man var nu snart inne i isbältet, och det dröjde ej länge, förrän isen låg så fast, att kursen måste ändras till ostlig. Man seglar längs iskanten »ibland en myckenhet lös is och oräkneliga flytande Is-berg», tills man den 22 åter kan vända mot söder.

»D. 24 befunno vi oss i Latitud $56^{\circ} 31'$ samt Longitud $31^{\circ} 19'$ ostl. Term. var 35° (Fahrenheit). Julafton firades alldeles med samma tillställning och anrättningar som alla de förra aftnar på Resan, så att hela supén utgjordes med framsättande af samma ostbit, hvaraf vi hittills karfvat, och samma slags skorpor. För hela resten dracks såsom alla qvällar några glas punsch». Det var ingen svensk julafton; enligt engelsk sed sparade man sig till juldagen. Då »underhölls i kajutan ett ljufligare ljummare klimat med Punsch, Porter, Port och Madera, Bourdeaux, Kapska och andra viner, hvarmed hela öfre befälet af Kaptenen och Herr FORSTER sent in på natten undfägnades, så att något hvar af oss med en mer än vanlig filosofisk köld betraktade både dagens och Resans is och faror».

Man gick nu i en lång kurva västerut till 10:de längdgraden, så åter österut till 40:de graden, där man på nytt vände mot söder, varefter »den 17 Januari öfverseglades Antarktiska cirkeln för första gången i werlden». På Lat. $67^{\circ} 16'$ blef isen emellertid för omöjlig, och man vände mot nordost »för att efterforska de Franske Herrar MARIONS, CROIZETS och KERGUELENS öar», hvarest de båda fartygen under stark dimma för en längre tid tappade bort hvarann. *Adventure* seglade till Van Diemens land och därifrån till Nya Zeeland, den öfverenskomna mötesplatsen för dylika händelser, men COOK gjorde ett nytt försök att tränga söderut. Alla ansträng-

ningar voro dock förgäfves; man fick snart vända, och den 25 mars kom Nya Zeelands sydspets i sikte, där dagen därpå ankaret fälldes i Dusky Bay.

Det var en lång och mödosam färd, som nu var lyckligt ändad. Skildringen däraf är full af »töcken, stormar, flytande isklippor, stora isfält, snöslask, frost och dimma» samt olägenheter och faror af alla slag, men där är också en del zoologi. Det är framförallt fåglarna, som då och då bilda angenäma afbrott i dysterheten. Till att börja med var den »*Capska Stormfågeln* eller så kallade Dufvan» (*Daption capensis*) den allmännaste följeslagaren, men sedan kom »en ny af samma släkte med något mindre kropp men längre vingar till färgen blågrå med en svartaktig rand öfver vingen. Det är den talrikaste fågel af alla på södra kallare oceanerna och kanske talrikast af alla fåglar i hela werlden». Det är troligen den blå stormfågeln (*Halobæna cærulea*), som SPARRMAN menar. Då och då komma också, stundom i stora skaror, de väldiga vackra *albatrosserna*, af hvilka redan på resans 3:dje dag »9 stycken läto bedraga sig att sluka ett stycke fårskinn på krok, så att de med linan liksom fiskar halades om bord; längden mellan de störres utsträckta vingspetsar var ej mindre än 10 fot. Köttet var dragligen ätbart». De voro af tre slag, en större, en mindre och en »sotbrunare sort, som för sin allvarsamma färg af sjöfolket fick heta Qvåkare fogel» (*Phæbetria fuliginosa*). I närheten af större ismassor mötte »den *snöhvita svartnäbbade Stormfågeln* af en dufvas storlek» (*Pagodroma nivea*), och då man i midten af december var inne bland isbergen, »bestod vårt sällskap jemte Hvalfiskar merendels af *Procellaria capensis*, *Pr. glacialis*, *Pr. nivea*, *Pr. vittata* samt af *antarktiska Pingviner*. De sistnämnda läto höra sig med en efter den inhospitabla zonen liksom stämd kärf musik, ett förargerligt hest läte eller skrån, som hos några af de resande väckte en imagination om något från afgrunden eller dess grannskap, hvarigenom ohyggligheten af deras resa ökades». Någon gång syntes äfven »*Larus catharactes*, en stor och i vår nord äfven för rofgirighet känd fiskmåse att från höjden öfverse hela

skådeplatsen utan tvifvel stadd i eget ärende för födan, hvarmed han derjemte uppfyllde något annat naturens aflägsna föremål; jag förmodar att detta var i synnerhet att upphemta lama eller till sin destination vanföra fåglar på det dessas efter handen döda kroppar ej måtte förgifta luften med sina lik och fläcka hafvets rena och vidsträckta spegel.¹ Näringsbekymren är det äfven som drifva albatrosser och stormfåglar att dag efter dag följa fartygen åt. »Ofelbart bör där vankas en hop kräk, hvilka genom vågornas squalp och vatten-kolumnernas chock mot skeppet blifvit dödade eller qväste. På samma sätt blifva ofelbart i hårdare väder myriader kräk qvästa och kastade mot isklipporna till att gynna de fåglar, som egentligen fått sin station i isens grannskap.» »De äro mindre käck på vingen», lefva »i ett kallare och mindre kräkrikt antarktiskt grannskap» och kunna därför »behöfva denna naturens gunst». Mer tillfälligt uppträda *tärnor*, *Colymbi* (*Lomar*) samt skälar, delfiner och större hvalar. En gång i början af färden sågs »en stor brun fisk, som tycktes likna *Tetrodon mola*».

Stundom sattes jullen ut för jakt. Villebrådet var hvarken läckert eller omväxlande, men det blef alltid ett afbrott i enformigheten. Det var hufvudsakligen de nämnda stormfågelarterna, som skötos, men man lyckades äfven någon gång få lifvet af en pingvin. »Dessa fåglar idkeligen hoppade skiftesvis ur vattnet och skiftesvis dykade under detsamma, med otrolig hast och fart framåt i rät linea att kunna jämföras med Delfinernas. Ibland påstod dykningen ganska länge, i begge fallen var det omöjligt att ro fatt dem. Slutligen kom en nära nog att han kunde blesseras med ett skott hagel, man förföljde och träffade densamma väl sedermera med andra 10 skott hagel men allt förgäfves, tills man med kula laddat».

Botaniken, som fått hvila under den långa sjöfärden, kommer åter till heders vid framkomsten till Nya Zeeland. »Under 9 à 10 mils framsegling i Dusky Bayens vackra Skär-

¹ Man har nu uppställt denna som egen art, *Stercorarius antarcticus*, men den är mycket nära besläktad med den nordeuropeiska *storlabben* eller *skuan*.

gård, fäste jag som Botanist mina ögon framför allt, och begärligast på Floras gröna slöja: men denna var från bergens ryggar ned till deras yttersta fotabjell vid hafskanten så tätt hopvirkad af buskasche och träd, löf och barrslagen, samt i sådan frodväxt, så att ej minsta fläck lemnades till någon skönare mellan-prydnad af det gräs eller plant-gröna.» Vid närmare granskning visade det sig emellertid, att det nog fanns luckor i trädslöjan, där rara örter blomstrade. På en excursion påträffades t. ex en ny orchidé, som fick namnet *Forstera*, och som SPARRMAN vetenskapligt beskrifvit i Acta Upsaliensis T. III 1780, där äfven andra nya växter äro beskrifna från denna resa dels af SPARRMAN dels af G. FORSTER. Näst den storartade vegetationen är det den rika fågelvärlden, som fröjdar hjärtat. Från ett jaktparti hemfördes ej mindre än 84 fåglar, däribland »30 stycken hvarjehanda änder utom andra sjöfåglar, albatrosser, måsar, pelikaner, lommar, pingviner och stora skaror af ett nytt svart species *Hæmatopus*¹ med röda näbbar, i hvars sällskap någon gång funnos ett och annat par af den vanliga Europeiska svarta och hvita *H. ostralegus*». En ny rall, *Rallus (Ocydromus) australis*, och en ny papegoja, *Cyanorhamphus novæ zeelandiæ*, båda beskrifna af SPARRMAN i Mus. Carlsonianum 1786—87, erhöles här också. Dessutom omtalas dufvor, hökar och ugglor, hvilka alla, äfven de båda sistnämnda, användes till »en rätt smaklig stek». »En *Certhia* af en stares storlek ritad i *Cooks* Resa Tab. LII sid. 97 kallades *Poë Bird*; han förenade sköna färger med en ljuflig stämma, befanns ganska fet, och utgjorde många sköna pastejer och rätter på vårt bord»². Här var naturligtvis oändligt mycket att se och beskrifva. Herrarna FORSTER togo i allmänhet växterna för sig, och SPARRMAN fick hålla sig till fiskarna, af hvilka sedan den yngre FORSTER gjorde handteckningar. Men »han har sedan låtit mig veta, det han ej kunnat öfvertala någon förläggare att nappa på kroken till deras utgifvande».

¹ Antagligen *H. unicolor* WAGLER.

² En meliphagid (*Prostemadera novæzeelandiæ*), berömd storsångare, äfven kallad predikarefågeln.

Då och då gjordes korta båt färder längs kusten, »då bössan riktades efter förbi-flygande sjöfågel eller på någon dykande Pingvin eller Lom. Landades som hastigast för pejlings skull, så skyndade Botanisterna sig att om möjligen afbryta några blommor, skjuta någon ny fågel eller att göra någon annan skörd i sin väg».

Af infödingar såg man ej mer än några få små familjer, som rädda höllo sig undan; blott ett enda par kunde förmås aflägga besök på skeppet, men mötena aflöpo i all fredlighet med högtidlig näsgnidning som hälsning. »Min näsa så ofta och så helt nära människofrätares tänder och ändå helbregda hembragt till Sverige, är sannerligen ofta för mig ännu ett både löjligt och trösteligt tankeämne.»

Den 11 maj seglade man till Charlotte-sundet mellan de båda hufvudöarna och fann där *Adventure* liggande i godan ro väntande på kamraterna. Här bo talrika infödingar, och umgänget är lifligt och i allmänhet fredligt, ja i många fall till och med mycket kärligt. Matroserna funno godt behag i »människofrätarskorna, hvilka i deras sminkning, smörjning, smuts och ohyra borde förekommit nog ohyggliga, samt ibland hvilkas gömmor och matsäck stekt människokött någon gång upptäcktes». Utseende, seder och dräkter skildras, och artisten målar en man och en kvinna, hvilka bilder återges af SPARRMAN. På land vimlar det af råttor och ohyra, de förra troligen afkomlingar från skeppsråttorna på *Endeavour*, COOKS fartyg på första resan, de senare mer inhemska. En del nya fåglar påträffas, särskildt »en större Papegoja och en stor och smaklig Dufsort, samt den vackra och med tofs i hufvudet försedda *Pelicanus punctatus*, som äfven är ritad och beskrifven i *Museum Carlsonianum*.¹ Fisk är det ondt om i motsats mot i Dusky Bay. Af växter omnämnas några få använda till sallat och som andra grönsaker: »vildt *Celleri*, *Lepidium tetrandrum*, *Sochus oleraceus* och *Tetrasonia cornuta*».

Den 7 juni fortsattes resan österut, men »ehuru vår kosa

¹ Nu förd till släktet *Phalacrocorax*. Typexemplaret finnes ännu kvar på Riksmuseet liksom flera andra af de från resan hemförda naturalierna.

genom förut alldeles obefarna trakter var ställd, upptäcktes der dock intet nytt land». Man var nu bortskämd vid de nyzeeländska köttgrytorna, och redan andra dagen började officerarna längta efter färskt. Åtrån blef så stark, att »de slaktade en ful svartlurvig men annars fet hund, som för 14 dagar ifrån oss varit deserterad i Dusky Bay, men fetmad återkommit. Af denna hund skickade de oss hälften för vårt bord (Herrar FORSTER hushållade för sig och mig nu ihop med kaptenen)». Den befanns utmärkt. »Ingenting kunde smaka likare färsstek», men det var också allt färskt man fick under den mer än två månader långa kryssningen i Söderhafvet. Skörbjuggen härjade svårt bland besättningen. De enda djur, som sågos, voro albatrosser och procellarier samt en »ny art hvalfisk med trubbigt hufvud, men man ville ej uppehålla skeppet i dess snälla lopp, oaktadt detta skolat med en betydande länk fullkommat den kedjan, som leder till naturens kännedom». Kapten Cook var geograf, ej zoolog.

Ändtligen kom man den 11 augusti åter under land. Det var en stor korallö med härlig vegetation af kokospalmer; den döptes till *Resolutionön*. Man var nu inne i den malajiska arkipelagen af låga öar och farliga korallrev; öarne namngåfvos: *Doubtfull* — *Fourneaux* — *Adventure* och *Kedjeöarne*, men ingenstädes gick man i land. Man ville spara härmed; *Otaheiti*, Söderhafvets pärla, var ej långt borta. Den 15 dök den beryktade Kärleksön upp vid horsonten, då »alla om bord (2:ne dertill oförmögna sjuka undantagne) skyndade sig på däck att helsa den efterlängtrade förfriskningsön». Följande morgon var man så nära, att man kunde urskilja stränderna och den yppiga vegetationen af brödfruktträd och palmer. Infödingarna vaknade, och snart voro skeppen omgifna af hundratals kanoter med glada, vänliga människor, som klättrade upp på fartygen, där byteshandeln snart var i full gång. Ett första försök att landa misslyckades; fartyget stötte på och var nära att kantra. Allt gick dock bra, men af den förskräckliga villervallan och sinnesrörelsen blef COOK så dålig, att han knappt kunde hålla sig på benen. SPARRMAN öfvertalade honom då

»att taga ett svenskt välbepröfvadt medel, nemligen en duktig sup: Genast försvunno kolik och mattighet inom minuten».

Då man dagen därpå den 17 ändtligen kom i land på öns nordöstra udde, blef det åter gyllene dagar; de maskätna skeppsskorporna kastades bort och utbyttes mot »brödfrukt, potates, yams, Arum och andra rötter». Man hade äfven bespetsat sig på färskt fläsk af öns talrika svinhjordar, men man måste först utverka konungens tillstånd om »upphäfvandet af förbudet på säljande af svin-kreatur», »licens» på våra dagars språk. Den 22 kom konungen till platsen och höll mottagning. Mötet blef mycket vänskapligt med ömsesidiga skänker, och alla, från hofvets olika dignitärer ned till de ringaste medborgare, täflade i vänlighet mot de hvita.

SPARRMAN gör exkursioner inåt ön; den är skogig och bergig men utomordentligt vacker och yppigt beväxt. Höga toppar växla med djupa dalar, och växtzonerna variera i det oändliga med en mångskiftande flora. *Gardenia*, *Morinda citrifolia*, *Gvetarda speciosa*, *Hibiscus esculentus* m. fl. nämnas. Frukträden utgöras af ett par ostindiska *Eugenia*-arter, en ny *Spondias* med guldgula, äpplelika, i munnen smältande frukter och framför allt två slags *brödfrukträd*. »Ett dussin sådana omkring hyddan af ett större hushåll, vore allena nog till dess föda för hela året; icke dess mindre hafva de till ombyte planteringar af yams, stora arums-rötter, söta potates, och af paradis-frukter (*Musa paradisiaca*) samt vilda species från bergen af sistnämnda slägte». Kom så kokospalmerna, dubbelt höga mot alla andra träd.

Djurvärlden åter är tämligen tunnsådd. »Några få species fåglar (af hvilka jag beskrifvit ett par i *Museum Carlsonianum*¹) äro öns inqvartering, och utmärka sig med mindre ombytligt qvitter än Nya Zeelands sångfåglar. Ifrån insekter är ön nästan alldeles fredlyst; af fyrfotade djurklassen voro svin och hundar som ätas, de endaste utom en oräknelig svärm af råttor». Svinen liknade de kinesiska med lång rygg och hängbuk, »men köttet var smakligare, mera liknande kalf,

¹ En papegoja, *Coriphilus taitanus*, samt en gök, *Cuculus (Urodynamis) taitensis*.

fettet icke alldeles så mäktigt och flottigt som vanligt fläsk». Mot europeiska yxor bytte man till sig svin, stycke mot stycke, och djurens storlek rättade sig efter yxornas. Man fick dock ej nog af varan, hvarför man snart flyttade till en annan hamn, *Matavaj* »i det sköna Tajti». Efter högtidlig uppvaktning hos konungen med ceremoniella återbesök blef här under en veckas tid liflig handel, hvarefter färden ställdes till de af Cook redan under första resan upptäckta *Societets-öarna*. Redan på afstånd hördes till skeppsfolkets förtjusning »mycket grymtande af svin och galande af tuppar», och här fick man så mycket kött man ville ha och mer till. För *Resolution* upphandlades 209 svin, 30 hundar och 50 höns.

Under vistelsen här blef SPARRMAN på en botanisk exkursion öfverfallen af tvenne sina vägvisare, som fattat håg till hans vackra sidensarsväst. De röcko af honom hans enda vapen, en liten sabel, och trots tappert motstånd äfven väst och skjorta, hvarefter de sprungo sin väg. Halfnaken och blödande återvände han till lägret, där uppståndelsen blef stor; ej mindre blef bestörtningen hos kungen och de annars så fredliga infödingarna. Upprättelse lofvades, och jakt anställdes på bofvarna. Mot aftonen kom ett bud, som återlämnade sabeln och en fjärdedel af västen, och dagen därpå kom konungen själf ombord med den glada underrättelsen, att brottslingarna infångats, och han inbjöd nu främlingarna att åse den högtidliga bestraffningen. Seglen voro då emellertid redan hissade till affärd, och nöjet måste försakas.

Med vistelsen på Societetsöarna slutar reseskildringens *Första Afdelning*, och den andra vidtar med affärden därifrån d. 17 sept. 1773. »Vi ämnade oss till de öar, TASMAN 1643 hade besökt och kallat Nya Middelburg och Nya Amsterdam, hvilka vi sedermera, jemte en mängd andra öar i samma grannskap, inbegripa under namnet Wänskapsöar». Den 23 upptäcktes på Lat. $19^{\circ} 18' S$ och Long $158^{\circ} 54' V$ en liten med höga kokospalmer bevuxen ö, som kallades *Hervey-ön*. Den tycktes nu obebodd, men på 3:dje resan fann COOK folk där, som nu antagligen af fruktan höllo sig gömda. Den 2 okt.

ankrades vid *Middelburg-ön*; folket var vänligt och mötte frimodigt i sina kanoter. Den förste, som äntrade upp, hälsade med den vanliga näsgnidningen och räckte fram som skänk ett stycke Ava-rot, »som på Söderhafsoarna beredes till en rusande dryck, och hvilken derföre lär bjudas såsom en fredlig och vänlig välkomma liksom bränvin, punsch o. d. i Europa». Att man befann sig på Vänskapsöarna var klart och tydligt. »Ute på våra vandringar, omgifna af talrika folksamlingar, märktes öfverallt jubel; stundom kysste man våra händer och tryckte dem mot sina bröst. Man undfägnade oss med Cocosvatten, frukt o. d., bjöd oss ava-dryck; i korthet: allt var traktering, vänskaps-betygelse, fröjderop och sång». Ön var härligt beväxt och rikt odlad med väl skötta trädgårdar. »Frukt-träden voro, utom *Eugenia* och *Brödfrukten*, en *Citrus decumanus*, som på en gång prålade med sina snöhvita täcka blommor af orangelukt och frukt af sex tums diameter». Det är den holländska »pumpelmosen, läskande, ehuru icke att jemföra med apelsiner». Kokospalmen är dock här som annars viktigast. Redan dagen därpå fortsattes till *Amsterdam-ön*, där man gjorde stora uppköp af »150 svin och dubbelt så många höns, en myckenhet Pisang, Jams och andra rotfrukter».

Alldeles utan törnen är dock ej lifvet ens på dessa glädjens och fruktbarhetens öar. En »besvärande pest är en art flädermöss af våra ikornars storlek, som uppfräta frukten för infödingarne och utsuga deras blod». SPARRMAN skildrar, hur han träffade dem i tusental i ett högt Casuarin-träd, dels hängande på deras vingor, dels på fötterna nedåt, så att vi i början ansågo dem vara en myckenhet af frukter, som vexte på detta träd». Oriktigt anser han dem tillhöra samma art som de beryktade sydamerikanska vampyrerna, och han omtalar, hur dessa »ganska lätt och nätt med deras hvassa tungspets öppna åder på sofvande menniskor och djur, samt då tillika med vingarna flägta en behaglig svalka att befördra sömnen, som genom blodförlusten blifver ännu djupare och slutar med döden». Han anser, att fruktan för detta sorgliga öde är orsaken till att »husen på Vänskapsöarne äro så täta och fria

från alla springor, att odjuren ej der kunna intränga». Råttorna, som det är så godt om på andra håll, voro här sällsynta, antagligen emedan de voro mycket eftersökta som goda stekar.

Sommaren var nu inne, och Cook ville ännu en gång försöka en »iscampagne», hvarför han den 7 okt. lämnade Nya Amsterdam för att på Nya Zeeland hämta ved och vatten. Svåra stormar skilde fartygen åt, nu för hela resan, och gjorde att man ej kunde löpa in i Charlottesundet förrän i början af november. Här skördades i de små trädgårdar man där anlagt: »rofvor och rädisor hade gått i frö, kål och morötter voro förträffliga, lök och persilja i ymnighet; ärter och bönor voro till större delen förstörda, och såsom det tycktes af råttor, men poteterna af vildarna». Det ny-zeeländska linet »hade nu kommit i blomma att af oss kunna bestämmas och få namn». *Phormium tenax* har FORSTER till auktor. Utom detta omtalas en ormbunke, *Acrosticum bifurcatum*, som användes till bröd. De vanliga stärkelsehaltiga växterna från de öfriga öarne trifvas ej i Nya Zeelands hårda klimat. Under vistelsen här får man tydliga bevis på invånarnas kannibalism. Man öfverraskar en flock vildar, som delvis förtärt en dödad fiende. För Londonmuseets räkning köpes hufvudet för en spik, och då man visar det på skeppet, »betygade 2:ne dervarande unge af landets vildar sin stora önskan, att äta upp det, men ägaren beviljade blott ett litet stycke, som han afskar med sin pennknif. Sedan vilden trots kockens protester fått det stekt på glöden, »förtärdes det genast med en synbar stor appetit, men med åskådarnes nog allmänna vämjelse».

Den 25 november seglades söderut mot Ishafvet, och en för botanister och zoologer ny överksamhetsperiod började. »Det blefve för tröttsamt för mig och läsaren att nogare utföra och repetera händelserna af vår kulna, obehagliga, farliga och långvariga kryssning i den Is beströdda oceanen och de åtföljande olägenheter af dålig provision, flusser, skörbjugg och nästan daglig ledsnad, faror och köld bland Isen». Mellan 13 och 21 december voro de antipoder till landsmännen i Sverige, och julafton »tillbragtes inom antarctiska cirkeln nästan på

lika sätt som den förra med 168 flytande Isberg i åsyn». COOK själf blef svårt sjuk i »en biliös colik med hicka, obstruction och kräkningar och för helsans återvinnande slaktades Forsters favorithund, det enda färska på skeppet att tillgå». Först mot slutet af färden fick man en gång färskt genom uppfiskandet »af fyra lispundtunga *albacorer*¹, den första fiskrätt vi njöto jemnt efter 100 dagars förlopp».

Ändtligen d. 11 mars, då man ej sett land på 103 dagar, kom man i sikte af *Påskön*. Ön är karg med oföretagsam, efterblifven och undernörd befolkning, som mest bor i underjordiska hålor. Små odlingar finnas dock af bananer, ett slags dålig sötpotatis och *Morus papyrifera*. Den sistnämnda, en vanlig spånadsväxt på Söderhafsöarne, blir här ej mer än metershöj; infödingarne gå också mestadels nakna. För öfrigt utgjordes vegetationen blott »af några buskar af mimosaliknande utseende och en *Hibiscus populneus*». Äfven på dricksvatten är brist, och infödingarna dricka hafsvatten »utan all grimace». På ett par ställen träffas »hemitamda höns» men af fyrfota djur endast stora råttor, »som lära begagnas till föda». *Sterna stolid*a är så tam, att den sätter sig på infödingarnes axlar, men osagdt är »om de till något antal uppfödas. Väl vet man att denna fågelart är minst skygg för menniskan».

Vistelsen här blir ej långvarig; intet finns här att få i proviantväg, och då COOK får nytt sjukdomsanfall, slaktas FORSTERS andra hund till en »förfrisknings-soppa». Färden ställes nu mot nordväst mot Marquesas-öarne. I början af april är man där, men man stannar ej länge, utan fortsätter till Otaheiti, »vårt bästa förfriskningsställe». Man är nu åter inne i de farliga korallöarnes värld; en hel del låga delvis alldeles okända småöar seglas förbi. På en af dem afläggas besök, och man tillhandlar sig kokosnötter och fem hundar, men då botanisterna i sin iver ville tränga längre in, varsnades en stor trupp beväpnade vildar, som betogo dem lusten. »Till correction och varning» sändes sedan från fartyget några kanonkulor in mot ön.

¹ Släktingar till tonfisken och makrillen, försedda med ovanligt långa bröstfenor (*Orcynus ala longa*).

På Otaheiti uppehöll man sig från 22 april till 15 maj och fortsatte sedan till Societetsöarne och därifrån till Vänskapsöarne, allt redan förut besökt land. Man landsteg på en okänd ö (Lat. $19^{\circ} 1'$, Long $169^{\circ} 37'$), där folket visade sig mycket fientligt och måste hållas på afstånd med gevären. SPARRMAN blef träffad på armen af en stor »korallsten». Ön döptes därför till *Savage Island*. Från Vänskapsöarne seglade man sedan d. 29 maj rakt västerut förbi *Sköldpaddson*, som namnges, fram till *Nya Hebriderna*, som nu också få sitt namn. Alla de många småöarna i denna arkipelag kringseglas och kartläggas. Man besökte en af dem, *Mallicolo*, som fanns bebodd af ett mycket sympatiskt folkslag af helt annat utseende och »mycket bättre karaktär» än alla förut påträffade. De voro fullt ärliga och mycket bestämda; lifliga och tillmötesgående, då de behandlades väl, men genast färdiga till strid, om de ansågo sig förorättade. De tilläto ej de hvita att tränga in, men »vi botanister stulo oss dock stundom 3 à 4 steg inom skogsbrynet från den nakna korallstranden och lyckades att hastigt skörda några växter, såsom man rycker brandar ut ur elden; men man återvisade oss snart till stranden såsom näsvisse, obehörige och tilltagsne öfverträdare af deras förbud». På en annan af dessa öar var mottogandet ett helt annat. Vid landingen blef Cook öfverfallen med sten- och spjutkastning, och det var ej annat än svara med musköterna och ett par kanonskott. Liknande ogästvänlighet röntes man äfven till en början på en tredje ö, »Tanna med dess eldsprutande Berg», hvilket senare nu var i full verksamhet med flammor och »dön från jordens inelfvor». Sedan gevären och kanonerna talat sitt bestämda språk, blef emellertid respekten stor och folket vänligt och hjälpsamt. Det blef lifligt umgänge, och man fick komma långt in i landet till byarna, där de odlade »Cocos, Pisang, Arum och Yamsrötter, fikon, sockerrör, Eugenia-päron, ett slags gröna oranger, kålpalmträd, Hibiscus esculentus, svin och höns; kanske ock hämnden äfven förmår dem att äta råttor så väl som hvarandra inbördes». Fisk är det godt om; man gjorde en

fångst på 15 lispund: »Mullus, Esox argenteus (Tiopundaren)¹ Cavaller², Albacorer och röda Pargas (Sparus erythrinus?)».

Efter 14 dagars vistelse på den fruktbara och intressanta vulkanön och ett kort besök på den redan 1606 upptäckta *Helgeandsön*, den största och nordligaste bland Nya Hebriderna, seglades söderut, hvarvid man d. 4 sept. upptäckte »den näst efter Nya Zeeland största öen i Söderhafvet, hvilken vi kallade Nya Caledonien». Infödingarne själfva hade intet namn på sin ö; den var för dem hela den kända världen. Båtarna blefvo väl mottagna, och sedan första rädslan var öfver, kommo massor af infödingar simmande ut till fartyget. Ön var längs stränderna beväxt med resliga träd, mangrove, fikon och kokos, upptill öfvergående i ett sterilt bälte glest beväxt med *Melaleuca leucadendra*, hvarefter vidtog en hög bergregion med dvärgartade träd. Folket står mycket lågt — enda vapnen utgjordes af slunga och klubba — men de hade dock ordnat regelbunden bevattning från högbergen för sina små planteringar af jams och en del andra rotfrukter. För öfrigt funnos sockerrör och brödfrukträd, men i allmänhet tycktes det vara brist på föda. Inga däggdjur alls funnos, inte ens råttor, och glädjen var stor öfver Cooks present af ett hundpar och några svin. Fisket lämnade det erforderliga soffet, och det fiskades både med krok, nät och harpun. En rutton fisk var den vanliga gengåfvan. En och annan sköldpadda fångades i näten, men man höll äfven till godo med snäckor, som kvinnorna petade upp vid stranden, med spindlar och dyliskt, alldeles som australnegrerna, med hvilka kaledonierna enligt SPARRMANS mening äro nära släkt. De voro kannibaler, och då vid ett tillfälle de hvite ta fram en salt oxlägg och äta däraf, blir uppståndelsen stor bland negrerna. De hade ju aldrig sett något stort ben annat än af människor och trodde därför, att främlingarna också voro människoätare. En sjöorm (»*Anguis platura*») fångas och skildras, och en del botaniska fynd göras. En liten ö i närheten kallas *Botanistön* för dess rikedom på växter och

¹ *Elops saurus*, en jättestor sillfisk.

² Carangider.

en annan för *Granön*, beväxt som den är med ett ståtligt cypressartadt träd, som ej fanns på hufvudön.

Pejling och kartläggning af den stora ön tar lång tid, och stormar försvåra arbetet vid den farliga korallkusten. Man måste också afbryta det förr än ämnadt var, och 1 oktober sättes åter kurs på Nya Zeeland. En stor haj blef »oaktadt sin tranighet ett läckert ombyte mot skeppskosten, och en annan gång en Albatross, hvilken i vår ställning kunde passera för en gödd gås: än ytterligare och ypperligare trakterades vi med en Delphin, som blef harpunerad och därefter dödades med fem muskötskott. Den befanns vara *Delphinus Delphis* L och en hona, som nu hade mjölk i bröstet». Kockens handläggning kom köttet att likna oxstek.

Den 10 okt. landsteg man på en obebodd ö, som kallades *Norfolk-ön*. Den befanns »tätt beklädd med en frodväxt blandning Caledoniska och ny Zeeländska vegetabilier, fotade i en så djup och god mylla, att vi, de förste menniskor, som från skapelsen beträdde denna jord, icke utan största svårighet kunde ifrån strandens tätare omgärdning framtränga». Där växte »ett nytt slags *Pinus*, hvaraf vi sågo en, som hade 2:ne famnars omkrets». Nyzeeländska hampan växte 9 fot hög, och här fanns äfven »*Areca oleracea* eller kålpalmen, hvaraf toppen och det inre, som hade någon mandelsmak, kunde utan all beredning ätas. Fjäderskaran utgjordes af flera species utaf dem som finnas på Nya Zeeland».

Den 18 okt. var man för tredje gången i Charlott-sundet. Infödingarna voro nu mycket rädda, och det dröjde länge, innan man åter kom på sällskaplig fot med dem. Orsaken härtill blef först klar på hemfärden, då man i Kap fick höra, hur en båt från *Adventure* en tid förut råkat i strid med infödingarna, hvarvid den 10 man starka besättningen öfvermannats och uppåtits. Tydligen fruktade man nu blodig hämnd. Både SPARRMAN och COOK förmena dock, att skulden till stor del legat hos båtbefälhafvaren, som var känd för sin brutalitet mot infödingarna.

Med riklig proviant lämnade *Resolution* för tredje och sista gången Nya Zeeland den 10 nov. 1774. Det var nu helt andra områden, som skulle utforskas, i det kosan ställdes rakt österut öfver Stilla hafvet mot Amerikas sydspets, som började skönjas redan den 18 i samma månad. Man träffar på ett nytt slag af hafvets jättar, Hvalfiskarne. Denne hade ett aflångt trubbigt hufvud, hvarpå befunnos 2:ne longitudinela canaler eller fåror och 2:ne upphöjningar som skiljde dessa fåror åt». Han var vid pass 6 famnar lång, hvitfläckig och utan rygghena, möjligen en *kasketot*. »Eldslandets nästan från topp till strand snöbetäckta berg» blefvo allt tydligare, och snart »upplifvades skådeplatsen af en mängd Skälar hvilka på vanligt vis på sätt som Pingviner och Delphiner hoppade öfver och åter stupade ned i vattnet; äfven lifvades samma teater af åtskilliga sjöfåglar, som mellan haf och strand fram och åter svärmade, samt af cirka 3 dussin Grampus-hvalar, hvilka nu höllo på att vid 48° gr. vårvärme (Fahrenh. Th.) fira sina bröllop». »På 42 dagen efter det att ankaret i Nya Zeeland sist lyftades, kunde det här i en annan verldsdel fällas». Här tillbragtes nu julen, hvarför »vår hamn och hela trakten blef kallad Christmas-Sund». Det var där godt om sjöfågel; på en enda holme togos »300 små nyvärpta Tärne-egg», massor af »pelikaner (ett slag Sjö-orrar)» hade bo högt uppe bland klipporna, och »ibland en art Vildgäss (*Anas magellanica*), som jag gifvit till K. Vet. Akad. och tecknat samt beskrifvit i Mus. Carlson., gjorde vi sjelfva Julafton ett så ansenligt nederlag, att Capiten jemte oss 3:ne Botanister, hembragte 62, Lieutenanterna 14, hvarigenom hela Besättningen kunde undfågnas med gässtek, utom hvilken välsignelse hvar och en annars nödgats att under julhögtiden, åtnöjas med det alldagliga salta.» »Infödingarna äro de orenligaste, usligaste och ömkligaste af alla människobarn».

Den 28 dec. lämnades julkvarteret, och den 30 passerades Kap Horn, som härvid ej gjorde skäl för sitt dåliga rykte. En hop hvalar antagligen »Linnés Balæna Boops piskade vattnet med sina långa fenor», och då man kom i närheten af en ö, som sedermera kallades *Nyårs-ön*, hördes »ett råmande såsom

af tusentals boskap», och man tyckte sig se mycken rörelse af varelser liknande krigsfolk. Allt detta ljud kom ifrån Sjölejon och Skålar», och »de i skymningen apparente Linie-Troppar med blå uniform och hvita underkläder, som vi tyckte oss hafva sett, voro icke annat än otaliga rakt stående och marcherande Pingviner». På nyårsaftonen gjordes en landstigning, och ett väldigt blodbad anställdes bland de »Sjölejon och större Sjöbjörnar som från flera deras tillhåll mellan klippor och smala vägar rusade fram mot oss». Sedan man äfven nyårsdagen fortsatt med »jakten», och då »vi dödat långt flera än som behöfdes, dels till att med späcket besmörja tågverk m. m., dels till stekar åt Besättningen, kunde vi på andra delar af öns stränder kallt åskåda dessa djurs hushållning och sammanlefnad, utan att behöfva ofreda dem. De största och åldrigaste hanarna höllo sig hvar för sig. Honorna ibland till hela tjoget höllo sig omkring någon medelålders kämpe, hvilken lik en segrande tupp drifvit de andra på flykten». Det är en läsvärd skildring af dessa nu till största delen utrotade djur. Utom dessa och pingvinerna omtalas »ett nytt fågelslägte af *Grallæ*», en »duflikt vit fogel, hvars näbb vid roten hade en skidlik öfverdragning och befanns värre stinkande än någon roffågel»¹, »tusentals Sjöorrar, som byggt sina nästen på upphöjda tufvor», en mängd gamar (»Vultur aura»), som sjöfolket i början höllo för kalkoner, fröjdande sig åt läckra stekar, »men läto sig af deras as stank snart afstå från sitt hopp och sin irring».

Den 3 januari lämnade *Resolution* Amerika för att nu öfver Atlanten styra hem mot Kap. Den 17 kom man i land på en okänd ö, som »med en muskötsalfva och hissande af Engelska Flaggan togs i besittning för Hans Brittiska Majestät, till hvars ära denna ön kallades Georgia». Våldiga isberg betäckte stranden, men i landstigningsviken »fanns ett stycke

¹ Det är den egendomliga *Chionis (slidnäbben)*, som afses, nu för första gången känd och beskrifven och sedan så mycket behandlad i den ornitologiska litteraturen. Man har fört honom till dufvorna, till hönsfåglarna, till vadarna och simfåglarna, och man anser nu, att han bildar en intressant mellanform mellan måsar och strandkator.

snöfri strand intagen af ett dussin 2 alnars höga Patagoniska Pingviner, af hvilka jag uppstoppat ett för Vetenskaps Akademiens Cabinet». Skälar och sjölejon voro talrika, »en liten Lärka sågs, och Herr FORSTER hade sett ett excrement, det han tyckte likna en räfs?, men svårligen kan något dylikt djur här föda sig». Några dagar var man sysselsatt med undersökning och kringsegling af den nya besittningen, »af mindre värde än det minsta Torp i England», hvarefter den 23 stäfven åter riktades söderut mot isen. Den sista januari upptäcktes så »det sydligaste af alla hittills sedda Land i Lat. $59^{\circ} 13' 30''$ S. Long. $27^{\circ} 45'$ W, och kallades *Södra Thule* i imitation af forna Navigatörers *Ultima Thule*». Här var blott is och snö och intet djurlif. Man vände åter mot norr och stötte så snart på mer land af samma sort, som uppkallades efter Lord SANDWICH, dåvarande engelske marinministern. En närmare undersökning var omöjlig för isens skull, och det blir väl för alltid, anser SPARRMAN, »oafgjordt huruvida det ansenligt nog sträcker sig till de ofelbart frusnare regionerna mot eller omkring Polen. Den upptäckt som nu skett skall dock väl ytterligare kröna konung GEORGS storverk och i hög grad göra honom glörvördig i åminnelse; men både dess Nya Georgia, Sandwich-Land och Södra Thule skola ock blifva högst rysliga i åtanke».

Det var den sista uppehållsplatsen på den långa resan. Nu fortsattes ostligt, tills man den 15 febr. befann sig på Kaps longitud, då »omsider styrdes Nordligt». Man kom in på kända vägar, andra fartyg möttes, färsk proviant erhöles jämte underrättelser om Adventure och om timade världshändelser, hvarefter man onsdagen den 22 mars 1775 ankrade i Taffelvikens efter 28 månaders bortavaro. Man hade emellertid liksom senare Phileas Fog vunnit en dag, ty »enligt alla tryckta Almanachorna samt tideräkningen i Land var det blott Tisdagen den 21 Mars».

»Endast genom en allvis försyns på så utmärkt sätt led-sagande nåd har denna den allra farligaste af alla Resor kring Jorden, så lyckligt kunnat fullbordas, nemligen ifrån Goda

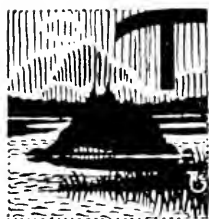
Hopps Udden, allt med östliga kurser och dit åter tillbaka igen, och det jemte fyra undersökningar inom Södra Polkretsen under hundratals faror för stormar, okända skär, grund, klippor, flytande ismassor och isberg; äfven för vildars förgiftade pilar, hand och tand, under dels uppenbar delo med dem, dels under sådanas svekfulla och trolösa vänskapsyttranden».

Cook fortsatte snart hem till England med *Resolution*, men »jag var min första föresats och håg för trogen, att icke förut undersöka det inre af den Verldsdel jag åter beträdt, beredande mig på thy åtföljande nya faror och mödor».

(Härom se uppsatsen i föregående årgång.)

Ytterligare något om andfåglarnas dräkter.

Af Herman Nyqvist.

ill mina i tidskriften förut intagna meddelanden om några af de i museerna mera sällsynt förekommande sommardräkterna hos våra andarters hanar vill jag härmed tillägga några ord. I min samling finnes ett par dylika exemplar, hvilka torde förtjäna beskrivas därför att de delvis afvika från de i handböckerna förekommande beskrifningarna.

Grafanden skjuten 14 juli 1886 på Öland.

Den om våren stora pannknölen är här endast antydd, Det hvita bältet om halsen glest beströdt med små svartbruna, vågiga fläckar; fjädrarna på det brunröda om kräfvan och framryggen breda, afrundade samt försedda med svarta bräm och dessutom på ryggsidan svartpudrade på yttre delen, hvilket gör detta parti vågigt tvärstrimmigt. De inre skulderfjädrarna med gråpudradt infan. De öfre stjärttäckarnas fjädrar delvis med svarta 3—6 mm. breda ändbräm, som bilda trenne otydliga tvärband. Det svarta på undersidan borta och ersatt af blandadt brunt och hvitt. I öfrigt lika med vinterdräkten

Storskraken. Exemplaret förvärfvadt i början af oktober 1881. Uppsala.

Storleksmåttan äro den gamla hanens normala. A nacken en utstående stripig tofs i form och utseende lik honans men längre, dess längsta fjädrar 56 mm. (honans i osliten vinterdräkt omkr. 45 mm.). Hufvudet ofvan, nacken och öfre delen af bakhalsen gråbruna, fjädrarna med smala svartbruna spol-

streck. Hufvudets och öfre halsens sidor rostbruna, dragande i rostgult. Mellan öfvernäbbet och ögat en smutshvit diffust begränsad tygel. Hakan och strupen hvita ofläckade. Halsens nedre del skiffergrå, baktill mörkare, intet svartaktigt band mellan det bruna och det grå. Framrygg och skuldror mörkt grå med ett fåtal inblandade svarta fjädrar; de grå fjädrarna hafva på sin synliga del en mörkare midtelfläck samt smala mycket ljusa, på en del fjädrar hvitgrå, kanter, hvilket gör att detta parti verkar vågigt eller fjälligt («geschuppt», som FRIDERICH i sin beskrifning på dräkten så träffande uttrycker sig). Vingtäckarna hvita och bilda med spegeln ett enda hvitt fält. De inre armpennorna hvita med svarta ytterkanter, de innersta svarta. Bakrygg, öfvergump, öfre stjärttäckare och stjärt mörkt skiffergrå. Öfvergumpens sidor vattrade af ljusgrått och hvitt. Kräftraktens sidor grå med några inblandade hvita fjädrar, dess framsida samt i öfrigt hela undersidan hvit.

Största intresset med denna dräkt bjuder nacktofsen, som är alldeles lik honans fast större. I första ungdräkten, då könen äro lika, är den ju lik honans men kortare. Efter första ruggningen bortfaller den hos hanen och ersättes af den af betydligt kortare och tätare fjädrar bestående hufva — dess längsta fjädrar omkr. 36 mm., som har den gamle hanens i praktdräkt form, för att sedan återkomma i sommarträkten. Småfjädrarna på framrygg och skuldror påminna i form och teckning mycket om sötvattenändernas och knipans i denna dräkt. Hvad vingen beträffar, så visa de hellvita täckarna och de svarta kanterna på de inre armpennorna, att exemplaret är en gammal fågel, ehuru dessa ränder ej äro så många (4) som hos en mycket ålderstigen herre (6). Jag antager således, att min fågel nyss har börjat ruggningen af sin första sommarträkt till andra vinterträkten. Jämför man denna beskrifning med dem som finnas hos en del författare, så ser man, att en del olikheter förefinnas. Så säger t. ex. »Nordens Fåglar»: »I sommarträkt liknar den honan men har spår af svart ring kring halsen, mörkare skuldror och hvita vingtäckare». LÖNNBERGS »Sveriges ryggradsdjur» säger detsamma

men tillägger, att »nacktofsen är mindre utbildad . FRIDERICH, »Naturgeschichte der deutschen Vögel»: »Das Sommerkleid zeigt am Hinterkopf dichte buschige, under dem Genick wenig abgesetzte Federn, also eine Art Doppelholle. Kopf und Oberhals sind rostbraun, Zügel und Grenze des Rostbraunes am Oberhals braunschwarz; der untere Vorderhals und ganze Unterkörper rein weiss, der Kopf, und die Tragfedern hellschiffergrau, heller geschuppt. CH. L. BREHM, »Handbuch der Naturgeschichte aller Vögel Deutschlands, säger: Der Kopf und obere Theil des Halses, die weissliche Kehle ausgenommen, hoch rostbraun, die öbrige Oberkörper dunkelaschgrau, die Flügel und ganze Unterkörper wie in Hochzeitskleid nur sind die Seiten dunkelaschgrau. Dieses Kleid wird vom August bis in October getragen.

Som vi se, är det endast den sistnämnda beskrifningen som i det närmaste fullt öfverensstämmer med fågelns i fråga utseende. Skrakarne synas vara de enda andfåglar, hvars hanar hafva en bestämd andra ungdräkt. Efter fällningen af den första, få de samma höst en, som i färg och teckning nästan alldeles liknar den gamla honans och skiljer sig blott från hennes därigenom, att i regel små svarta fläckar finnas på hakan och strupen och ibland på hufvudet samt ett otydligt brunsvart gränsband mellan det bruna och grå på halsen — om nackfjädrarnas ändrade form är ofvan nämndt. — Denna dräkt bära de en god del inpå andra året, då de börja anlägga praktdräkten, hvilken ej är färdig förr än på senhösten och sedan med åren utvecklas i renhet och glans.

Viggen. I samlingen finns en gammal hane, skjuten den 25 juni, i fullt utbildad gammaldräkt, som börjar ikläda sig sommardräkt. På kräftrakten uppträda en del fjädrar med bruna ändar och smala hvita bräm, som göra partiet tvärvågigt; på slaksidorna gråbruna fjädrar samt på framryggen fjädrar med gråbruna bräm. På en serie af gamla vigghanar i vinterdräkt kan man följa dennas utveckling i renhet med åldern. Först blir hufvudets, vingarnas, bakryggens och öfvergumpens svarta färdigt samt tofsen fullt utbildad, men å

framryggen finnas brunaktiga fjädrar; på undersidan däremot äro endast slaksidorna rent hvita. Gränsen mellan kräfvans svarta och bröstets hvitaktiga är å framsidan uppblandad med bruna fjädrar samt buken, undergumpen och undre stjärtäckarna bruna. Dessa partier klara så småningom upp sig framifrån bakåt; undergumpen bibehåller längst det bruna. Sannolikt är dräkten ej fullt ren förr än i fjärde året.

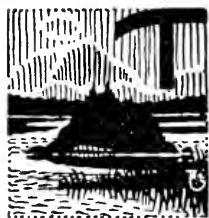
På samma sätt som de gamla hanarne af dykänderna synas försvinna från häckplatsen, då deras mission därstädes är uppfyllt och honorna börjat rufva, så synas de unga ej därstädes inträffa förr än de erhållit sin gammaldräkt. Så ser man i Tåkern om våren och försommaren ej några ungdräkter bland de där så talrika brunänderna. De bland den stora mängden ljusa hanar fåtaliga mörka fåglarna äro nog alla fortplantningsdugliga honor att döma af hanarnas beteende mot dem. Antagligen hålla sig de flockar af mörka ungfåglar, man ser där om hösten, under sommaren tillsammans vid kusterna och inträffa ej vid häckplatserna förr än de äro könsmogna, d. v. s. i praktdräkt. Samma är förhållandet med viggen. Aldrig sågs vid Hornbergasjön, den tid han därstädes var en så allmän häckfågel, om våren annat än gamla par och aldrig har jag denna tid sett några ungfåglar i Tåkern, där han nu börjar blifva allmän. Som bevis på huru sent dykänderna aflägga sin ungdäkt vill jag nämna, att i samlingen finns en bergand, signerad hona, skjuten den 1 juni, som har den stubbade stjärten och blott på ryggen och slaksidorna börjar få litet af den gamlas vattring. Af alfågeln finnes ett par unga hanar i olika stadier af nyss börjad dräktbyte med sina ungstjärtar fullt bibehållna så sent som i maj. I de båda ofvannämnda sjöarna, där knippen ej funnits häckande, ser man hela sommaren flockar af brunhufvade unghanar, samt äro i den ena af dem tvänne gamla hanar i sommardräkt erhållna, hvilket stöder antagandet, att hvarken de gamla hanarne efter slutad parning eller ungfågeln bland dykänderna i regel uppehålla sig på häckningsställena.

Angående andfågelnas dräkter säger »Nordens Fåglar»:

»Man kan således urskilja följande dräkter: 1) dunungen; 2) ungfågeln — honan; 3) och 4) ungfågeln (♂ o. ♀), sedan de på hösten fått en dräkt, som vanligen är ytterst lik de gamles; 5) honan; 6) hanen i sommardräkt; 7) hanen i vinterdräkt.» Sedan säges, att samma är förhållandet hos dykänder och skrakar. Häremot vill jag göra ett par invändningar. Hvad då först sötvattensänderna beträffar så sker hos deras hanar ombytet direkt från dräkt 2 till 7 under första hösten, så att de redan under vintern äro i praktdräkt och påföljande vår fortplantningsdugliga (undantagandes bläsanden, se ofvan) så att någon andra ungdäkt = 3 ej förekommer. Dräkten är i färg och teckning absolut lika med den gamlas fast färgerna med åren blifva mera klara och prydnadsfjädrarna längre och vackrare. Så äro t. ex. de uppåtböjda spetsarna på öfvergumpen hos gräsandshanarna i början ej så utvecklade, ja saknas ofta, ej heller stjärtspjutet hos stjärtanden eller nackkammen hos krickan så långa etc. Liknande är förhållandet hos dykänderna, fast hos dem ombytet sker mycket långsammare, tager ett eller tvänne (ejdern) år därtill i anspråk. Som ofvan nämnts, synes det blott vara skrakar, som hafva alla de 7 dräkterna.

Ännu några ord om storskrakens dräkter.

Af E. L.

ill den ofvan gifna skildringen af storskrakhanen i sommardräkt kunna vi lämna några små förklarande tillägg. Hvad först citatet ur handboken »Sveriges Ryggradsdjur, II Fåglarna» angår så lyder uppgiften därstädes fullständigt sålunda: »Hanens sommardräkt liknar mycket honans men med vita vingtäckare och mörkare rygg. Det finnes ock m. l. m. spår av en svart halsring och nacktofsen är mindre

utbildad». Med hänsyn därtill, att i en liten handbok af ifrågasvarande slag beskrifningen måste göras så kort som möjligt, torde det sagda äfven äga sin giltighet. D:r NYQVISTS exemplar i ifrågasvarande dräkt hade visserligen längre nacktofs än en hona, men detta torde ej vara regel. För öfrigt torde det knappt eller åtminstone ej uteslutande vara tofsfjädrarnes längd, som är normgifvande, utan snarare att tofsen hos hanen i sommardräkt är tunnare och stripigare än hos honan. Utom de af D:r NYQVIST citerade författarne kan äfven anföras M. von WRIGHT, hvars posthuma, af PALMÉN utgifna arbete, »Finlands Foglar, senare afdelningen» utmärker sig för sina noggranna dräktsbeskrifningar. Vi finna där (sid. 526): »Gamla hanen i sommardräkt liknar mycket gamla honan, men skiljes genom storleken, kortare nacktofs» — —. Den af D:r NYQVIST också citerade FRIDERICH talar om »eine Art Doppelholle». Detta uttryck är ganska betecknande för en storskrakhane i sommardräkt, som jag sköt i aug. i år.¹ Hos denna ser man nämligen liksom två tofsar öfver hvarandra. Fjädrarne äro visserligen förlängda hela vägen från bakhufvudet och ned på bakhalsen, (där längst, något öfver 50 mm.), men på ett ställe i nacken mindre, så att det blir som ett hak i tofsen eller en öfre och en undre. Denna fågel var i sin allmänna färgteckning mycket lik en samma dag skjuten gammal hona af samma art med följande undantag, som tillhöra handräkten, de hvita vingtäckarne, de hvita inre armpennorna med sin skarpa svarta rand (hos ifrågasvarande ex. 6), en del svarta (men ljuskantade alltså nya) fjädrar på framryggen², som i öfrigt är täml. mörkt grå, sidorna af halsen och kräftrakten visa något mera hvitt än hos honan, hvilket nedpå sidan af vingknogen orsakas af fjädrarnes bandning i grått och hvitt. Undersidans hvita fjädrar hade en ganska stark orangegul anstrykning. Äfven det hvita på vingen hade delvis en liknande ehuru mycket svagare orangegul ton. Detta förhållande är ganska beaktansvärdt, emedan denna orangegula färg, som ju är så karakteristisk för

¹ Nu uppstoppad i Riksmuseum.

² Två eller tre hvita fjädrar finnas äfven insprängda på halsryggen.

praktdräkten, enligt litteraturen skall saknas hos sommardräkten, hvilken där säges helt enkelt vara hvit. Om tofsens utseende har redan talats. Något spår till svart halsring, som ju eljest ofta säges förekomma i motsvarande dräkt, fanns lika litet här som hos D:r NYQVISTS exemplar. Ofvanstående har anförts litet detaljeradt för att ådagalägga den individuella variationen hos storskrakhanens sommardräkt.

Af vikt i D:r NYQVISTS uppsats är vidare meddelandet om den *andra* ungfågeldräkten hos storskraken och att hanens fjäderhufva i denna andra dräkt har samma *form* som hos den gamla hanen, men honans färg. Detta plägar ofta ej nämnas i faunistiska arbeten. I »Nordens fåglar» läser man t. ex. kort och godt: »Ungfågeln likna honan». Äfven i det citerade WRIGHT-PALMÉN'ska arbetet säges om en ung storskrakhane, skjuten den 10 febr. 1848 vid Hälsingfors: »Nacktofsen såsom hos gamla honan; det rödbruna begränsas nedtill af några svarta fläckar» — —. Då alltså här redan en början af svarta fjädrars framväxande ger sig tillkänna, måste väl den andra ungfågeldräkten vara utvecklad. Men om så är fallet, torde en afvikande varietet föreligga, eller ock ett mindre lyckligt uttryck för verkliga förhållandet gifvas med orden »nacktofsen såsom hos gamla honan». Till jämförelse må anföras, att en i Riksmuseum förvarad ung storskrake, skjuten vid Mörkö den 8 maj 1835 af Prosten C. M. EKSTRÖM, har en ofullständig svart halsring och strödda svarta fjädrar på ryggen. Kroppssidorna äro vattrade i grått och hvitt. I öfrigt har fågeln den gamla honans färg, men fjädrarne på hufvudet förete samma yfvighet som hos en gammal hane, d. v. s. med jämn förlängning af fjädrarne redan på pannan, men utan någon särskild nacktofs.

Det synes ej sannolikt, att en fågel med detta utseende så sent som den 5 maj skall kunna hinna få praktdräkt samma vår, utan torde man få antaga, att fågeln något längre fram på sommaren ruggar till *sommardräkt* utan att ha blifvit fullt utfärgad och att han sedan först på sitt lifs andra höst förvärfvar sin första fullständiga praktdräkt (hvilken väl ej heller då nått sitt culmen af fågning).

Denna uppfattning, som ju torde öfverensstämma med Dr: NYQVISTS, delas ej af vissa andra faunister. Så säges det t. ex. i »Nya NAUMANN», att den unga hanen är lik den unga honan med undantag af att den är större och har tudelad tofs samt en del olika teckning på vingarne med mera hvitt o. s. v. Så fortsättes: »I december börjar den rugga och får under vinterns lopp så småningom sin första parnings- eller praktdräkt, som, när den i maj blir färdig, liknar den gamle hanens, men är mindre vacker och har mindre rena färger» — — —. Senare tillägges ånyo, att man sällan före maj månad finner praktdräkten fullt utvecklad hos den unga hanen, utan att dräkten före denna tid är blandad. Det understrykes ock, att det svarta på hufvudet börjar med en halsring, medan hela hufvudet ännu är brunt. Den gamla hanens sommardräkt beskrifves äfven i det nämnda arbetet, hvarvid den delade nacktofsen omtalas, »eine Art von Doppelholle».

De svenska och tyska ornithologerna ha snart i hundra år känt till det faktum, att storskrakhanen hade en särskild sommardräkt, men det var ej många år sedan en engelsk ornitholog lämnade meddelande om denna »eclipse plumage» hos skrakarne såsom en ny upptäckt. Att vi ännu ej känna alla detaljer härvidlag är dock sant, och dessa liksom andra andartade fåglars dräktombyten äro väl värda att ytterligare studeras. Det vore därför af intresse, om herrar jägare ville till Riksmuseum insända exemplar å afvikande dräkter för närmare studium och bearbetning.

—

Är den i nord-Skandinavien häckande hussvalan identisk med den i öfriga Europa häckande *Chelidon urbica urbica* (L.)?

AF

LUDV. MUNSTERHJELM.

valorna uppe i Lappland äro af Ortsbefolkningen betraktade som »familjemedlemmar», och frågar man folket, om man får skjuta något exemplar, blir man i regeln nekad. Desto mera öfverraskad blef jag, då jag af husbonden på Naimakka fjällgård, Daniel Naimakka, erhöll tillstånd att för studieändamål skjuta några stycken, och blefvo den 29 juni 1916 4 exemplar tillvaratagna, nämligen 3 hanar och 1 hona.

Som dessa exemplar i vissa hänseenden äro något afvikande från den beskrifning öfver *Chelidon urbica urbica* (L.), som HARTERT lämnar i »Die Vögel der Paläarktischen Fauna», I, pag. 808, vill jag här framdraga olikheterna.

Enligt denne författare äro »die vorderen Oberschwanzdecken weiss mit ganz feinen schwarzen Schaftlinien». Hos mina exemplar förekomma dessa svarta spollinjer öfverhufvudtaget icke särdeles utpräglade hos något och saknas fullständigt hos ett. Däremot hafva ett par af dem en svartaktig midtfläck på hvarje af de hvita stjärttäckarne, i detta hänseende närmande sig underarten *Ch. urbica whiteleyi* SWINHÖE, men de svarta skaftlinjerna, ehuru mycket svaga, saknas ej heller — hvilket, såsom känt, däremot är fallet hos SWINHÖE's under-

art. Emellertid fann jag samma svarta midtfläckar på de öfre stjärttäckarne hos ett i Bohuslän (13. 6. 15.) skjutet exemplar, hvilket jämväl har de svarta skaftlinjerna i regeln endast svagt framträdande. Hos 4 andra bohuslänska exemplar anträffas dessa avvikelser å detta parti däremot icke.

Vidare skrifer HARTERT: »die inneren Armschwinger mit feinen weissen Endsäumen». Endast hos ett af mina exemplar, — en ♀ — kan man tala om sådana, däremot antingen saknas denna teckning fullständigt eller också är den ersatt med en ljusgulbrunaktig ommarkerad, fin, knappast skönjbar kant. Hos ett i »Lule lappmark» skjutet exemplar (28. 7. 08.)¹ förekomma ej heller några sådana tecken, men anträffas däremot mer eller mindre utprägladt hos ett antal bohuslänska exemplar¹, som jag haft till jämföring.

Också beträffande detaljmåtten kan man finna skiljaktigheter från de af HARTERT angifna.

Kön	Samlingsort	Datum	Vingen	Näbben	Tarsen	Sjätten	Mellersta stjärt-pennan kortare än den yttersta
♂	Könkämä-dalen . . .	21/6	109,0	8,0	11,5	65,0	16,0
♂	» . . .	»	111,0	7,3	11,5	63,5	20,5
♂	» . . .	»	114,0	7,5	12,5	59,0	23,0
♀	» . . .	»	110,0	7,5	13,0	65,0	20,5
♂	»Lule lappmark» . . .	28/7 08	120,0	7,1	11,0	69,0	22,5
?	»Bohuslän»	1/6 14	116,5	7,0	11,5	61,0	15,0
♂	»	»	111,0	7,5	11,0	63,0	22,5
♂	»	13/6 15	115,0	7,0	12,1	62,5	19,0
♀	»	»	113,0	7,8	12,0	62,5	17,5
	Enligt Hartert		108—114	9,0	9—11,0	63—68	17—20

Såsom af ofvanstående tabell framgår, visa de svenska exemplaren ansenligt mindre mått beträffande näbben, men det kan ju hända, att HARTERT's och mina mått äro tagna olika.

¹ Tillhöra Göteborgs museum.

Beräknar man emellertid afståndet från fjäderkanten vid näbbens bas till näbbspetsen — såsom det riktiga förfaringssättet ju torde vara — och visa näbbarne det oaktadt en så stor skillnad, måste de svenska exemplaren kunna separeras från de mellaneuropeiska, eller rättare tvärtom, ty de svenska böra väl anses utgöra *formæ typicæ*, då de tidigast blifvit beskrifna.

Äfven beträffande tarsmåten visa exemplaren olikheter. Sälunda sammanfalla — såsom af tabellen framgår — HARTERT's maximalmått med de svenska exemplarens minimimått, förutom att de sistnämndas vingmått också i allmänhet äro större. Anmärkningsvärdt långa vingar har exemplaret från »Lule Lappmark».

Men frånsedt också måttskillnaderna, äro de svenska (i synnerhet de nordsvenska) och de mellaneuropeiska beträffande fjäderskruden icke konstant öfverensstämmande, och med tillgång på rikligt jämförelsematerial af exemplar från de särskilda trakterna skall det kanske visa sig, att de kunna separeras.

Af Daniel Naimakka, som under ett 30-tal år fört noggranna anteckningar öfver diverse naturföreteelser vid Könkämädalen, bl. a. också öfver fågelförhållandena, har jag erhållit uppgifter om hussvalans ankomsttider till orten. Då de vid jämförelse med andra orter i Sverige kunna ha sitt stora intresse, publicerar jag dem här.

14. 5. 1890	26. 5. 1897	26. 5. 1904	31. 5. 1911
22. 5. 1891	16. 5. 1898	26. 5. 1905	24. 5. 1912
2. 6. 1892	4. 6. 1899	27. 5. 1906	21. 5. 1913
26. 5. 1893	24. 5. 1900	23. 5. 1907	23. 5. 1914
27. 5. 1894	30. 5. 1901	4. 6. 1908	26. 5. 1915
16. 5. 1895	28. 5. 1902	20. 5. 1909	23. 5. 1916
22. 5. 1896	25. 5. 1903	28. 5. 1910	

Rössö pr Öfverby 28. 9. 16.

Några ord om sädgåsens dräkt.

Af Herman Nyqvist.

å jag under de senare åren varit i tillfälle att studera omkring ett 30-tal nyskjutna sädgäss, alla fällda vid Hornborgasjön, där de sedan mannaminne under flyttningarna vår och höst i stora skaror haft sin hållplats och tillbragt några veckor, om dagen betande på de sjön närliggande åkrarna, under natten sittande på de sank stränderna eller liggande på sjön, vill jag här nämna några ord, dels om de små avvikelser i dräkt, som dessa haft mot handböckernas beskrifningar, dels om de i nämnda böcker ej upptagna karakteristiska skiljetecknen mellan de gamla fåglarne och årsungarne. Hvad färgteckningen beträffar har det slagit mig, att alla författare, som jag rådfrågat, beskrifvit färgen på sädgåsens fötter såsom mer eller mindre rödaktig (»rödaktigt gula», »rödgula», »orangegula» etc.). Alla de gäss, som jag sett omedelbart efter döden — öfver hälften har jag själf skjutit — hafva haft fötterna citrongula utan någon rödaktig anstrykning; alla de gamlas hafva varit klart färgade, de ungas smutsigt med dragning åt grått. Redan dagen efter döden börja de däremot draga åt orangerödt, mörkna allt mer och mer, hvar efter snart på uppstoppade exemplar all färg försvinner. Nästan detsamma är förhållandet med det gula på näbbet hos de gamla fåglarne, bland hvilka dock förekomma exemplar, som redan såsom nyskjutna hafva detta något rödaktigt. Hos årsungarne är det — inskränkt till en fläck framom näsborrarna — mycket smutsigt grågult. Hvad vidare årsungarne beträffar,

så har jag ej någonstans sett uppgifvet det mest karakteristiska, vid första ytliga påseendet genast i ögonen fallande, särtecknet, som skiljer deras dräkt från de gamlas. Detta är fjädrarnas form på rygg och skuldror. Hos de gamla fåglarne äro dessa fjädrar mycket breda och nästan tvärskurna, så att deras hvita täml. breda kanter bilda, då fjädrarna äro rätt lagda, skarpt markerade tvärband öfver nämnda partier, bredare, fåtaligare och mera markerade med tilltagande ålder. Hos årsungarne äro dessa fjädrar däremot jämförelsevis smala och afrundade med smala gråbruna kanter, som ge ryggpartiet intryck af fjällighet. Äfven de inre armpennornas kanter äro hos de gamla breda och hvita, som skarpt afbryta mot det öfriga grå; hos ungarne äro äfven dessa mera gråaktiga och göra intet distinktare afbrott. På undersidan finns hos ungarne å bröst buk och undergump glest spridda, fåtaliga, hampfrö-stora och något större, aflångt rundade svartgrå fläckar, uppkomna därigenom att några fjädrar hafva vid fjäderskäftets spets denna fläck.

Utbredningen af det hvita vid näbbroten, hvilket hos ungarne helt saknas, tycks hos de gamla vara helt individuell och oberoende af åldern; har hos dessa af mig undersökta gäss varit mycket obetydlig. Hvad öfriga biologiska förhållanden angår så är ungarnes läte mycket spädare och hesare än de damles kraftiga kacklande, hvilket jag i synnerhet en dag denna höst, då jag gömd invid deras betesplats hade gäsflockar hela dagen omkring mig, var i tillfälle att iakttaga. Äro nu dessa gäss med de klargula fötterna, som hålla till vid Hornborgasjön, någon kretsform, eller har jag endast lyckats få se gulfotade bland den till några hundratal uppgående mängden?

Jönköping d. 22 nov. 1916.

Förteckning öfver Svensk Ornitologisk Litteratur.

För åren 1911 och 1912.

Sammanställd

af

Fr. E. Ahlander.

Anmärkingar och kompletterande uppgifter mottagas med tacksamhet under adress: Vetenskapsakademien.

ADLERZ, E., se: NYHOLM, A. W.

ANDERSSON, Ad., Gräsandvarieteter i Västergötland. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 259.

ANDERSON, Alfred, Duvboken. Kortare handledning i duvskötsel med illustrerade rasbeskrivningar. — Sthlm 1912. 8:o. 53 s., 20 textfig.

A., N. G., Några råd för jägaren-naturaliesamlaren. — Dalarnes Jaktvårdsför. Medd., Falun, 1912, s. 57.

BAXTER, E. V., se: Rintoul, J. W. & Baxter E. V.

BEHM, Alarik, Slagugglan (*Syrnium uralense* PAUL.) häckande på Skansen. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 287.

—, Några zoologiska iakttagelser i Jämtland hösten 1912. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 278—281.

B[EH]M, A., & L[ÖNNBER]G E., Bastard mellan blåsgås (*Anser albifrons* SCOP.) och grågås (*A. anser* GMEL.) — Ibid., Årg. 6, 1911, s. 145—146, 1 tafla.

B[ENDER], C[arl], Ur kråkans dagbok. Smådrag, iakttagelser i verkligheten. — Djurvännernas Tidn., Sthlm, Årg. 22, 1911, s. 112—114.

—, Sveriges lagskyddade fåglar. Skärrfåglarne. [Undert. C. B.] — Ibid., s. 22—23, 43—44, 84—85, 1 textfig.

—, Sveriges lagskyddade fåglar. Tättingarna. — Ibid., Årg. 23, 1912, s. 17—19.

BERG, Bengt, Cerchneis tinnunculus i Torne lappmark. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 233.
Jfr MONTJELL, J.

- BERG, Bengt, De circumpolära fåglarna och lemmelvandringarna. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 25—20. Följdskrift:
- KIHLEN, Gustaf, Svar till herr B. Berg. — Ibid., s. 29—32.
- BERG, Bengt, Fjälluggla i Östergötland. — Ibid., s. 47.
- , *Muscicapa albicollis* på Öland. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 260.
- , Måseskär. — Sthlm 1912. 4:o. 16 s., 58 tabl., 3 textfig.
- , Skedand på tidig flyttning. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 260.
- BOGREN, Erik, Drag ur fågellifvet vid Pältsjöstranden under den gångna vintern. — Djurskyddet, Sthlm, Årg. 21, 1911, Vecko-uppl., s. 186—187.
- BOLIN, P[EH]R, Några ord angående öfvertaliga äggkullar och i redet inbäddade ägg. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 225—227.
- Se: Engholm, V. A.
- , Vår härdigaste sångare. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 290.
- BOTHÉN, C. O., Fågelmördandet i världen för modeändamål. Göteborg. Årsb. Göteborg. Jakt Sällsk., 1910 [tr. 1911], s. 41—53; Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, 283—293.
- BÖLOW, Waldemar, Hallands Väderö. — Skånes Naturskyddsför. Årsber. 1911—1912, Lund 1912, s. 32—39, 8 tabl.
- BÄCKGREN, Karl, Gamla anteckningar om djur och växter i Lerbäckes socken i Nerike. — Fauna och Flora, Uppsala och Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 116—124.
- BÄCKLIN, Emil, Tofslärkor öfvervintrande invid Göteborg. — Ibid., Årg., 7, 1912, s. 96.
- B., R., Studier öfver fåglarnas flyttning. (Efter The Strand Magazine.) — Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 5, 1912, s. 195—196, 207—208.
- DAHLÖF, S.[recte: T.], Tretåiga måsen iakttagen i Dalarne. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 148.
- , Blåkråka iakttagen i Dalarne. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 259.
- , En egendomlig tilldragelse i fågelvärlden. — Ibid., s. 143.
- , Ett egendomligt tillvägagående af ankor. — Ibid., s. 47.
- , Flyttfåglarnas ankomst till Mora. — Ibid., s. 138.
- , Nötkråkans uppträdande i Dalarne. — Ibid., s. 47.
- DANIELSSON, A., Fyrens fågeloffer. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 196.
- E[KELOF], A., Skäggdoppingen. — Sv. Kennelkl. Tidskr., Sthlm, Årg. 19, 1911, s. 451—453.
- , Dufhöken [Undert. A. E.]. — Ibid., Årg. 20, 1912, s. 440—441.
- EKMÄN, Sven, Faunistiska notiser från sydsvenska höglandet. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg., 49, 1911, s. 369—371.
- , Sind die Zugstrassen der Vögel die ehemaligen Ausbreitungsstrassen der Arten? — Zool. Jahrb., Jena, Abt. f. Syst., Bd 33, 1912, s. 521—546, 2 textfig.

- EKMAN, Thorsten, År 1911 ett mass-år. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 233—234; tillägg af red. [E. Lönnberg], s. 234.
- AF E[KSTRÖM], S[IGURD FR:SON], Fyrar och fågelskydd. — Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 5, 1912, s. 125—126.
- ENGHOLM, V. A., En utflykt på Tåkern, företagen af Södermanlands jagtvårdsförening d. 5 aug. 1910. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 20—22.
- , Ovanligt stor äggkull i ett bo af den fläckiga sumphönan (Porzana porzana) samt fågelns tillvägagångssätt att reducera densamma. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 54—56.
- , Anteckningar från Tåkern 1911. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 79—86; Östergötl. Läns Jagtvårdsför. Årsskr., Linköping, 1912, s. 41—47.
- , Näktergalar vid Tåkern och Vättern. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 211.
- , Ännu några ord »om nedgrädda ägg», särskildt om den öfvertaliga äggkullen hos den fläckiga sumphönan (Porzana porzana). — Ibid., s. 42—43.
Se: Bolin, P.
- ERIKSON, Johan, Om äldre förekomst af abnormt häckande skogsduvor i Blekinge. — Ibid., s. 300.
- E., A., Det vildas skydd. — Skarab. Läns Jaktvårdsför., Årsber., Sköfde, 1910—1911 [tr. 1911], s. 53—55.
- Fjällripa från nordöstra Grönland. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 57, 1 tafla.
- FLODERUS, Matts, Naturskydd i stad. [Gräsänder på Svartåns is.] — Sveriges Natur, Sthlm, 1912, s. 141—142, 1 tafla.
- FLODIN, Hj., Från Vättern. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 147.
- , Svan häckande i Boren. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 140.
- FORSSEN, Vårtsjuka hos raphöns. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 68.
- FUNKQUIST, Herman, Zur Morphogenie und Histogenese des Pinealorgans bei den Vögeln und Säugetieren. — Anat. Anz., Jena, Bd. 42, 1912, s. 111—123, 15 textfig.
- Fågel, Sällsynt, funnen i Sverige. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 392.
- Fågelliv. 91 avbildningar av fåglar och deras bon. — Lund 1911. 8:o. 96 s., 91 textfig. — 2. uppl. 1912.
- Fågelloffer, Fyrarnes. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 40, 1911, s. 142.
- GERTZ, Otto, Räf och kattuggla. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 390—391.
- GRAM, K. Lång rufningstid för tjäderhöna. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 68—69.
- , Sällsynta vintergäster i Västerbottens kustland. — Ibid., s. 48.
- , Ytterligare angående nötkråkan. — Ibid., s. 48.

- GRAM, K., Väderlekens inverkan på fågellifvet. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Arg. 7, 1912, s. 99—100.
- GRANBERG, Rolf, En trast utan tunga. — Ibid., s. 207—208.
- GRANVIK, Hugo, Något om skogsdufvan. — Ibid., Arg. 6, 1911, s. 264—268, 2 textfig.
- , Fågelfaunan å en skånsk mosse. — Ibid., Arg. 7, 1912, s. 213—220, 4 textfig.
- , Förföljelsen mot våra roffäglar. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Arg. 50, 1912, s. 385—388; tillägg af red. s. 387—388.
- GULLSTRAND, Haldan, Se upp med sparfhöken! — Från Skog och Sjö, Uppsala, Arg. 5, 1912, s. 294—295.
- GUSTAFSON, W., En kricka från England fälld i Värmland. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Arg. 50, 1912, s. 131.
Se: Lönnberg, Einar.
- GYLDENSTOLPE, Nils, Ornithologiska iakttagelser från Tornea lappmarks fjälltrakter somrarna 1906 och 1909. — Fauna och flora, Uppsala & Sthlm, Arg. 6, 1911, s. 140—176, 8 textfig.
- , Short notes on a collection of Birds from Russian Turkestan. — Ark. Zool., Sthlm, Bd. 7, nr 14, 1911, 26 s.
- , *Turdus ruficollis atrogularis* Temm. iakttagen i Sverige. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Arg. 6, 1911, s. 48.
- G. Adr., Orniologiskt. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Arg. 49, 1911, s. 138—139.
- H[AGLUN]D E., Backsvalbon i hvitmosstorf. — Sv. Mosskulturför. Tidskr., Jönköping, Arg. 25, 1911, s. 97—99.
- HALLBERG, Sigurd, Hallands Väderö. — Sveriges Natur, Sthlm, 1911, s. 1—13, 1 tafla, 8 textfig.
- HASSELGREN, Henrik, Abnorma boplatser hos fåglarna. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Arg., 49, 1911, s. 200—201.
- , Från vårt lands djur- och växtvärld. Samt några bilder från djurvärlden samlade av Carl Kastman (Svenskt Folkbibliotek 5: 4). — Sthlm 1911. 8:o. 110 s.
- , Något om abnormiteter hos fågelägg och hur de skola förklaras. — Från Skog och Sjö, Uppsala, Arg. 4, 1911, s. 209.
- , Något om den forntida faunan inom Konga och Kinnevalds härader — sökt i ortsnamn. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Arg. 49, 1911, s. 241—243.
- , Några sällsynta fågelbesök vid Tingsryd åren 1910—1911. — Ibid., s. 228—229.
- HEINTZE, Aug., Om epizoisk fröspridning. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Arg. 7, 1912, s. 221—228.
- HOLLGREN, C. A., Jagtvården och de jagtbara djurens näringsförhållanden och vård om sina ungar. — Sthlm, Sv. Jägarförb. Tidskr., Arg. 40, 1911, s. 273—277.
- , Sällsynta fågel- och växtarter, som synas ha försvunnit från några af deras förekomstställen i landet. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Arg. 6, 1911, s. 146—147.
- [HÖGDAHL, Thor], En af Sveriges rikaste fågelöar. Skall fågelsköfningen på Kåreholm få fortsättas? — Sveriges Natur, Sthlm, 1911, s. 139—141.

- [HÖGDAHL, Thor] En fara för vår fågelvärld. Front mot utländska sköflare. — Sveriges Natur, Sthlm, 1911, s. 152—154.
- , Fågelskyddet i Skåne. — Ibid., s. 143—144.
- , Gladan som häckfågel i Södermanland. — Ibid., 1912, s. 164.
- , Rovfåglarnas roll i naturen. — Lantmannabl., Sthlm, 1912, Nr 50, s. 548—549, 2 textfig.
- H., G., Fågellifvet i skärgården. Hvad bör göras för att förhindra utrotandet af vår sjöfågel? — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 267—268.
- H—N, H. C., Ur tranornas lif. — Ibid., Årg. 49, 1911, s. 331—332.
- JÄGERSKIÖLD, L. A., Ett besök på Hallands Väderö sommaren 1912. Ibid., Årg. 50, 1912, s. 349—353, 2 textfig.
- , & KOLTHOFF, Gustaf, Nordens fåglar. Andra uppl. H. 1—7. — Sthlm 1911—1912. 4:o, s. 1—50, 28 tafl., 16 textfig.
- , LÖNNBERG, Einar, & ADLERZ, Gottfrid, Sveriges djurvärld. Andra genomsedda upplagan. — Sthlm 1911. 8:o, 432 s., 379 textfig.
- KALM, Pehr, A description of the wild pigeons which visit the Southern English colonies in North America, during certain years, in incredible multitudes. — Auk, Cambridge, Mass, Vol. 28, 1911, s. 53—66.
Öfvers. af S. M. Gronbener ur Vet.-Akad:s handl. vol. 20, 1739.
- KIHLEN, A., Märkning af fjällvråkar. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 241—246.
- KIHLEN, Gustaf, se BERG, Bengt.
- KJELLIN, Carl, Bärnuf vid Ugglevikskällan. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 40, 1911, s. 139—140.
- , Orädda mesar. — Ibid., s. 384—385.
- , Litet om fågelbon och annat. — Ibid., Årg. 50, 1912, s. 238—241.
- KLINCKOWSTRÖM, A., Bland vulkaner och fågelberg. Reseminnen från Island och Färöarna. [1]—2. — Sthlm 1911. 8:o. VII + 155 + IV + 136 s., 41 + 57 textfig.
- KNÖPFEL, Arvid, Dufhöken som jägare. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 87—89; Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 5, 1912, s. 30.
- , Sparfhöken som jägare. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, fig. 7, 1912, s. 142; Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 5, 1912, s. 152.
- KOLTHOFF, Gustaf, Från när och fjärran. — Sthlm 1911. 8:o. 180 s.
- , Om morkullan. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 40, 1911, s. 164—174.
- , Sällsynta fåglar. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 286—287.
- , Djur och blommor. Naturen kring mitt hem vid skilda årstider. — Sthlm 1912. 8:o. 167 s., 15 tafl., 3 textfig.

- KOLTHOFF, Gustaf, Om kråkan. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 6—18.
- , se: Jägerskiöld, L. H., & Kolthoff, Gustaf.
- Kungörelse angående fridlysning af rödspofven (*Limosa limosa* L.), svarttärnan (*Hydrochelidon nigra*), småtärnan (*Sterna minuta*), dvärgmåsen (*Larus minutus*), utfärdad d. 11 april 1912. — K. Befhdes i Kalmar län Kung., Ser. A, 1912 (Från landskansliet.), N:o 153.
- , Kungl. Maj:ts nådiga, angående skydd för fågellifvet å holmen Mäkläppen och däromkring liggande vattenområde i Malmöhus län; gifven... d. 19 april 1912. — Sv. Förf.-Saml. Sthlm, 1912, N:o 40, s. 90—91.
- angående fridlysning af småtärnan (*Sterna minuta*), utfärdad d. 20 april 1912. — K. M:ts Befhdes i Malmöhus län Allm. Kung., 1912, Ser. A, N:o 130.
- LIEN, G. O., En erfarenhet rörande den amerikanska hubro. [Ur Naturen, Bergen]. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 321—323.
- LINDQVIST, Gunnar, Om *Sterna hirundo*'s, *Sterna paradisaea*'s, och *Larus canus*' häckplatser i Ronneby skärgård. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 197—198.
- LONG, William J., Vad skogen lär. Några studier ur livet av djurens instinkter och vanor. Bemyndigad översättning av Jane Lindblad. — [Första samlingen.] — Sthlm 1912. 8:o. 117 s.
- LUND. Universitetets Zoologiska Institution.
- WALLENGREN, Hans, Zoologiska institutionen [läsåret 1910—1911]. — Lunds Univ. Årsber., 1910—1911 [tr. 1911], s. 74—81.
- , Zoologiska Institutionen [1911—1912]. — Ibid., 1911—1912 [tr. 1912], s. 80—86.
- LUNDBERG, Gustaf, Ung rackelhane skjuten vid Bjurfors. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 107.
- LUNDBERG, Nils, Skata med brun färg i stället för svart. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 333; tillägg av red.
- LÖNNBERG, E[inar], Birds collected by the Swedish Zoological Expedition to British East Africa 1911. — Sthlm, Vet.-Akad. Handl. Bd. 47, n:o 5, 1911, 131 s., 4 pl., 2 textfig.
- , Den kaukasiska orren. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 277—279, 1 textfig.; Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 5, 1912, s. 74—75, 1 textfig.
- , En exkursion i trakten af Nairobi nyårsafton 1910. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 49—53.
- , Fågel-atlas för barn och ungdom. — Andra upplagan. — Sthlm 1911. 8:o. 34 s., 30 tafl.
- , Fågelmorden i Italien. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 99—100.
- [—], Nötkråkor. [Undert. Red.]. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 238.
- , Ostafrikanska jagtminnen. 2. Struts- och Oryxjagt. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 209—215, 1 tafla. 2 textfig.

- LÖNNBERG, Einar, Små ströftåg i Brittiska Ost-Afrika. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 125—133.
- , Den ringmärkta krickan. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg., 50, 1912, s. 100.
Se: Gustafsson, W.
- , En kricka märkt med ring i England och skjuten i Sverige. — Fauna & Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 137
- , Hvarifrån härstamma tamhönsen? — Ibid., s. 33—38.
- , Hybrider mellan blåmes och azurmes. — Ibid., s. 39—41.
- , Några faunistiska notiser från Södermanlands skärgård. [Undert. E. L.]. — Ibid., s. 124—129.
- , Några ord om kungsfiskaren. — Sveriges Natur, Sthlm, 1912, s. 109—112, 1 textfig.
- , Några ord om stormsvalor och det pelagiska fågellifvet i Nordatlanten. [Undert. E. L.]. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 18—24, 1 textfig.
- , Skärnsnäppan skjuten vårtiden vid Östersjön. [Undert. E. L.] Ibid., s. 98.
- , Svarthakedoppingens (*Podiceps auritus*) förekomst i Uppland. [Undert. E. L.]. — Ibid., s. 140.
- , Turturdufva sedd i Angermanland. — Ibid., s. 211.
- , Äfven gamla koltrastar öfvervintra i mellersta Sverige. [Undert. E. L.]. — Ibid., s. 95.
- , se: Behm, Alarik, och Lönnberg, Einar.
- , se: Gustafson, W.
- , se: Jägerskiöld, L. H., & Lönnberg, Einar
- , se: Thiel, Hj., & Lönnberg, E.
- LÖNNBERG, I[n]golf, Storskarf fångad i sjön Äsnen. — Ibid., Årg. 6, 1911, s. 147.
- LÖNNROTH, Hj. A., En försvunnen fågelvärld. — Sveriges Natur, Sthlm, 1912, s. 15—20, textfig.
- LUNN, C. W., Fågelholkar. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 235.
- , Skator och kattuglor. — Ibid., s. 234—235.
- MALMBERG, K., Öfvervintrande sädesärta. — Ibid., s. 148.
- M[ENTZER], O., Morkullan. — Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 4, 1911, s. 131—132, 3 textfig.
- MEYDENBAUER, Hvarför draga flyttfåglarna just till Norden? [Ur Die Woche]. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 40, 1911, s. 202—203.
- MODIN, E., Svarthakedopping i Härjedalen. — Ibid., s. 63.
- , Öfvervintrar pilgrinsfalken undantagsvis i vårt land? — Ibid., s. 60—61.
- MONTELL, Justus, Svalornas ankomst till nordligaste Norrbotten våren 1910. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 99.
- , Tornfalken, *Cerchneis tinunculus* (Lin.) Boie i Torne lappmark. — Ibid., s. 100.
- , se: Berg, Bengt.

- MUCHARDT, Harald, Märkligt fågelfynd i Nordsjön. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 140.
- , Några ord om Nötkräkans flyttningar. — Ibid., s. 143—145; tillägg af Red., s. 145.
- MUNSTERHJELM, Ludv., Falco gyrfalco funnen på Spetsbergen. — Ibid., Årg. 6, 1911, s. 46.
- Märkning af flyttfåglar. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 333.
- MÖRNER, Carl Th., Über Ovomuroid und Zucker in dem Weissen der Voegeleier; eine systematische Untersuchung. — Zeitschr. physiol. Chemie, Strassburg, Bd. 80, 1912, s. 430—473.
- NICOLIN, R., Ornitologiska anteckningar från de jämtländska fjällen kring Enaforss samt från Östersund 1910. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 134—141.
- , Steglits och kaja öfvervintrande vid Östersund. — Ibid., s. 47—48.
- NILSSON-EHLE, H., se: Punnett, R. C.
- NORDFJELL, Ludv., Lommen kan gå. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 46—47.
- [NYHOLM, A. W.], Fågelbitar. — Skildringar ur våra småfåglars liv. [Av Parus Major.] — Med förord av E. Adlerz. Första delen. — Uppsala 1911. 8:o. 112 s.
- NYQVIST, H., Beskrifning på tvenne gamla hanar i sommardräkt af snatteranden. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 259—260.
- , Egendomligt färgad stjärtandhona. — Ibid., s. 208—209.
- , Något om andarternas dräkter. — Ibid., s. 229—238, 2 textfig.
- , Ytterligare om kattugglan och småfågeln. — Ibid., s. 209.
- OLOFSSON, Viktor, Från nordspetsen af Ångermanland och närliggande lappmark. — Ibid., s. 46.
- [—], Härfågel på 63° 40" n. br. — Ibid., s. 298.
- PUNNETT, R. C., Mendelismen. — Bemyndigad översättning av Robert Larsson. — Med förord av H. Nilsson-Ehle. (Populär-Vetenskapliga Avhandlingar. 34.) — Sthlm 1911. 8:o. 61 s. 4 textfig.
- QUISTGAARD, Erik, Knipa (*Fuligula clangula*) häckande i Småland. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 99.
- , Mellanspett (*Picus medius*). — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 45.
- , Rapphöna, En, med hvitt hästskomärke. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 393.
- REHNDALH, Hjalmar, Intressant fynd. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 196; tillägg af red. [E. Lönnberg].
- , Nordsjöfåglarnas flyttningar i belysning af resultaten af märkningsförsöken vid Vogelwarte Helgoland. — Ibid., Årg. 7, 1912, s. 239—244, 1 textfig.
- RENVALL, Thorsten, Fågelbiologiska skisser. — Andra tillökade och illustrerade upplagan. — Sthlm (tryckt i Helsingfors) 1912. 8:o. 181 s., 19 textfig.

- RETZIUS, G[ustaf], Spermien ostafrikanischer Tiere. — Während der Lönnberg'schen Expedition eingesammelt. — Biolog. Untersuchungen, Jena, Neue Folge 16, 1911, s. 82—88, 2 tafl.
- , Zur Kenntnis der Spermien der Vögel. — Ibid., s. 89—92, 1 tafla.
- , Weitere Beiträge zur Kenntnis der Spermien der Gastropoden und Vögel. — Ibid., Neue Folge, 17, 1912, s. 95—99, 1 tafla.
- , Zur Kenntnis der Hüllen und besonders des Follikel-epithels an den Eiern der Wirbelthiere. 4. Bei den Vögeln. — Ibid., s. 39—44, 1 tafla, 1 textfig.
- RINTOUL, Leonore Jeffrey, & BAXTER, Evelyn V., Lapland form of Bluethroat on the Isle of May. — Scottish Naturalist, Edinburgh, 1912, s. 236.
- ROSÉN, P. G., Några bilder ur fågellifvet på landet vintertiden. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 93—97.
- ROSENIUS, Paul, Kentska tärnan häckfågel i Sverige. — Ibid., s. 190—194.
- , Min jakt med kamera. — Första samlingen. — Sthlm 1912. 40. 165 s., 57 tafl., 1 textfig.
- ROTH, O., Premiering av duvhök. — Lantmannabl., Sthlm, 1912, Nr 43, s. 477.
- RUDBÄCK, E., En vårmorgon vid Hornborgasjön. — Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 4, 1911, s. 183—184.
- RYDÉN, Anders, Nötkrakor och getingar än en gång. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg., 6, 1911, s. 236.
- Se: Söltoft, Henry.
- RYDBECK, Eric, Några ornitologiska iakttagelser. — Ibid., s. 199—200.
- SANDGREN, Ture, Fågelnotiser från Skåne. — Ibid., s. 147.
- SCHULZ, G. E. F., Ornithologische Tagebuchblätter von meiner Lapplandsreise 1909. — Ornith. Monatschr., Magdeburg, Bd. 36, 1911, s. 268—277, 297—307, 361—374, 393—400, 14 tafl., 2 kartor, 1 textfig.
- SHELDON, W. G., Notes on the breeding habits of some of our winter migrants in the Swedish provinces of Jämtland and Lapland. — Brit. Birds, London, Vol. 5, 1911/1912 s. 150—157.
- SÖLTOFT, Henry, Nötkråkor och getingar. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 199.
- Se: Rydén, Anders.
- STOCKHOLM, Naturhistoriska Riksmuseum. Vertebrataafdelningen. [LÖNNBERG, Einar], Vertebrataafdelningen [1910—1911]. — Sthlm, Vet.-Akad. Årsb., 1911, s. 187—195.
- [LÖNNBERG, Einar], Vertebrataafdelningen [1911—1912]. — Ibid., 1912, s. 183—188.
- SJÖDERBERG, R[udolf], Cacatua leadbeateri aberrans eine neue Subspecies. — Ornith. Monatsber., Berlin, Jahrg. 20, 1912, s. 41—42.
- , Jagtlif i Västaustralien. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 19—30, 5 textfig.
- , Om fågelfjädrarnas morfologi i samband med ruggningen. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 291—295, 5 textfig.

- SÖDERLUND, Fredr., Simsnäppans och berglärkans förekomst i Jämtland. — *Ibid.*, s. 95.
- THÉEL, Hjalmar & LÖNNBERG, Einar, Massmorden af fåglar för modeändamål. Vetenskapsakademiens yttrande med anledning af djurskyddsföreningarnas framställning i ämnet till Konungen. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 50, 1912, s. 165—170.
- THOTT, Tage [Den tyska haren och fasanen]. — I: Vid Zool. Jägar-sällsk. 75-års jubileum, Lund 1911, s. 5—12.
- TIGERHELM, S. E., En egendomlig flygt af tranor. — Sthlm, Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 141.
- , Skrakfåglarnes sätt att fånga fisk. — *Ibid.*, s. 303.
- , Tjädrrar på flyttning. — *Ibid.*, s. 61.
- TURESSON, Göte. *Bufo viridis* i Skåne. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 238.
- T., H. S., Ett par biologiska anteckningar. — Sthlm., Sv. Jägareförb. Tidskr., Årg. 49, 1911, s. 329—330.
- UPPSALA. Universitetets Zoologiska Institution.
- WIRÉN, A., Zoologiska institutionen [läsåret 1910—1911]. — Uppsala Univ. Redog., 1910—1911 [tr. 1911], s. 103—105.
- , Zoologiska institutionen [1911—1912]. — *Ibid.*, 1911—1912 [tr. 1912], s. 119—120.
- WEINBERG, N. W., En tjäderhönas klokhet. — Från Skog och Sjö, Uppsala, Årg. 4, 1911, s. 184.
- WENDEL, Arthur, Våra jaktbara hönsfåglar. — Göteborg 1911. 8:o. 116 s., 46 tabl. 18 textfig.
- Förut publicerade i Sv. Setterklubbens Tidskr., Göteborg, Årg. 1910—1911.
- , Kännetecken på raphönans kön. [Undert.: A. W.] — Sv. Setterkl. Tidskr., Göteborg, 1912, s. 167, 1 textfig.
- WIGSTÉN, A. Hj., Observation å flyttfåglars ankomst vid Skansudde fyrplats år 1911. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 7, 1912, s. 97—98.
- , Observation å flyttfåglars ankomst vid Skaansudde fyrplats år 1912. — *Ibid.*, s. 139.
- WINGBORG, F. A., Fågellifvet på Hallands Väderö. — Djurskyddet, Sthlm, Årg. 21, 1911, Veckoupl., s. 100.
- , Skydda våra måsar! Några ord med anledning af en annons. — *Ibid.*, s. 65—66.
- WITT-STRÖMER, Bo, Steppvråken häckande i Degerfors, Västerbotten. — Fauna och Flora, Uppsala & Sthlm, Årg. 6, 1911, s. 198.
- [WÖHLER, Willy], Fågelfaunan på Stora Karlsö. — *Ibid.*, Årg. 7, 1912, s. 138.
- Ölandsfåglar, Fyra sällsynta. Vetenskapsakademien föranstaltar om skydd för rödsparfven, svarta tärnan, smätärnan och dvärgmåsen. — Sveriges Natur, Sthlm, 1912, s. 143—144.

Smärre meddelanden.

Internationell öfverenskommelse för skydd af flyttande fåglar.

Förenta Staternas utrikesminister ROBERT LANSING och engelske ministern i Washington Sir ROBERT SPRING RICE ha nyligen (16 aug. 1916) sasom ombud för resp. Förenta staterna och Canada undertecknat en fördragsakt, som åsyftar att skydda fåglar flyttande genom dessa länder. Skyddsbestämmelserna hänföra sig till tre grupper, nämligen 1:o jaktbara fåglar, som omfatta andartade fåglar (änder, gäss och svaner), tranor, rallartade fåglar och sumphöns, snäppartade fåglar, d. v. s. småvadare; 2:o alla insektätande flyttfåglar, såväl tättingar som skärr- och klätterfåglar, samt slutligen 3:o äfven alkfåglar, hägrar, måsfåglar, stormfåglar m. fl. För att åstadkomma ett kraftigt skydd för dessa fastställas bestämda fridlysningstider. För den första gruppen är fridlysningstiden bestämd till perioden 10 mars—1 sept., dock så, att småvadarnes fredningstid i Canadas kustprovinser och i de atlantiska staterna norr om Chesapeake Bay är 1 febr.—15 aug. Indianer få jaga svärter till föda, men ej för afsalu. Äfven ingår i fördraget, att jakttiden, som senare skall fastställas, ej får sträcka sig öfver mer än 3½ månad, Gruppen 2 (insektätande fåglar) är fridlyst hela året. Gruppen 3 är äfven fridlyst hela året, men eskimåer och indianer äga rätt att till föda och kläder när som helst fånga alkfåglar och taga deras ägg, men någon försäljning eller saluföring får ej äga rum. Under förutsättning att myndigheterna i British Columbia gå med på fridlysning af tranor, spofvar och svaner, bestämmes en 10-årig totalfridlysning för nämnda fågelslag samt för en dufart och alla småvadare utom brockfågel, ljunpipare, beckasin, morkulla och tvenne snäpparter. Öfverenskommelse är äfven träffad att till skydd för brudand och ejder antingen införa en fridlysning under minst 5 år, eller genom inrättandet af vissa fredningsområden eller andra lämpliga bestämmelser. Förstörandet af ägg och bon af de fridlysta fåglarna är likaledes förbjudet. Handel med eller transport af nämnda flyttfåglar eller deras ägg är förbjuden, dock göres i detta liksom i föregående fall undantag för vetenskapligt ändamål liksom äfven då det gäller afvel. Tillstånd att döda fridlysta fåglar, som eventuellt visa sig kunna blifva till skada för jordbruket eller andra intressen på någon plats, kan lämnas af vederbörande myndighet, men sålunda dödade fåglar få ej säljas, salubjudas eller från ort till annan forslas. De båda kontraherande parterna åtaga sig att sörja för vederbörlig lagstiftning i fördragets syfte. Detta fördrag

skall snarast ratificeras i Washington och genast därefter träda i kraft samt gälla i 15 år. Om det ej uppsäges 12 månader före fördragstidens slut, skall det därefter förlängas ett år i sänder.

E. L.

Fågelrester i asfaltkällor.

Vid ett par föregående tillfällen har i denna tidskrift omtalats de rika och intressanta fynd af lämningar efter däggdjur och fåglar, som gjorts i asfaltkällor, särskildt i Kalifornien. Nyligen ha i en amerikansk tidskrift lämnats några uppgifter om de fågelbensfynd, som tillvaratagits i den ryktbara asfaltbassängen La Brea i Kalifornien. Denna har varit verksam såsom en »dödsfälla» ända in i nutiden och 60 procent af de fågelben, som funnits, ha kunnat identifieras såsom tillhörande ännu lefvande arter. Men en hel del arter äro kända endast genom dessa fynd. Så t. ex. har man funnit skelett af fem slags örnar, men af dessa finnas i nutiden blott kungsörnen och den nordamerikanska hafsörnen, och af de ej mindre än sex gamformerna, som inbäddats i asfalten, kan nutiden blott ståta med de ytterst fåtaliga ännu kvarlevande exemplaren af den nästan utrotade kaliforniska kondoren. Af de mera oväntade fynden kunna omnämnas en »stork» och en »påfågel», båda nu utdöda. Väfvarstarar (*Icteridae*) af olika slag, hackspettar, vaktlar, Kandagås, häger, trana, korp, falkar o. s. v. ha funnits där. Å andra sidan har man förvånat sig öfver att vissa arter, som nu äro allmänna i omgifningarna, såsom t. ex. en dufart, ibisar, skedstorkar o. s. v., helt och hållet saknas. Det märkligaste fyndet är utan tvifvel en jättestor roffågel, som af L. H. MILLER kallats *Teratornis*. Dess nyckelben (furcula) är ungefär 175 mm. långt och omkring 112 mm. från spets till spets af gaffeln. Skallen är större än en struts-skalle. Denna jätte säges vara något ehuru ej nära befriad med kondorerna.

Den välbekante amerikanske zoologen Dr MERRIAM har omtalat en sägen hos en kalifornisk indianstam om en fågel, en jättestor gam, som var i stånd till att gripa en kondor och flyga upp med den genom ett hål i himmelen. MILLER framkastar såsom möjligt, att *Teratornis* möjligen skulle ha kunnat gifva upphof till denna sägen, och sålunda skulle den då lefvat så sent, att den varit samtida med människorna.

E. L.

Järfvar, som fortplanta sig i fångenskap.

I den danska tidskriften »Fra Naturens Værksted», som utgifves af direktören för Zoologisk Have i Köpenhamn, omtalas, att på sistnämnda ställe ett järfpar tvenne gånger fått ungar. Första gången, den 6 mars 1915, föddes 3 ungar, hvilka dock efter få dagar dogo. Den 18—22 juli 1915 iakttogs ny parning, och den 27 febr. 1916, sålunda efter 31 veckors dräktighet, födde honan ånyo 3 ungar. Denna gång gick det bättre, och ungarne ha frodats och vuxit. De

nyfödda ungarne voro klädda med en mjuk, ljusgul päls.¹ Modern visade stor ömhet om sina ungar och for rasande mot burens galler, om någon människa syntes henne för närgången. Sannolikt är detta första gången järf fortplantat sig i fångenskap. *E. L.*

Ekorrar på fjällheden.

Den för tillfället ovanligt rikliga förekomsten af ekorrar i Stockholms parker ger osökt anledning till en notis om en intressant iakttagelse, som jag sommaren 1914 gjorde i Härjedalens fjälltrakter.

Af särskild anledning hade jag af Svenska Turistföreningen godhetsfullt erhållit tillåtelse att bebo föreningens hydda vid foten af Helagsfjället, »Helagshyddan». Sammanlagdt en månads tid, fördelad på två månader, vistades jag där. Under denna tid hände det två gånger med ett par veckors mellanrum, att i närheten af hyddan en ekorre uppehöll sig. Första gången visade han sig den 22 juli på en moränkulle utanför Helagshyddan (1,033 m. ö. h.) [se fig. 6, sid. 55 i Fauna och Flora 1914]. Andra gången var den 4 augusti. Han uppehöll sig då nästan hela dagen uppe på taket af hyddan. Ett försök att fotografera honom ledde ej till annat resultat, än att han efter en stunds villrådighet hoppade ned på marken och sprang nedåt Handölsån rakt mot det enda ställe i närheten, där han kunde komma öfver genom att hoppa på några stora stenar. Detta ger mig anledning förmoda, att det vid båda tillfallen var samma ekorre. Vid det första tillfället var jag ensam, vid det senare i sällskap med tre andra personer. Ännu egendomligare är, att, då jag den 19 juli i sällskap med tre personer (ej desamma som vid nyssnämnda tillfälle) vistades på allra högsta toppen af Helagsfjället (1,706 m. ö. h.), såg en ekorre springa utmed kanten mot glaciären. Då vi närmade, oss begaf han sig ned bland afsatserna på branten ofvanför glaciären och försvann.

Vid ett fjällugglebo i närheten af Östra Helagssjön funnos den 2 juli två illa tilltygade, relativt nyligen dödade ekorrar.

Från Helagshyddan till närmaste del af trädgränsen är c:a 8 km., ty de fattiga björkruskor, som växa kring Nean på sträckan mellan Helagsfjället och Njuomelstjarve, kunna knappt tagas med i räkningen, då de utgöra ett isoleradt parti öfver den egentliga trädgränsen. Det är således en ovanligt lång sträcka, som de ofvan nämnda ekorrarna måst tillryggalägga på marken.

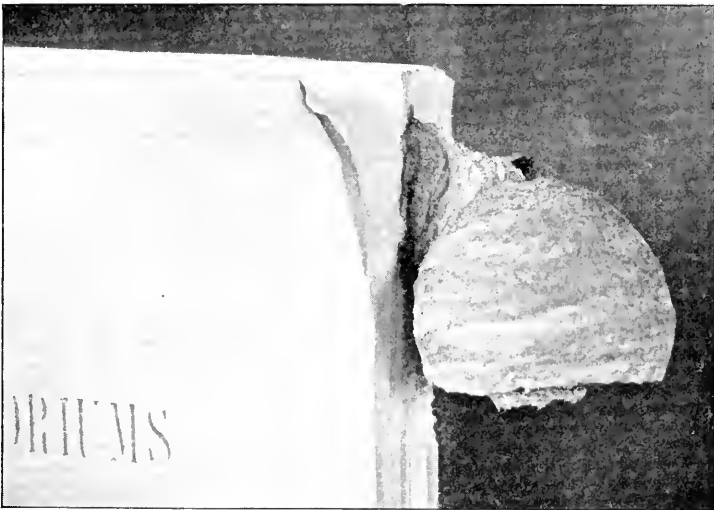
Anledningen till dessa vandringar är ganska obegriplig. NILSSON säger i sin Fauna: »I Norges dalbygder, t. ex. i Hallingdalen, träffas han på sidorna af fjällen, så långt upp som skogen räcker . . . Helst vistas han i höga träd, i hvilka han hoppar och klättrar med beundransvärd lätthet. Ned till marken stiger han sällan, om ej för att söka sig föda, och då han tror sig vara säker för förföljelse». — Enligt gamla allmogehistorier skulle ekorrarna hvart sjunde år

¹ År 1914 beskrefs i denna tidskrift (sid. 281) utseendet af några späda ungar af järf från Gellivare.

saknas i en trakt men därefter komma igen och växa till för hvarje ar, för att sedan det 7:de ånyo företaga sina vandringar. Detta omtalar redan LINNÉ. I sina Föreläsningar säger han: Remarqua- belt är, som berättas i Öländska resan pag. 222, att Ickornarne på Gottland emellan hwart sinnde år växa till, men på det 7:de ily aldeles derifrån». Förfrågningar i närmaste högst liggande bygder (Ljungdalen, Nedalen, Messlingen samt lapplägret Ljungris) gafvo till resultat, att ekorrarna det året (1914) voro synnerligen talrika. Men ingen af de tillfrågade hade dock hört talas om, att ekorrarna hwart sjunde år skulle företaga några utvandringar från trakten. Ej heller hade de någonsin observerat ekorrar uppe på fjällheden. — Omedelbart söder om Sylfjällen ligger ett fjäll, benämndt Ekorrhammaren, skildt från de förra genom Ekorrdrörren, i hvilken Ekorrån rinner fram. Troligen ha väl dessa ej utan orsak fått sina namn. Från trädgränsen på norska sidan till detta område är ca 5 km.

G. Lundqvist.

Egendomlig plats för getingbo.

I årgången för 1912 af denna tidskrift finnas på sid. 210 omtalade och afbildade några getingbon, som af sina byggmästare placerats på rätt egendomliga ställen. Samme meddelare har godhetsfullt ställt till tidskriftens förfogande här bifogade bild, som lämnar ytterligare ett bevis på getingarnas skiftande smak vid bobyggande just i den villan. Denna gång valdes en bok i biblioteket.

Fågelnotiser från Gottland.

Långnäbba, *Limosa limosa*: 14 juni 1915 på sena kvällen såg jag en fågel tätt invid hemmet, ganska orädd. Troligen vinddrifven

hit från Öland genom en för årstiden ovanligt stark västlig storm. Hon syntes emellanåt under 14 dagars tid. 13 maj 1916 varsnades åter invid Warfsholm 5 fåglar, några dagar senare 7. Sistnämnda antal räknades ofta. 2 höllo sig alltid parvis tillsammans, de öfriga mest i flock eller någon enstaka.

¹⁸/₆ voro ännu 4 fåglar kvar. Senare iakttogos de icke. Är öfvertygad om att de icke häckat.

Svartfärna, *Sterna nigra*: maj 1907 iakttogos en mindre flock i Klinteviken af herr H. BRODEN.

10—24 maj 1910 observerade jag en flock om 5 fåglar, som uppehöll sig i Klinteviken omkring 14 dagar.

14 maj 1915 iakttog jag 2 fåglar. Antalet växte till 7, som uppehöll sig i samma trakt till maj månad slut.

18 och 20 maj 1916 såg jag ett par, den ²¹/₆ 5 fåglar nära intill mitt hem. Snart visade sig flera. Det största antal, som jag flera gånger samtidigt kunde räkna, var 13. De syntes dagligen. Voro ännu kvar ³⁰/₆. Sedan var jag borta från hemmet 14 dagar, vid hemkomsten syntes de ej. Frågan är huruvida de häckat. Tänkte aldrig däråt, emedan så artad häckplats, som de välja på Öland, icke finnes i trakten.

Warfsholm, Klintehamn, november 1916.

Willy Wöhler.

Fågelnotiser från Värmland.

Tvenne järnsparfbon blefvo af undertecknad funna i sista veckan af maj månad 1916 i Ekshärads socken. Ena boet innehöll 5 kläckfärdiga ägg och det andra 5 st. nyss framkomna ungar. Bägge bona voro belägna några fot från marken i tät ungskog af tall.

En storskarf (*Carbo carbo*) uppehöll sig i slutet af september och i början af oktober i sjön St. Ullen. Iakttogos dagligen och var föga skygg.

Bo Witt-Strömer.

Litteratur.

PAUL ROSENIUS, *Sveriges Fåglar och Fågelbon*. C. W. K. Gleerups förlag. Lund. 7 & 8 häft.

Af detta vackra arbete har nu åter utkommit ett dubbelhäfte, som innehåller skildringar af årsångaren, gårdsmynen, strömstaren, kungsfågeln, stjärntmesen, talgoxen och början af berättelsen om svartmesen. Såsom de föregående bjuder detta dubbelhäfte på färgrika naturmålningar och utförliga skildringar af de ifrågavarande arternas bon och ägg. Fotografierna af häckningsterräng och bon äro såsom vanligt mycket vackra och väl utförda. Liksom vid några föregående tillfällen finnes i detta häfte äfven en fotografi från jägmästare E. WIBECK's kamera, hvilken ingalunda är de öfriga underlägsen.

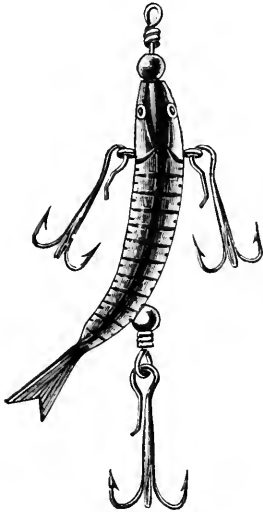
S. ALLCOCK & C:o Ltd.

Standard Works, Redditch, England

FISKKROK, METSPÖN FISKREDSKAP

TRADE MARK.

N:o 7249 "TIT-BIT"
(liten storlek)

Under åren 1900—1910 har fabriken erhållit 6 »Grand Prix», hvilket bekräftar den öfverlägsna kvaliteten af de varor, som fabriken tillverkar.

Detta drag saknar fenor, den kringsvängande (roterande) rörelsen åstadkommes genom en böjning af stjärten, draget är försedt med aftagbara trekrokar, kan användas med endast en trekrok vid stjärten, men äfven lika bra med trekrok äfven å båda sidor.

Frånvaron af alla lindningar gör draget mycket varaktigt.

Draget spinner mycket fort, svänger omkring centrumstången och är ett oemotståndligt lockbete.

Tillverkas i 3 storlekar, små, medel- och stora, passande för laxöring, lax och gädda.

Hufvudagenter:

PAUL BERGHAUS & C:o, Göteborg.

Skytteföreningar!

Vid innevarande års Riksskyttetävling erövrades med Ekmans Olympiakulor (laddning Skytteföreningarnas Vapenaffär) i huvudskjutningen:

1:sta pris och H. M:t Konungens Hederspr.;

1:sta pris i Mästerskapstävlingen jämte Guldmedalj;

2:dra pris i Mästerskapstävlingen jämte Stockholms Skarpskytteförenings Hederspris och i Stockholms Skytteförbund, Mästerskap samt dess medalj i Guld.

Vi ladda fortfarande med

EKMANS NICKELPLÄTERADE KULOR!

A.-B. Skytteföreningarnas Vapenaffär

Bryggaregatan 9, STOCKHOLM

Riks 59 94, Allm. 75 15

Telegr.-adr.: »VAPEN»

Innehåll:

	Sid.
Några svenska forskningsresor från föregående tider. Af <i>Lars Gabriel Andersson</i>	241
Ytterligare något om andfåglarnas dräkter. Af <i>Herman Nyqvist</i>	261
Ännu några ord om storskrakens dräkter. Af <i>E. L.</i>	265
Är den i nord-Skandinavien häckande hussvalan identisk med den i öfriga Europa häckande <i>Chelidon urbica</i> (L.)? Af <i>Ludv. Munsterhjelm</i>	269
Några ord om sädesgåsens dräkt. Af <i>Herman Nyqvist</i>	272
Förteckning öfver Svensk Ornitologisk Litteratur. Af <i>Fr. E. Ahlander</i>	274
Smärre meddelanden: Internationell öfverenskommelse för skydd af flyttande fåglar. — Fågelrester i asfaltkällor. — Järfvar, som fortplanta sig i fångenskap. — Ekorror på fjällheden. — Egendomlig plats för getingbo. — Fågelnotiser från Gottland. — Fågelnotiser från Värmland	284
Litteratur	288

New York Public Library

3 5185 00292 549

